

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

TRABZON YÖRESİ TÜRKÜLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

(TRT TÜRKÜ REPERTUVARI VE E- REPERTUVARLAR)

(A REVIEW OF FOLK IN TRABZON REGION OF TURKEY

(REPERTOIRE OF TRT AND E- REPERTOIRES))

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

ESENGÜL TOPAL ÇAKIR

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi MEHMET AKİF KORKMAZ

GİRESUN-2021

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 12.05.2021 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Esengül TOPAL ÇAKIR'ın "Trabzon Yöresi Türküleri Üzerine Bir İnceleme (TRT Türkü Repertuarı ve E- Repertuarlar) başlıklı tezini incelemiş olup aday 12.05.2021 tarihinde, saat 13.00'te jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Üye (Başkan)	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif KORKMAZ	
Üye	Prof. Dr. Ali İhsan KOLCU	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Süleyman FİDAN	

ONAY

...../...../2021

Prof. Dr. Güven ÖZDEM

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Trabzon Yöresi Türküleri Üzerine Bir İnceleme (TRT Türkü Repertuarı ve E- Repertuarlar)” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

12/05/2021

Esengül TOPAL ÇAKIR

ÖN SÖZ

Türküler, edebiyatımızın ve müziğimizin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Halkın duygusunu, sevincini, acısını, dünya görüşünü, geleneğini ve kültürünü içinde yaşatan türküler, bu özelliğinden dolayı canlılığını uzun yıllar boyunca sürdürmüştür. Halkın yaşamından ayrı olarak düşünülemeyen türküler bu özelliğinden dolayı, halkın günlük yaşamında etkili olan her türlü yaşamsal faaliyet ve fonksiyonları bünyesine almıştır. Halkın özünden doğan ve kuşaktan kuşağa sözlü ortam sayesinde aktarılan ürünlerin bazıları, sözlü ortamın özelliklerinden kaynaklı olarak günümüze kadar ulaşamamış ya da ilk çıkış şeklini kaybetmiştir. Oldukça zengin konu, yapı, anlam ve işleve sahip türküler, özelde ise Trabzon türküleri üzerine bu tarz bir sınıflandırmaya yönelik yeterli sayıda bilimsel çalışma yapılmaması bu çalışmayı hazırlamamızda etkili olmuştur.

Bu çalışma toplamda yüz altmış dört adet türkü incelenerek oluşturulmuştur. Trabzon yöresi halk edebiyatı ürünleri olan türküler, TRT repertuarı ve E-repertuarlar üzerinden bir araya getirilerek çalışmamız oluşturulmuştur. Trabzon yöresi türküleri, türkülerin dışı ait unsurlar olarak adlandırılan bent ve bağlantılarının mısra sayılarının ortaya koyulmasıyla yapılarına göre, türkülerin semboller aracılığıyla asıl anlatılmak istenenin ortaya koyulmasıyla anlamlarına göre ve dinleyici ve okuyucu adına içinde barındırdığı geleneksel ve kültürel olgulardan dolayı işlevlerine göre incelenmiştir. Bu incelemeden elde edilen sonuçlar tablo ve grafikler aracılığıyla sayısal olarak ifade edilmiştir.

Çalışma konusunun seçiminde, bu yöreye ait olmamız ve yöre türkülerine duyduğumuz derin ilgi etkili olmuştur. Çalışmanın amacı ise, Türk folkloru ve halk edebiyatı ürünleri açısından oldukça zengin bir bölge olan Trabzon yöresine ait türkülerin daha iyi anlaşılmasını ve türkülerin yalnızca bu yöre insanının yaratıcı ve dinleyici alanından çıkarak, daha geniş kitleler tarafından dinlenilir ve anlaşılır olmasını sağlamaktır. Bunun yanında daha çok dinlenmesi güzel olan sanat eserleri olarak görülen Trabzon türkülerinin, halkın geleneği ve maddi manevi kültürel

II

öğelerini barındırması açısından gelecek nesillere yönelik işlevlerini türküler üzerinden ortaya koymayı sağlamaktır.

Bu tez çalışması sürecinde benden bilgi ve deneyimlerini esirgemeyen danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif KORKMAZ'a, çalışmam boyunca varlıklarıyla bana moral, destek ve cesaret veren annem, babam ve kızıma, maddi-manevi her daim yanımda olan eşime sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

III

ÖZET

TOPAL ÇAKIR, Esengöl Trabzon Yöresi Türküleri Üzerine Bir İnceleme (TRT Türkü Repertuarı ve E- Repertuvarlar), Yüksek Lisans Tezi, Giresun, 2021, 401.

Bu çalışmada halk edebiyatı sözlü ürünlerinden olan türkü konusu Doğu Karadeniz Bölgesi şehirlerinden olan Trabzon yöresi türküleri ele alınarak incelenmiştir. Genel olarak türkü türünün ne olduğu, hangi özelliklere sahip olduğu ve bu özelliklerinden dolayı hangi sınıflandırmalara tabi tutulduğu incelenen kaynaklar üzerinden ifade edilmiştir. Trabzon türküleri de türkü türünün bu özelliklerinden yola çıkılarak genel bilgileri verildikten sonra türkü metinleri üzerinden incelenmiştir. Bu çalışmada türkü türünü araştırırken Trabzon yöresinin türkü ile özdeşleşmiş, çalgı aletleri ile ilgili hangi çalgı aletlerinin kullanıldığı, bu çalgı aletlerinin özellikleri, yapıları ve icra mekânları ile yörede yaygın olarak oynanan Trabzon insanıyla özdeşleşmiş horonun türleri, bölümleri ve icra mekânları hakkında bilgiler verilmiştir. Türkü metinlerinin incelenmesi, literatür taraması sonucunda türkü üzerine incelemeler yapan kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında, metinlerin yapısı, anlamı ve işlevleri üzerine olmuştur.

Bu çalışma sonucunda Trabzon türkülerinin bölge halkının her anını yansıtan ürünler olduğu, sanatsal yaratımlar olmalarının dışında “Eğlenme ve Eğlendirme İşlevi”, “Kültürel Değerlere Toplumsal Kurallara Önem Verme ve Bu Unsurları Gelecek Kuşaklara Aktarma İşlevi”, “Eğitim Kültür ve Geleneğin Oluşturulması, Korunması ve Genç Kuşaklara Aktarılması İşlevi”, “Tarihi Bir Belge Özelliği Taşıma İşlevi”, “İletişim İşlevi”, “Ait Oldukları Topluma Karşı Besledikleri Duyguları Kuvvetlendirme ve Güvenlik Duygusu Oluşturma İşlevi”, “Toplumsal ve Kişisel Baskılardan Kurtulma İşlevi” gibi birçok işleve sahip oldukları tespit edilmiştir. Yapısal açıdan genel olarak dördünlük nazım şekli ile meydana geldikleri fakat bunun yanında bent ve bağlantı mısra sayıları farklı türkü metinlerinin de olduğu, türkü metinlerinde geçen kelimelerin, yörenin sosyal yaşantısından bağımsız olarak kullanılan kelimeler olmadıkları, hangi konu içerisine dâhil edilirse edilsin türkülerin içerisinde aşk ve sevgi temasının çoğunluğu oluşturduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkü, Trabzon türkü kültürü, yapı, anlam, işlev

ABSTRACT

TOPAL ÇAKIR, Esengül A Review Of Folk In Trabzon Region Of Turkey (Repertoire Of Trt And E- Repertoires), Giresun, 2021, 406

In this study, the subject of folk song, which is one of the oral products of folk literature, was examined by taking into consideration the folk songs of Trabzon region, one of the cities of the Eastern Black Sea Region. In general, what the folk song is, what features it has and what classifications it has been subjected to due to these features have been expressed over the analyzed sources. Based on these features of the folk song genre, Trabzon folk songs were examined through the folk song texts after giving general information. In this study, while researching the folk song genre, information was given about the musical instruments of the Trabzon region identified with the folk song, the characteristics of these instruments, their structures and performance venues, and the types, parts and performance venues of the horon identified with the people of Trabzon who are widely played in the region. The study of the Turkish texts has been on the structure, meaning and functions of the texts in the light of the information obtained from the sources that have made studies on the folk song as a result of the literature review.

As a result of this study, Trabzon folk songs are products that reflect every moment of the people of the region, as well as being artistic creations, "Fun and Entertainment Function", "The Function of Giving Importance to Cultural Values and Social Rules and Transferring These Elements to Next Generations", "Creating, Preserving Education Culture and Tradition and Young It has been determined that they have many functions such as "The Function of Transferring to Generations", "The Function of Carrying a Historical Document Feature", "The Communication Function", "The Function of Strengthening the Emotions They Have Against Their Community and Creating a Sense of Security", "The Function of Freedom from Social and Personal Pressures". . In terms of structure, they are generally formed in the quatrain form of verse, but there are also different folk song texts with the number of bent and link verse, the words used in folk song texts are not used independently from the social life of the region, and the theme of love and affection

VI

is included in the folk songs, regardless of the subject. It has been determined that it constitutes the majority.

Key Words: Folk, Trabzon folk song culture, structure, meaning, function

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR DİZİNİ	XV
TABLO VE GRAFİK LİSTESİ.....	XVI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	7
1. TÜRK SÖZLÜ ŞİİRİNİN EZGİLİ YANI: TÜRKÜ	7
1.1. TÜRKÜLERİN OLUŞUM SAFHALARI VE BESLENDİĞİ KAYNAKLAR	10
1.2. TÜRKÜLERDE ŞEKİL, DİL VE ÜSLUP	12
1.3. TÜRKÜLERİN SINIFLANDIRILMASI.....	14
1.3.1. Konularına Göre Türküler	14
1.3.2. Ezgilerine Göre Türküler	18
1.3.3. Yapılarına Göre Türküler.....	20
İKİNCİ BÖLÜM	26
2. TRABZON YÖRESİNDE HALK MÜZİĞİ	26
2.1. TRABZON TÜRK HALK MÜZİĞİ ÇALGI ALETLERİ	34
2.1.1. Doğu Karadeniz Halkının Sesi: Kemençe.....	34
2.1.1.1. Kemençenin Coğrafyası.....	36
2.1.1.2. Kemençenin Yapısı.....	37
2.1.1.3. Karadenizli Ozan: Kemençeci	39
2.1.2. Davul – Zurna – Kaval	46
2.2. TRABZON HALK OYUNLARI	48
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	55
3. TRABZON YÖRESİ TÜRKÜLERİ	55
3.1. TRABZON TÜRKÜLERİNDE YAPI.....	68
3.1.1. Bentleri İki Mısradan Oluşan Kavuştaksız Türküler	68
3.1.1.1. Bentleri İki Bağlantıları İki Mısra Olan Türküler	69
3.1.1.2. Bentleri İki Bağlantıları Üç Mısra Olan Türküler.....	69

VIII

3.1.2. Bentleri Üç Mısradan Oluşan Kavuştaksız Türküler	70
3.1.2.1. Bentleri Üç Bağlantıları İki Mısradan Oluşan Türküler	70
3.1.2.2. Bentleri Üç Bağlantıları Üç Mısradan Oluşan Türküler	71
3.1.2.3. Bentleri Üç Bağlantıları Altı Mısradan Oluşan Türküler	71
3.1.2.4. Bentleri Üç Bağlantıları On Mısradan Oluşan Türküler	72
3.1.2.5. Bentleri Üç Bağlantıları On İki Mısradan Oluşan Türküler	72
3.1.3. Bentleri Dört Mısradan Oluşan Bağlantısız Türküler	74
3.1.3.1. Bentleri Dört Bağlantıları Bir Mısradan Oluşan Türküler	76
3.1.3.2. Bentleri Dört Bağlantıları İki Mısradan Oluşan Türküler	77
3.1.3.3. Bentleri Dört Bağlantıları Üç Mısradan Oluşan Türküler	78
3.1.3.4. Bentleri Dört Bağlantıları Dört Mısradan Oluşan Türküler	78
3.1.3.5. Bentleri Dört Bağlantıları Sekiz Mısradan Oluşan Türküler	80
3.1.4. Bentleri Yedi Bağlantıları Üç Mısradan Oluşan Türküler	80
3.1.5. Bentleri Sekiz Mısradan Oluşan Bağlantısız Türküler	81
3.1.6. Bağlantıları Son Mısrada Olan Türküler	81
3.1.7. Bent Sayıları Düzensiz Olan Türküler	82
3.1.8. Art Arda Mısrarlar Halinde Olan Türküler	84
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	86
4. TRABZON YÖRESİ TÜRKÜLERİNDE ANLAM	86
4.1. TRABZON YÖRESİ TÜRKÜ METİNLERİNİN ANLAMLARI	87
AĞASAR DERELERİ AKSA YUKARI AKSA	87
AH BUĞDAYIM BUĞDAYIM	87
AH DAĞLAR SERİN DAĞLAR	88
ALACA ÇORAPLARI AYAĞINA DAR İDİ	90
ALÇAK CEVİZ FİDESİ (ORMANDA GOVUKSULA)	90
ALİME'DİR KIZ SENİN ADIM ALİME	92
ALTIN TASTA GÜL KURUTTUM 2	92
AMASYA'DAN GELİR KÂBE HURMASI	93
ANAM AYASIN BENİ	94
ANAM BENİ VAY BENİ	95
ASKAROS DERESUNUN YAN TARAĞI	97
ASMAM SENİN DALINDAN	98

IX

ATIMA YAPTURDUM NALBANT NALLASIN	99
ATMA BENİ YABANA	100
ATMACAYI VURDULAR.....	101
AY DOĞAR ÇİNİ ÇİNİ (HORON)	102
AYAĞINA YEMENİ	103
AYNA AYN AYN ELLERE	104
BEL BAĞIMIN TOKASI.....	106
BEN AĞLARIM EL GÜLER.....	107
BEN BİR YÂRİN BAKIŞINA MAİLEM.....	108
BEN BURALI DEĞİLUM	109
BEN ÇOK SEVDALAR ETTİM	110
BEN KEMENÇE ÇALAMAM	111
BEN NASIL ÇIKACAĞIM.....	112
BEN SENİ SEVDİĞİMİ.....	113
BİR ODA YAPTIRDIM HURMA DALINDAN.....	114
BİR YİĞİT DÜNYADA KELEŞ GEZENDE.....	115
BİZİM KÖYÜN KIZLARI BAKARLAR AYNALARA	116
BİZİM YAYLA DÜZ GİBİ.....	117
BÖYLEDİR YÂR BÖYLEDİR.....	118
BURASI YAYLA YOLU.....	119
ÇAYELİ'NDEN O YANI	121
ÇAYIRIM ÇAYIRIM KUŞ OLDUM UÇAYIRIM.....	122
ÇIKTUK DÜZLERDEN DAĞA.....	123
DERE SÜRER GAZELİ.....	124
DERENİN BALIKLARI	125
DERENİN DERİNCESİ.....	126
DERENİN KENARINA SERECEĞÜM KİLİMİ.....	127
DİRVANA VURDUM UÇTI.....	128
DİVANE ÂŞIK GİBİ DE DOLAŞIRIM YOLLARDA.....	129
DOLDURDUM FİLİKAMI	131
DUMAN ALDI DAĞLARA	132

DUMAN DERE YOKARI	133
DUMANIM DERELERE	134
E ÇAYKARA ÇAYKARA	135
ENGELLER KOYMUYOR YÂR SANA VARSAM.....	136
ESER BAHAR RÜZGÂRI (YUNUSLAR DİZİ DİZİ).....	137
EVİ BEYAZ KİREÇLİ YOSMA KIZ.....	138
EVİN ÖNÜ ARPALUK	139
EY FADİME’M NİÇÜN NİÇÜN	140
EZELİDİR DELİ GÖNÜL EZELİ	141
FINDIK TOPLAYAN GELİN	142
FİNCANI TAŞTAN OYARLAR	143
GARŞIDAN GEL GÖREYİM	143
GECE DIŞARI ÇIKTIM	144
GECE GELDİM KAPINA	145
GELİN GİDEY ŞU KÖŞEDEN AŞAĞI.....	148
GEMİCİLER KALKALIM	149
GEMİLER GİRESUN’E.....	150
GENE GELDİ YAZ BAŞI	151
GİZ SANA DEMEDİM Mİ “SALLAMA”	152
GÖRDÜM SENİ UFAĞIM.....	153
GÜLHANIM DEDİKLERİ	155
GÜNEŞ ALİYİ GÜNEŞ.....	156
HA BU YALAN DÜNYADAN	157
HA BURADAN GÖRÜNÜR.....	157
HADİ GİDELİM ÇORTTAN.....	159
HAMSİ KURBAN.....	160
HASTA OLDUM DERDUNE	160
HEY ETTİM KOYUNUMU	161
HOPA’DAN ARHAVİ’DEN	162
İKİ DE BÜLBÜL BİR DEREDE ÖTÜŞÜR	164
İKİ İKİ DÖRT EDER	165

XI

İNDİM DEREYE DAŞ BULAMADIM.....	166
İSLANDI DA ÖTMİYİ.....	168
İSTANBUL'UN ETİRAFI METERİS.....	168
İŞTE GELDİM EKİM BÜKÜM (RAMAZAN MANİLERİ).....	169
KAHVECİLER KAHVE KOYAR FİNCANA.....	171
KAPISININ ÖNÜNDE YEŞİLLER PAZILARI.....	172
KAR YAĞAYI YAĞAYI.....	174
KARADENİZ UŞAĞI.....	175
KARADENİZ'İN KIZI.....	176
KARŞI BERİ MEZERE.....	178
KAYALAR AŞAMAZSUN.....	178
KAYALARDAN KAYARIM.....	180
KAZMA VURDUM ÇİMENE.....	181
KEMENÇEMİN TELLERİ.....	181
KEMENÇEMİN TELLERİ.....	182
KIZ KAPININ ÖNÜNDEN.....	183
KUKO DALDAN AŞAĞI.....	184
MAÇKA YOLLARI TAŞLI.....	186
MAÇKA'NIN YOLU TAŞLUK.....	187
MAYIS AYI GELENDE.....	188
MEKTUP YAZDIM ALASIN.....	189
MENŞURE DEDİKLERİ.....	189
MEZARLAR İÇİNDE BENİM MEZARIM.....	191
NASIL PARLIYOR NASIL.....	192
NE İŞLERİN VAR İDİ.....	199
NENEM KURDU SOFRAYI 1.....	200
NENEM KURDU SOFRAYI 2.....	201
NİCE YILDIR BEN O YÂRİ ARARIM.....	203
NURCANUM (KAR BEYAZDIR BEYAZDIR).....	204
O SARI ÇEMBERUNİ.....	205
OF ÇAYKARA YOLLARI.....	207

XII

OLMADI DEDİĞİMİZ	208
ORMANDA ALACALAR.....	209
OTUR DA KONUŞALIM.....	211
OY ARABA ARABA.....	212
OY BENUM SEVDUCEĞUM	214
OY ÇALAMADIM GİTTİ.....	215
OY KADIRGA KADIRGA.....	216
OY KADIRGA KADIRGA.....	217
OY TRABZAN TRABZAN 2.....	217
OY TRABZAN TRABZAN 3	218
OYNAYIN GİZ OYNAYIN	219
ÖTÜYOR BÜLBÜLLER GELMEDİ BAĞBAN	220
SABAHDAN KALKAR KIZLAR.....	221
SALLAN GELİN SALLAN KOLUR KALKİR Mİ.....	222
SARI KIZUN SAÇLARI.....	222
SEN BU YAYLALARI YAYLAYAMAZSIN 1	223
SEN BU YAYLALARI YAYLAYAMAZSIN 3	225
SEN BU YAYLALARI YAYLAYAMAZSIN 4.....	226
SEN BU YAYLALARI YAYLIYAMAZSUN.....	228
SEN BU YAYLALARI YAYLIYAMAZSIN	229
SİLME GÖZ YAŞLARIMI.....	231
SİZİN EVİN BAŞINDAN (FADİME).....	233
SOĞUK SOĞUK AKAYİ.....	235
SUYUN ALTINA TESTİ.....	236
ŞAPKAMIN TEREĞİ DÜZ	237
ŞİŞMAN KIZ.....	238
ŞU İZMİRDEN GELİR LEMSE VAPURİ.....	239
TAMZARA 4.....	240
TANIMADIN MI BENİ BEN ALİ'YİM	241
TARLAYA EKTİM SOĞAN.....	242
TEL SARI ZÜLÜF SARI.....	243

XIII

TERAZİ TARTAYIRUM.....	244
TERLEDİ YANAKLARIN YA ÇIKAR MENDİLİNİ.....	245
TRABZON BOZTEPE'DE	246
TRABZON'DAN BİZ GELDİK	247
TRABZON'DAN ÇIKTIM UZUN YAZILAR.....	248
TÜTÜNLÜKTE HANELER	248
UÇAN KUŞ TUTULUR MU	249
UY TEPELER TEPELER	250
UYUKLAMA SEVDİĞİM.....	251
VARIN SÖYLEYİN ANNEME.....	251
YAĞMUR YAĞAYİ YAĞMUR	252
YAKTIN BENİ GÜZELİM.....	253
YAN YANA OTURALIM	254
YAYLA SULARI AKAR.....	255
YAYLADIM KOYUNU	256
YAYLANIN ÇİMENİNDE.....	257
YAYLANIN ÇİMENİNDE.....	258
YAYLANIN ÇİMENİNDE GELİR OTURUR.....	259
YAYLANIN ÇİMENİNE.....	261
YAYLANIN ÇİMENİNE.....	262
YAYLANIN ÇİMENLERİ.....	262
YENGE KIZIN BİR TANE 3.....	263
YENGE KIZIN BİR TANE 4.....	264
YENİ YAPTIM EVİMİ.....	268
YİNE GELDİ YAZ BAŞI.....	269
YİNE GELDİ YAZ BAŞLARI.....	270
YOL GİDER Mİ GİDER Mİ.....	271
YÜKLEDİM KIRATIMA	272
4.2. TÜRKÜLERDE GEÇEN KELİMELERİN TASNİFİ.....	275
4.1.1. Asker, Askerlik ve Savunma ile İlgili Kavramlar.....	275
4.1.2. Deniz ve Denizcilik ile İlgili Kavramlar.....	277

XIV

4.1.3. Giyim- Kuşam ile İlgili Kavramlar	279
4.1.4. Halk Oyunları ve Halk Çalgıları ile İlgili Kavramlar	282
4.1.5. Mimari Yapılar, Bölümleri ve Kullanılan Malzemeler ile İlgili Kavramlar	284
4.1.6. Sevda ve Aşk ile İlgili Kavramlar	286
4.1.7. Sosyal Hayatın Manevi Yönü ile İlgili Kavramlar	290
4.1.8. Tabiat ve Tarımsal Faaliyetler ile İlgili Kavramlar	294
4.1.9. Türkülerde Geçen İnsan İsimleri	308
4.1.10. Türkülerde Geçen Renkler ile İlgili Kavramlar	309
4.1.11. Yöre ve Yöre Dışı Yer İsimleri ile İlgili Kavramlar	311
4.1.12. Yöresel Ünlemler ile İlgili Kavramlar	314
BEŞİNCİ BÖLÜM	320
5. TRABZON YÖRESİ TÜRKÜLERİNDE İŞLEV	320
5.1. EĞLENME VE EĞLENDİRME İŞLEVİ	322
5.2. KÜLTÜREL DEĞERLERE, TOPLUMSAL KURALLARA ÖNEM VERME VE BU UNSURLARI GELECEK KUŞAKLARA AKTARMA İŞLEVİ	327
5.3. EĞİTİM, KÜLTÜR VE GELENEĞİN OLUŞTURULMASI, KORUNMASI VE GENÇ KUŞAKLARA AKTARILMASI İŞLEVİ	329
5.4. TARİHİ BİR BELGE ÖZELLİĞİ TAŞIMA İŞLEVİ	338
5.5. İLETİŞİM İŞLEVİ	338
5.6. AİT OLDUKLARI TOPLUMA KARŞI BESLEDİKLERİ DUYGULARI KUVVETLENDİRME VE GÜVENLİK DUYGUSU OLUŞTURMA İŞLEVİ	343
5.7. TOPLUMSAL VE KİŞİSEL BASKILARDAN KURTULMA İŞLEVİ	344
ALTINCI BÖLÜM	348
6. SÖZLÜK	348
SONUÇ	360
KAYNAKÇA	364
KİTAP	364
MAKALELER VE İNTERNET KAYNAKLAR	368
KAYNAK KİŞİLER	371
ÖZ GEÇMİŞ	374

KISALTMALAR DİZİNİ

akt.	:Aktaran
Ank.	:Ankara
bkz.	:Bakınız
C.	:Cilt
cm.	:Santimetre
Çev.	:Çeviren
Ed.	:Editör
HAGEM	:Halk Kùltürlerini Araştırma ve Geliřtirme Genel Mùdùrlùğù
MÖ	:Milattan Önce
s.	:Sayfa
S.	:Sayı
TAMEV	:Trabzon Araştırmaları Merkezi Vakfı
TFA	:Türk Folklor Araştırmaları Dergisi
THMSEA	:Türk Halk Müziğì Sözlü Eserler Antolojisi
TRT	:Türküye Radyo ve Televizyon Kurumu
vb.	:ve benzerleri
vd.	:ve diğ erleri
yy.	Yüzyıl

TABLO VE GRAFİK LİSTESİ

Tablo 3.1. Bentleri Dört Mısradan Oluşan Bağlantısız Türküler.....	74-76
Tablo 3.2. Bentleri Dört, Bağlantıları Dört Mısradan Oluşan Türküler.....	78-79
Tablo 3.3. Bent Sayıları Düzensiz Olan Türküler.....	82
Tablo 4.1. Asker, Askerlik ve Savunma ile İlgili Kavramlar	282
Tablo 4.2. Deniz ve Denizcilik ile İlgili Kavramlar	283-284
Tablo 4.3. Giyim- Kuşam ile İlgili Kavramlar	287-288
Tablo 4.4. Halk Oyunları ve Halk Çalgıları ile İlgili Kavramlar	289-290
Tablo 4.5. Mimari Yapılar, Bölümleri ve Kullanılan Malzemeler ile İlgili Kavramlar.....	291-292
Tablo 4.6. Sevda ve Aşk ile İlgili Kavramlar	292-295
Tablo 4.7. Sosyal Hayatın Manevi Yönü ile İlgili Kavramlar	297-299
Tablo 4.8. Tabiat ve Tarımsal Faaliyetler ile İlgili Kavramlar.....	307-313
Tablo 4.9. Türkülerde Geçen İnsan İsimleri.....	314
Tablo 4.10. Türkülerde Geçen Renkler ile İlgili Kavramlar.....	315-316
Tablo 4.11. Yöre ve Yöre Dışı Yer İsimleri ile İlgili Kavramlar.....	317-319
Tablo 4.12. Yöresel Ünlemler ile İlgili Kavramlar.....	320-323
Tablo 4.13. Kategorilere Göre Toplam Kavram Sayıları.....	323
Tablo. 5.1. Eğlenme ve Eğlendirme İşlevi.....	329-332
Tablo 5.2. Kültürel Değerlere, Toplumsal Kurallara Önem Verme ve Bu Unsurları Gelecek Kuşaklara Aktarma İşlevi.....	333
Tablo 5.3. Eğitim Kültür ve Geleneğin Oluşturulması, Korunması ve Genç Kuşaklara Aktarılması İşlevi.....	340-342
Tablo 5.4. İletişim İşlevi.....	345-348
Tablo 5.5. Toplumsal ve Kişisel Baskılardan Kurtulma İşlevi.....	350-352
Grafik 3.1. Bentlerde Bulunan Mısra Sayılarına Göre Türkülerin Dağılımı.....	85

XVII

Grafik 3.2. Bağlantılarda Bulunan Mısra Sayılarına Göre Türkülerin Dağılımı.....	85
Grafik 4.1. Türkülerde Geçen Kavramların Kullanım Sıklığı.....	324
Grafik 5.1. Türkülerin İşlevlerine Göre Dağılımı.....	352

GİRİŞ

İnsanoğlu doğumdan ölüme kadar olan süreçte yaşadığı sevinç, hüznün, acı, heyecan gibi duyguları bir şekilde anlatma ihtiyacını kendisinde hissetmiş ve duyguların ifade edilmesi için çeşitli yollara başvurmuştur. Bazen bir yazmanın oyasına bazen bir kilimin desenine bazen de bir çanağın işlemesine duygularını yansıtmıştır. Fakat duyguların dışa vurulmasının en etkili şekli söz, saz ve ezgi birlikteliğinden doğan, halk kültürü ögesi olan türkü ile mümkün olmuştur. Türküler halk kültürü ögesi olduğundan dolayı, toplumun geçmiş hayatı ile ilgili bilgileri ve yaratıldığı bölge halkının yaşam tarzına, kültürel kodlarına ait unsurları taşıyan, koruyan ve gelecek nesillere ileten bir mahiyettedir. Bu yüzden geçmiş, bugün ve gelecek arasında bağ kuran bir köprü görevi üstlenmektedir.

Bu çalışma, türkü türünden hareketle, Trabzon yöresi türkülerinin yöreye ait özellikleri taşıması, aynı zamanda da farklı açılardan ele alınan türkü metnlerinin oluşumundaki genel karakterleri ortaya koymaya yönelik bir tez çalışmasıdır.

Bu çalışmada cevap vermeye çalıştığımız soru, halkın sözlü kültür ürünleri olan türkü türünde bulunan yapı, anlam ve işlev özelliklerinden hareketle bu özelliklerin Trabzon yöresine ait türkü metnlerine nasıl yansıdığı ve bu çerçevede meydana gelen türkü metnlerinin yapı, anlam ve işlev özelliklerinin neler olduğudur. Türkülerde yapı, asıl sözlerin bulunduğu bent bölümü ve bentlerin tekrarlanmasıyla oluşan nakarat bölümü olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Türküler bu bağlamda incelenmeye alınarak bent ve kavuştak bölümlerinin bulunup bulunmamasına ve bu bölümleri oluşturan mısra sayılarına dikkat edilmiştir. Türkülerin anlamı, türkülerini oluşturan mecaz ve sembollerin, türkülerin yaratıldığı yörede ne anlama geldiğinin anlaşılmasıyla daha net ortaya çıkmaktadır. Sembol ve mecazların kullanılan yörede ne anlam ifade ettiğinin anlaşılması türkülerin anlamsal yönünü etkilemektedir. Trabzon yöresi türkülerinde bulunan mecazlar ve sembollerin ne anlama geldiği açıklanarak türkülerin yorumlanması sağlanmıştır. Halk türkülerini vasıtasıyla bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürel kökleriyle ilişkisini sürdürmesi, türkülerin kültürü muhafaza edici yönünün bulunması, türkülerin oluşturulduğu toplumun geçmiş ve

bugünkü durumunu sergilemesi ve kültürün korunarak devamının sağlanması noktasındaki özellikleri türkülerin işlevleri olarak adlandırılmaktadır.

Trabzon, kültürü, coğrafyası, gelenekleri ve folklor ürünleri açısından oldukça zengindir. Türkü türüne ait olan, türkülerin yaratıldığı bağlamın sosyal ve kültürel olgularını barındırması özelliği, Trabzon yöresi türkülerinde geçerlidir. Bundan dolayı Trabzon yöresi türkülerini, yöreye ait dokularla bezenmiş aynı zamanda da bu dokuları türküler vasıtasıyla yöre içi ve yöre dışından okuyucu ve dinleyici kitlesine yansıtmıştır. Çalışmamızın amacı, Trabzon türkülerini daha önce yapılmamış bir şekilde inceleyerek, türkülerin yapısal olarak bent ve kavuştak mısra sayılarının nasıl oluştuğunu ve en çok hangi yapı türünün kullanıldığını ortaya çıkarmak, türkülerin oluşumunda kullanılan kavramların yöre ağzında kullanılan kültürel ve sosyal yaşam ile uyumunu ortaya koymak ve türkülerin oluşturan sembolik kavramlarının açıklanıp, türkülerin yorumlanmasıyla türkü metinlerinin yalnızca yöre içerisinde değil yöreye yabancı olan kişiler tarafından da anlaşılmasını sağlamaktır. Aynı zamanda folklorun işlevlerinden hareketle ve bu alanda yapılan çalışmaları Trabzon türkülerini bağlamında düşünerek Trabzon türkülerinin yalnızca dinlenmesi güzel olan sanat eserleri olmadıklarını, aynı zamanda okuyan ya da dinleyen kişiler üzerinde “eğlenme ve eğlendirme”, “kültürel değerler, toplumsal kurallara önem verme ve bu unsurları gelecek kuşaklara aktarma”, “eğitim, kültür ve geleneğin oluşturulması, korunması ve genç kuşaklara aktarılması”, tarihî bir belge olma”, “iletişim”, “ait oldukları topluma karşı besledikleri duyguları kuvvetlendirme ve güvenlik duygusu oluşturma”, “toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma” gibi görevleri üstlendiklerini türküler aracılığı ile ortaya koymaktır. Çalışmamızın bir diğer amacı ise teknolojinin gelişerek küreselleşmenin yaşandığı bu çağda, toplumların var olmasındaki kültürel değerler önemini kaybederek, geçmişe yabancı olan bir neslin peyda olmasıyla unutulmaya doğru uzanan Trabzon yöresi türkülerini toparlayarak bilimsel bir anlayışla incelemektir.

Çalışmamız Doğu Karadeniz şehirlerinden yalnızca Trabzon ve yöresi alanına yönelik olmuştur. Çalışmada ele alınan türkülerin metinsel kapsamını, TRT repertuarı ve E-repertuarlar içerisinde bulunan Trabzon yöresine ait türkü metinleri oluşturmuştur. Çalışmanın konu olarak kapsamını ise Trabzon yöresi

kültürünü ve geleneğini taşıyan ve yansıtan türkülerinin biçimsel yapısı, sembolik ifadelerden yola çıkarak türkü metinlerinin görünen ya da görünmeyen anlamları ve yöre türkülerinin ihtiva ettiği işlevleri bakımından sınıflandırılması oluşturmıştır. Trabzonlu olarak yörenin türkü hazinesini bilmemiz ve bu hazine içerisindeki değerleri ortaya koymak isteğimiz konumuzun belirlenmesinde önemli olmuştur. Yöreye ait çerçevesi geniş bir çalışmanın yokluğu bizi bu alana yönlendirmiştir.

Yapılan çalışmada ilk olarak, türkü türüne ve Trabzon folklorunda türkü türüne yönelik yapılan çalışmalarla ilgili literatür taraması yapılmıştır. Türkü türünün doğuşu, sözlü kültürden türkü oluşuna kadar geçen süreçte değişimi, gelişimi, tanımlamaları, işlevleri ve özelliklerine göre sınıflandırmaları konusunda Cahit Öztelli (1959, 2002), Hikmet Dizdaroğlu (1969), Eflatun Cem Güney (1971), Mehmet Özbek (1981), Fuat Köprülü (1993, 1998, 1999, 2003), Ali Osman Öztürk (1995), Dursun Yıldırım (1998), Özkul Çobanoğlu (2000, 2010), Artun (2009), M. Öcal Oğuz, Metin Aça... (2010), Ahmet Talat Onay (2012), Ali Yakıcı (2013), Doğan Kaya (2014), Alî-Şîr Nevâyî (Haz. Metin Eraslan 2015), F. Gülay Mirzaoğlu (2015), Pertev Naili Boratav (2016), Mehmet Yardımcı (2017), Cem Dilçin (2019), Ignacs Kunos (Haz. Tuncer Gülensoy 2019), M. Öcal Oğuz (2019) ve Şükrü Elçin (2019) gibi kaynaklardan yararlanılmıştır. Daha sonra Trabzon yöresi türkü geleneği, özellikleri, icra ortamları, eşlik eden çalgı aletleri ve türkü metinleri ile ilgili literatür taraması yapılarak bu konular ile ilgili bilgi vermelerinden dolayı Bilal Aziz Yanıkoğlu (1943), Metin And (1964), Turgut Günay (1976), Tuncer Gülensoy (1985), Orhan Durgun (1987, 1989), Selim Cihanoğlu (1997), Mustafa Duman (1988, 1995, 2004, 2011, 2014), Mahmut Ragıp Gâzimihiâl (1991, 1997, 1999), Ali Çelik (1994), Süleyman Şenel (1994), İsmet Zeki Eyuboğlu (1995, 2004), Asiye Mevhibe Coşar (2002), Mehmet Güçlü (2004), Necati Demir (2005), Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi 1-2 (2006), Bekir Şişman (2007), Kemal Üçüncü (2007), Tevfik Vural Ciravoğlu (2009) ve Mehmet Akif Korkmaz (2016) gibi kaynaklardan yararlanılmıştır. Yapılan tarama sonucunda elde edilen kaynaklardaki Trabzon yöresine ait türkü metinleri taranmıştır. Fakat TRT repertuarı ve E-repertuarlar içerisinde bulunan Trabzon yöresine ait türkü metinleri tercih edilmiştir. Bunun sonucunda Trabzon yöresine ait TRT repertuarında bulunan 79 adet türkü ve E- repertuarlar incelenerek TRT repertuarında bulunmayan 85 adet

türkü tespit edilmiştir. Trabzon yöresine ait 164 adet türkü metni bu kaynaklarda var olan sınıflandırma çalışmaları ışığında yapı, anlam ve işlevlerine göre ayrı ayrı incelemeye tabi tutulmuştur. Trabzon yöresi türküleri üzerine yaptığımız çalışmada türkülerin çeşitli icra mekânlarında çeşitli oyun ve çalgı aletleri ile yapılıyor olması ve türkülerin kaynağının halk olması bizi alan araştırması yapmaya yönlendirmiştir. Alan araştırmasında Trabzon yöresinde yaşayan insanlar tarafından bu alanlarda bilgi sahibi olan, türkü söyleyen, kemençe çalan ve eski düğünlerin kurucusu ve savdırıcısı olan kişiler tercih edilmiştir. Saha araştırmamızda genel olarak soruları önceden hazırladığımız “yönlendirilmiş görüşme” (Çobanoğlu, 2010: 85) tekniği kullanılmıştır. Yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı ve video kamere ile kayıt altına alınıp, şive özelliklerine sadık kalınarak çalışmaya aktarılmıştır. Alan araştırmamız salgın hastalık (Covid-19) nedeniyle Trabzon’un Akçaabat ve Düzköy ilçesi arasında kısıtlı kalmıştır. Çalışmamızda yaşadığımız bir diğer kısıtlılık ise çalışmamıza konu olan Trabzon yöresinin, yaşadığımız şehirle olan yol mesafesidir. Alan araştırmasında bire bir görüştüğümüz kişilerin çoğu bayan olmasının yanında erkek kaynak kişilere de ulaşılmıştır. Alan araştırmasında kadın kaynak kişiler ile yaptığımız görüşmeler genel olarak imece faaliyetlerin yürütüldüğü bağ ve bahçe işlerinin görüldüğü esnada yapılmıştır.

Bu çalışma, çocukluğumuzun geçtiği yörenin, evvelden beri dinlediğimiz türkülerini, bilimsel ve halk edebiyatı metotları ışığında inceleme imkânı sağlamıştır. Yaptığımız literatür taraması sonucunda Trabzon yöresi türküleri üzerine yapılan halk bilimi alanına yönelik tez çalışmalarının sınırlı sayıda olduğu tespit edilmiştir.

2006 yılında Mehmet Akif Korkmaz tarafından halk bilimi alanında yüksek lisans tezi olarak hazırlanan “Türkü Türü ve Doğu Karadeniz Türkü Kültürü” adlı çalışmada Türk sözlü kültür ögesi olan türkü türünün çeşitli kaynaklardan alınan tanımlamalarının tasnif edilmesine ve türkü türünün genel özelliklerine yer verilmiştir. Çalışma, Doğu Karadeniz Bölgesi (Artvin, Giresun, Ordu, Rize, Trabzon) türkü geleneği, icra mekânları, türkülerin yapı, konu ve sosyal işlevlerine göre sınıflandırılması, halk oyunları ve çalgı aletleri üzerinde temellendirilmiştir. Artvin, Giresun, Ordu, Rize ve Trabzon yörelerine ait türkülerin yapı, konu ve sosyal

işlevlerine göre sınıflandırılması bu yörelere ait türkü metinleri üzerinden örnekler verilerek gerçekleştirilmiştir.

2011 yılında Aydın Öncü tarafından halkbilimi alanında hazırlanan “Trabzon Türküleri (Tasnif- İnceleme- Metin)” adlı yüksek lisans tezinde Trabzon yöresine ait TRT repertuvarında bulunan türküler yapı, konu ve müzik bilimi açısından usul ve makamlarına göre tasnif edilmiştir. Yöre halk oyunları ve halk çalgıları hakkında bilgiler sunularak çalışmanın son bölümünde incelemeye alınan yöre türkülerinin metinlerine yer verilmiştir.

2018 yılında Gökhan Altınbaş tarafından müzik alanında yüksek lisans tezi olarak hazırlanan “Trabzon Vilâyeti Türkü, Atışma, Atma Türkü ve Destanlarında Cinsellik” adlı çalışmada Trabzon yöresi türkülerindeki cinsel unsurlar kategorize edilirken cinsel öğeler “Bedensel Bölgeler (meme, göğüs, sine, koyun, koynuna girme, kadın cinsel organı, bacak, baldır, bel, kalça)” ve “Bedensel Faaliyetler (öpme, dişleme, ısırma, yeme, sarılma, sarma, dolanma, kucaklama, soyma, soyunma, oynama, okşama, cinsel istek, cinsel birleşme, yatma)” olarak iki grupta ele alınarak incelenmiştir. Cinsel unsurların yöre türkülerinde direkt olarak söylenmediği durumlarda sembolik olarak hangi varlıklara benzetildiği ve hangi anlamları ifade ettiği üzerinde durulmuştur. Araştırmaya tabi tutulan türkü metinleri ise yöre üzerinde yapılan çalışmalarda bulunan mani ve türkü metinlerinin yer aldığı kaynaklardan tercih edilmiştir.

2020 yılında Büşra Aydın tarafından halk bilimi alanında hazırlanan “TRT Repertuvarına Kayıtlı Karadeniz Bölgesi Türkülerinde Kuş Motifleri” adlı yüksek lisans tezinde türkü türüne ait genel bilgiler verildikten sonra “Eski Türklerde, Şamanizm’de, Ongon, Töz Kültünde ve İslami Dönemde” kuş sembolizmi hakkında bilgiler verilmiştir. Daha sonra bu bilgiler ışığında Karadeniz türkülerinde kuş motifinin nasıl işlendiği, türkü metinlerindeki kuş çeşitleri üzerinden sınıflandırılarak verilmiştir.

Tez çalışmamız bir giriş, altı bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Giriş bölümü, çalışmanın konusu, amacı, alanı, yöntemi ve tekniği hakkında bilgiler içermektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde genel olarak türkü türünün ne olduğu türkülerin oluşumu, konuları, kaynakları, türkülerde kullanılan dil ve üsluba yönelik bilgiler tezin bu bölümüne dâhil edilmiştir. Bu bölümde ele alınan bir diğer alan ise yapılan türkü çalışmaları sonucunda türkülerin yapı, konu ve ezgilerine yönelik sınıflandırmaları olmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde Trabzon halk müziğinin oluşumu, icra mekânları, yörede kullanılan çalgı aletleri ve halk oyunları ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, çalışmamızın asıl konusu olan, Trabzon türkülerinin yapısıyla ilgili olarak, bent ve kavuştak öğelerinin bulunup bulunmadığı incelenmiş, bent ve kavuştaklarda bulunan mısra sayılarının analizi yapılmıştır.

Dördüncü bölümde, türkülerini oluşturan kavramların sembolik ya da gerçek anlamları üzerinden türküler açıklanarak, türkülerin anlamsal alanını etkileyen kavramların türkülerde geçme sıklığı incelenerek elde edilen veriler tablo ve grafikler halinde sunulmuştur.

Beşinci bölümde, türkülerin kurgusal arka planında var olan, okuyucu ve dinleyici üzerinde etkili olan, işlevsel yönü ele alınarak, incelediğimiz türkülerin hangi işlevi yerine getirdiği başlıklar halinde ele alınmış ve bu anlamda bir sınıflandırma çalışması yapılmıştır.

Altıncı bölümde, incelemeye aldığımız Trabzon türkü metinlerinde geçen yöresel kelimelerin sözlük anlamlarına yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRK SÖZLÜ ŞİİRİNİN EZGİLİ YANI: TÜRKÜ

Türküleri meydana getiren şiirsel metinlerin varlığı mitolojik dönemlere kadar inmektedir. Bu dönem türkünün temelini oluşturan şiirsel metinler, dini ayinlerde (şeylan, sığır, yağ) icra edilmekte ve dinî önem taşımaktaydı. En eski şiir örneklerini musiki ile icra edenler ise “Şaman, Kam, Baksı, Ozan” adı verilen aynı zamanda da “sihirbazlık, rakkaslık, mûsikîşinâslık, hekimlik” gibi özellikleri barındıran, Türk şiirinin ilk şairleri olarak adlandırılan kişilerdir. Ancak zamanla yeni dinlerin gelmesi ve İslamiyet’in kabul edilmesiyle dini karakter taşıyan bu ayinler zamanla din dışı kalarak, dini mahiyet gösteren şiirler epik destanlara dönüşmüştür (Köprülü, 1999, 50-101). Türk sözlü şiir geleneğinin MÖ var olduğunun göstergesi, dini ayinler esnasında söylenen şiir ve ilahi şeklindeki türkü unsurlarının varlığıdır. (Yıldırım, 1998, 182). Ancak Mehmet Fuad Köprülü (1993, 246-247) türkü kavramının dini, ahlaki, destani ve didaktik unsurları barındıran ürünlerin dışında kişisel ihtiyaçların karşılanması noktasında “lirik ve hissî aşk şiirleri” (Köprülü, 1993, 246) olarak adlandırdığı koşma, koşuk ve deyiş gibi beste ile sözün birlikte bulunduğu türlerin varlığından bahsederek, bunların tamamını türkü kavramı altında toplamıştır. Alî- Şîr Nevâyî (Haz. Eraslan, 2015, 8,118,196) “Mîzânul- Evzân” adlı eserinde aruzla yazılan ve bestelenen “Tuyuğ, Koşuk, Çenge, Muhabbet-nâme, Müstezât, Arazvâri, Türkî” gibi nazım türlerini ayrı ayrı ele almıştır. Mehmet Fuad Köprülü (1999, 346-348), Alî- Şîr Nevâyî’nin bu şekilde bir ayrıma giderek türkü türünü beste ile söylenen diğer halk şiiri türlerinden ayrı olarak ele almasını “ilk” olarak değerlendirmektedir. Türk sözlü şiiri, ozan ve onun çalgısı olan kopuz birlikteliğinin sonucunda oluşup, yayılarak ve bünyesine yeni unsurların katılmasıyla günümüze kadar gelmiştir (Yıldırım, 1998, 182).

Türk sözlü şiir geleneğinin ürünü olan türkü kavramı hakkında birçok tanımlama (Akalın, 1970, 186, Albayrak, 2010, 537, Baba, 2007, 154, Boratav, 2016, 171, Çobanoğlu, 2010, 46, Dilçin, 2019, 289, Elçin, 2019, 196, Güney, 1971, 235, Hançerlioğlu, 2000, 485, Karaalioğlu, 1983, 827, Kaya, 2014, 174, Köprülü, 1993, 246, Kunos, Haz. Gülensoy, 2019, 21 dip not 17, Nevâyî, Haz. Eraslan, 2015, 118,

196-197, Oğuz vd., 2010, 245, Onay, 2012, 87, Özbek, 1981: 63, Öztelli, 1959, 3, Püsküllüoğlu, 2015, 866, Tâhir-ül Mevlevî, 1994, 176, Yakıcı, 2013, 58) yapılmıştır. Fakat yapılan türkü tanımlarında, türkü kavramının farklı yönlerine dikkat çekilmesinden dolayı herkesçe aynı kabulü gören bir türkü kavramı ortaya çıkmamıştır. Yukarıda verilen, türkü hakkında tanımlama yapılan kaynakçalardan hareketle türkü:

Halkın doğumdan ölüme kadar geçen zaman içinde insan ruhuna ait bütün hisleri (aşk, özlem, sevinç, acı, heyecan) ve insana ait bütün olayları konu alan, sözlü gelenek ürünü olduğundan dolayı yayılmalar esnasında biçim ve içerik olarak değişmesiyle çeşitlenen, hece ölçüsünün her kalıbı ile söylenebilen, kendine has bir ezgisi bulunan yalnız icra mekânına göre ezgisinde değişiklik olabilen, ozan, türkü yakıcı ve türkü söyleyicisi durumundaki kişilerin kaynak olduğu, anonim, manzum ürünlerdir. Genel olarak bu kavramın açıklanmasındaki ortak unsurlar, anonim olması, varyantlarının olması, hece ölçüsünün kullanılması, her türlü konuya yönelik söylenebiliyor olması, kendine has bir ezgisinin bulunması ve manzum halk ürünleri olmasıdır.

O halde türküler halkın özü olmuş, gizli saklı ve yahut haykırılmaya muhtaç ne kadar söz varsa bunların ezgi ile dışa vurulmuş halidir. Türküde asıl olan ezgi ve sözün yan yana, omuz omuza birlikte yürümesidir. Bu iki unsur var oldukça türkü metni kendi şeklini, kendi kalıbını, kendi ölçüsünü ortaya koyacaktır. Duygular, yaşanılan olaylar, bir annenin evladına feryadı, genç bir kızın asker yolu beklerken sevdalisine karşı hissettikleri satır sayıları ile sınırlandırılmayacağından ezgi ile söylenen manzum ürünlerin tamamı türkü olarak değerlendirilmektedir. Bu bakımdan şekil, konu, ölçü gibi sınırlandırmalar kesin sonuçlar vermemektedir.

Türkü kelimesi etimolojik olarak Türk sözcüğünden türemiştir. Türk kelimesine nispet eki (î) eklenerek Türkî halini almıştır. Ancak zamanla Türkü biçimine girmiştir (Artun, 2009, 130, Dizdaroğlu, 1969, 102, Kaya, 2014, 173, Şimşek, 2010, 72, Püsküllüoğlu, 2015, 866, Yardımcı, 2017, 81, Yılmaz, 2003, 18). Ancak Özkul Çobanoğlu “Türk Olgusu Bağlamında Türkü ve Şarkı” adlı yazısında nispet “î”si durumunun bir yere götürmeyeceğini belirtmektedir. Çünkü türkünün ilk şeklinin “türkiy” olduğunu fakat bu görüşü de kabul etmeyerek ilk şeklinin “Türk

ezgileri” ya da “Türk havaları” anlamına gelen “Türk küy” olduğunu zamanla fonetik durumlardan dolayı türkiy< türkî< türkü haline geldiği görüşünü ileri sürmektedir (2010, 49).

Muhtelif Türk boylarında “Türkü” kelimesini karşılayan farklı isimlendirmeler yapılmıştır. “Azeri Türkleri mahnı, Başkurtlar halk yırı, Kazaklar Türki, türük Halik ânı, Kırgızlar eldik ır, türkü, Kumuklar yır, Özbekler Türki, halk koşığı, Tatarlar halık cırı, Türkmenler halk aydımı, Uygur Türkleri de nahşa, koça nahşisi” gibi isimlendirmeler yapılmıştır (Kaya, 2014, 173, Yakıcı, 2013, 49).

VIII.- XIII. Yüzyıllar arası “Koşug, Kojan, Koşma, Takşut, Takmak, Ir, Yır, Küg” gibi şiir türleri türkü kavramı karşılığında kullanılan ilk şiirler olarak görülmüştür. Ancak Divanü Lügati’t Türk’te türkü terimi için ır ve yır terimleri kullanılmıştır (Arat, 2007, XI-XVII). Daha sonra XI. yüzyılda Arap ve Fars kültürlerinin etkisi altında bilinçli olarak Türklere ait anlamında “türkü” kavramı kullanılmaya başlanmıştır (Çetindağ, 2009, 6-7’den akt. Yakıcı, 2010, 92). Anadolu’da türkü kavramı karşılığında bazen şarkı, deme, deyiş, hava gibi kelimelerde kullanılmıştır (Yakıcı, 2013, 50).

Anadolu’da biçim bakımından en eski türkü metni örneğini 16. yüzyılda Öksüz Dede vermiştir (Dizdaroğlu, 1969, 104, Kaya, 2014, 173). Ancak bu tarihten daha önce yani 15. yüzyılda türkü terimi “Çağatay edebiyatında aruzun “fâilâtün fâilâtün fâilât” kalıbıyla oluşturulan, kendine özgü kafiye ve ezgi ile söylenen örneklerine rastlanmıştır. Ancak Horasan’da çıkan bu ilk parçalar Anadolu edebiyatındaki hece ölçüsüyle yazılan türkü değil aruz ölçüsüyle yazılan türküdür (Dizdaroğlu, 1969, 103-104). Aruz vezniyle yazılan türkü türlerine “Divan, Selîs, Semâi, Kalenderî, Satranç ve Vezniâhır” denmektedir (Elçin, 2019, 195). Fakat türkünün ortaya çıkışı daha eski tarihlere kadar indirilebilmektedir. Öyle ki türküler ozan, kam, baksı, şaman gibi sanatçıların av, sığır, şölen gibi mitolojik törenlerde kopuz eşliğinde söylenen ölçülü ve ezgili şiirlerin, ilk örnekleri olarak kabul görmektedir (Köprülü, 1993, 242-243, 87 ve 88. Dip not, 1999, 57-58, Yakıcı, 2013, 70).

Mitolojik devirlerden itibaren farklı adlar, şekiller ve besteler ile terennüm edilen şiirin türkü adını alması yolunda olmazsa olmazı olan ezgi unsuru ile şaha kalkan, bilinçaltı ilhamının etkili yolu olan türküler, Türk kültürünün ortak hazineleridir.

1.1. TÜRKÜLERİN OLUŞUM SAFHALARI VE BESLENDİĞİ KAYNAKLAR

Türküler, menşe (doğuş/kaynak), seyir (dağılım) ve istihale (değişim) olmak üzere üç safhada varlığını tamamlamaktadır (Yakıcı, 2013, 67).

Türkülerin ilk olarak nerede, ne zaman ve kim tarafından çıkarıldığını kesin bir ifadeyle ortaya koymak zordur. Bunun sebebi, türkülerin yayılım gösterdiği alanların mekân ve kişi bazında değişmesi aynı zamanda da kişilerin yetenekleridir. Türkülerin zamanla hem sözlerinde hem de müziğinde değişimler meydana gelmesi, türkülerini bazen tanınmayacak hale sokarak, farklı varyantların ortaya çıkmasına ve yayılım gösterdiği bölgenin karakter yapısını almasına neden olmaktadır. Türkülerde meydana gelen bu denli değişimlerin nedeni ise zaman aşımı ve kişiden kişiye yayılma esnasında ortaya çıkan yeni duygu ve düşüncelerin metnin ilk halini etkileyecek boyutta olmasıdır. Türküyü ilk oluşturan kişi zamanla unutulmuş ve türkü anonimleşerek toplumun malı haline gelmektedir. Bundan dolayı da çeşitli yönlerden değişim göstermektedir. Ancak türkülerin ilk yaratıcısı unutulmayıp, anonimleşmeyen türkülerde vardır. Türkülerin yayılarak değişim göstermesi, folklor ürünleri olmalarından dolayı, folklor ürünlerinin değişkenlik göstermesi özelliğine bağlanmaktadır. Yayılım esnasında ortaya çıkan türkü varyantlarından hangisi söz ve musiki açısından daha kaliteli ve konusu toplumu derinden ilgilendiriyorsa o yayılır diğeri ise ya unutulur ya da yaratıldığı çevrede yaşamaya devam eder (Kaya, 2014, 174, Özbek, 1981, 65, Öztelli 1959, 4-6, 2002, 13, Yardımcı, 2017, 81).

Alman halk türkülerini üzerine araştırma yapan ve burada edindiği araştırma yöntemlerini Türk folkloruna uygulayan, her iki kültürün kesişme noktalarını irdeleyen Ali Osman Öztürk farklı yerlerde yayımlanmış türkü ile ilgili yazılarının

toplandığı “Türkü Yazıları” adlı kitabında halk türküsünün¹ çıkışını şu şekilde ifade eder:

“Bir olay sonucu duygulanma olur; her yerde olabilecek ve insanları içten sarsan herhangi bir şey cereyan eder. Bu olay sonra bir kişi ya da grup tarafından ele alınır ve bir türkünün motifi olarak işlenir. Bu türkü orada burada söylenir. Sözlü yayılma esnasında değişir, herkes buna bir şeyler katar, bilinçli ya da bilinçsiz, duruma göre veya o anki halkın duygularına uygun olarak, ona başka anlamlar yakıştırılır” (Wallrath, 1990, 15’ten akt. Öztürk, 1995, 164).

Türkülerde olaylar toplumsal ya da kişiseldir. Ancak türkülerde, halkın sevgisini, acısını, nefretini ve tutkusunu yansıtan toplumsal yön daha ağır basmaktadır. Türkü türünün yaratımına sebep olan hadise bazen gerçek ve yaşanan (deprem, ölüm, kıtlık, kahramanlık, sevgi, ayrılık) hadiseler olduğu gibi bazen de çeşitli sebepler neticesinde hissedilen duygular sonucunda da olabilir. Bu olayı yaşayan ya da bu duyguları hisseden sanatçı bunları halk şiiriyle meydana getirdiği anda türküler yakılmış² olur. Türkü yakanlar halk şiiri ve müziği konusunda geniş hazineye sahip sesi güzel o türküyü yakmaya sebep olan olayı yaşamış sanatçılar olabileceği gibi halktan, şiir ve ezgi hafızasına sahip olan kişiler de olabilir (Dizdaroğlu, 1969, 105, Özbek, 1981, 64, Yardımcı, 2017, 83). Yakıcı (2013, 66) ise türkü kim tarafından yakılır sorusuna Özbek’in yukarda verdiğimiz düşüncesinin karşıtı olarak, Yusuf Ziya Özkan’ın (1978, 15) “Halk Türküleri Üzerine Bir Araştırma” isimli yayımlanmamış lisans tezinde yer alan ifadelerle yer vererek, türkü yakan kişilerin türkü yakma konusunda belirli bir meziyete sahip olması gerektiğine ve bunu da ancak saz şairlerinin ve türkü yakıcı diye anılan bu yeteneğe sahip kişilerin yapması gerektiğine dikkat çekmektedir. Ayrıca bazı şiirlerin hiç kimsenin kabiliyet gerektiren müdahalesine gerek duymadan yakılmış bir türkü karakterine sahip olacağını belirtmektedir.

Türkülerin yayılmasında rol oynayan etkenler “kervanlar, askerler yeni fetihler, göçler, gezgin halk şairleri” (Öztelli, 1959, 5), “düğün dernek ve kır

¹ Güney (1971: 235) halk türkülerine memleket havaları denilmesinin daha uygun olduğunu söyler.

² Sözleriyle ve ezgisiyle türkü oluşturmak (Püsküllüoğlu, 2015: 866).

eğlenceleri, öğretmenler, köçekler, çalgıcılar ve geniş iskân hadiseleridir” (Özbek, 1981, 64).

Türküler “geleneksel bağlamda düğünler, sosyal dayanışma amaçlı toplantılar (sıra geceleri, yaren vd.), ekonomik/kültürel/tanıtım amaçlı toplantılar ve eğlence amaçlı toplantılarda/ mekânlarda; modern anlamda türkü evi, hane, bar ve kafelerde” (Oğuz vd., 2010, 242) söylenmektedir.

Günümüzde türkülerin yayılması teknolojinin gelişmesi sonucu ortaya çıkan medya unsurları (radyo, televizyon, internet, vs.) sayesinde daha çabuk ve yazanı unutulmayan, değişimlere uğramamış halde karşımıza çıkmaktadır. Öztelli (2002, 19-20) bu hızlı yayılmanın olumlu olmadığını toplumların sanat adına arzularını teknik araçlarla sağladıkları için yeni türkülerin az çıktığını ve yayılma esnasında meydana gelen değişimlerin olmadığını söylemektedir. Ancak yazıya ve notaya alındıklarından, arşivlendiklerinden dolayı ulusal kültürü saklama ve ileriye aktarma konusunda teknolojinin türkülere olumlu geri dönüşümlerinin de olacağını belirtmektedir.

Türküler iki kaynaktan beslenmektedir. Bunlardan ilki, “dinî- tasavvufî Türk halk edebiyatı ve âşık edebiyatı” dır. Bir saz şairinin söylediği bir şiir zamanla türkü haline dönerek, türkülerini besleyen kaynaklar olarak ifade edilirler. “Kayıkçı Kul Mustafa’nın Genç Osman Destanı’nı, Öksüz Âşık’ın, Köroğlu’nun, Karacaoğlu’nın, Âşık Kerem’in, Ercişli Emrah’ın, Dadaloğlu’nun, Seyranî’nin, Sümmânî’nin” ve diğer saz şairlerinin kimi şiir metinleri, zamanla kendine has ezgileriyle türkü haline geldiklerinden dolayı bu durumu örneklendirir durumdadır. İkincisi kaynak ise, başlangıçta bir yaratıcı olan ancak zamanla halkın ağzında dolaşa dolaşa hafızalardan ilk söyleyeni silinen anonim ürünlerdir (Dizdaroğlu, 1969, 104, Yakıcı, 2013, 69).

1.2. TÜRKÜLERDE ŞEKİL, DİL VE ÜSLUP

Türk halk edebiyatı üzerine araştırma yapan birçok insan, halk şiirinin “tür” ve “şekil” olarak ayırımında bu iki kavramın ne anlam ifade ettiği üzerinde farklı

görüşler ortaya atmıştır. Şekil kavramına karşılık olarak, biçim, tarz, forma, yapı, tip, eşkal kelimeleri kullanılmıştır. Ancak bir terimi karşılamak üzere yalnızca bir terimin kullanılması gerektiği düşüncesiyle şekil kavramı tercih edilmiştir. Şekil kavramı türkûde dışa ait unsurları temsil etmektedir. Bu unsurlar; “kafiye örgüsü, nazım birimi, vezin ve şiirin hacmi (mısra, beyit veya dörtlük sayısı)” dir. Ancak türkülerde belli bir şekille karşılaşmadığı için türlerin ayrılmasında sadece dış unsurlar değil konu ve ezgide önemli görülmektedir (Oğuz vd., 2010, 235, Oğuz 2019, 14-18).

Türkülerin hece sayıları beş ile on beş ya da yedi ile on beş arasında değişmektedir. Fakat hece ölçüsünün bütün kalıplarıyla söylenebilmelerinin yanında en çok yedi, sekiz ve on birli hece ölçüsü kullanılmaktadır. Ancak türkülerin ana metinleri ile kavuştakları arasında ölçü birliği olması zorunlu değildir (Artun, 2009, 130, Kaya, 2014, 175). En çok kullanılan hece ölçüleri beş, yedi, sekiz, on bir ve on üçlü hece ölçüsüdür. Beş, yedi, on bir ve on üçlü hece ölçüleri kıvrak nağmelerde ve oyun havalarında kullanılmaktadır (Onay, 2012, 87).

Türküler koşma ve mâni nazım biçimleriyle oluşturulmaktadır. Ayrıca türküler, iki ve daha fazla mısradan meydana gelen bentler sonucunda da oluşturulabilmektedir. (Oğuz vd., 2010, 245). En çok “aaba, abab, xaya” koşma biçimindeki kafiye şekilleri ve “aaba” biçiminde olan mâni kafiye şekli kullanılmaktadır. Bunların yanında “çapraz kafiye (Kreuzreim)” ve “ikili kafiye (Paarreim)” de kullanılmaktadır (Öztürk, 1995, 88).

Türkülerin şekil ve konuları bakımından gelişip değişmelerinde saz şairlerinin etkisi fazladır. 16. yüzyıla kadar sekiz heceli semai şeklinde türküler söylenirken 17. yüzyılda Karacaoğlu, Âşık Ömer ve Gevherî gibi şairler tarafından farklı şekiller bulunmuş ve konular genişletilmiştir. Yine bu yüzyılda halk şairleri tarafından uzlaştırma yoluyla edinilen hikâyelerde farklı şekillerde türküler yer almıştır. (Öztelli, 1959, 7-8).

Türkülerde dil, halkın kullandığı saf ana dildir. Türküler, sanat gösterisinden uzak içinden geldiği gibi söylenilmektedir. Bu bakımdan Türkçenin yabancı kelimelerden arındırılması konusunda türkülerden yararlanılabilir (Öztelli, 2002, 21-22). Türküler, imgeli, imalı, hikâye etme özelliğine sahip olan, sanatsal ve aynı

zamanda da akıcı bir dile sahiptir. Bundan dolayı türküler bir manzara gibi karşımıza çıkmaktadır (Güney, 1971, 237).

Halk türküsünün dili, yazı dilinin kurallı yapısından bağımsızdır. Çünkü türkü olduğu yörenin dilinden ayrı olarak kendisine ifade alanı bulamaz. Bundan dolayı yazı dilinde uyulması gereken dil bilgisi kurallarına, türkünün cümle yapısında her zaman uyulmadığı görülmüştür. Boratav'ın “şiirlik motifler” diye adlandırdığı söz kalıpları, halk türkülerinde olay akışının gelişmesine değil belli duyguların çağrışımı noktasında etkili olmaktadır (Öztürk, 1995, 20, 26).

Türküler, semboller ile örülü bir dile sahiptir. Neredeyse bütün duygular semboller yoluyla kendine ifade alanı bulmaktadır. Sevgilinin güzelliğini ifade etmek için kendisine benzetilen öğeler genel olarak doğada var olan güneş, ay, yıldızlar, çiçekler, meyveler ve güzelliğini simgeleyen diğer öğelerdir. Türkülerde seven bülbül, sevilen ise gül ile özdeşleştirilmiştir. Kadın güzelliği dolayısıyla maral, kuğu ve ceylana, erkek ise yiğitliği sebebiyle aslan ve şahin ile idealize edilmektedir. Türkülerin günlük dilden ayrı bir dil ve ifade biçimi kazanması türkülerde kullanılan semboller yoluyla sağlanmaktadır. Bu semboller sayesinde türküler daha etkili ve şiirsel dile sahip olmaktadır. Bu bakımdan bir türkünün yorumlanmasında, türkünün sembol dilinin ne anlatmak istediği iyi kavranmalıdır (Mirzaoglu, 2015, 10, 36).

1.3. TÜRKÜLERİN SINIFLANDIRILMASI

Türküler bünyesinde barındırdıkları çeşitlilikten dolayı konularına, yapılarına ve ezgilerine göre üç başlık altında sınıflandırılmaktadır. Ancak hece sayıları bakımından sınıflandırmalar da mevcuttur. Fakat en genel geçer sınıflandırma konu, yapı ve ezgileri üzerine olmuştur.

1.3.1. Konularına Göre Türküler

Türkülerin konusu doğrudan gerçek yaşamla ilişki içerisindedir. Gerçek hayatta var olan sevgi, ailevi ve sosyal problemler, sevinçler, acılar, ihtiraslar

türkülerde konu olarak işlenmektedir. Türkülerin konularına göre gruplara ayrılması ve bir türküyü sadece bir konu başlığı altında ele almak oldukça zordur. Çünkü türküler, içerisinde birden fazla unsuru barındırmaktadır (Öztürk, 1995, 91,227).

Türküleri sınıflandırma yoluna gitmeyen Eflatun Cem Güney (1971, 236-237) türkülerin insan eksenli olduğunu ve bu insanın da gerçekte var olan, üyesi olduğu toplumun duygu, düşünce ve yaşam tarzına uygun bakış açısına sahip, gerçek bir birey olduğundan dolayı işlenen konuların da hayatın her alanıyla ilgili, gerçek ve yaşanmış olaylardan meydana geldiğini ifade etmektedir.

Düğün türküleri içerisinde bulundurduğu acıklı ifadelerden dolayı bazen ağıt olarak da algılanabilmektedir. Buradan anlaşılacağı üzere türküler içerisinde ortama uygun temleri ve ifadeleri barındırmaktadır. Bundan dolayı bir türküyü konu bakımından tek bir kalıba sokmak mümkün değildir (Başgöz, 1986, 263-267)

Türküler, konuları bakımından, çok sayıda sınıflandırma çalışmasına tabi tutulmuştur. Ancak bu sınıflandırma çalışmaları tam ve eksiksiz çalışmalar olmadığından kesin sonuçlar vermemektedir (Dizdaroğlu, 1969, 106-107, Özbek, 1994, 84-85). Türkülerin sınıflandırılmasındaki ayrımlar çoğu zaman birbiriyle karışmaktadır. Çünkü oyun oynanmak için söylenen bir türkü aynı zamanda yiğitlik türküsü özelliklerini de taşıyabilmektedir (Öztelli, 2002, 17).

Türküler işlediği konulardan dolayı çeşitli şekillerde, bu konu üzerinde çalışma yapan kişiler tarafından (Dilçin, 2019, 290-296, Dizdaroğlu, 1969, 107, Kaya, 2014, 226-227, Özbek, 1994, 85-86, Öztelli, 1959, 8-9) tasnif edilmiştir. Ancak biz burada diğer tasnif çalışmalarından farklı olması açısından Boratav (2016, 172) ve türküleri birçok tasnifi göz önüne alarak, daha geniş kapsamlı olacak şekilde tasnif eden Yakıcı'nın (2013, 247-278) tasnifini vermeyi uygun görmekteyiz.

Boratav'ın (2016, 172) konularına göre türkü tasnifi:

1- Lirik türküler:

a) ninniler, b) aşk türküleri, c) gurbet türküleri, askerlik türküleri, hapisane türküleri, ç) ağıtlar, d)çeşitli başkaca duyguluk konular üzerine türküler.

2- Taşlama, yergi ve güldürü türküleri

3- Anlatı türküleri:

a) Efsane konulu türküler, b) bölgelere ya da bireylere özgü konuları olan türküler, c) tarihlik konuları olan türküler

4- İş türküleri

5- Tören türküleri:

a) Bayram türküleri, b) Düğün türküleri, c) dinlik ve mezheplik törenlere değgin türküler, ç) ağıt töreninde söylenen türküler

6- Oyun ve dans türküleri

a) çocuk oyunlarında söylenenler, b) büyüklerin oyunlarında söylenenler.

Bu sınıflandırmada ilk üç çeşit “A”, ikinci üç çeşit ise “B” bölümü şeklinde ayrılmıştır. “A” bölümündekilerde türkünün içeriği ile gördüğü iş, söylenmesini gerektiren sebep ayrı ayrı gösterilemez niteliktedir. “B” bölümündekilerde ise konunun önemi yoktur. Türküleri söylenmelerine sebep olan durumlar gerekli kılar. Yani bir dans türküsü ayrılık sözleri içerebilir ancak ritmi ve oyun oynanırken söylendiğinden dolayı “oyun türküsü” olabilmektedir (Boratav, 2016, 172).

Yakıcı’nın (2013, 247-278) konularına göre türkü tasnifi:

1. Aşk/ Sevda Konulu Türküler

2. Gurbet/ Ayrılık/ Hasret Konulu Türküler

3. Beşik/ Bebek/ Çocuk Türküleri/ Ninniler

4. Ölüm Türküleri/ Ağıtlar

5. Tören Türküleri

5.1. Düğün Türküleri

5.1.1. Kına Türküleri

5.1.2. Gelin Alma/ Karşılama/ Kutlama Türküleri

5.1.3. Güvey Türküleri

5.2. Bayram Türküleri

6. Asker/ Askerlik Türküleri

7. Hapishane Türküleri

8. Olay Türküleri

- 8.1. Tarihî Olayları Konu Alan Türküler
 - 8.1.1. Savaş Türküleri
 - 8.1.2. Yiğitlik/ Kahramanlık Türküleri
 - 8.1.3. Eşkıya Türküleri
- 8.2. Sosyal Olayları Konu Alan Türküler
 - 8.2.1. Toplum ve Aile İçi Olayları Konu Alan Türküler
 - 8.2.2. Göç Türküleri
 - 8.2.3. Hastalık Türküleri
- 9. Doğal Çevreyle İlgili Türküler
 - 9.1. Doğayı Konu Alan Türküler
 - 9.2. Bitki ve Çiçekleri Konu Alan Türküler
 - 9.3. Hayvanları Konu Alan Türküler
- 10. Beslenme ve Yiyecekleri Konu Alan Türküler
- 11. İş ve Meslek Hayatıyla İlgili Türküler
- 12. Övgü Türküleri
- 13. Yergi/ Alay/ Eleştiri Türküleri
- 14. Şikayet Türküleri
- 15. Eğitici/ Öğretici Türküler
- 16. Arzu/ İstek Türküleri
- 17. Dinî/ Tasavvufî Nitelikli Türküler
- 18. Oyun Türküleri
 - 18.1. Çocuk Oyunlarındaki Türküler
 - 18.2. Kadın Oyunlarındaki Türküler
 - 18.3. Erkek Oyunlarındaki Türküler

Yaşadığımız acılı ya da sevinçli olayları türkülerle dışa vurmaktayız. Bundan dolayıdır her birinde hayata dair hikâyelerin ezgili olarak içimize işlercesine vuku bulması. İnsanın gönlünün, beyninin, hayat anlayışının ilmek ilmek dokunduğu türküler, yurdun bir köşesinden diğer köşesine ulaştığında aynı hisler zaman ve mekân farklı olsa bile okuyan kişi tarafından aynı hissiyat ile karşılanır. Kötü günde ağıt, iyi günde eğlence, cephede marş olur türkülerimiz. Bu sebeple işlenen konunun kesin hatlarla çizilebilecek alanı, sınırı ve icra yeri yoktur.

1.3.2. Ezgilerine Göre Türküler

Türkülerin sınıflandırılmasında ve onun diğer türlerden ayrılmasında ezgi önemli bir unsurdur.

Türküyü belirleyen her şeyden evvel onun ezgisidir. Bu durumda biçimin türkünün belirlenmesinde bir etkisi yoktur. Türkünün sözleri ezgisinden bağımsız değildir. Öyle ki türkü isimlerinin oluşmasında ezginin ve sözlerinin birlikteliği oldukça önemlidir. Türkülerin şarkı, deme, deyiş, hava, ninni ve ağıt olarak farklı isimler alması da bu birliktelik sonucu oluşmuştur (Boratav, 2016, 171,177,178). Kaya (2014, 263) da buna yakın bir söylemle ezgi ile türkü sözlerinin birbirini tamamlayan iki öge olduğundan dolayı aralarında bir uyum olması gerektiğini savunmaktadır. Bu düşüncesiyle de ezginin önemine dikkat çekmiştir.

Halk şiirlerinin “mânî, koşma, türkü, türkmânî, varsağı” olarak isimlendirilen türlerinin birbirinden ayrılmasında şekil bir yere kadar belirleyici olsa da asıl fark onların ezgisindedir. Türkü, türkmânî, varsağı gibi türlerin hepsi dörtlüklerden oluşan mânî katarlarının art arda sıralanmasıyla oluşmaktadır. Burada şekil, türlerin ayrılmasında etkili olmamaktadır. Bu yüzden bu türlerin ayrılmasında onların kendilerine has ezgileri vurgulu olmuştur (Köprülü, 2003, 293).

“... türkülerin ayrılığı şekilde değil bestesindedir. Yâni bu şekil edebî bir şekil olmayıp tamâmîyle mûsikî bakımından bir husûsiyeti haizdir” diyen Köprülü (1993, 246) bu ifadeleriyle ezginin öneminden bahseder.

Halk şiirinde şekil sadece dışarıdan bakılınca görünebilir özellikleri kapsamaktadır. Bu da sadece halk şiirinin nazım şeklinin belirlenmesinde önemlidir. Fakat nazım türlerini belirlemede ve birbirinden ayırmada konu ve ezgi önemlidir. Ancak konu ve ezginin uyumlu olmasına gerek yoktur (Oğuz, 2019, 17-18).

Türkü oluşturulurken, halk, ezgi ile söylediği nazım şekillerinin hepsine türkü adını vermektedir. Bu adlandırma yapılırken ölçü ve kafiye bakımından bir şekle bağlı kalınmamaktadır. Bu bakımdan türkü türünü belirlemede temel olan özellik onun ezgisidir (Öztelli, 2002, 24). Türkülerin çok farklı yapı, biçim ve ezgiye sahip olmalarından dolayı türkülerini belli bir kalıba sokarak, sadece o kalıba uygun

olanları türkü türü olarak kabul etmek yanlıştır. Bu bakımdan türkü türünün büyük orandaki farkı ezgisinden kaynaklanmaktadır. Onun içindir ki “mânî” ve “koşma” tarzındaki şiir metinleri ezgilerindeki değişim sayesinde türkü olarak kendilerine yaşama alanı bulurlar (Dizdaroğlu, 1969, 103).

Türkünün diğer türlerle ilişkisine bakıldığında bazı tekerlemelerin türküleştğini, ağıtların lirizmi yüksek hüznü dolu parçalar olduğundan ve ezgili olarak söylendiklerinden dolayı acıklı türküler olarak kendilerine yer buldukları görülmüştür. Ninniler de icrasında bulunan ezgi sayesinde türkülen diğer bir türdür. Türküler aynı zamanda manilerin art arda sıralanmasıyla da oluşmaktadır. Hatta nakarat olarak asıl beyit, dörtlük veya bentlerin arasına eklenerek bazı manilerde türkülen meydana gelmiştir. Halk hikâyelerinde ise duyguların en üst seviyeye çıktığı bölümlerde hikâyeci sazla söylemeyi tercih etmektedir. Bunu da ezgi ile söylediğinden zamanla türkü haline gelmektedir. (Kaya, 2014, 126, 266- 268, 376, 450).

Türküler ezgileri bakımından “usullü türküler” ve “usulsüz türküler” olarak iki gruba ayrılmaktadır. (Dilçin, 2019, 290, Dizdaroğlu, 1969, 105, Özbek, 1981, 67, Yakıcı, 2013, 281, Yardımcı, 2017, 89). Usullü türkülere “kırık hava”, usulsüz türkülere ise “uzun hava” denmektedir (Elçin, 2019, 196, Kaya, 2014, 263-264, Öztelli, 2002, 31). (Demirci, 1939’dan akt., Dizdaroğlu, 1969, 105) kırık havaya (mezûre türküler), uzun havaya (resitativ türküler) ismini eklemiştir.

Usullü türküler, belli bir usul ile çalınan ezgisi ve ritmi belli olan (Özbek, 1994, 68, Yakıcı, 2013, 281), oyun havaları dediğimiz (Gâzimiñâl, 2017, 182, Yardımcı, 2017, 89) türkülerdir. Bunlar “Urfa’da kırık hava, Konya’da oturak” olarak adlandırılmaktadır. Kırık hava olarak adlandırılan türküler, söylendikleri bölgelerdeki ezgi ve ölçüye göre “Karadenizliler, horon ve denizci türkülerine yalı havası, Harput’ta oyuna gelen türkülere şıkıltım, Ege’de zeybek, Ordu, Giresun, Marmara ve Trakya’da karşılama, Erzurum, Kars yöresinde sümmani ağzı, Isparta ve Eğirdir taraflarında Datdiri” olarak isimlendirilirler (Özbek, 1994, 68-69).

Usulsüz türkülerin belli bir ölçüsü ve ritmi yoktur. Bu yüzden her sanatçının isteğine bağlı olarak söylenmektedir (Kaya, 2014, 263). Bu türkülerin “sadece dizisi ve dizi içindeki seyri bellidir” (Öztelli, 2002, 31).

Bu türkülere icra edildikleri bölge ve şehirlere göre “Bozlak, Çukurova, Divan, Maya, Müstezat, Türkmânî” (Yakıcı, 2013, 281-282), “Aydos” (Özbek, 1994, 67), “Avas, Dağbaşı, Elezber, Garip, Gerali, Gurbet havası, İbrahimî, Kalenderî, Nevruzi, Tatyân, Yolhavası” (Kaya, 2014, 263-264) gibi isimler verilmektedir. Uzun havaların isimleri konularına, okuyuş tarzlarına, aşiret ve oymak adlarına, hikâye adlarına, yöreye ve ilk yaratıcısının ismine göre adlandırılır. Uzun havaların birbirinden ayrımı ise “ağız denilen mahallî üslupla” belirginleşir (Özbek, 1981, 67).

Bütün bu çalışmalardan anlaşılabacağı üzere, ezgi unsurunun hem türkü türünü diğer türlerden ayırmada hem de türkünün kendi içerisinde alt türlere ayrılmasında yani türkülerin müzikal olarak, ezgilerindeki farklılıklardan dolayı da bir ayrıma yardımcı olduğu açıkça görülmektedir.

1.3.3. Yapılarına Göre Türküler

Türküler yapıları bakımından iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm türkülerin asıl sözlerinin bulunduğu bent bölümüdür. İkinci bölüm ise her bendin sonunda tekrarlanan nakarat, diğer isimleriyle kavuştak ya da bağlama bölümüdür (Dilçin, 2019, 289). Türkülerde bentler iki, üç ve dört mısralı olmaktadır. Bentleri birbirine bağlayan bağlantı bölümleri ise bir veya daha fazla mısralı olarak türkü içerisinde yer almaktadır (Özbek, 1994, 69-70).

Türkülerin yapısıyla ilgili olarak yapılan tasnif çalışmalarından birkaç tanesini, tezimizin asıl konusunu oluşturması bakımından aşağıda sıralanmıştır.

Dizdaroğlu’nun (1969, 107-119) tasnifi:

- a. Mânî kıtalarından kurulu türküler
- b. Dörtlüklerle kurulu, dördüncü dizeleri kavuştak olan türküler
- c. Dörtlüklerle kurulu türküler

- ç. Bentleri dörtlük, kavuştağı tek dize olan türküler
- d. Bentleri dörtlük, kavuştağı iki dizeli olan türküler
- e. Bentleri dörtlük, kavuştağı üçlük olan türküler
- f. Bentleri de, kavuştakları da dörtlük olan tükütler
- g. Bentleri dörtlük, kavuştakları beşlik olan türküler
- ğ. Üçlüklerden kurulu türküler
- h. Bentleri üçlük, kavuştağı tek dizeli türküler
- ı. Bentleri üçlük, kavuştakları iki dizeli türküler
- i. Bentleri de kavuştakları da üçlüklerle kurulu türküler
- j. Bentleri üçlük, kavuştakları dörtlük olan türküler
- k. İki dizeli türküler
- l. Bentleri iki, kavuştakları bir dizeli türküler
- m. Bentleri de, kavuştakları da iki dizeli türküler
- n. Bentleri iki, kavuştakları altı dizeli türküler

Özbek'in (1994, 70-84) tasnifi:

- 1- Bentleri mani dörtlüklerinden meydana gelen türküler:
- 2. Bentleri iki mısralı türküler:
 - a. Bentleri iki mısralı, bağlantıları olmayan türküler
 - b. Bentleri iki, bağlantıları bir mısralı türküler
 - c. Bentleri de, bağlantıları da iki mısralı türküler
 - d. Bentleri iki bağlantıları üç mısralı olan türküler
 - e. Bentleri iki, bağlantıları dört mısralı türküler
 - f. Bentleri iki, bağlantıları beş mısralı olan türküler
 - g. Bentleri iki, bağlantıları altı mısralı türküler
- 3. Bentleri üç mısralı türküler:
 - a. Bentleri üç mısralı, bağlantısı olmayan türküler
 - b. Bentleri üç, bağlantıları bir mısralı türküler
 - c. Bentleri üç, bağlantıları iki mısralı türküler
 - d. Bentleri de bağlantıları da üç mısralı türküler
 - e. Bentleri üç, bağlantıları dört mısralı türküler
 - f. Bentleri üç, bağlantıları beş mısralı türküler

4. Bentleri dört mısralı türküler

- a. Kafiye örgüsü abab, cccb, v.b olanlar:
- b. Kafiye örgüsü xaxa, bbba, v.b. olanlar:
- c. Kafiye örgüsü aaab, cccb, v.b. olanlar:
- d. Kafiye örgüsü aaax, bbbx v.v. olan türküler
- e. Kafiye örgüsü aaba, ccde v.b. olan türküler
- f. Bentleri dört, bağlantıları bir mısralı türküler:
- g. Bentleri dört, bağlantıları iki mısralı türküler:
- h. Bentleri dört, bağlantıları üç mısralı türküler
- i. Bentleri be bağlantıları dört mısralı türküler:
- j. Bentleri dört, bağlantısı beş mısralı türküler:

5. Bağlantıları her mısradan sonra tekrar edilen türküler:

6. Bağlantısı başta olan türküler:

7. Her bentten sonra değişik kalıpta iki ayrı bağlantısı olan türküler.

Yardımcı'nın (2017, 99-106) tasnifi:

A. Yapılarında Belli Bir Düzen Bulunan Türküler

a. Bentleri iki dizeli türküler

- * Bentleri iki dizeli bağlamasız türkü
- * Bentleri iki, bağlaması iki dizeli türkü
- * Bentleri iki, bağlaması üç dizeli türkü
- * Bentleri iki, bağlaması dört dizeli türkü

b. Bentleri üç dizeli türküler

- * Bentleri üç dizeli bağlamasız türkü
- * Bentleri üç, bağlaması bir dizeli türkü
- * Bentleri üç, bağlaması iki dizeli türkü
- * Bentleri üç, bağlaması üç dizeli türkü
- * Bentleri üç, bağlaması dört dizeli türkü
- * Bentleri üç, bağlaması beş dizeli türkü

c. Bentleri dört dizeli türküler

- * Bentleri dört dizeli bağlamasız türkü

- * Bentleri dört, bağlaması bir dizeli türkü
- * Bentleri dört, bağlaması iki dizeli türkü
- * Bentleri dört, bağlaması üç dizeli türkü
- * Bentleri dört, bağlaması dört dizeli türkü

ç. Bentleri beş dizeli türküler

d. Bentleri altı dizeli türküler

e. Bentleri mâni dörtlüklerinden kurulu türküler

- * Bentleri mâni dörtlüğünden oluşan bağlamasız türkü
- * Bentleri mâni, bağlaması iki dizeden oluşan türkü
- * Bentleri mâni, bağlaması üç dizeden oluşan türkü
- * Bentleri mâni, bağlaması dört dizeli türkü

B. Yapılarında Belli Bir Düzen Bulunmayan Türküler

Kaya'nın (2014, 181-182) tasnifi:

1. Ana metinleri bir mısra olan türküler

- a. Bağlantıları dört mısra / mâni olan türküler
- b. Bağlantıları yedi mısra olan türküler

2. Ana metinleri iki mısra olan türküler

- a. Sadece iki mısradan oluşan türküler
- b. Bağlantıları bir mısra olan türküler
- c. Bağlantıları iki mısra olan türküler
- ç. Bağlantıları üç mısra olan türküler
- d. Bağlantıları dört mısra olan türküler
- e. Bağlantıları beş mısra olan türküler
- f. Bağlantıları altı mısra olan türküler
- g. Bağlantıları yedi mısra olan türküler
- h. Bağlantıları sekiz ve daha fazla mısra olan türküler
- 1. Bağlantıları mısra sonlarında ve mısra aralarında olan türküler

3. Ana metinleri üç mısra olan türküler

- a. Sadece üçlüklerden ibaret olan türküler
- b. Bağlantıları bir mısra olan türküler
- c. Bağlantıları iki mısra olan türküler

- ç. Bağlantıları üç mısra olan türküler
 - d. Bağlantıları dört mısra olan türküler
 - e. Bağlantıları beş mısra olan türküler
 - f. Bağlantıları altı mısra olan türküler
 - g. Bağlantıları yedi veya daha fazla sayıda mısralı olan türküler
 - h. İki bağlantılı türküler
 - ı. Bağlantıları mısra aralarında olan türküler
4. Ana metinleri dört mısra olan türküler
- a. Sadece dörtlüklerden kurulu türküler
 - b. Bağlantıları bir mısra olan türküler
 - c. Bağlantıları iki mısra olan türküler
 - ç. Bağlantıları üç mısra olan türküler
 - d. Bağlantıları dört mısra olan türküler
 - e. Bağlantıları beş mısra olan türküler
 - f. Bağlantıları altı mısra olan türküler
 - g. Bağlantıları yedi mısra olan türküler
 - h. Bağlantıları sekiz ve daha fazla olan türküler
 - ı. Bağlantıları mısra aralarında olan türküler
 - i. İki bağlantılı türküler
 - j. Bağlantıları mısra sonlarında olan türküler
5. Karşılıklı türküler
- a. İki mısralık ana metinlerden ibaret atma türküler
 - b. Üç mısralık ana metinlerden ibaret atma türküler
 - c. Dört mısralık ana metinlerden ibaret atma türküler
 - ç. Diyalog şeklinde atma türküler

Türküleri yapıları bakımından tasnif eden diğer isimler ise: Boratav (2016, 178-191), Dilçin (2019, 296-305) ve Yakıcı (2013, 217-246) dır.

Türkülerle alakalı olarak yapılan bu sınıflandırmalar herkese göre farklılık arz ettiğinden görece sınıflandırmalardır. Bu bakımdan türkü türünü diğer türlerden ayırmada sadece yapıya dayalı tasnifler kesin sonuçlar vermez. Fakat türkü türünü sadece kendi içerisinde şekil ve yapı bakımından bir ayrıma gidilmesi konusunda

yardımcı olmaktadır. Her türkünün kendine ait oluşturduğu bir yapı formu olduğundan dolayı tek bir yapı formatı belirlemek mümkün değildir. Duyguların dışa vurulmasında ya da bir olayın türkü yoluyla anlatımında mısra sayısının bir önemi yoktur. Duyguları, acıları, özlemleri aşkı, sevdayı mısraların esaretine sokmak halk türküsünün doğallığını, gerçekliğini ve halkın samimi duygularını ifade etmesini sekteye uğratmaz mı?

İKİNCİ BÖLÜM

2. TRABZON YÖRESİNDE HALK MÜZİĞİ

Trabzon eski ve zengin tarihi, kültürel ve sosyal yönden zenginliği ile Doğu Karadeniz'in en önemli merkezi konumundadır (Cihanoğlu, 1997, 24). Trabzon bulunduğu coğrafi konum ve özellikle taşımacılığı ön planda olan bir liman olmasından dolayı doğuyu, batıyı ve kuzeyi birbirine bağlayan bir köprü görevi üstlenerek çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Bu ev sahipliğinden kaynaklanan kozmopolit yapı hemen hemen her dönemde devam etmiştir. Bu kozmopolit yapı Trabzon'da zengin bir kültürel yapının oluşmasını aynı zamanda da zengin bir kültür sanat şehri olmasını sağlamıştır. Bu vesile ile Trabzon şehir halk müziğinin farklı tabiatlara sahip birkaç çeşidi ortaya çıkmıştır. (Şenel, 1994, 133). Bunlar:

1. Ev, konak, mesire yerleri vs. gibi ortamlarda, kadın ve erkeklerin ayrı ayrı veya karışık olarak yaptıkları musikili toplantılarda icra edilen tipik şehir halk musikisi.
2. Köy muhitinden şehir muhitine taşınmış tipik bölgesel halk musikisi (horon musikisi vs. gibi).
3. Âşık musikisi
4. Civar yörelerden (Erzurum, Kars, Erzincan, Gümüşhane, Rize, Giresun v.d.) taşınmış komşu halk musikisidir (Şenel, 1994, 133).

Trabzon şehir halk musikisi erkek meclislerinde ve kadın meclislerinde ayrı ayrı ve farklı şekillerde meydana gelmektedir. Ancak her iki mecliste de asıl amaç eğlencedir. Erkek meclislerinde Zevk (Âlem)- Kadın Saklama ve Helva Sohbetleri bulunmaktadır.

Zevk (Âlem), Oturak Âlemi, Kız Oynatma adlarıyla da anılan bu toplantılar genellikle boş ev, ormanlık alan, mağara gibi sessiz ve تنها yerlerde orta malı denilen bir ya da birkaç kadının katılımıyla gerçekleşirdi. Burada kadınlar çengi ya da saki olarak bulundurulurdu. Mecliste bulunanlar bu kadınların ikram ettiği içki ve yaptıkları müstehcen raks ile kendilerinden geçerd. Bu kendinden geçiş, kemeñçe eşliğinde horon oynamayla devam ederdi. Bu sohbetlerde içki içilir, dans edilir, saz

çalınır ve yöre oyunları oynanırdı. Bu sohbetler yörenin musiki anlayışını belirleyen musiki mihrakları durumundaydı. En önemli unsur ise raks ve musikiydi. Bu sohbetlere katılmanın, sohbet esnasında yapılan her türlü davranışın belli bir zamanı ve kuralı vardı. Bu sohbetler içerisinde bulundurduğu, saz, dans, içki ve kadın unsurlarından dolayı çevreden hoş karşılanmazdı. Bu yüzden تنها yerler tercih edilirdi. Bu sohbetler hem sosyal bir zaruret hem de toplum kurallarına uygun olmayan davranışlar barındıran eğlence ortamları durumundaydı. Bu sohbet meclisleri fuhuşu önlemek amacıyla genelevlerin açılmasına izin verilmesine kadar devam etmiştir. Oturak Âlemlerinde en çok söylenen türküler “Lazutlar Salkım Saçak, Gızmendil, Fincanı Daşdan Oyarlar” türküleridir (Ciravoğlu, 2009, 207-211, Şenel, 1994, 134). Yörede günümüzde gerçekleşen erkekler arası sohbet toplantıları içki meclislerinde, kahvehanelerde, yaylalarda bulunan geniş alanlarda ve ev gibi kapalı alanlarda yaygın olarak gerçekleşmektedir. İçki bulunmayan yalnızca eğlenmek amaçlı yapılan muhabbetler yörede yaygın haldedir. Bu muhabbetlerin birinde söylenen türkü şu şekildedir:

Ben seni sevduğumi
 Köyde bilirdi millet
 Verdında gideyisin
 Kız bana büyük bi dert

 Çıktım yüksek tepeye
 Tutsana kollarımı
 Kapkara bulutların
 Gör ağlamalarını

 Geçtim evin başından
 Evin başı doğidi
 Çağırdum iki ağuz
 Evde kimse yoğidi

 İnce doğradım eti
 Doldurdum tenceriye

Kapıların dayalı
 En çıktım penceriye

 Gideyikan yayliya
 Yari yolda kavuştum
 Pencerenin öğünde
 Kede gibi pağurdum

 Eskiden hocayidi
 Güzelımın dedesi
 Vargit haurdan dedi
 Bok yiyenin kedesi

 Köşede asılıyi
 Ufağımın selesi
 Konişacağum ama
 Bura deyildi yeri (K-1)

Erkeklerin eğlenmek amacıyla toplantılar yaptıkları bir başka sohbet ise “Helva Sohbetleri” dir. Özellikle kış gecelerinin eğlendirici sohbet toplantılarıdır. İcra mekânları ise yüksek tabakanın gecelerini geçirdikleri “Selamlık” lardır. Selamlık sahipleri zengin ve nüfuzlu ailelerdir. Bu sohbetlerde türküler söylenmekte oyunlar oynanmaktadır. Yine bu sohbetlerinde kendine özgü usul ve adetleri vardır. Helva sohbetinin yapılacağı yer ayarlandıktan sonra sıra helvanın çekilmesine gelir. Helva çekilmeye başlayınca helvayı çeken usta sohbe icabet edenleri etrafında toplar. Sohbe türkülerle başlanırdı. Yalnız bu türkülerin belli bir sırası bulunmaktaydı. Helva yenilecek hale geldiğinde ise helvayı yiyenlerden birisi çaktırmadan bir helva topu yaparak helva mangalının etrafında bulunanlardan birisinin cebine koyardı. Bunun amacı, bir sonraki helva sohbetinin kimin evinde yapılacağını işaret etmesidir (Ciravoğlu, 2009, 212-213, Şenel, 1994, 136-137).

Trabzon şehir halk musikisi içerisinde kadınlar arasında vuku bulan musiki eğlenceleri de vardır. Bu eğlencelerin icra ortamları ise kına geceleri, düğünler ve

sünnet törenleridir. Kadınlar bu icra ortamlarında raks eder ve türkü söylerlerdi. Kadın sohbetlerinde kullanılan çalgı aletleri def, darbuka, zilli maşa, ud ve kemandır. Trabzon şehir halk musikisi örneklerine bakıldığında kadın ve kadın ağzı türküler oldukça azdır. Ancak var olanları bize kazandıranlar ise Emine ve Lütfiye Aydınant adlı iki kadındır (Şenel, 1994, 139-141).

Trabzon yöresi “âşık musikisi” Trabzon’un ticaret ve kültür merkezi haline geldiği 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başlarında diğer yörelerden göç eden halk şairlerinin geleneklerini de beraberinde getirmeleriyle oluşmuştur. Özellikle Osmanlı döneminde, 19. yüzyılda Trabzon ticaret ve kültür açısından oldukça zengin bir dönem geçirmiştir. Bu yıllarda Trabzon kenti İstanbul gibi âşıkların uğrağı haline gelmiştir. Bu durum 20. yüzyılın başına kadar sürmüştür. Trabzon’a diğer yörelerden gelen halk şairlerinin bazıları şunlardır: Nuri Baba, Erzurumlu Emrah, Konyalı Yesâri, Zileli Ceyhuni, Kayserili Rüştü, Adlî, Pesendi, Seyyahi, Ardanuçlu Efkârî, Kastamonulu Âşık Fevzi, Bayburtlu Zihni, Ispartalı Seyrani, Bedri, Bayburtlu Âşık Hicrani, Âşık İhsani, Gülşah’tır. Trabzon’da yetişmiş halk şairleri ise; Hafız Zühtü, Âşık Tahir Kararî Baba, Hüseyin Saip, Zevaitli Kör Mustafa, Yusuf Ziya, Süleyman Sırrı Aygün, Eyüp Sabri Lermioğlu, Baba Salim (Öğütçen), Ali Haydar Sümer, Numan Sabit Osman Çelebioğlu, Ramoğlu Mustafa, Abdüşşekür Dinçer, Cemal Azmi Tellioglu, Remzi Abbasoğlu, Ömer Kayaoğlu, Ömer Bal, Ahmet Dursun Demirci, Hasan Kaya Manioğlu, Subutay Hikmet Karahasanoğlu(Hikmeti), Ömer Turan Eyüboğlu, Sabri Hacikeleşoğlu, Çaykaralı Âşık Mustafa Bal, Ali Rıza Kaya, Ali Kayıkcı, Âşık Sefai’dir. Trabzon’a birçok âşık gelmesine rağmen Trabzon yerli halk şairleri bunlardan pek fazla etkilenmedikleri için kendi çizgilerini bozmadan, kendi yörelerine has halk şiiri örneklerini ortaya koymuşlardır (Duman, 1995, 13-23). Trabzon yöresi âşık musikisinin varlığını âşık çalgıları olan çöğür, keman ve santur gibi çalgı aletlerinin varlığı kanıtlamaktadır. Âşık fasıllarının icra mekânları ise kahvehaneler ve Ortahisar semtindeki uygun mekânlardır. Âşık musikisi adına Trabzon’dan derlenen örneklere 1929 Dârü’l- Elhân derlemelerinde ve 1937 Ankara Devlet Konservatuvarı derlemelerinde rastlanılmakta, derlenen âşık musikisi örneklerine ve bunları meydana getiren âşıklara yer verilmektedir (Şenel, 1994, 144-146).

Trabzon'a dışarıdan gelen ve kendi âşık musikisi örneklerini sergileyen âşıklar var olsa da bunlar kendi kültürlerini getirdiklerinden dolayı âşık musikisi adına Trabzon'a bir zenginlik kazandırmışlardır. Trabzon halk şairleri olarak anılan mahalli âşıkların varlığı da bu bakımdan son derece önemlidir.

Trabzon yöresinde farklı bir musiki karakteri gösteren “köy halk musikisi” değişikliğe şehir muhitine göre daha az uğramış ve daha saf halde bulunan, geleneksel özelliklerini koruyabilmiş, musikidir. Bu musikiyi köylerde dış etkilere kapalı, geleneklerine bağlı kapalı köy toplumlarında aramak daha doğrudur. Köy musikisinin dış etkilere kapalı olması doğal coğrafyanın zorluklarıyla ilgilidir. Sarp araziler ve kış mevsiminde karla kapanan yollar sonucunda köylere hapsolan insanların eğlencesi müzik ve oyundur. Trabzon köy halk musikisi, horon musikisine dayanmaktadır. Köy düğünlerinde söylenen türküler tulum, kemençe ve kaval eşliğinde söylenmektedir. Bu türküler çoğu mâni şeklinde olup aşk ve tabiat motiflerini barındırırken, karşılıklı atışma ve uzun destan şeklinde olanlarda vardır. Türküler çalınan kemençenin ve oynanan horonun ritmine göre söylenirler. Saz ve bağlamanın kullanımı ise köylerde yaygın değildir. Türkülerde kullanılan ölçü şehir musikisine göre daha kısa ifadeler barındırmasından dolayı 7'li hece ölçüsüdür (Ciravoğlu, 2009, 256, Şenel, 1994, 154-155).

Bütün bunlardan hareketle, köy halk musikisinin en çok icra edildiği yerler köy düğünleri ve kına geceleridir. Dolayısıyla köy düğün ve kına geceleri şehirde yapılanlardan farklıdır. Bu farklılık ise söylenen türkülerde, çalınan müzik aletlerinde ve oynanan oyunlarda kendini göstermektedir.

Trabzon düğünleri düğün gününe gelene kadar görücü gönderme, söz, nişan, ağırlık gönderme, çeyiz getirme, hamama gitme gibi birçok merhaleden geçmekteydi. Eski yöre düğünleri iki gün sürmekteydi. Çarşamba akşamı kına gecesi, perşembe günü gelini oğlan evine götürme (1. Gün), cuma günü ise “Cumalık” adı verilen asıl düğün (2.gün) icra edilmekteydi (Ciravoğlu, 2009, 240-249).

Eskiden düğünlere davet pasta ve çörek denilen saç ekmeği ile yapılırdı. Düğünden bir gün evvel kına gecesi yapılırdı. Kına gecesi yalnızca bayanlar

arasındaydı erkekler kına gecesine katılmazdı. Erkekler de damat evinde kendi aralarında eğlenirlerdi. Gelin orta yere alınır ve türküler eşliğinde ona kına yakılırdı. Gelinin kına kıyafeti ise alınabiliyorsa takım elbise alınamıyorsa ipek peştamal, ipek etek, sarı üzerine beyaz pullu yaşmak, ayağa ise varsa ayakkabı yoksa patik denilen yemenilerdi. Düğün kına gecesinin ertesi günü ikindide başlardı. Gelin baba evinden ya at ile ya da yürüyerek davul-zurna ve kemençe eşliğinde alınırdı. Düğün alanına kadar silahlar atılır, kemençe çalar ve türküler söylenirdi. Gelin at üzerinde yüzü pullu yaşmak ile örtülü bir şekilde iç çeke çeke ağlayarak gelirdi. Gelinin yüzünün açık olması ve ağlamaması gülünecek bir durumdu. Düğün bitene kadar horon oynanırdı. Damat gelinin başından şeker ve buğday serperek elindeki testiye yere atarak kırardı eğer kıramazsa düğüne gelenler tarafından gülünürdü. Düğün, gelin ve damadın evlerine götürülüp gelen misafirlere orada yemek ikram edilmesiyle sona ererdi. Gelin ve damadın evlendikleri günün ertesi gelin evinde kadınlar arasında “cumalık” denilen eğlence yapılarıdı (K-2, K-3, K-4, K-5, K-6, K-7).

Evlenme gelenekleri ve düğün adetleri eskiye geleneksel olana göre değişme eğilimi göstermektedir. Yengelik ya da görücü usulü ile yapılan evlilikler günümüzde yok denecek kadar azalmıştır. Gençlerin birbirlerini görerek sevmeleri ve bu durumu aile büyüklerine açarak yapılan evlilikler ön plana çıkmıştır. Eskiden birbirini harman denilen düğün yerinde neredeyse ilk kez gören çiftler yerini telefonlaşarak, kafe, çay bahçesi, sahil kenarı gibi umuma açık alanlarda buluşarak, hatta gençlerin birbirlerinin evinde aile büyükleri ile oturup muhabbet ederek görüşen çiftlere bırakmıştır. Düğünler ise iki günden bir güne inerek haftanın bütün günlerinde yapılabilmesinin yanı sıra cumartesi ve pazar günleri ve özellikle akşam saatleri tercih edilmektedir. Eski düğünlerde ve düğün öncesinde uygulanan, gelinin çeyizini almaya giderken erkek tarafının kız tarafına verdiği sandık parası, gelinin düğün günü evden çıkarılmadan gelinin kardeşine verilen kapı parası, gelinin arabadan indirilmeden önce kardeşine verilen kardeş parası ve eğer gelin uzak yere gelin oluyorsa bulunduğu köyün ya da ilçenin çıkışında mahallenin erkekleri tarafından istenen koç parası gibi uygulamalar eski işlerliğini kaybetse de kısmen uygulanmaktadır.

Değişen toplum yaşamı, düğün icra mekânlarını, çalgılarını, oyunlarını ve adetlerini etkilemiştir. Düğün yerine at üzerinde getirilen gelinler günümüzde düğün yerine modeli ve markası son derece yüksek olan arabalar ile getirilmektedir. Gelinin babasının evinden çıkışta düğün yerine gelene kadar başına atılan iki renkli yaşmak yerini Fransız dantelli kırmızı ya da bordo örtüye, gelinin beline bağlanan simgesel kırmızı kuşak ise yerini rengârenk kurdelelere bırakmıştır. Eski zamanlarda Trabzon ve yöresinde gerçekleşen düğünler geniş düzlüklerde, düğün sahiplerinin evlerinin önünde ya da yaz vakti ise yaylalardaki yeşil çimenlerle kaplı geniş arazilerde gerçekleşmekteydi. Bu zamanlarda kullanılan çalgı aletleri ise davul-zurna ve kemençeydi. Ancak zamanla teknolojinin gelişmesiyle yeni müzik aletleri ile tanışılması ve düğünlerde yaygın olarak kullanılan silahın yarattığı olumsuz durumların önüne geçilebilmesinden dolayı kır düğünleri, salon düğünlerine dönüşmüştür. Salon düğünlerine geçilmesinin en önemli nedeni ise kent kültürünün etkisiyle kültürleşme sürecinin yaygınlaşmasıdır. Günümüz yöre düğünlerinin neredeyse tamamı düğün salonlarında icra edilmektedir. Değişim yalnızca icra mekânında değil oynan oyunlarda, çalgı aletlerinde ve adetlerde kendini göstermektedir. Eski kır düğünlerinde tek tercih olan horona günümüzde “Erikdalı”, “Misket”, “Roman Havası”, “Ankara Havası” gibi yöre dışında oynanan oyunlar da eşlik etmektedir. Fakat düğün süresi boyunca en çok oynan oyun yine yöre oyunu olan horondur. Davul-zurnanın kullanım oranı eski düğünlere oranla düşerek, kapalı mekân çalgısı olan kemençe salon düğünlerinde kullanımını arttırmış bununla birlikte batı müzik aleti olan org (klavye), salon düğünlerinde kemençenin yoldaşı olmuş durumdadır. Düğün icrasında en önemli unsur horon, türkü ve kemençedir.

Yöre kına düğünleri düğünden bir gün önce kız evinde kadınlar arasında yapılmaktaydı. Ancak günümüz yöre kına düğünlerinin gelinin eline kına yakılması dışında, düğün törenlerinden hiçbir farkı kalmamıştır. Düğün günü giyilen beyaz gelinliğin yerini, kına düğünlerinde bu kıyafetin renkli versiyonları almıştır. Gelinin evinde yapılan kına merasimi çoğunlukla salonlara taşınmıştır. Kadınlar arasında yapılan eğlenceler ise damadın katılımıyla karma olarak yapılmaktadır. Çalgı aletleri yörenin tamamında yaygın olarak kullanılan kemençedir. Geline kına yakılırken söylenen “Gelin Gaydesi”, Anadolu’da kına gecelerinde yaygın olarak kullanılan

Edirne yöresine ait “Yüksek Yüksek Tepelere Ev Kurmasınlar” adlı türkü ile birlikte icra edilmeye başlanmıştır.

Trabzon coğrafi konumu ve liman ticaretinin gelişmiş olması bakımından birçok göçe ve farklı kültürlerle tanışılmış olmasına, bu kültürlerden etkilenilmesine ve oluşan kültürel çeşitliliğin yöre musikisine yansımaya zemin hazırlamıştır. Öyle ki mahalli musikinin yanında şehir dışından gelen musiki örneklerini de bünyesinde barındırmıştır. Trabzon’a dış yörelerden gelen türkülerin bir kısmı şehirde bulunan hapishanedeki farklı şehirlerden gelen mahkûmlardan, öğretmen okulları ve genelevlere çeşitli yörelerden gelmiş kişilerden, iş bulmak amacıyla gelenlerden, askerlik için Trabzon’a gelip aynı zamanda Trabzon’dan başka şehirlere gidenlerden, asıl mesleği âşıklık olan gezgin âşıklardan dolayı Trabzon’da zengin bir müzik kültürü meydana gelmiştir. 1929 Dârü’l- Elhân ve 1937 Ankara Devlet Konservatuvarı derlemeleri arasında bu tür Doğu Karadeniz tarzında olmayan havaların daha çok saz, bağlama ve cura eşliğinde alınmış olması bu durumu gözler önüne sermektedir (Şenel, 1994, 151-153).

Trabzon’da köy, şehir, âşık ve başka yörelerden taşınmış musiki örneklerinin olması aslında Trabzon’da öteden beri var olagelmiş bir musiki hayatının varlığını göstermektedir. Temeldeki bu ayrımın olmasındaki sebep eğlenmenin ve sanatın farklı şekillerde farklı adetlerle ve farklı çalgı, türkü ve oyunlardan kaynaklanmasıdır. Bu farklılık Trabzon musiki hayatının çeşitlenmesine ve zenginleşmesine ortam hazırlamıştır. Mahalli çalgı, oyun ve türkülerin yanında farklı gelenekler ve kültürler neticesinde meydana gelmiş oyun ve türküler vuku bulmuştur. Ancak özellikle dış etmenlere kapalı köylerde var olan musiki zamanla şehirlinin de musiki anlayışını değiştirdiğinden mahalli olmayan musiki pek ilerleyememiştir. Sonuçta öze dönüş her alanda etkili olmuştur. Günümüzde bu öze dönüş ikincil kültür ortamı olarak nitelendirilen medya ve kuruluşlarının sayesinde yapılan televizyon programlarıyla geniş kitlelere ulaşmaktadır. Hem öz olarak yayılan bu musiki aynı zamanda yeni tarzlarla birlikte kemençeye eklenen gitar, org gibi çalgı aletleriyle sadece Trabzon ve yöresine değil Türkiye’nin her şehriden dinleyicilere hitap eder hale gelmiştir. Bu bağlamda Trabzon ve türkülerini aynı zamanda bu türkülerle özdeşleşen kemençeyi, müziğin her dalında çalabilme yeteneğine sahip

olan Ekin Uzunlar yeni bir tarzla bu kültürün geniş kitlelerce tanınmasına ve sevilmesine aracılık etmektedir. Bunun yanında yine Sait UÇAR, Onay ŞAHİN, Özkan PEKİN, Hasan PEKİN, Hüseyin AYDIN (Çayan), Yavuz TONYALI, Apolas LERMİ gibi isimler Karadeniz müziğine kattıkları yenilikler sayesinde Karadeniz müziğini hem otantik çerçevede hem de yeni bir tarzla ortaya koymuşlardır.

2.1. TRABZON TÜRK HALK MÜZİĞİ ÇALGI ALETLERİ

2.1.1. Doğu Karadeniz Halkının Sesi: Kemençe

Türkler tarihi süreç içerisinde yayılım gösterdikleri alanlarda birbirinden farklı şekil ve isimlerle birçok çalgı aleti kullanmış ve bu çalgı aletlerinin içerisinde yer alan kemençe de kullanılan telli yaylı çalgılar (Özarslan, 2010, 56) ailesinden olup Doğu Karadeniz’e özgü bir çalgı olarak kendisine yaşam alanı bulmuştur. Bundan dolayı kemençe, Doğu Karadeniz bölgesine has müzik kültürünün asıl temsilcisidir.

Kemençenin atası sayılan ilk Türk sazı “İklığ” olarak bilinen oğuz yaylı sazıdır. İklığ yayla çalınan çalgı anlamına gelmektedir. Kemençe sözcüğü kullanılmadan önce, 15. yüzyılın sonlarına kadar bu çalgı aleti yerine “ıklığ” ve “gıcak” sözcükleri kullanılmıştır. Ancak her iki kavramın İslamiyet öncesinde Türklerin tedavi, sihir ve büyü dualarını yapmak için kullandıkları yaylı kopuz ile akraba ilişkisinin olduğu şekil, yay ve tel özelliklerinin kısmen benzer olduğunun kanıtıdır (Günay, 1998, 471, Karadeniz, 2000, 642-643).

Kemençe müzik aleti denilince günümüz Türkiye’inde akla iki kemençe gelmektedir. Bunlardan ilki, 15. yüzyıldan beri musiki çalgılarının içinde bulunan İstanbul ya da diğer adıyla Fasıl kemençesi diğeri ise, Doğu Karadeniz Bölgesi’nin yaylı çalgısı olan Karadeniz kemençesidir. Kemençe Trabzon’un doğusunda kemençe, kemendze ve kemane olarak adlandırılmaktadır (Duman 2004, 15). Günay (1998, 473) buna bir üçüncü olarak Anadolu Türkmenlerinin çalgısı olan Türkmen kemençesini eklemiştir. Karadeniz kemençesinin “Karadeniz kemençesi” şeklinde

birleşik bir ad olarak kullanımı halk arasında yoktur ancak onu fasıl kemençesinden ayırmak bakımından bu şekilde anılmıştır. Bir diğer ayırım ise fasıl (armudî) kemençenin imlâsının (a) ile yani kemañçe, diğerinin ise Kemençe ya da Çemençe olarak ifade edilmesi olmuştur (Gâzimiñâl, 1959, 1907).

Kemençe üzerinde tanımlamalar yapılırken hangi bölgelerde kullanıldığı, yapısının ne olduğu, nasıl çalındığı ve kökeni üzerinden tanımlamalar yapılmaktadır. Buna göre;

Kemençe, Doğu Karadeniz’de Ünye’den Hopa’ya kadar olan bölümün sahil ve iç kesimlerinde fakat en fazla Trabzon’da bulunan, diz, göğüs ve el birlikteliği ile çalınabilen, yöre halkının her türlü duygusunda ve anında kendisini ifade şekli olarak görülen, kısa boylu, yaylı, Türk çalgısıdır (Cihanoğlu, 1997, 99, Demir, 2005, 79, Duman, 2004, 6, Şişman, 2007, 210).

Kemençenin hangi dilden geldiği konusu tam netlik kazanmamıştır. Ancak genel görüş itibariyle kemençenin Farsça kökenli keman kelimesine “çe” küçültme ekinin gelmesiyle oluşturulduğu görüşü genel kabul görmüştür (Demir, 2005: 79, Günay, 1998, 471, Şişman, 2007, 212). Fakat kemençenin sivrisinek sesi gibi tiz ses çıkarmasından dolayı Divan’da sivrisinek anlamında “kimünçe” olarak geçtiği (Gâzimiñâl, 1997, 37, Günay, 1998, 471), eski Türkçede kemi/ keme anlamına gelen gemiden türeyebileceği (Demir, 2005, 83), Kuman halkının ürünü olarak sayılmasından dolayı Kumancadan gelebileceği (Şişman, 2007, 212) ve “ıklığ” ın zamanla bazı harflerinin düşmesi, değişmesi ve harf eklenmesiyle oluştuğunu (Demir, 2005, 81) belirten görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşlerden farklı olarak Üçüncü (2007, 129), Türklerle Farıların uzun yıllar yan yana etkileşim halinde olduğunu daha önceden kemençeye benzer çalgıların varlığı bilinse de bu yeni modeli Trabzon’da tanıyıp buradaki ismiyle kendi bünyelerine kattıklarını belirtmektedir.

2.1.1.1.Kemençenin Coğrafyası

Kemençe çalgı aletinin hangi yollarla ve nereden Trabzon'a geldiği konusu tartışmalı bir konu olmuştur. Ülkemizde kemençenin tarihi üzerine ilk kez araştırma yapan ünlü müzikolog Mahmut Ragıp Gâzimişâl, Karadeniz kemençesinin armudî İstanbul kemençesinden farklı bir çalgı olduğunu 19. yüzyılın sonlarına kadar sadece Trabzon şehir merkezinde ve civar köylerde kullanıldığını, Haçlılar ve Cenevizliler tarafından Batı'dan getirildiğini belirtir. Ayrıca kemençenin alet-i lehiv (faydasız alet) sayıldığını, bundan dolayı Trabzon dışında yayılmadığını özellikle medrese kültürünün ileri olduğu Of'ta tutunamadığını bildirir (Duman, 2004, 26). Avrupalılar bize gelen bu çalgı aletini değiştirerek kemana çevirmişlerdir. Ancak Karadeniz'de kemençenin doğal hali korunmuş ve en iyi çalanlar da Karadenizliler olmuştur (Duman, 2011, 605). Fakat yaygın görüş kemençenin ıklığ adıyla Oğuzlar ile Asya'dan Anadolu'ya gelerek buradan yayılım gösterdiğidir. Bundan dolayı bu dönemde kemençeye “Kemânçe- i Guz (Oğuz Kemençesi)” ve “Kemânçe-i Rûmî (Anadolu Kemençesi)” gibi adlandırmalar yapılmıştır (Günay, 1998, 471, Karadeniz, 2000, 642-643, Şişman, 2007, 212).

Karadeniz'de 18. yüzyıldan önceleri sadece ıklığ kullanılmaktaydı. Ancak Trabzonlular buna kemençe adını vererek İstanbul'a hatta Romen ve Gagavuz halkına yaymışlardır. Dolayısıyla Karadeniz insanının zekasıyla “ıklığ” ın yerine kemençeyi icat edip Karadeniz'in dört bir yanına yaymış olabilecekleri ileri sürülmüştür (Gâzimişâl, 1997, 36).

Karadeniz kemençesi Rize, Trabzon ve Giresun'da yaygın olarak kullanılmaktadır. Çok yaygın olmamakla birlikte diğer Karadeniz şehirlerinde de kullanılmaktadır (Demir, 2005, 84). Hatta Karadeniz'e kıyısı olan ve Karadenizlilerin var olduğu yerlerde de kemençeye rastlanmaktadır. Öyle ki Karadeniz kemençesi çeşitli göçlerle Yunanistan'a kadar ulaşmıştır (Duman, 2004, 33).

2.1.1.2. Kemençenin Yapısı

Kemençe Doğu Karadeniz’de ve Trabzon ilinin tüm ilçelerinde yaygın olarak kullanılan halk çalgısıdır. Kemençenin bu yörede yaygın olmasının sebebi; hafif olmasından dolayı ayakta ve yürürken de çalınabiliyor olması, buna bağlı olarak da hareketli ezgileriyle Doğu Karadeniz’in ve Karadenizlinin tabiatına, hayat şartlarına ve yöre halk oyunu olan horana uygunluk gösteren çalgı aleti olmasından kaynaklanmaktadır (Durgun, 1987, 88).

Kemençe müzik aletinin uzunluğu icra edildiği yörelerde 55- 65 cm arasında değişir. Kemençe ve yayın boyu birbirine eşit uzunluktadır. Yay yaklaşık 50 cm boyundaki abanoz, gül veya fındık çubuğuna bağlı at kuyruğu kıllarından oluşur. Kemençenin “tekne” de denilen “gövde” si erik, kiraz, dut, diş budak, ceviz, sarmaşık ve servi ağacından yapılır. Gövde sarmaşık ağacından olursa kemençenin sesi güzel çıkar. Eskiler sarmaşık ağacını güzel ses verdiği için en makbul ağaç sayarlardı. Derinlik takriben 5- 8 cm arasında değişir. Gövdenin üzerinde dipçiğin tutturulduğu kısma “kuyruk düğmesi” denir. Ağacın içi oyulur ve üzerine çam ağacından kesilen hartamadan³ yapılan ince “kapak” örtülür. Kapak hazırlanınca bir süre ılık suda bırakılır. Sonra yuvarlak bir cisme bağlanarak üç gün bekletilir. Böylece kapak bombeli şeklini alır. Kapağın yapıldığı hartamanın damarları birbirine yakın olursa kemençenin sesi daha güzel olur. Kapağın altına, içeriye yerleştirilen “can direği” kapağın çökmesini engeller. Kemençenin kapağında alt kısma yakın “kaş” denilen çizgi şeklinde delikler vardır. Bu kaşlar sesin tekneden dışarı çıkmasını sağlar. Kemençenin eşiğine bazı yerlerde “eşek” de denmektedir. Kemençede, eskiden kiriş (bağırsak) kullanılırken, şimdi madeni teller tercih edilmektedir. Buna karşın, bazı çalgıcılar, “sağır tel” (üçüncü ve en kalın tel) için bağırsak, son zamanlarda da misina (nylon) kullanmayı tercih etmektedir. Teller, yüksekçe hazırlanmış eşikten geçirilerek, burgulara bağlanır. Sol tarafta bulunan tel “tiz sesler” çıkardığından dolayı “zil” olarak isimlendirilir, sağ tarafta bulunan tel ise “kalın sesler” çıkardığından dolayı “sağır” olarak isimlendirilir. Kemençenin elle tutulduğu kısma “boyun” veya “sap” denir. Kemençenin “baş” ya da “kafa” kısmında “burgu/ kulak/ çivi” bulunur. Burgular akort işini de görür. Kemençenin telleri “eşek/ eşik/

³ Hartoma, hardama: 25 cm. eninde tahta (Sümerkan, 1987: 55).

çatal/ yay/ kurbağacık/ zıvana/ akrep” denilen küçük tahta parçasına bağlanır. “Kravat” kemençenin boyun kısmından başlayarak aşağıya, kaşlara kadar uzanan parçasıdır ve parmakların teller üzerindeki hareketini kolaylaştırır. Bazı kemençelerde kravat yoktur. Bazılarında da yarım kravat şeklindedir (Cihanoğlu, 1997, 100-102, Duman, 2004, 40-45, Durgun, 1987, 87-89, Şenel, 1994, 178-180). Kemençenin gövdesinin, iklim şartlarından dolayı, atası ıklığ gibi deriden değil, ağaçtan yapılmaktadır. Bunun nedeni ise nemli ortamdan dolayı derinin gevşeyip akort konusunda problem yaratmasıdır (Aksu ve Şen, y.t.y., 113).

Kemençe sol elle boyundan tutularak, sağ elle yayın teller üzerinde sürtünmesiyle çalınır. Kemençe oturularak çalınıyorsa dize dayandırılır. Ayakta çalınıyorsa sadece elle tutulur. Gitmiş olduğumuz düğünlerde coşkunun tavana ulaştığı yerlerde ise farklı gaydeler yapmak için ayakta olan kemençeci, kemençeyi iki dizinin arasına sıkıştırıp çaldığı şekilde mevcuttur. Halk türkülerinde kemençe teması sıklıkla işlenir. Yöreden derlediğimiz kemençe temalı türkü dördlükleri buna örnektir.

Kemençemın ustine	Kemencemın ustine
Oynar parmacuklarım	Yayi vururum yayı
Ne oldi sağa yavrim	E gız senın yuzunden
Soldi yanacukların (K-8)	Zerar çekdım dünyayı (K-14)
E kemençe kemençe	Kemençemde üç tel var
Çaldım seni dün gece	Birine sağır derler
Senlan ettuklerimiz	Kemençem çalayıkân
Yavrim oldi bilmece (K-9)	Güzel türki söylerler (K-15)
Kemencemi ettiren	Ne gururli duruyi
Kemence sağırıdır	Kemence gravati
Uy bağa da gidelim	Kim icat etti dersan
Dünyanın ahırıdır (K-10)	Karadeniz vatani (K-16)

Bu kemençem etmeyi	Karadeniz dağını
Telindendir telinden	Geldi kabatti bulut
Kız seni alacağam	İki kemençem vardır
O bobağun elinden (K-11)	Biri eruk biri dut (K-17)
Kemençemın kulağı	En güzel yıllarımı
Güzel olur çimşirden	Çaldi gurbet elleri
Duygularım dökulur	Köpri kürdi köyüme
Kemençe tellerinden (K-12)	Kemençemın telleri (K-18)
Bir gün elır giderım	Yarm gelecek diye
Yar senın hasretinden	Kapıdan bakayırım
Selami okusalar	Kemençem tellerıne
Kemençemın sesinden (K-13)	Dokunsam ağlayırım (K-19)

2.1.1.3.Karadenizli Ozan: Kemençeci

Karadeniz yöresinde kemençe müzik aletini çalan ve kemençe yapan usta kişiler “kemençeci” olarak anılmaktadır. Mesleki olarak bu işi icra eden kemençeciler, “şaman, baksı, oyun, kam” gibi isimlerle anılan “ozan” tipinin Karadeniz’deki temsilcileridir. “Kemençeli âşık”, doğaçlama türkü atma yeteneğine sahip kişilere yönelik kullanılan bir isimlendirmedir. Yörede bu isimle anılan kişiler Âşık tarzı şiir geleneğinin bazı özelliklerini taşımaktadır. Âşık şiirinde bulunan, doğaçlama söyleme, sazla sözü birlikte yürütme, dörtlük nazım şeklini ve hece ölçüsünü kullanma, dinleyici ile karşılıklı konuşma havası içinde olma, yerel ağız özelliklerini kullanma ve şahsi kabiliyet ile geleneği uyum içerisinde sunma gibi özellikler kemençeli âşıkların da en çok kullandıkları özellikler arasındadır (Demir, 2005, 79, Şişman, 2007, 210). Trabzon yöresinde türkülerin yoldaşı kemençe ve

kemençecidir. Türkülerin gelişimi ve yeni biçimler kazanması kemençeci sayesinde olmaktadır (Günay, 2003, 81).

Halk ozanı olarak adlandırdığımız sazı ve sözü ustalıklı kaynaştıran kişiler Karadeniz bölgesinde kemençecilerdir. Trabzon yöresinde kemençeci hem çalıp söylemekte hem de türkü söyleme konusunda yetenekli kişilere yani türkücülere eşlik ederek kemençe çalmaktadır. Kemençeci yörede şenlik havası olan her türlü törenin aranılan en önemli simasıdır. Aynı zamanda yöre içerisinde farklı yerlerde sanatını icra ederken kültür taşıyıcılığı yaparak yöre içinde çeşitliliği yöre dışında ise yörenin tanınmasını sağlamaktadır.

Kemençeli âşıklık geleneğinde icraya başlama ve yetiştirme üç şekilde olmaktadır. Bunlardan birincisi; kendi kendine yetiştirir. Burada öğrenme âşığın kendi çabası ve kabiliyeti ile gerçekleşir. İkincisi; usta çırak ilişkisiyle yetiştirir. Âşık beğendiği bir ustayla bir süre gezer dolaşır ve ustasını gözlemler. Bunun sonucunda ustasıyla atışacak pozisyona geldiğinde ustasından icazet alarak sanatını icra etmeye başlar. Üçüncü yetiştirme tarzı ise gördüğü rüyanın etkisiyle yetiştirir (Şişman 2007, 215). Ancak Üçüncü (2007, 130) kemençecilik geleneğinde, âşıklık geleneğinde olduğu gibi bade ve bir nesne yiyip içerek icraya başlama geleneği olmadığını, geleneğin çoğunlukla usta-çırak ilişkisi yoluyla aktarıldığını söylemektedir.

Kemençeli âşıklık geleneğinin kendine mahsus icra mekânları vardır. Bunlar sanatlarını, dernek ve şenliklerde, yaylalara çıkış ve inişlerde, düğünlerde, askere uğurlamalarda, milli bayramlarda, imecelerde, muhabbet meclislerinde, kahvehanelerde, evlerde, atışmalarda ve horonlarda icra etmektedirler. Kemençeci sözü ve ezgiyi etkinliğin türüne göre seçmektedir (Üçüncü, 2007, 131).

Yöre düğünlerinde kemençe ve kemençeci eğlencenin olmazsa olmazıdır. Düğünü önemli kılan unsur budur. Düğünlere birden fazla kemençeci katılmaktadır. Düğünlerin kalabalık, eğlencenin coşkulu olması kemençe ve kemençecinin ustalığı ile yakından ilgilidir.

Kemençeli âşıklar, kemençeleri eşliğinde söyledikleri parçalarda “askerlik, gelin-kaynana, doğa, aşk, sevdâ, kahramanlık, ölüm” olaylarıyla ilgili hususları

işlemektedir. Ancak toplumsal sorunlara yönelik konulara değindikleri de görülmektedir. Ayrıca “güzelleme, taşlama” ve “ağıt” türlerine yönelik şiirsel parçalarda söylemektedirler (Şişman, 2007, 217).

Profesyonel icracılar geçimlerini bu yolla sağlarlar. Bir meclise davet edilen icracının ücreti davet eden kişi ve kurum tarafından pazarlık usulüyle tespit edilip ödenir. Bunun yanında kemençecinin/ çalgıcının ücretinin ortak olarak ödendiği ritüel nitelikli uygulamalar da vardır. Bu ikinci çeşit ödemede icranın sonuna doğru meclisi idare eden önderlerden birisi çalgıcının (kemençeci ise yayını, kavalcı ise kavalını) çalgısını elinden alıp yere atar ve meclise ‘uykudaki bu çalgının’ uyandırılmasını/ kaldırılmasını (yani bahşiş verilmesini) örtülü bir dille teklif eder. Katılımcılar kendi ekonomik durumuna göre verilecek bahşişe katkıda bulunur ve parayı çalgının üzerine atarlar. Toplanan bu bahşiş öncülük eden kişi tarafından yerden kaldırılıp çalgıcıya verilir. Eğer toplanan bahşişi önder yeterli görmemişse kalabalığı ‘uyanmıyor’ gibi çeşitli şekillerde uyarır. Böylece kolektif bir katılımı çalgıcının parası ödenmiş olur (Üçüncü, 2007, 130).

Kemençeciler genellikle Türk halk şirinin mâni nazım şeklini kullanarak bu mâni dörtlüklerini muhteva bütünlüğünü sağlayacak şekilde art arda sıralamalarıyla türkülerini oluşturmakta ve bunun yanında da ağıt ve destan türkülerini de kullanmaktadırlar (Üçüncü, 2007, 131).

Teknolojinin gelişmesiyle icra bağlamı, sözlü kültür ortamından “ikincil sözlü kültür” (Ong, 2014, 23-24) ortamına yayılmaya başlamıştır. Bu da icra bağlamının değişmesine, Karadeniz müziğinin icracılarının artmasına ve geniş kitlelere ulaşılmasına olanak sağlamıştır.

Trabzon yöresinde kemençeci olarak anılan, kemençe çalıp türkü söyleyen kişiler “Fehmi Alan, Mehmet Yavuz, Mehmet Dilâver, Hasan Tunç, Osman Genç, Ferhat Özyakuboğlu, Bahattin Çamuralı, Ali Rıza Temelli, Fahrettin Dilâver, Sami Mataracı, Ahmet Yanık, Sinan Kaya, Hüseyin Köse, Saffet Genç, Şevket Koroğlu, Hacı Kahvecioğlu, Ali Cinkaya, Yusuf Cemal Keskin, Hayri Yaşar Karagülle, Sait Uçar ve Dursun Dereli” dir (Duman, 2004, 75-209).

Saha çalışmamız sırasında derlediğimiz, düğün, dernek gibi çeşitli eğlence törenlerinde bu işi meslek haline getirmiş kemençe çalıp aynı zamanda türkü söyleyen kişilerden bazıları ise şunlardır: Abdurrahman Değirmenci (Akçaabat), Ahmet Akyüz (Düzköy), Hasbi Yurtseven (Düzköy), Hüseyin Demir (Düzköy), İsmail Cumhur (Düzköy), Kemal Bilazer (Akçaabat), Ragıp Altuntaş (Akçaabat), Savaş Arslan (Beşikdüzü), Sermet Karabulut (Akçaabat), Şaban Bıyıklı (Akçaabat), Şeref Kara (Maçka) ve Üzeyir Karaduman (Akçaabat)'dır. Bu kişiler kemençe çalıp türkü söylemeyi aktif olarak icra etmeyi sürdürmektedir.

Trabzon yöresinde, yöre düğünleri, yayla şenlikleri, çeşitli eğlence mekanları ve televizyon programlarında türkü söyleyen sanatçılara yalnızca kemençe çalarak eşlik eden kişiler ise Ahmet Ergül (Akçaabat), Aslan Bülbül (Akçaabat), Bahattin Bıyıklı (Akçaabat), Hasan Seis (Akçaabat), Kerem Seis (Akçaabat), ve Yakup Atalay (Çaykara)'dır.

Trabzon yöresinde hem kemençe yapım ustası hem de kemençe çalabilen kişiler olarak anılan isimler ise Eyüp Eyüboğlu (Maçka), Hasan Sancak (Sürmene), Küre Eyüboğlu (Maçka), Muharrem Altuntaş (Vakfikebir), Murat Genç (Akçaabat), Mustafa Aydın (Maçka), Saffet Genç (Maçka) ve Temel Çavdar (Maçka)'dır.

Alan araştırması sonucunda ulaşabildiğimiz yöresel kemençeciler ile yaptığımız görüşmelerde bu kişilere kemençeciliğe nasıl başladıkları, çalmayı kimden ve ne şekilde öğrendikleri, kendilerine hangi ustaları örnek aldıkları ve günümüz icracılarından en çok kimlerin sanatını beğendikleri gibi konularda sorular yönelterek, sanatları ile ilgili bilgiler alınmıştır. Aynı zamanda kemençe yapım ustaları hakkında bilgiler toplanmıştır. Görüşme yaptığımız kaynak kişiler ve görüşme içerikleri şöyledir:

“Kızım kemençeye terzi Kugo Ali varidi. Makine bitti mi bakardım uğa kemençe çalmayı yedi yaşında ondan bakmalan öğrendim. Bida Haçkali Hakkı Dayı'dan (Hakkı Tarhanacı) öğrendim. Bu iki adam Nikolaların zamanından kalma adamlaridi. O zamanların kaydelerini çalarlerdi. Benda olardan haveslenerek bu işe başladım. Ben aynı zamanda kaval ve zurna da çalarım. Kendi kemençemi da kendim yabarım. Benim uluslararası dokuz çıkışım var. Ben birçok yerde çaldım.

Turizm ve Kültür Bakanlığı bünyesinde Macaristan’da  aldım. İngiltere’de folklor ekibılan dünya birinciliğum var. Folklor derneklerini ilk olarak Samandıra’da kurdum, Pendik Halk Eğitim ve Kartal’da folklor derneği kurdum bu derneğin ilk kurucusu ve  alęıcısı benim. İtalya’ya İbrahim Can’lan birlikte gittim. Yunanistan’a    kere gittim. Polonya’dan Altın Balta  d l n  aldık. Düzköy’de    sene Halk Eğitim Merkezi’nde kemençe çalma kursu verdim. Eskiden  alınan kemen eler sadeydi. Şimdi katayler ona altı yedi çeşit müzik aleti. Eskiden böyle teferruatımız yoğdi. 8 saat düğün bitene kadar  alard k Şimdi otuduklari yerden  alayler başka müzik aletlerilan kemençeyi. Eskiden düğünlerde sade davul- zurna ve kemençe  alınırdı. Biri birakırdı biri ba lardı aynı anda ikisi de  alınmazdı. Kızım ben damadın yanında çalardım kemençeyi, o zamanlarda damada verirdiler bi carc r mermi atardı. Ben da onun yanında olduğum ucun kulaklarım sağır oldu Şimdi biraz ağır i it yirim. Bizim zamanımızda Karadeniz’de altı yedi dane kemençeci varidi. Ferhat  zyakuboğlu, Pi oğli Osman, Ha kali Hakkı, Kugo Ali, Koryanali Hüseyin, Yanık Ahmet (Ağasarlı), Şevket Köroğlu (Siriksadan) bida ben yedi sekiz ki iy k. Ama Şimdi kemençe kurslarilan kemençeciler yeti tird k bu i i yabamlari  oğaltt k. Ben her yerde çaldım, çalarım kızım ama sade içki masalarına  almam. Kemençe ve müzik benim için her Şeydir. Kemençe olmazsa ben buralarda duramam” (K-20).

  Ben kemençe çalmaya 2000 yılında çalıştığım yerdeki arkadaşlarımın kemençeye olan sevgilerinden dolayı merak saldım.  ncesinde saz  alıyordum. Ben kemençe çalmayı Cihan  zt rk  stadımdan öğrendim. Ak am oldimi tutaydım oni agetiriydim bi yere o çalardı ben bakardım bu Şekilde  ğrendim. Düğünlerde, derneklerde, asker eğlencelerinde, sohbetlerde halen daha çalarım. İnsanlar dertlerini, özlemlerini kemençenin melodisi sayesinde anlatırlar. Trabzon’da çok farklı havalar vardır. Ordu’dan Hopa’ya kadar  alınıy ama Trabzon’a sıra geldimi burada köy köy bile havalar değişir. Bu havaların değişme sebebi bana göre konuşma hızılan ve oynanan oyunun ritmilan alakalıdır. Ama Akçaabat havasının yaratıcısı Koryanali Hüseyin (Hüseyin Köse) dir. Eğer horon oynanacaksa kemençe ile oynanmalıdır. Ama sahil kesiminde kemençenin çok dinleyicisi kalmadı çünkü etkileşime açık olduğundan gençler batı enstrümanlarına merak sardı insanlar aslını ve neslini unutmaya ba ladı. Ben kendime örnek olarak Katip Őadi, Koryanali Hüseyin ve

Sabahattin Yanık'ı aldım. Şevket Koroğlu, Küçük Aydın ve Erkan Ocaklı kemençeği ulusal alana taşıdı. Kemençe yaygın olduysa bunlar sayesinde" (K-21).

"Kemençe çalmıya 1976'da başladım. Horon oynadığım için kemençe çalmayı ihtiyaç olarak gördüm oyle çalmıya başladım. Düğün, dernek gibi eğlence yerlerinde çalmanın yani sıra ben Almanya, Avusturya, Hollanda, Belçika, İtalya, Japonya gibi 38 ülkede çaldım. Japonya'da halk oyunlarında birinci olduk. Ben kemençe çalargen kendime Koryanali Hüseyin'i bida Ahmet Ergül'i örnek aldım. Sol diyez ve sol aralıkta çalayım ben kemençeği Akçaabat usuli çalarım. Ne dik ne pes orta kemençe çalarım. Kemençe motivasyonu düzenler ben maddi kaygılan bu işe başlamadım" (K-22).

"Ben kemençeğe 8, 9, 10 yaşlarında Hüseyin Köse birda o zamanlar Ahmet Çavuş derlerdi hem kemençeci hem da davul çalardı olardan baka baka öğrendim. Ben hem da türki soylarım ama oyle kitaptan bakmalan yazıdan tiyel ben kafadan soylarım. Kemençe çalma oyle her adamın işi diyeldır. Düğünlerde, yayla şenliklerinde, asker düğünlerinde hale daha çalarım. En çok Şevket Koroğlu, Şeref Kara, Abdurrahman Değirmenci, Şaban Bıyıklı, Bahattin Bıyıklı, Muharrem Altuntaş, Ragıp Altuntaş, Murat Genç onların kemençe çalmalarını beğenirim olar kemençeği çok iyi çalarler. Bizi gocatmayan bizi ayakta tutan kemençedir" (K-23).

"Hevesluklan başladım kemençe çalmıya. Çalanlari gordum olardan öğrendim. Şaban Bıyıklı ve Hüseyin Köse'dır benim ustalarım. Düğünlerde, muhabbetlerde onları görerek başladuk bu işe. Ben hale çalmıya devam ederim. Aynı zamanda türkü da soylarım. Bağa bi kelime de ben onı alırım satlerce türki derim. Kafamdan derim. Ben kendimi kemençelan tanıdım. Kemençenin ceket ceplerine gizlenerek çalınduğu zamanlari da biliyım ama şimdi kemençe aranır oldu Allah'a şükürler olsun. Kemençe Japonya'da birinci olduktan sora daha fazla ilerledi. Karadeniz dedin mi benim aklıma yayla, fındık, horon ve kemençeden başka bişe gelmez ama eskiden kemençe lokanta önlerinde kahve önlerinde her yerde çalınırdı orda olanlar haman bi horon çevirirlerdi, şimdi bular yok oldi. Kemençeğe başka çalgı aleti katılmazdı. Kemençe hep tek çalınırdı. Nasıl ki âşıklar sadece saz çalıyorsa bana göre kemençe de sade çalınmalıdır. 33 adet albümüm var, içindeki türkülerin hepsini ben çaldım ben söyledim ama hepsini kafamdan söyledim.

İmecelerde çok çaldım söyledim, çünkü eski imeceler kemençesiz olmazdı ama burda para almazdı kemençeciler” (K-24).

“İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Çalgı Yapım Bölümünü bitirdim. Asıl alanım mızraplı çalgılardan sazdır fakat halk oyunları oynuyor olmam beni kemençe çalmaya yönlendirdi. Arkadaşım sayesinde onun bana birkaç bir şey öğretmesiyle kemençe çalmaya başladım. Bana göre kemençe yapan bir kişinin kemençeyi çok az olsa da çalması gerekir çünkü ses sahasını bilmesi gerekir. Enstrümanda önemli olan ilk unsur görünümüdür fakat iyi görünümlü bir enstrümanın ses ve tını olarak iyi olması şarttır. Biz kemençeyi sesi için elimize alıyoruz bu yüzden kemençenin kapağı çok önemlidir. Folklorik olarak kemençe bizim hayatımız ve tarzımızdır. Yöresel bir saz olmasından ziyade topluma hitap eder. Kemençe çalınca horon oynamayı bilen horon oynar, türkü söylemeyi bilen türkü söyler. Bundan dolayı bu bir güçtür ve birlikteliktir. Hiç tanışmayan insanları horon halkasında birleştiren bir destektir. Teknolojinin gelişmesiyle gençlerimiz kemençeye fazla yönelmiyor. Tonya, Maçka ve Sürmene bu geleneğe daha çok sahip çıkıyor. Kemençe yapan ve kemençe çalan kişi sayısı azaldı. Bu konuda da önemli olan unsur ailedir. Aile bu geleneğe ne kadar bağlı ise ailede yetişen bireyler de o derece bağlıdır. Eski tavırları çalan yeni kemençeciler çok az. Kemençe zor ve perdesiz bir enstrümandır. Kemençe çalımında en önemli olay yay atmadır. Yay atmaya öğrenen kişi kemençenin büyük bir kısmını öğrenmiş demektir. Kemençe çalgı aletine başka enstrümanların katılınca gürültü oluşuyor ve bence kemençe ortadan kayboluyor. Düğün salonlarında kemençe tek başına ortamı götürür. İlla bir çalgı aleti isteniyorsa yanına yöresel olan davul ve zurna eklenmelidir. Başka çalgı aletlerinin katılmasıyla horon oynayanlar zevk almıyor ve kalkıp oynamıyorlar. Beğendiğim çalıcılar, Bahattin Çamurali, Hasan Tunç, Saffet Tunç, Yahya Birinci’dir. Denizin dalgası ve ormanların kokusu beni horona ve kemençeye yönlendirdi” (K-25)

“Ben önce kemençe çalmaya başladım. Sonra dayım ve dayımın oğullarının kemençe yaptığını gördüm onlara bakarak heveslenerek, kendi kendime kemençe yapmayı öğendim. Kemençe çalmıya Alaattin Birinci ve Abdurrahman Değirmenci’yi örnek alarak başladım. Eskiden çok kemençeci yokti var olanla da

kara düzen çalduklarından ekstra başka bi kemençeye ihtiyaç duymazdiler. Ama şimdi birçok sesten kemençe çalmayı istediklerinden kemençe yapımı da biraz daha fazlalaştı. Kemençe yaparken önce kasnağını çıkarmak gerek. Sora kapak, dip köpri, kravat, kulak, tel ve yay sıralamasılan yaparım. 4-5 gün sürer kemençe yapımı çünçi onun bida dinlenme sirasi var, tutkali kuruyacak. Kemençede en çok kullandığım malzeme dut, ardıç ve eriktir. Ama ben her ağaçtan yaparım. Önemli olan kapağıdır kemençenin onun da ladin ağacından, Güney yerin ağacından olması daha iyidir. Her ağaçtan farklı bir ses çıkar. Yay ve tellerde orijinal at kuyruğu kullanırım, misina kullanmam. İsteyene dört telli da yaparım ama genelde üç telli yaparım” (K-26).

2.1.2. Davul – Zurna – Kaval

Trabzon horonları oynanırken, en fazla tercih edilen çalgı aletleri; “kemençe, davul – zurna” ve “kaval” dır (Durgun, 1987, 88). Davul ve zurna, sesinin daha etkili ve ince çıkması için küçük boyutta yapılmaktadır (Cihanoğlu, 1997, 104,106).

Davul-zurna Trabzon’un batısındaki ilçelerde, kaval ise doğusundaki ilçelerde yaygındır. Davul-zurna özellikle açık hava eğlencelerinde icra edilmektedir. Çünkü açık havada kemençenin sesi ortama yetersiz kalmaktadır. Ancak zamanla açık hava horon eğlencelerinde kullanılan davul ve zurna daha az görülmeye başlanmış ve yerini kemençeye bırakmıştır. Çoban çalgısı olarak bilinen kaval, özellikle köylerde ve yaylalarda yaygındır. En beğenilen kaval şimşirden yapılan “Şimşir Kaval” ya da “Of Kavalı” da denilen kavaldır. Kaval ses yetmezliğinden dolayı kapalı mekân çalgısıdır. Ancak yaylalara çıkarken ya da yaylalardan inerken yayla yollarında ve horon düzlerinde çalınabilmektedir. Bu çalgılara genel bir ritim çalgısı eşlik etmemektedir. Onlara eşlik eden ritim horoncuların ayak sesleri ve horon kıyafetlerindeki takıların düzenli sesleridir (Durgun, 1987, 87, Şenel, 1994, 181-183).

Davul iki şekilde çalınmaktadır. Birinci çalınış şeklinde, tokmak ve çubuk farklı yüzeylerde davula vurulmaktadır. İkinci çalınış şeklinde ise çubuk ve tokmak davulun aynı yüzüne vurularak çalınmaktadır. Davulun, kasnak, çember, deri, tokmak ve çubuk olmak üzere altı bölümü vardır. Zurna çalgı aletinin ise, Türkiye’de

“Kaba Zurna (Trakya ve Tokat), Orta Zurna (hemen hemen her yerde), Zil Zurna (Karadeniz)” de olmak üzere üç çeşidi bulunmaktadır. Karadeniz Bölgesi’nde kaval dilli ve dilsiz şekilde iki çeşit olarak varlık göstermiştir. Kavalın uzunluğu 30-40 cm olup yapımında daha çok şimşir ağacı tercih edilmektedir. Önde altı arkada bir deliği bulunan zurna bir çoban çalgısıdır. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Cihanoğlu, 1997, 104-110).

Davulun anlatıldığı bir Trabzon dörtlüğü şu şekildedir:

“Gelini bindirdiler
Güveyin kır atına
Çıksın davulun sesi
Göğün yedi katına” (Gâzimihiâl, 1997, 8)

Günümüzde kavalın oldukça azalması bir çoban çalgısı olması hasebiyle küçükbaş hayvancılığın azalmasına (Korkmaz, 2006, 164), geleneksel yayla göçlerinin şeklinin değişmesine ve yaşam şartlarının farklılaşmasına bağlanmaktadır. Geleneksel yayla göçlerinde insanlar sabahın erken saatlerinde ineklerini süsleyip (buruncalayıp)⁴ yaylaya gitmek ya da yayladan gelmek için yürüyerek bu göçü yapmaktaydılar. Şimdilerde ise inek süslemek çok az insanın yapmış olduğu bir gelenek olarak devam etmektedir. Bunun yanında yürüme yapılan yayla göçleri araba ile yapılmaktadır. Trabzon’un Düzköy ilçesinde bugün azda olsa varlığını devam ettiren kaval, koyunlarını yayla ormanlarında yayarken ya da istek üzerine sohbet ortamlarında çalan Seyfi Kuru (K-27)⁵ tarafından hiçbir ticari amacı olmadan kendi zevki için çalınmaktadır. Bunun yanında Trabzon’un Akçaabat ilçesinde yaşayan ancak Düzköy ilçesinde aynı zamanda Yazı İşleri Müdürü olan Aydın Seis (K-28)⁶ kaval ve zurna çalmayı meslek haline getirmeden arkadaş sohbetlerinde çalan bir diğer isimdir.

⁴ Burunca, yaylaya çıkış ya da inişlerde, ineklerin boynuzlarından bağlanarak alınları üzerine takılan, boncuklar ile örülerek uçlarına kalın örgü iplerinden sıra sıra püsküller ile donatılan üçgen şeklindeki inek aksesuarıdır.

⁵ Küçüklüğünde koyun bekleyerek çobanlık yapan kaynak kişimiz, kaval çalmayı babasının türkü söylemesi üzerine babasına eşlik etmek amacıyla kendi kendine öğrenmiştir. Dedesi Türkücü Süleyman olarak anılmaktaydı. Kaynak kişimiz bizimle dedesiyle alakalı bir kıssayı da paylaşmıştır. Türkücü Süleyman Atatürk zamanında Atatürk ile yan yana bulundukları bir ortamda söylediği, ancak tamamını hatırlayamadığı türkünün içerisinde geçen “bizim memleketlerde arpa buğday olmayı” mısralarından dolayı, Atatürk’ün bu kişiye Ankara’da 150 dönüm arazi ayırdığını ancak dedesinin bu araziye alamadan öldüğünü belirtmektedir.

⁶ Kaynak kişimiz kaval ve zurna çalmayı ilk olarak oturduğu mahallede bulunan Bekçi Hürşit adındaki mahallede bulunan çiftliği korumakla görevli olan bir bekçiden öğrenmiştir. Daha sonra Akçaabat Folklor Derneği bünyesinde Zurnacı Ali Dayı ve Davulcu Ahmet Çavuş (Ahmet Ergün) adlı kişilerden kaval ve zurna çalma eğitimi alarak bu konuda kendini geliştirmiştir. Şimdilerde ise arkadaş sohbetlerinde çalmaya devam etmektedir.

“Davul-Zurna” da Trabzon’da önemli yerlere gelmiş yeni nesil çalgıcılar ise Fethi Türkmen (Davul), Ömer Gaydan (Davul, Kaval), Sinan Güneysu (Davul), Neşat Tepe (Zurna), Hüseyin Akbulut (Zurna), Muzaffer Meydan (Davul), Eser Meydan (Davul) dır (K-29)⁷.

2.2. TRABZON HALK OYUNLARI

Trabzon halk oyunları genel olarak “horon” oyunu ile özdeşleşmiştir. Horon sözcüğünün anlamı ve nereden geldiği konusunda çeşitli açıklamalar yapılmaktadır. Ancak genel olarak horon teriminin günümüzde tarlalarda biçilen mısır saplarının bir araya getirilerek oluşturduğu kümeler ve çayırların biçilmesinin ardından, çayırların bir araya getiriler balyaya benzer bir şekilde kümelenmesine isim olarak verilen “horom” teriminden geldiği düşünülmektedir. Horon oynayan insanların uzaktan görünüşü, mısır ve çayırların bir araya toplanmasıyla oluşturulan horom kümelerine benzetilmesinden dolayı horon kelimesinin mana ve yapı olarak buradan geldiği belirtilmektedir (Cihanoğlu, 1997, 28-29, Durgun, 1987, 76).

Yaptığımız araştırmalarda yer yer bu adlandırmalar değişmektedir. Örneğin Trabzon’un Düzköy ilçesine sonradan mahalle olarak bağlanan Gökçeler (İhtimena) köyünde bu öbeklenmiş mısır saplarına “Furi”, ot topluluğuna ise “Horom”, Çayırbağı’nda (Siriksa/ Sidiksa), çayır (ot) topluluğuna “Padul” mısır topluluğuna “Horom” denilmektedir. Ancak aralarında on dakikalık bir araba mesafesi olmasına rağmen Düzköy’de mısır (sap) topluluğuna “Horom”, çayır topluluğuna ise “Kumul” bu kumulların bağlanmış haline ise “Burma” adı verilmektedir (K-30).

Horonlar oynanışları ve söylenişleri farklı olsa da sevilen samimi halk oyunlarıdır. Horanı oynayanların hareketlerinde dalga kuduruşlarıyla her türlü vahşi tabiat hareketlerini görmek mümkündür. Karadenizlilerin oyun kıyafetlerinin renginin siyah olması denizin rengiyle alakalı olduğundan, oyunda da denizin köpürmesi gibi köpürmektedirler. Oyuncular el ele tutuşup kolları ayağa kaldırarak,

⁷ Bu bilgileri aldığımız kaynak kişimiz, Akçaabat Folklor Derneği yönetim kurulu üyesi olması ve profesyonel anlamda Akçaabat horon ekibinde bulunmasından dolayı bu bilgilere sahiptir. Horon oynamaya küçük yaşta öğrenim gördüğü yıllarda başlamıştır. Ancak 1979’da Akçaabat Folklor Derneği bünyesinde eğitimine devam etmiştir. Eğitimini tamamlayıp folklor horon ekibinde devam ettiği yıllar içerisinde çeşitli okullarda ve halk eğitim merkezlerinde eğitim verir konuma gelmiştir. Profesyonel manada horon oynamaya halen devam etmektedir.

kemençenin işaretiyle oyuna başlarlar, bir süre düz oynadıktan sonra yine kemençenin işaretiyle oyun aşağı alınmaktadır (Gâzimiñâl, 1997, 31,36,66,194,231). Oyunun aşağı alınması coşkun bölüme geçildiğini işaret etmektedir (And, 1964, 16).

Horonun aşağı alınması kemençecinin gaydeyi (ritmi) değiştirmesiyle horoncuların kollarını aşağı indirerek horona devam ettikleri bölümdür. Aşağı alma, kemençecinin “al aşağı” nidasıyla olduğu gibi yöre halkının kemençecinin gaydeyi değiştirmesiyle komut olmadan da yapılmaktadır.

Horonda var olan titreme hareketi, balıkların titreyişinin sembolleştirilmesi olarak görülmüştür. Bundan dolayı horonda balığın titreyişi taklit edilmektedir (Saygun, 1950, p. 10’dan akt. Gâzimiñâl, 1997, 34).

Horonlar oynanışındaki el, kol, bacak, bel hareketlerine bakıldığında aslında o yörede tarlada çalışan insanların bu çalışma esnasında yapmış oldukları vücut hareketlerine benzer olduğu görülmektedir. Öyle ki kolların öne uzatılıp geriye çekilmesi tarlada kazma işiyle, el ele tutuşup oynamaları da tarlada belleyen insanların yan yana dizilerek yapılan belleme işine benzetilmektedir. Horondaki aşağı almalar tarlada belleme sırasında yapılan “Vol atma” hareketiyle benzerlik gösterir. Tarım kültürünün varlığı horonlarda apaçık ortadadır. Horonlarda sadece erkeklerin oynadığı horonlar daha sert ancak kadın ya da kadın erkek karma olarak oynanan horonlar daha yumuşak mizaçlıdır. Horonlar halka şeklinde, düz ve yarım daire şeklinde de oynanmaktadır. Küçük grupları ekip başı, çavuş yönetmekte büyük grupların idarecisi ise kemençecidir (Cihanoğlu, 1997, 31-35).

Horonda var olan aşağı alma nidası ekip başının ya da çavuşun işaretiyle olur. Belleme sırasında tarlacıların kaldırdığı toprağı aynı anda karşı tarafa atmaları ise belleme işini en iyi yapan ve tıpkı ekip başı gibi en başta bulunan kişi tarafından yapılmaktadır. Horonda bu nida “al aşağı” şeklindeyken bellemede “hayde hep bile”⁸ şeklindedir. Bu bakımdan tarımla benzerlik göstermektedir.

Horon yöre halkı tarafından birlikte el ele oynanmasından dolayı, bu bölgede yaşayan insanların, çetin doğa şartlarına, sosyal ve ekonomik sorunlara birlikte direnmesinin bir sembolüdür (Güçlü, 2004, 124).

⁸ Hadi hep birlikte.

Horona icra bağlamı açısından bakıldığında horonlar, imece sonu eğlencelerinde, düğün, yayla şenlikleri, milli bayramlar ve asker yolculama gibi törenlerde, her yaş grubundan kadın ve erkekler tarafından icra edilirler. Yayla şenlikleri horon oyununun icrası için son derece önemlidir. Bu şenliklere diğer yöre insanlarının da dâhil olmasıyla birlikte kültürel anlamda da bir etkileşim söz konusu olmaktadır. Yine yöreden birçok insan bu şenliklere hem pazar ihtiyacını hem de yorucu çayır biçme işlerinin ardından eğlenmek için katılmaktadır. Yöre halkının bu eğlenceyi sağlaması ise horon oynamak (etmek) sayesinde. Bu açıdan bakıldığında sosyal ve iktisadi kaynaşmanın var olduğu görülmektedir. Aynı zamanda her yıl düzenlenen bu şenlikler kültürel değerlerin yaşatılması ve gelecek nesillere aktarımı konusunda önemli bir işleve sahiptir.

Tablo 2.1. Trabzon Yöresi Geleneksel Yaylâ Şenlikleri Takvimi

Adı	Yeri	Tarihi
Yaylaya Göç	Tonya, Maçka, Vakfikebir, Şalpazarı	Haziran ayı başı
Mesabet Şenliği	Mersin Beldesi Mesabet Tepesi	21 Haziran
Soğuksu Şenlikleri	Ocaklı- Lişer Yaylâsı Maçka	7 Temmuz
Karadağ Yaylâsı Şenlikleri	Vakfikebir Karadağ	Temmuz'un 2. Cumartesi ve Pazar Günü
Hıdırnebi Şenliği	Akçaabat- Hıdırnebi, Obası	20 Temmuz
Kadırga (Otçular Haftası) Yaylâ Şenliği	Maçka- Torul Sınırında Kadırga Yaylâsı	Temmuz ayının 3. Cuma günü
Alaca Yaylâsı Şenliği	Şalpazarı Yaylâsı	Temmuz ayının 3. Pazar günü
Sis Dağı Şenlikleri	Beşikdüzü-Şalpazarı Sınırında Sis Dağı	Temmuz'un 4. Cumartesi günü
Kaldırım Yaylâsı	Çarşıbaşı	Temmuz Ayı 4. Cumartesi ve Pazar günü
Sanaşitka Şenliği	Maçka Orman Üstü Köyü	Temmuzun 3. Haftası
Kuşmer Yaylâsı Şenliği	Çaykara- Kuşmer Yaylâsı	30 Temmuz
Yaylâ (Çürük) Ortası Ş.	Çaykara, Sürmene	Eski takvimle Temmuz 15 (28)
Karadağ Serda Şenliği	Düzköy- Karadağ Yaylâsı Serda Mevkii	Eylül 1. Haftası
Honefter Şenliği	Düzköy- Honefter Yaylâsı	20 Ağustos
Çoban Derneği Şenliği	Alazlı Yaylâsı- Düzköy	27 Ağustos
İzmiks Şenliği	Tonya-Beşikdüzü ve Şalpazarı'nın birleştiği nokta	Ağustos ayının son Pazar günü
Sivri Şenliği	Vakfikebir-Tonya Sınırlarının Birleştiği Sivri Tepesinde	4 Eylül
Kadıralak Yaylâ Şenliği	Tonya	Eylül 1. Haftası
Karaabdalık Halk Şenliği	Işıklar/AKÇAABAT Kayabaşı Yaylâsı	Ağustos ayının 2. Pazar günü
Ayeser Yaylâ Şenliği	Hocamezarı Yaylâsı yanında	Ağustos ayı sonunda

(Duman, 2011, 493).

Horonlar Karadeniz insanının neşeli olduğu her anında, uygun ortamın bulunduğu her yerde oynanmaktadır. Yukarıda saydığımız icra mekânları dışında horon, birkaç arkadaşın bir araya geldiği sohbet ortamlarında türkü eşliğinde de

oylanmaktadır. Horon genelde Karadeniz Bölgesi'nin özelde ise Trabzon halkının vazgeçemeyeceği, Trabzon halkının coşkusu, dalgalanışını, biraz deli dolu yanını, çabuk sinirlenen ama öfkesinin de çabuk geçtiği halet-i ruhiyesini yansıtan halk oyunudur.

Trabzon'da gördüğümüz düğünlerde en makbul sayılan horon tek halka şeklinde oynanan horondur. Halkanın içinde ayrı bir halka daha oluşturmak hoş karşılanmaz ve yörede usta oyuncular olarak görülen kişiler tarafından uyarılırlar. Trabzon'da üç ayak horon oynanır. Halka ne kadar geniş olursa olsun herkes aynı anda aynı hareketleri yapma becerisine sahip olduğundan düzgün bir oyun sergilenmektedir. Düğünlerde ve şenliklerde bıkmadan, usanmadan saatlerce horon oynanmaktadır.

Trabzon horonlarının türleri konusunda birçok araştırmacı (Durgun, 1987, 76-78, Ciravoğlu, 2009, 196-197, Gâzimişâl, 1999, 129-141, And, 1964, 50-54, Cihanoğlu, 1997, 35-88) çeşitli sınıflandırmalar yapmıştır. Horonlar genellikle kemençe davul-zurna ve kaval eşliğinde oynanır. Horonlar sadece, çalgı aleti eşliğinde oynandığı gibi türkölü halde çalgısız oynanan horonlarda vardır. Horonlar yörenin değişik yerlerinde farklı özellikler gösterse de temelde horon kurma, düz horon, atlama, sallama, sıksara ve seyir oyunundan oluşur. (Durgun, 1987, 76-77). Bu horonlardan başka hozangel (kozangel), sıva sıva, parmak ucu, doldurma, millet horonu, bıçak horonu, yenlik horon gibi isimlendirmelerle anılan diğer horonlar yukarıda saydığımız temel horonlardan türemiş, farklı hareketler ile yörelere göre farklı isimler almış horonlardan bazılarıdır. Araştırmacıların çeşitli isimlerle horon türleri ortaya koymalarının nedeni yöre içerisinde horonların farklı isimlerle anılmasından kaynaklanmaktadır.

Horon Kurma: Bu oyun hem kadın hem de erkekler tarafından oynanmaktadır. Oyun kadın ve erkeklerin oynanışındaki kol hareketlerine göre farklılık göstermektedir. Kadın horon kurma oyununda kollar dirseklerden bükülerek omuz seviyesine kaldırılır. Erkeklerde ise kollar tamamen yukarıya kaldırılmaktadır. Oyunda omuz ve ayak hareketleri ön plandadır. Oyun, horonun en yavaş biçimiyle oynandığı bir oyundur (Cihanoğlu, 1997, 67, 82-83).

Düz Horon: Bu oyun Trabzon yöresinde hem kadın hem de erkekler arasında oynanabilmektedir. Horon 10 sayıda tamamlanmaktadır. Omuzlar ayaklar ile uygun olarak titretilmektedir (Durgun, 1987, 80). Herkes tarafından oynanabilen bu oyunun asıl oynayıcısı kadınlardır (Cihanoğlu, 1997, 67).

Atlama: Kadınlar ve erkekler tarafından yaygın olarak oynanan bir oyundur. Ancak hafif ve daha kıvrak bir oyun olduğundan kadınlar tarafından daha fazla oynanmaktadır. 10 sayıda tamamlanmaktadır. Bel ve dizler oldukça esnek hareketler sergilemektedir. Coşkunun arttığı anlarda ayak hareketleri hızlanmaktadır (Durgun, 1987, 82).

Sallama: Oyun yalnızca erkekler arasında ve yalnızca kadınlar arasında oynandığı gibi kadın ve erkeklerin karma olarak oynayabildiği bir oyundur (Cihanoğlu, 1997, 70, Ciravoğlu, 2009, 197). Trabzon'un Sürmene Araklı ve Çaykara ilçelerinde oynanmaktadır. Trabzon'un Akçaabat ilçesinde oynanan sallama ise daha farklı biçimde oynanmaktadır. Kadınların oynadığı sallama oyunu daha yumuşak ve kıvraktır. Erkeklerin oynadığı sallamada ise oyuna uygun daha farklı hareketler yapılmaktadır (Cihanoğlu, 1997, 70). Erkek sallamasında kollar yukarı kaldırılarak aşağı almalar yapılmaktadır. Ancak kadın erkek karma oynanan sallama oyununda kollar yalnızca yarım olarak yukarıya kaldırılmaktadır. Karma olarak oynanan sallama oyununda oyunun sona ermesi kızların horonu terk etmesi ile sağlanmaktadır (Ciravoğlu, 2009, 197-198).

Sıksara: En az 10 kişi ile oynanan, horonların içerisinde gittikçe hızlanan ve hızı en yüksek olan oyundur (Ciravoğlu, 2009, 196-197).

Seyir (Vaybeni) Oyunu: Kadınlar ve erkekler tarafından oynanan oyundur. Çalgısız bir şekilde yalnızca söylenen türkülerle oynanmaktadır. Oyuncular diğer oyunlardan farklı olarak kol kola ya da kolların omuzlardan tutulmasıyla bu oyunu sergilemektedir. Oyun düz horona benzer ve diğer oyunlardan daha yavaş bir devinimle oynanır. Türküler horon boyunca devam etmektedir (Durgun, 1987, 83).

Horonlar üç bölümden oluşmaktadır. Bunlar; horonun ağır tempoda oynandığı, müziğin ritmine göre oyuncuların hareketlerinin kıvraklaştığı, ritmin arttıkça kolların yukarıya kalkarak, “yenlik yenlik”, “al aşağı” ya da “ufak ufak” gibi

gelen komutlarla birlikte sert bölüme ya da yenlik bölüme geçilebilen “düz horon bölümü” dür. Bir diğer bölüm olan “yenlik bölümü” kolların ve omuz sallamaların ön planda olduğu, ayakların yana, öne ve geriye doğru belirli bir alanda gezindirildiği, oyunun ritminin daha yüksek ancak vücut hareketlerinin daha yumuşak mizaçlı olduğu bölümdür. Komutçudan gelen “al aşağı”, “al oğlum”, “kimolakim”, “taktum”, “yıkoglum”, ya da “ıslık” biçimindeki işaretlerle “sert bölüme” geçiş yapılır. “Sert bölüm” de ise devinimler öteki kısımlara nazaran hırçın ve dinamiktir. Oyunun temposunun en yüksek düzeyde olduğu, bütün yeteneklerin sergilendiği bölümdür (Cihanoğlu, 1997, 33).

Trabzon yöresinde oynan bir diğer halk oyunu ise “Kolbastı” olarak bilinen ancak yöre halkı tarafından daha çok “Hoptek” olarak isimlendirilen, kemeçe dışında farklı çalgı aletleri ile çalınıp oynanan oyundur. Kolbastı, Trabzon’da zevk (Âlem) meclisleri sırasında ortaya çıktığı tahmin edilen bir oyun havasıdır. Kolbastı oyun havasının ortaya çıkışı daha önceki bölümlerde ifade ettiğimiz zevk (Âlem) meclislerinde var olan kız oynatma, içki içme gibi hoş karşılanmayan durumların var olmasından dolayıdır.

Kız oynatma sırasında, devriyelerin gelmesi üzerine “kol geliyor” nidasıyla müzik susturulur ve ortamda bulunan oyuncu kızlar eğlenceye ara verirdi. Ancak kol tehlikesinin geçtiğini işaret eden gözcülerin nidasıyla müzik ve dans yeniden yavaşça hareketlenmeye başlardı. Kolbastı oyun havası da buradan doğmuştur (Gâzimihiâl, 1997, 114).

Trabzon’da kol bastı oyun havasının, farklı zamanlarda ve farklı kişiler tarafından plağa alındığı birkaç çeşidi bulunmaktadır. Bunlardan ilki 1929 yılında, İstanbul Konservatuarı derleme heyeti tarafından, eski Türk Ocağı binasında ismi bilinmeyen bir cura ustasından derlenmiş, 11 numaralı plağa kaydedilmiştir. İkincisi, Ankara Devlet Konservatuarı tarafından, 1937 yılında, üç adet kol bastı oyun havası derlenmiştir. Bu derlemeler, 35 yaşında Trabzonlu bir işçi olan Remzi Çelik ve 22 yaşında Trabzonlu bir genç olan Şevki Bilgin’den derlenmiştir. Şevki Bilgin’den derlenen kol bastı oyun havalarının birisi enstrümantal diğeri ise sözlüdür. TRT THM Repertuarında bulunan “Yaylanın Çimenine Kuzu Yayılır Kuzu” adlı kol havası örneği ise Nejat Buhara’dan alınmıştır (Şenel, 1994, 135).

Kol oyunları Trabzon'dan Samsun'a kadar olan bölgelerde oynanmaktadır. Ordu ve Giresun civarında “Fingil havası (kolağası) ya da “Metelik” olarak adlandırılmaktadır. Trabzon'da ise bu oyuna “Kolbastı, Faroz Kesmesi, Hoptek” olarak üç farklı isim verilmektedir. Faroz Trabzon'un en eski mahallerinden biridir. Bu oyun Faroz'da bulunan balıkçı barınaklarının yer aldığı kumsalda başlamıştır. Öyle ki bu oyun havasında bulunan, “ağ atma, ağ çekme, olta atma, balık çekme, tokatlama, kalp masajı yapma, kürek çekme” tarzındaki oyun figürleri oyunun Faroz'daki balıkçı barınaklarından çıktığını belirten figürlerdir. Bu oyunun Trabzon'a ait olduğunu belirten bir başka özellik ise oyunun adlandırılmasında yöresel ifadeler olan “faro kesmesi” ve “hoptek” kelimelerinin kullanılmasıdır. Doğu Karadeniz Bölgesi şehirleri arasında, bu dansın müziğinin, kendilerine ait olduğunu belirten tartışmalar meydana gelmiştir (Pelikoğlu, 2009, 41-43).

Adında ve çıkış bölgesinde tartışmalar olan kol bastı halk oyunu bugün tüm dünyaya yayılmış haldedir. Bu yayılış esnasında yöresel figürlerini korumasının yanında bünyesine yeni figürler katmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TRABZON YÖRESİ TÜRKÜLERİ

Karadeniz bölgesinde halk ezgilerine, yöre halkı tarafından “türkü” ya da “türki” denilmektedir. Yöre insanının “oğlu- uşağı, kadını- kızı” neredeyse tamamı bu yolla içindeki duyguları dışarı aktarmaktadır (Cihanoğlu, 1997, 36). Bu yörenin insanı her gün yüzlerce türkü üretme potansiyeline sahiptir. Bu türkülerin birçoğu tespit edilemeden kaybolma eğilimi gösterse de Karadeniz halkı yerine yenisini koyabilecek türkü atma ya da türkü söyleme becerisini doğasında barındırmaktadır (Gülensoy, 1985, 10).

Trabzon yöresi türkülerinde yöre hayatında bulunan tüm olgular, coğrafi özellikler ve insan yaşamıyla ilgili tüm duygu ve düşüncelere verilmektedir. Süleyman Şenel “Trabzon Bölgesi Halk Musikisine Giriş” adlı eserinde bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Türkülerde, insan yaşamının bütün ayrıntıları yer alır. Orman, deniz, balık (özellikle hamsi), çiçek, dağ, yayla, ekin gibi coğrafi yapı ve tabiat ile bağlantılı nesneler; tabiat sevgisi, gurbetçilik, beddua, alay, sitem, dua, sevgiliye ve sılaya hasret, ayrılık, aşk, mizah gibi davranış biçimleri; tabanca, kama gibi silahlar; gelin- kaynana, baba- oğul, baba- kız, ana- kız ilişkileri; doğum, düğün, ölüm gibi insan hayatının çeşitli evreleri; kadın organları (dudak, meme vs.), şalvar vs. gibi cinsellik uyandıran unsurlar., göç, savaş, askerlik, seferberlik gibi tarihi ve toplumsal olaylar; horon, atma türkü, atlama, panayır, yayla şenlikleri gibi daha çok eğlence vasıtaları; kemençe, kaval, davul, davul tokmağı, zurna, tulum gibi yörede çalınan çalgılar ile bu çalgıların bazı parçaları vs. gibi yüzlerce konu, türkülerde dile getirilmiştir (Şenel, 1994, 173).

Trabzon türkülerini oluşturan ana konu daima sevgi ve aşk üzerine kuruludur. Türkülere ilk bakışta konu özlem, gurbet, askerlik, acı, yayla, deniz, hamsi, kemençe, silah gibi görünse de aşk ve sevda türkülerin merkezine yerleşmiş

durumdadır. Yöreden derlediğimiz türkü konusunda oldukça geniş bir hazineye sahip baba ve oğulun mısır ekme sırasında isteğimiz üzerine doğaçlama olarak söyledikleri aşk temalı türkü şöyledir:

Derenın kıyısında

Vurdum kokorinayi

İnce parmaklı gelin

Gel kes makarinayi

Yardım yarma odunla

Yukledım kıradıma

Gelma azrail gelma

Ermedım muradıma

Derenın kabanında

Ah belidım belidım

Seni sevda edeli

Sabon oldum eridım

Demirci diganında

Döğuluyi oraklar

Seni sevda edeli

Bende olan meraklar

Arkasından aşağı

Saçlarının tomari

Konuştüğumuz yerin

Kız kurudi komari (K-31)

Duman aldı dağları

Bolan ırmağım bolan
 Sen sevdin sen ayrıldın
 Şimdi yollarda dolan

Belimde tabancamın
 Kodum adini riza
 Vuruldu elimi
 Bi sari saçlı kıza

Yudurdum güzelimi
 Yudurdum arayırım
 Dedi gelma içeri
 Başımı tarayırım

Arkasından aşağı
 Bak saçında düğümüne
 Bobamın sevebine
 Rest çektim sevdiğime

Arkasından aşağı
 Saçlarının ergisi
 Ekiz sendeki hallar
 Hepmi allah vergisi (K-32)

Trabzon türküleri genellikle kemençe, davul, zurna ve kaval gibi müzik aletleri eşliğinde söylenmektedir. Fakat çalgı aleti olmadan söylenebilen türkülerde vardır. Türkülerde bulunan melodiler bu yöreye has karaktere sahiptir. Yöre halkının bildiği besteler, geniş kullanım özelliğinin bulunması bakımından her yerde ve her kişi tarafından kolaylıkla başka söyleyişlere uygunluk göstermektedir. Karadeniz türkülerinin ezgilerine yöre ağzında “kayde”, “gayde” ya da “hava” gibi

adlandırmalar yapılmaktadır. Trabzon’da türküler derneklerde, düğünlerde, yaylaya çıkışlarda, evde, tarlada, yolda, ormanda, dere boylarında, fındık bahçelerinde, mısır tarlalarında kısacası her yerde söylenebilmektedir (Cihanoğlu, 1997, 36-37, Duman, 2014, 158). Yörede tarlaya ahpun (hayvan gübresi) taşıma sırasında derlediğimiz türkü şöyledir:

Keçilerin boynizi

Eremedir ereme

Kodun beni e uşak

Yedi türlü vereme

Dere akayi dere

Kumini sere sere

Dere alda git beni

Yarım olduğu yere

Dere akar durdurur

Taşı taşa vurdurur

Beni ağlatan mevlam

Bir gün olur güldurur

Yol ustinde karınca

Ben oni ezer miyim

Güzel olmasan uşak

Peşuğan gezer miyim

Ah tiyare tiyare

Boyların soldi mi

Aldın benden yarımı

Boş yerlerin doldimi

Karadağı kar aldı
 Kargalar havalandı
 Hani bende şen yürek
 Şen yürek yaralandı

Gel gidelim ormana
 Edelim kuru odun
 Odun değil merağım
 Seni kalbıma kodum

Ah bıçağım bıçağım
 Ben seni satacağım
 Kavuştuk güle güle
 Nasi ayrılacağım

Kolundaki saati
 Ver kurayım kurayım
 Haftalar yedi gündür
 Sensız nasi durayım (K-33)

Yörede tarlada belleme işinin yapıldığı esnada derlediğimiz, kızını uzak yere gelin veren annenin kızı için söylemiş olduğu türkü şu şekildedir:

Kuş konay konay
 Kapıda yiğnlere
 Kız annensiz gelirsın
 Bu sene düğünlere
 Açtı çiçekler açtı

Ayağıma dolaştı
 Kavuşamadım seni
 Aşdı kırani aşdı

Bi mektup yazacağam
 Trabzon'da valiya
 Annen kimlan gidecek
 E kucuğaz yayliya

Dertli geçirdim dertli
 Habu sene yillari
 Annen göçer yayliya
 Buruncalar sığlari (K-34)

Trabzon türkülerinde hece vezninin beşli, yedili, sekizli, on birli ve on beşli kalıpları kullanılmaktadır. Bunların dışında serbest vezinler de kullanılmıştır. En çok yedili en az ise beşli hece vezni kullanılmıştır. En çok kullanılan mâni tarzı kafiye şeması ise aaxa'dır. Ancak abcb ve abab tarzı kafiye şekilleri de mevcuttur (Şenel, 1994, 156-157). Trabzon yöresi türkülerinin kafiye düzenleri çeşitlilik göstermektedir. Türkücü bu bakımdan kendisini çok sıkı kurallara bağlamaz, hangi kafiye şekli uygunsa onu kullanır ya da türkülerde değişik kafiye şekillerini bir arada kullanır (Duman, 2011, 130).

Trabzon yöresinde ağıtlar ve destanlar Trabzon türkeleri içerisine dâhil edilmektedir. Farklılıkları ezgilerinde ve işledikleri konularda kendini göstermektedir.

Bu yörede destan, belirli bir olayı anlatan türkülere verilen isimdir. Destanlar genellikle yedi heceli dörtlükler halinde sıralanmaktadır. Ancak iki, beş ve altı dizeden oluşan destanlarda mevcuttur. Destanların konusu genelde sevgi işleri, doğal afetler, eşkıyalık, ölümler, gülünç olaylar, insanın seyahat ve ömrünün devreleri üstüne kuruludur (Duman, 2011, 143)

Ağıtlar ise Trabzon yöresinin acıklı türküleridir. Ağıtlar ölen kişinin ardından o anda ölçsüz ve uyaksız olarak ortaya çıktığı gibi bazen de yakılan ağıt, sonradan türkü türünün şekil ve yapı özelliklerine göre yeniden düzenlenerek türkü türü içerisine dâhil edilmektedir (Duman, 2011, 295). Trabzon’da derlenen bazı ağıt parçaları serbest vezinlidir ve kafiye dizilişleri düzensizdir. Bu düzensiz parçalara usullü parçalar eklenmektedir. Buna “düzerlemeye geçmek” denir. Eklenen usullü parçaya da “doğraması” adı verilmektedir. İsmayıl’ımın Destanı (Ağıt) buna örnektir (Şenel, 1994, 165).

Ah annem söyledi bağa İsmayıl
Nişanlın bizlan Honeftere’ye gelmek isteyi
Dedim anne sen nasıl arzı edersen oyle olsun
Ver bana tabancami,
Ben seni Köprübaşı’nda beklerum he he he hey oğluuum oğluuum

Aldi annem nişanlimi geldi Körübaşı’na
Baktım İsmayıl oturdi sigara içeyi
Yanaştım yanlarına
Dedim İsmayıl
Bu köyün delikanlısı seni çekemez
Ver tabancanı goyayım goynuma
Geşelum yeşil ormanlari
Verurum sağa tabancani he he he he he ho h ho hoy oğluuum oğluuum

Dedim anne istema tabancami nişanlım yanımda utanırım veremem
Geç oğumuze
Al nişanlımı yolumuza gir annem
Oturak gayalarında bekler arkadaşlarum he he he he o ho ho ho hoy daylar

Annem aldı nişanlimi girdik Kadirga yolarına yeşil ormanlara
Baktım Zimilânge gafulları çevirdi acayip sesler geldi kulağıma
Dedim anne bu acayip sesler sarmayı bana
Demedum mi sana İsmayıl
Arkadaşların seni ıhbar ettiler
Alacaklar tabancani he he he he ho ho ho hoy oğluuum oğluuum oğluuum

Ah baktım İsmayıl'ın etrafını sardi aşıkları
 Ordan bi dane dedi İsmayıl tabancanı teslim eyle yoksa çeker vururum seni
 Yollamam seni Kadirga derneklerine he he he he he ho ho ho hoy dağlar ho hoy güzel
 hoy canlar hey oğlum İsmayıl

Nişanlım geldi girdi koluma dedi İsmayıl bunlar vuracaklar seni teslim eyle
 tabancanı

İsmayıl dedi onlara
 Siz delikanlı olmadınız mı
 Nişanlım yanımda veremem tabancamı
 Alun bu canı
 Feda ettim nişanlımın yoluna he he he he he o ho ho ho hoy bitanım eşkinim
 İsmayıl

Ah nişanlımı annesi dedi dinlettiremedi İsmayıl'e lâflarını
 Ordan âyi bir dane candarma geldi vurdi İsmayılını
 Daldım İsmayıl'e baktım al kanlar içinde galdi
 Çayır çimenler medi
 Köyumun şenliği
 Anamun fidanı İsmayıl oğluuum oğluuum canım fidanım benum biricik oğlum ey

Tenha تنها yerlere
 Pusulari kürdiler pusi..
 (Anne yayla yolına
 Pusulari kürdiler...)

Benim bi tak oğlumi
 Kalleşlukla vurdiler kalleşlukla
 (Benim İsmayıl'umi
 Kalleşlukla vurdiler kalleşlukla...)

Kadirga yollarına
 Pusulari kim kürdi pusulari...

(Dinle beni he Birol
Pusulari kim kürdi)

Benim bi tak oğlumi
Arkadaşlari vurdi arkadaş...
(Kanlar içinde kaldum
Benim halıma bakın benim halım...)
Nişan yüzüklerimi
Mezar taşıma takun mezar taşı...

Daha yirmi yaşında
Muradıma ermedum muradı...
(Tamam yirmi yaşında
Muradıma ermedum muradıma...)
Nişanlım yanımdaydı
Tabancami vermedim tabancami...
(...) (Şenel, 1994, 166- 167)

Trabzon yöresinde ağıt ve destanlardan başka türkü türü içerisine alınmakta olan bir diğer tür ise atma türkülerdir. Atma türküler söyleniş şekli, kişi sayısı ve söyleniş amaçlarına göre farklı isimlerle anılmaktadırlar.

Kişinin karşısındaki kişilere türkü söylemesine “türkü atma” denir. Türküyü söyleyen kişi ise “türkücü” olarak yöre ağzında yerini almıştır. Türkü atma işini yarışma haline getirmeye “atışma”, kişi ya da gruplar arasında doğaçlama olarak söylemeye “atma türkü” ya da “atışma türkü”, geri cevap beklenmeyen, seslenme ve anlatılmak istenen düşünceyi, imalı olarak belli eden ve açıkça söylenmeyen türkülere ise “takma” türkü denir. Niteliklerine ve icra edildiği yöreye göre “kesme türkü, karşı- beri, karşılama, kovalama” gibi isimlerle de anılmaktadır (Şenel, 1994, 157-158). Atma türkülerde türkücü söylemek istediklerini söyler ve karşısındakinden cevap beklemez (Duman, 2011, 180).

Trabzon atışmaları Doğu Anadolu’da var olan âşık karşılaşmalarını andırmaktadır. Bu atışmalar en çok Of, Çaykara ve Sürmene ilçelerinde yaygınlık göstermektedir. Doğu Anadolu atışmalarında bulunan ayak değiştirme yani kafiye

değiştirme olayının Trabzon atışmalarında da bulunması iki bölge arasındaki atışmaların benzer yönünü ortaya koymaktadır (Duman, 2011, 180, 218). İki bölge arasındaki en büyük fark ise Trabzon atışmalarında genellikle karşılıklı iki grubun atışmasıdır. Doğu Anadolu âşık atışmalarında ise iki üç âşık atışmaktadır (Duman, 1988, 67).

Atışmalarda ayak değişimini ilk başlayan şair yapmaktadır. Diğer atışmacı ise ona ayak uydurmaktadır. Atışma, şairlerden birisinin diğerine cevap veremeyişine kadar devam etmektedir. Cevap veremeyen taraf tutulmuş olarak kabul edilmektedir. Buna saz şiirinde “mat etme”, Trabzon yöresi atışmalarında ise “tutturmak” denmektedir (Çelik, 1994, 190).

Atma türkülerde amaç doğrudan ifade edilmesi mümkün olmayan duygu ve düşünceleri karşıdaki kişiye direkt ya da dolaylı olarak iletme. Bunun yanında, karşıdaki insanın ifade etmek istemediği şeyleri bu yolla ona söylettirmek, kızdırmak, eleştirmek, karşıdaki kişide görülen gülünç ve kusurlu yönleri, küçümseyerek eğlence konusu haline getirmek ve kendi başarısını ikrar ettirmektir. (Çelik, 1994, 185).

Trabzon yöresi atışmalarının konuları genellikle sevgi, sitem, kötüleme ve gülünç olaylardır. Alaylar bazen hakarete kadar varmaktadır. Atışmalar kadınlar ile kadınlar arasında, kadınlar ile erkekler arasında ve erkekler ile erkekler arasında yapılmaktadır. Bunun dışında iki şair arasında, seyir oyununda ve imecelerde iki grup arasında ve hasım iki köy arasında da yapılmaktadır. Trabzon’da atışma türkeleri yörenin diğer türkeleriyle değişik şekiller gösterir. Atışma türkelerinin iki dizeli, üç dizeli ve dört dizeli şekilleri vardır. Bu şekillerin aynı anda hepsinin bir türküde var olan kullanımları da bulunmaktadır. İki dizelilerde kafiye şeması xa- xa- xa, üç dizelilerde aab- ccb- ddb, dört dizelilerde ise xaxa- xbx- xcxc veya aaab- cccb- dddb şeklindedir. Atışmalarda kafiye çok önemlidir. Bunu sağlamak için türküçüler Arapça, Farsça ve Trabzon Rumcasından yararlanmaktadır (Duman, 2011, 174-175, 176, 180, 218). Ahenk yarım kafiye ve rediflerle sağlanmaktadır (Çelik, 1994, 190).

Bentleri iki mısradan oluşan atma türkü örneği:

- Hasan – Hoş geldin sefa geldin
Ne haldesin bay Kılıç.
- M. Kılıç – Hoş gördük sağ olasin
Yaramazluk yoktur hiç.
- Hasan – Sen hangi derelisin
Akçay mı, yoksa Meriç?
- M. Kılıç – Bizim dere Solaklı
Uzaktır bize Meriç.
- Hasan – Ederdum seni davet
Evde kalmadı pirinç.
- M. Kılıç – Sağ olasin bay Hasan
Sen keser misin piliç?
- Hasan – Sarhoş olmak istersen
Ben doldurayım sen iç.
- M. Kılıç – İçmedim ben içemem
Yok bende neşe, sevinç.
- Hasan – Evveli çok içerdim
Köyde dolaşırdım dinç.
- M. Kılıç – Kaç tane evlâdın var
Kaçı senin, kaç piç?
- Hasan – Arkadaş arkadaş
Böyle konuşur mu hiç?
- M. Kılıç – Perişan etti seni
Sağ olsun Mehmet Kılıç (Duman, 2011, 197).

Bentleri üç dizeden oluşan atma türkü örneği:

- Gelin – Süpürmeden toz eder
İki de bir söz eder
Kaynana kuri kazuk.
- Kaynana – Öğle olmadan kalkmaz
El alemde utanmaz
Biz boyle uyanmazuk.

Gelin – Ya diluni tutarsın
 Yahot beni bırakarsun
 Bir yere duramazuk.
 Kaynana – Pişman olursun gene
 Anla kendi kendune
 Başuna vuramazuk (Duman, 2011, 131).

Bentleri dört mısradan oluşan atma türkü örneği:

Oğlan: Gavurun gızcağızi
 Sana deyirim sana
 Koynundaki memenin
 Birini versen bana

Kız: Duman dere yukari
 Kılağuzdur kılağuz
 Birini versem sana
 Biri kalır yalağuz

Oğlan: Ayağumdaki çaruk
 Kiliserdir kiliser
 Haçan ayıramazsun
 İkisini bile ver

Kız: Sevdaluk eden adam
 Acaba yorulur mi
 İkisini de versem
 Memesuz durulur mi (Çelik, 1994, 189).

Bentlerde bulunan mısra sayıları farklı olan atma türkü örneği:

Kaynana: Gelin kakdi sabahdan
 Belum ağırur belum

Daha üç günlük gelin
 Neden ağırur belun
 Gelin: Uzak yerden geldum da
 Ondan ağırur belum
 Kaynana: Gelin kurban olasun
 Gelinlerin hasına
 Dikildi da söyleyur
 Gelin kaynanasına
 Gelinun memeleri
 Benzer un torbasına
 Gelin kaçdı gizlendi
 Sanduğun arkasına
 Darittiler gelini
 Gideyur babasına
 Lâzim iki yüz kuruş
 Verelum ağasına
 Allah belâlar versun
 Yamalı çuhasına (Ciravoğlu, 2009, 263).

Karşılıklı türküler en çok düğünlerde, derneklerde ve imecelerde yapılmaktadır. Bu atışmaların çalgı aleti eşliğinde olması zorunlu değildir (Cihanoğlu, 1997, 39).

Atma türkülerin bu bölgede bu kadar net ortaya çıkışı ve yaygın oluşu hatta bu bölge insanının hemen hemen hepsinde bulunan atma türkü geleneği tamamen yörenin karakteristik özelliğiyle alakalıdır. Yörenin engebeli oluşu ve buna bağlı zor doğa şartları Karadeniz insanını bu şartlara uyma konusunda mücadeleci bir konuma getirmiştir. Bunun sonucunda da acele karar veren, sert, kararlı, çabuk bir insan yapısını ortaya çıkarmıştır. Türkülerde gerçekçilik ise dağınık yerleşmenin insana yaşattığı yalnızlık sonucu tek başına mücadele vermesinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden atma türküler duygusallıktan yoksundur (Çelik, 1994, 195).

3.1. TRABZON TÜRKÜLERİNDE YAPI

Trabzon türkülerinde yapı konusunu incelerken daha evvel bahsettiğimiz türkülerin yapısıyla alakalı olarak yapılan tasnif çalışmalarından yararlanılmıştır. Yapılan tasnif çalışmalarında, yapı genel itibarıyla bent ve kavuştakların varlığına bağlı olarak, bunların mısra sayıları üzerinden yürütülmüştür. Burada ele aldığımız türküler, TRT repertuarında ve E- repertuvarlarda bulunan Trabzon yöresi türküleridir.

3.1.1. Bentleri İki Mısradan Oluşan Kavuştaksız Türküler

Bentleri iki mısradan oluşan kavuştaksız türkülerine örnek olarak, incelediğimiz kaynaklar içerisinde “Alaca Çorapları Ayağına Dar İdi” (TRT, 2006a, 28), “Divane Âşık Gibi De Dolaşırım Yollarda” (TRT, 2006, 281), “Ağasar Dereleri Aksa Yukarı Aksa” (URL 3), “Sallan Gelin Sallan Kolun Kalkır mı”, “Yenge Kızın Bir Tane 3” (URL 3), adlı beş adet türkü bulunmaktadır.

Örnek:

Alaca çoraplari ayağına dar idi

Aldattın beni e kız senin sevdan var idi

Taradi saçlarını dane dane beş dane

Söyle bana sevdiğim sevdaların kaç dane

Pınardan su daşırım Bayburt’li tulum ile

Alacağım kız seni derd ile zulüm ile

Kemençemün üstüne dolayiyum dolay

Gız seni alamazsam muskaldır golay

(Gız seni alamazsam hocalardır golay) (TRT, 2006a, 28).

3.1.1.1. Bentleri İki Bağlantıları İki Mısra Olan Türküler

Bu yapı özelliğine sahip “Amasya’dan Gelir Kabe Hurması” (URL 3) adlı bir türkü bulunmaktadır.

Örnek:

Amasya’dan gelir Kabe hurması
Züğürtlükten gelir bıyık burması

Bağlantı:

Paraları yedim çini kız
Çarkımı kırdın çini kız
Ama iş bilirim ama üstesin
Her görüşte çok canları yakarsın

Paraları yedim çini kız
Çarkımı kırdın çini kız

3.1.1.2. Bentleri İki Bağlantıları Üç Mısra Olan Türküler

Bu yapıya sahip “Alime’dir Kız Senin Adın Alime” (TRT, 2006a, 32) adlı bir parça bulunmaktadır.

Örnek:

Alime’dir kız senin adın Alime
Altın kemer yakışır gelinlerin beline (yallah)

Bağlantı:

Yandım gelin olası gel yanıma (vay)
Liraları takayım gerdanına (hey)
Vallah billah kıyarım ben canıma (...)

3.1.2. Bentleri Üç Mısradan Oluşan Kavuştaksız Türküler

“Atıma Yapturdum Nalbant Nallasın” (URL 3) adlı bir adet türkü bulunmaktadır.

Örnek:

Atıma yapturdum haydi de nalbant nallasın
Vur cellat boynumu kanım yere damlasın
Örtüdevir yazmayı aman sinek konmasın

Vasfiye'm Safiye'm kundurana serbest bas
Ben seninim ister öldür ister as
Eğer de biz basılırsak ister öldür ister as

3.1.2.1. Bentleri Üç Bağlantıları İki Mısradan Oluşan Türküler

“Ezelidir Deli Gönlüm Ezeli” (TRT, 2006a, 355), “İki De Bülbül Bir Derede Ötüşür”, “İstanbul’un Etirafı Meteris (TRT, 2006b, 478, 491), “Altın Tasta Gül Kuruttum 2”, “Mezarlar İçinde Benim Mezarım”, “Uy Tepeler Tepeler” (URL 3) adlı altı adet türkü bulunmaktadır.

Örnek:

İstanbul’un etirafı meteris
Meteristen telli de kurşun atarız
Üç kardaşız bir orduya yeteriz

Bağlantı:

Of ayrılık yenilede büktü belimi
Seferberlik ne yamanca yıktın evimi köyümü (...)

3.1.2.2. Bentleri Üç Bağlantıları Üç Mısradan Oluşan Türküler

“Fincanı Taştan Oyarlar” (TRT, 2006a, 362) adlı bir türkü bulunmaktadır.

Örnek:

Fincanı taştan oyarlar (aman aman)
İçine bade koyarlar
Güzeli candan severler (aman aman)

Bağlantı:

Aman kız yaman kız yandırdın beni
Naz ettin göz ettin (yavrum) kandırdın beni
Peçeni görmeden öldürdün beni (...)

3.1.2.3. Bentleri Üç Bağlantıları Altı Mısradan Oluşan Türküler

“Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1” (URL 3) adlı bir türkü bulunmaktadır.

Örnek:

Sen bu yaylaları yavrum yaylayamazsın
Derindir dereleri boylayamazsın
Hoy ellerin kınalıdır oynayamazsın

Bağlantı:

İnan olursa eğer gelirse paracık verirse
O zaman kaptan keyifler tamam
Hamura başa isya iskota gaynalar suya
Reis dümene kalkın tayfalar
İndik Batum’a da geldik Rize’ye
Rina rina na ah rina rina na (...)

3.1.2.4. Bentleri Üç Bağlantıları On Mısradan Oluşan Türküler

“Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 3” (URL 3) adlı bir parça bulunmaktadır.

Örnek:

Sen bu yaylaları yaylayamasun
Derundur gölleri boyliyamasun
Oy ellerun gınalidur oyniyamasun

Bağlantı:

Ağan var midur da
Paşan var midur
Seni bağa metettiler
Asli var midur
Dema nenene
Dema nenene
Dersan nenene
Bizi koyar vereme
Rina rinaynam
Rina rinaynam (...)

3.1.2.5. Bentleri Üç Bağlantıları On İki Mısradan Oluşan Türküler

“Sen Bu Yaylaları Yaylıyamazsun” (URL 1) adlı bir eser bulunmaktadır.

Örnek:

Sen bu yaylaları yayliyamasun (gülüm yayliyamasun)
Derindur gölleri boyliyamasun
Oy ellerun gınalidur oynayamasun

Bağlantı:

Ağan var midur
Paşan var midur

Seni bağa methettiler

Asli var midur

Dema nenene

Dema nenene

Dersan nenene

Bizi koyar vereme

Rinari nay nam

Rinari nay nam

Rinari nay nay nam

Rinari nay nam

Soğuksu başında kuzu kebabı (yavrum kuzu kebabı)

Ener düz ovaya çeker şarabı

O domuz uşağın yoktur dini imanı

Bağlantı:

Açıldum açıldum açulamadum (yavrum açulamadum)

Terazim ufak idi tartılamadum

O domuz uşağa nası darulamadum

Bağlantı:

Aman ibişum

Sırma gümüşüm

Okşadı yanağumi

Kırıldı dişum

Dema nenene

Dema nenene

Dersan nenene

Bizi koyar vereme

Rinari nay nam

Rinari nay nam

Rinari nay nay nam

Rinari nay nam

3.1.3. Bentleri Dört Mısradan Oluşan Bağlantısız Türküler

Bu yapı özelliğine ait seksen yedi adet Trabzon ve yöresine ait türkü bulunmaktadır. Bu türkülerin tablo halindeki sunumu aşağıdaki gibidir.

Tablo 3.1. Bentleri Dört Mısradan Oluşan Bağlantısız Türküler

TÜRKÜNÜN ADI	ALINDIĞI KAYNAK
Anam Ayasın Beni	TRT, 2006a, 42
Askaros Deresunun Yan Tarafı	URL 3
Asmam Senin Dalından	TRT, 2006a, 60
Atma Beni Yabana	TRT, 2006a, 76
Ay Doğar Çini Çini (Horon)	URL 3
Ayağına Yemeni	TRT, 2006a, 86
Ayna Ayna Ellere	TRT, 2006a, 89
Bel Bağımın Tokası	TRT, 2006a, 122
Ben Ağlarım El Güler	TRT, 2006a, 124
Ben Buralı Değilum	TRT, 2006a, 127
Ben Kemeçe Çalamam	TRT, 2006a, 132
Ben Nasıl Çıkacağım	URL 3
Ben Seni Sevdigimi	URL 3
Bir Yiğit Dünyaya Keleş Gezende	TRT, 2006a, 164
Bizim Köyün Kızları Bakarlar Aynalara	TRT, 2006a, 170
Bizim Yayla Düz Gibi	TRT, 2006a, 171
Burası Yayla Yolu	URL 1
Çayelinden O Yani (Menşure Dedikleri)	TRT, 2006a, 218
Çıktuk Düzlerden Dağa	URL 1
Dere Sürer Gazeli	TRT, 2006a, 272
Derenin Derincesi	URL 3
Dirvana Vurdum Uçtı	TRT, 2006a, 281
Duman Dere Yokarı	URL 1
Dumanım Derelere	TRT, 2006a, 289
E Çaykara Çaykara	TRT, 2006a, 297
Engeller Koymuyor Yâr Sana Varsam	TRT, 2006a, 318
Evin Önü Arpaluk	URL 3
Ey Fadime'm Niçün Niçün	URL 1
Garşıdan Gel Göreyim	TRT, 2006a, 375
Gece Dışarı Çıktım	URL 3
Gene Geldi Yaz Başı	URL 1
Gız Sana Demedim Mi (Sallama)	TRT, 2006a, 396

Gördüm Seni Ufağım	URL 1
Gülhanım Dedikleri	TRT, 2006a, 428
Güneş Aliyi Güneş	URL 1
Hadi Gidelim Çorttan	TRT, 2006b, 441
Hasta Oldum Derdune	TRT, 2006b, 452
Hey Ettim Koyunumu	URL 3
İslandı Da Ötmeyi	TRT, 2006b, 490
İşte Geldim Ekim Büküm (Ramazan Manileri)	TRT, 2006b, 492
Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	TRT, 2006b, 511
Karadeniz Uşağı	URL 3
Karadeniz'in Kızı	URL 3
Karşı Beri Mezere	TRT, 2006b, 526
Kayalar Aşamazsun	TRT, 2006b, 535
Kazma Vurdum Çimene	TRT, 2006b, 538
Kemençemin Telleri	URL 1
Kemençemin Telleri	URL 3
Kız Kapının Önünden	URL 3
Kuko Daldan Aşağı	TRT, 2006b, 567
Maçka Yolları Taşlı	TRT, 2006b, 578
Maçka'nın Yolu Taşluk	TRT, 2006b, 578
Mayıs Ayı Gelende	TRT, 2006b, 587
Mektup Yazdım Alasın	TRT, 2006b, 589
Ne İşlerin Var İdi	URL 1
Nenem Kurdu Sofrayı 1	URL 3
Nice Yıldır Ben O Yarı Ararım	URL 3
Of Çaykara Yolları	TRT, 2006b, 627
Oy Benum Sevdüceğüm	TRT, 2006b, 634
Oy Kadirga Kadirga	URL 3
Oy Kadirga Kadirga	URL 2
Oy Trabzan Trabzan 2	URL 3
Oy Trabzan Trabzan 3	URL 3
Ötüyor Bülbüller Gelmedi Bağban	TRT, 2006b, 641
Sabahdan Kalkar Kızlar	TRT, 2006b, 664
Silme Göz Yaşlarımı	TRT, 2006b, 693
Soğuk Soğuk Akayi	TRT, 2006b, 699
Suyun Altına Testi	TRT, 2006b, 711
Şapkanın Tereği Düz	TRT, 2006b, 715
Tamzara 4	URL 3
Tanımadın Mı Beni Ben Ali'yim	URL 1
Tel Sarı Zülûf Sarı	TRT, 2006b, 740
Trabzon Boztepe'de	URL 1
Uçan Kuş Tutulur Mu	URL 3
Uyuklama Sevdığım	URL 3
Yağmur Yağayı Yağmur	URL 1
Yan Yana Oturalım	TRT, 2006b, 777
Yayladım Koyunu	TRT, 2006b, 783

Yaylanın Çimeninde	URL 3
Yaylanın Çimeninde	URL 3
Yaylanın Çimeninde Gelir Oturur	URL 1
Yaylanın Çimenine	URL 3
Yaylanın Çimenleri	URL 3
Yeni Yaptım Evimi	TRT, 2006b, 792
Yine Geldi Yaz Başı	TRT, 2006b, 799
Yol Gider Mi Gider Mi	TRT, 2006b, 800
Yükledim Kıratıma	URL 1

Örnek:

Anam ayasın beni
Öldüm yâr diye diye
Benden selam söyleyin
Zavallı Fadime'ye

Ayağumda çapula
Fola kiderum fola
Sen git de kızın gelsin
Konuşalım kabıda (abula)

O benim aluşuğum
Balinen garuşuğum
Beyle mi Fadime'cim
Seninle gonusuğum (...)

3.1.3.1. Bentleri Dört Bağlantıları Bir Mısradan Oluşan Türküler

“Oynayın Gız Oynayın” (TRT, 2006b, 638) adlı türkü bu yapı türüne örnek olan tek eserdir.

Örnek:

Oynayın gız oynayın
Durmanın ne kârı var

A bu köyün içinun
Acayip bekârı var

Bağlantı:

Derule delderule

Oy kemeñeci dayi
Soktun gözüme yayi
Kör ettin gözlerumi
Göremedim dünyayi

Bağlantı:

Derule delderule (...)

3.1.3.2. Bentleri Dört Bağlantıları İki Mısradan Oluşan Türküler

“Böyledir Yâr Böyledir” (TRT, 2006a, 173), “Oy Çalamadım Gitdi” (TRT, 2006b, 635), “Kayalardan Kayarım” (URL 3) adlı üç türkü bu yapıya örnektir.

Örnek:

Böyledir yâr böyledir
Aşkın beni söyledir (aman amanin aşkın beni söyledir)
(ah) Yârin almış dizine
Türkü mani söyledir (aman amanin türkü mani söyledir)

Bağlantı:

Haniya da benim sarı sandalım (aman amanin)
Gel buraya kalalım

Verdin bana bir bâde
Hani onun mezesi (aman amanin hani onun mezesi)
Gene aklıma geldi
Ciğerimin köşesi (aman amanin ciğerimin köşesi)

Bağlantı

3.1.3.3. Bentleri Dört Bağlantıları Üç Mısradan Oluşan Türküler

“Kahveciler Kahve Koyar Fincana” (TRT, 2006b, 498) bu yapıya uygun tek türkü örneğidir.

Örnek:

Kahveciler kahve koyar fincana
 Dudakları benzer leyl-i mercana vay
 Sürmelim vay vay sürmelim vay
 Vay vay vay sürmelim vay

Ezrail gelse de kıymaz bu cana
 Kıyan ellerine de kurban olduğum vay
 Sürmelim vay vay sürmelim vay
 Vay vay vay sürmelim vay

Bağlantı:

Of of of kaşlar kara gözler elâ
 Kirpikleri sürmelim vay
 Vay vay sürmelim vay
 Seni alıp bu diyardan gitmeli vay
 Vay vay sürmelim vay (...)

3.1.3.4. Bentleri Dört Bağlantıları Dört Mısradan Oluşan Türküler

Yapılan araştırmalar sonucunda, bu yapı özelliğine sahip yirmi dokuz adet Trabzon türküsü tespit edilmiştir.

Tablo 3.2. Bentleri Dört Bağlantıları Dört Mısradan Oluşan Türküler

TÜRKÜ ADI	ALINDIĞI KAYNAK
Ah Buğdayım Buğdayım	URL 4
Ah Dağlar Serin Dağlar	TRT, 2006a, 10
Alçak Ceviz Fidesi Ormanda Govuksula	URL 1
Atmacayı Vurdular	TRT, 2006a, 76
Çayırım Çayırım Kuş Oldum Uçayırım	TRT, 2006a, 220

Derenin Balıkları	TRT, 2006a, 275
Derenin Kenarina Sereceğüm Kilimi	TRT, 2006a, 276
Doldurdum Filikamı	URL 1
Duman Aldı Dağlara	TRT, 2006a, 287
Eser Bahar Rüzgarı (Yunuslar Dizi Dizi)	URL 1
Evi Beyaz Kireçli Yosma Kız	URL 1
Fındık Toplayan Gelin	URL 3
Gemiler Giresun'e	TRT, 2006a, 389
Ha Bu Yalan Dünyadan	URL 1
Ha Buradan Görünür	TRT, 2006b, 439
İki İki Dört Eder	URL 3
İndim Dereye Daş Bulamadım	URL 1
Menşure Dedikleri	URL 1
Nurcanum (Kar Beyazdır Beyazdır)	URL 3
O Sarı Çemberuni	TRT, 2006b, 621
Olmadı Dedğimiz	URL 3
Otur Da Konuşalım	TRT, 2006b, 633
Oy Araba Araba	URL 4
Sarı Kızun Saçları	URL 1
Tarlaya Ektim Soğan	TRT, 2006b, 739
Terledi Yanakların Ya Çıkar Mendilini	URL 1
Tütünlükte Haneler	URL 1
Yaktın Beni Güzelim	URL 1
Yaylanın Çimenine	TRT, 2006b, 785

Örnek:

Atmacayı vurdular
 Bir avuç kanı için
 Gel edelim sevdalık
 Babanın canı için

Bağlantı:

Gadırga yok deyiler
 Nereye gideyiler
 Benim ufak gülümü
 Eller vereyiler (...) (TRT, 2006a, 76)

3.1.3.5. Bentleri Dört Bağlantıları Sekiz Mısradan Oluşan Türküler

“Kar Yağayı Yağayı”, “Terazi Tartayırım” (TRT, 2006b, 513, 742) adlı iki eser bu yapıya örnek teşkil etmektedir.

Örnek:

Kar yağayı yağayı
Sultan Murat başına
Evlendirdiler beni
On üç on dört yaşına

Bağlantı:

Ey gidi yalan dünya
Böyle mi galacasun
Vur deysin sevdanı
Beni mi alacasun
Seni zalimin kızı
Yuvamı yıkacasun
Kız yuvamı yıkıp da
Rahat mı duracasun (...)

3.1.4. Bentleri Yedi Bağlantıları Üç Mısradan Oluşan Türküler

“Şişman Kız” (URL 3) adlı bir eser bulunmaktadır.

Örnek:

Kız sen benim anama
Demişsin boğazıma
Var mi taksın altuni
Hey şişman kız şişman kız
Param yok altunum yok
Takayım boğazına

Eski arıklarımı

Bağlantı:

Hey şişman kız şişman kız

Hey Allah alsın seni da

Yedun tükettin beni (...)

3.1.5. Bentleri Sekiz Mısradan Oluşan Bağlantısız Türküler

“Yayla Suları Akar” (URL 1) ve “Anam Beni Vay Beni” (TRT, 2006a, 43) adlı iki türkü bulunmaktadır.

Örnek:

Yayla suları akarda

Akar gelur imenden

Yar bana sayar ondan

Bende ganarum senden

Yaylalar otli olur da

Suyi kuvvatli olur

Sevup alamayanun

Hali peruşan olur

He he he he oh oh güzelim ey dağlar ey (...)

3.1.6. Bağlantıları Son Mısrada Olan Türküler

“Ben Bir Yârin Bakışına Mailem”, “Bir Oda Yaptırdım Hurma Dalından” (TRT, 2006a, 126, 157) ve “Trabzon’dan ıktım Uzun Yazılar” (TRT, 2006b, 748) türküleri bu yapıya örnek türkü örnekleridir.

Örnek:

Ben bir yarin bakışına mailem

Ayda bir kerece görsem kailem (vay vay sürmelim vay)

Ben senden selamı keser değilim
Ölmeyince vermem yari ellere (vay vay sürmelim vay)

Şu dağın ardında naneler susuz
Anne ben cahilem duramam yarsız (vay vay sürmelim vay)
Hem annesiz hem babasız hem yarsız
Ölmeyince vermem yari ellere (vay vay sürmelim vay).

3.1.7. Bent Sayıları Düzensiz Olan Türküler

Trabzon türküleri içerisinde herhangi bir yapı kalıbına uymayan, türkülerin içerisinde ikilik, üçlük, dörtlük, beşlik ve daha fazla mısra sayısından oluşan bentler mevcuttur. Bu bakımdan bu formdaki türküler düzensiz olarak değerlendirilmiş ve ayrı bir tablo halinde verilmiştir. Bu yapıya uygun on altı adet Trabzon türküsü tespit edilmiştir.

Tablo 3.3. Ben Sayıları Düzensiz Olan Türküler

TÜRKÜNÜN ADI	ALINDIĞI KAYNAK
Ben Çok Sevdalar Ettim	URL 3
Gece Geldim Kapına	URL 3
Gelin Gidey Şu Köşeden Aşağı	URL 3
Gemiciler Kalkalım	TRT, 2006a, 389
Hamsi Kurban	URL 3
Hopa'dan Arhavi'den	URL 3
Nasıl Parlıyor Nasıl	URL 3
Nenem Kurdu Sofrayı 2	URL 3
Ormanda Alacalar	TRT, 2006b, 631
Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 4	URL 2
Sen Bu Yaylaları Yayliyamazsın	URL 1
Sizin Evin Başından (Fadime)	URL 3
Şu İzmir'den Gelir Lemse Vapuri	URL 3
Trabzon'dan Biz Geldik	URL 3
Varın Söyleyin Anneme	URL 1
Yenge Kızın Bir Tane 4	URL 3

Örnek:

Gemiciler kalkalım
 Şu yelkeni takalım
 Şuşurup da yelkeni
 Sırt üstüne yatalım
 Kızılırmak başına
 Şu ırgatı atalım
 Turalım balık havyar
 Keyfimize bakalım

Kaptan attık ırgatı
 Sende tut ha bu gati
 Gel girelim ırmağa
 Esecek ha şu batı
 Gemicî uşakları
 Deniz başının tacı
 Yoklayın şu ırgatı
 İnşallah çıkar acı

Çekin uşaklar çekin
 Hemen aldık ırgatı
 Geliyor bir sert poyraz
 Vuralım iki katı

İsmail amurad'a
 Hasan getsin çördeğe
 Uşaklar ben dümende
 Coştum arkadaş coştum
 Biraz çalam kemençe

Dağı aldı bir duman
 Oh hava güzel yaman
 Doğru yürü ah gelin

Bayıldım aman aman

Bayıldım aman aman (TRT, 2006a, 389).

3.1.8. Art Arda Mısralar Halinde Olan Türküler

“Yine Geldi Yaz Başları” (URL 1) adlı bir türkü bulunmaktadır.

Örnek:

Ah gine de geldi yaz başları

Yayla yolları şenlinde garip emine'm

Oy dağlar oy oy dağlar

Kalk seninle gidelim yaylaları gezmiye

Oy oy he hey güzelim oy dağlar oy

Ah gine de geldi sevdüceğüm akluma garip emine'm

Oy dağlar oy oy dağlar

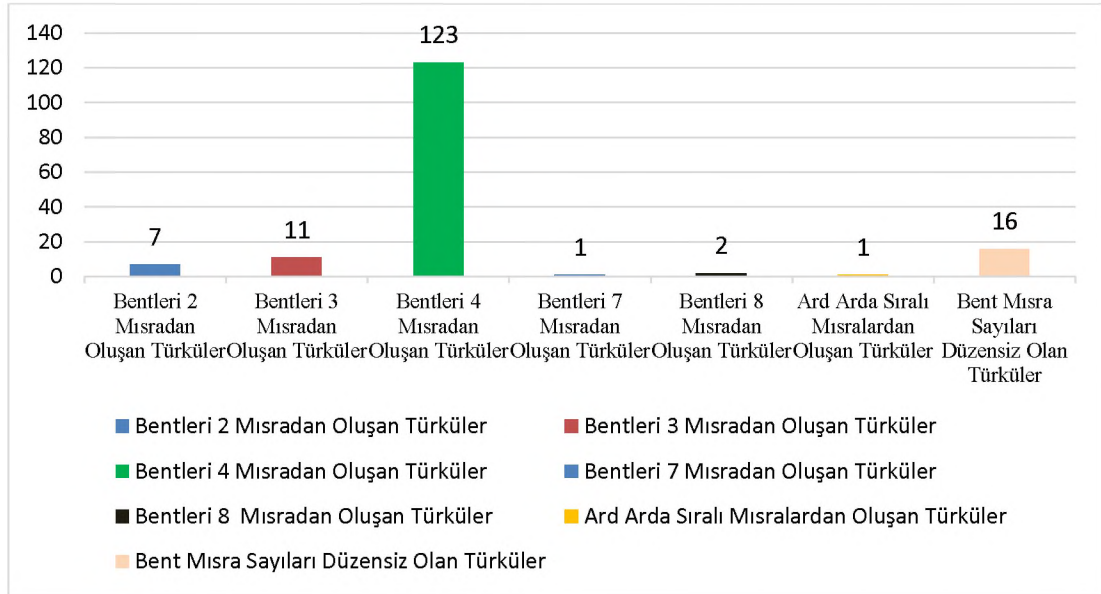
Bitmeyi de sensuz gine bu yaylaların yolları

Oy oy oy oy he hey güzelim oy dağlar oy oy

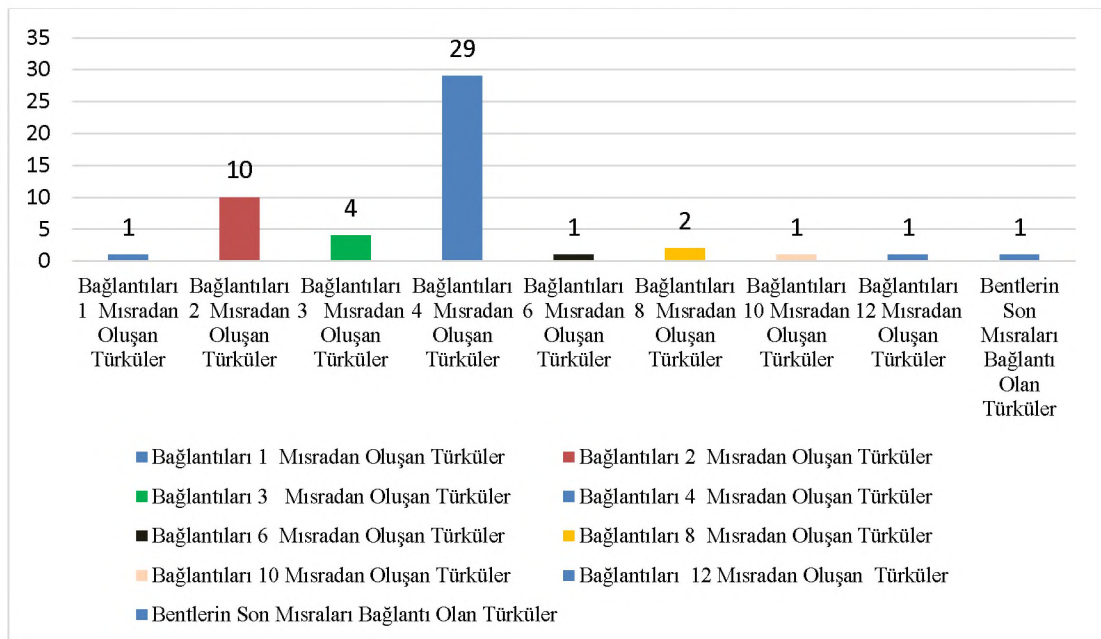
Trabzon yöresine ait türkülerde bulunan bent ve kavuştakları oluşturan mısra sayıları üzerine yapılan incelemede toplamda yüz altmış dört adet türkü incelenmiştir. İncelememiz sonucunda yapı olarak oldukça farklı formların olduğu tespit edilmiştir. Bundan dolayı incelediğimiz yüz altmış dört adet türkü örneği içerisinde; bent sayıları iki mısradan oluşan yedi, bent sayısı üç mısradan oluşan on bir eser, bent sayısı dört mısradan oluşan yüz yirmi üç eser, bent sayısı yedi mısradan oluşan bir eser, bent sayısı sekiz mısradan oluşan iki eser bulunmaktadır. Bağlantılarına göre bakıldığında ise; bağlantı sayısı bir mısradan oluşan bir eser, bağlantı sayısı iki mısradan oluşan on eser, bağlantı sayısı üç mısradan oluşan dört eser, bağlantı sayısı dört mısradan oluşan yirmi dokuz eser, bağlantı sayısı altı mısradan oluşan bir eser, bağlantı sayısı sekiz mısradan oluşan iki eser, bağlantı sayısı on mısradan oluşan bir eser, bağlantı sayıları on iki mısradan oluşan bir eser ve bentlerin son mısraları bağlantı olan üç adet türkü bulunmaktadır. Bunun yanında art arda mısralar halinde yazılan, bent ve bağlantı özelliğine sahip olmayan bir eser

mevcuttur. Yine bentlere ayrılmış olan ancak bu ayrımın mısra sayısı bakımından belli bir kararlılık olmayan, türkü içerisinde ikili, üçlü, dördü ve yahut beşli mısralar şeklinde oluşan bentlerin aynı anda bulunduğu on altı eser bulunmaktadır. Bent ve bağlantılarına göre tasnif ettiğimiz Trabzon türkülerinin grafik olarak gösterimi aşağıdaki gibidir.

Grafik 3.1. Bentlerde Bulunan Mısra Sayılarına Göre Türkülerin Dağılımı

Grafik 3.2. Bağlantılarda Bulunan Mısra Sayılarına Göre Türkülerin Dağılımı

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TRABZON YÖRESİ TÜRKÜLERİNDE ANLAM

Uzun bir zaman dilimi içerisinde oluşan türküler, ortaya çıktığı yörenin ve o yöreye ait halkın, hasretlerini, hüznü ve neşeli anlarını, toplumsal yaşamını ve olaylarını ifade ederek, halkın iç âlemini canlandırmaktadır. Türküler, bu özelliklerinden dolayı hayatın devam ettiği yere kadarki yaşanan tüm olayları konu almaktadır. Bundan dolayı türküler, beşikteki çocuğa ninni, evlenecek kızlara kına, eğlenmek için oyun, savaşlarda mehter ve ölen kişinin ardından yakılan ağıttır. (Yakıcı, 2017, 38- 81).

Türküler simgesel ifade dili ile ortaya çıkan ürünlerdir. Bundan dolayı türkü mısralarının veya bentlerinin tamamının kusursuz olarak ifade edilebilmesi, okuyucu ve dinleyicinin türkünün ne anlatmak istediğini net olarak anlayabilmesi, türkü metninde kullanılan simgeler ve soyut ifadelerin, türkünün yaratıldığı çevrede ne anlama geldiğinin bilinmesiyle sağlanmaktadır. Çünkü kullanılan simgeler ve mecazlar yaratım bağlamının kültürel ifade tarzından ayrı değildir (Mirzaoglu 2015, 309-310).

Sembollerin kullanımı türkülerin sürekliliğinde ve yaşantılarını bir sonraki döneme ulaştırmalarında önemli etkiye sahiptir. Semboller genellikle doğrudan ifade edilmesi mümkün olmayan duygu ve düşüncelerin iletiminde rol oynamaktadır. Bu duygu ve düşünceler genellikle cinsellikle ilgilidir. Cinsellik Karadeniz yöresi türkülerinde genel olarak mizahi kullanımıyla yer almıştır.

Trabzon türkülerinin anlamını etkileyen bir diğer unsur ise söz kalıplarıdır. Söz kalıpları türkülerde yalnızca ilk iki dizede bulunan doldurma ifadeler değildir. Bent içerisinde kendinden sonraki mısralarla ya da bentler ile anlam yönünden bir ilişkisi bulunmaması tüm türküler için geçerli olan bir durum değildir. Söz kalıpları bazı türkülerde de kendinden sonraki mısralar ile anlam yönünden bir bütünlük arz etmektedir.

4.1.TRABZON YÖRESİ TÜRKÜ METİNLERİNİN ANLAMLARI

AĞASAR DERELERİ AKSA YUKARI AKSA

Ağasar dereleri aksa yukarı aksa
Seni vermem ellere Tonya üstüme kalksa

Ağasar dereleri bir yabanın belinde
Yar bizim fermanımız anan baban elinde

Ağasar dereleri bulanık akayisun
Gözlerumun içine sevdalı bakayisun

Ağasar dereleri aksın yukarı aksın
O incecik bellere ha bu uşak sarılsın (URL 3)

Türkü kahramanı sevgiliden vazgeçmeye asla niyetli değildir. Âşığa göre Ağasar dereleri yukarı doğru akmaya da başlasa, Tonya halkının tamamı engel olmaya da çalışsa sevgiliden vazgeçmek mümkün değildir. Derelerin yukarı doğru akmasının mümkün olmaması ile sevgiliden ayrılmanın mümkün olmaması arasında ilişki kurulmuştur. Âşık, sevgilinin de kendisine sevgi dolu baktığını belirterek, incecik beline sarılmak ister. Âşıkların kavuşması sevgilinin anne ve babasına bağlıdır. Anne- baba engel olarak simgelenmiştir. 2. 3. ve 4. bentte “Ağasar dereleri” söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

AH BUĞDAYIM BUĞDAYIM

Derenin kenarında anık toplarım anık
Çıksam yüksek dağlara ağlasam yanık yanık
Ah buğdayım buğdayım sereyim kurutayım
Unut deyesun yarım ben seni nasıl unutayım

Yarım yatma uykuya rüya görürsün rüya
Şeker olsam karışsam yarım içtiğin suya

Ah buğdayım buğdayım sereyim kurutayım
Unut deyesun yarım ben seni nasıl unutayım

Atma beni vurursun yar kolların kırılısın
Evvel bensiz durmazdın şimdi nasıl durursun
Ah buğdayım buğdayım sereyim kurutayım
Unut deyesun yarım ben seni nasıl unutayım (URL 4)

Âşık sevgilinin duygularına artık cevap vermez. Âşık sevgiliye “evvel ben olmadan, beni göremeden yapamazdın, şimdi benden nasıl vazgeçtin” diyerek şaşkınlığını ve sitemini dile getirir. Âşık sevgilinin yanında olmayı o kadar arzu etmektedir ki sevgilinin içtiği suya şeker olup karışmak ister. Sevgili bu sayede suyu her içtiğinde aşığı içine çekecektir. Âşık “ben sana bu kadar yakın olmak isterken, nasıl seni unutmamı bekliyorsun, benim bunu yapacak gücüm yok” diyerek onu unutmasının mümkün olmadığını dile getirmektedir. Dağ burada dertlerin anlatıldığı canlı bir varlık olarak tasavvur edilmiştir. Dere, anık, rüya ve buğday kelimeleri bentlere girişi sağlayan, kendinden sonraki mısralar ile anlam yönünden ilişkisi olmayan söz kalıpları şeklinde kullanılmıştır.

AH DAĞLAR SERİN DAĞLAR

Ah dağlar serin dağlar
Kuzular meler ağlar
Dost aklıma gelende
Yanar yüreğim sızlar

Bağlantı:
Yar vuruldum vuruldum
Senin kara kaşına
Ne yazılar yazılmış
Ha bu garip başıma
Karşıdan el eyleme
Yar beni del'eyleme

Öldürürsen sen öldür
Kötüye kul eyleme

Bağlantı:

Koyun kuzu yayılır
Yaylanın beleninden
Nedir bu çektiklerim
Şu feleğin elinden

Bağlantı:

Meler kuzular meler
Yüreklerimi deler
Uzaklaştım sıladan
Hep düşmanlarım güler

Bağlantı (TRT, 2006a, 10)

Türkü kahramanı dağlarla dertleşerek, dağları derdini dinleyen bir dert ortağı olarak tasavvur etmiştir. Kuzuların melemesindeki acı veren seda, türkü kahramanının, sıladan ayrı düşmesinden dolayı yaşadığı acı ve derin ıstırapın daha da körüklenmesine sebebiyet vermektedir. Sevgilinin kaşının kara olması âşık tarafından beğenilen güzellik unsuru olsa da diğer taraftan sevgiliye kavuşamaması adına bahtının kara olmasıyla anlamlandırılmıştır. Sevgilinin aşığına uzaktan el eylemesi kendisini naza çekmesidir. Ancak âşık sevdiğine bana uzak kalman beni deli etse de ben senden gelecek olan naza da kedere de acıya da hasrete de razıyım yeter ki gelecek olan senden gelsin şeklinde duygularını ifade etmektedir. Aşığın sevgiliden ayrı düşmesinden dolayı düşmanlarının güleceğini düşünmesinde hem sevgiliye hissettiği kıskançlık hem de sevdiğinin aklının çelinebileceği düşüncesi yatmaktadır. Düşman burada sevgilinin etrafında olan, sevgiliye ilgi duyan aşığın rakipleridir.

ALACA ÇORAPLARI AYAĞINA DAR İDİ

Alaca çorapları ayağına dar idi

Aldattın beni e kız senin sevdan var idi

Taradi saçlarını dane dane beş dane

Söyle bana sevdiğim sevdaların kaç dane

Pınardan su daşırım bayburt'li tulum ile

Alacağım kız seni derd ile zulüm ile

Kemençemün üstüne dolayiyum dolayı

Gız seni alamazsam muskaldır golayı

(Gız seni alamazsam hocalardır golayı) (TRT, 2006a, 28)

Türkü kahramanı, sevgiliye sitem etmektedir. Çünkü sevgili, duygusal açıdan tek kişiye bağlı kalmamaktadır. Ona gönlünü kaptıran diğer âşıklara da umut vermesinden dolayı türkü kahramanı kendisiyle alay edildiğini düşünerek mizahi bir ifade ile sevgiliye, sadık bir yar olmadığını ifade etmektedir. Fakat âşık her ne olursa olsun sevgilinin tüm yaptıklarına rağmen ondan vazgeçmeyeceğini, ona ulaşabilmek ve ona kendini kabul ettirebilmek için her yolu denemeye hazır olduğunu dile getirir. Pınar, su, tulum gibi kavramlar bentlere girişi sağlayan, kendinden sonraki mısralar ile anlam yönünden ilişkisi olmayan söz kalıpları şeklinde kullanılmıştır.

ALÇAK CEVİZ FİDESİ (ORMANDA GOVUKSULA)

Alçak ceviz fidesi

Buduyular mı seni

Gaç da gel bana yarım de

Dutuyular mı seni

Bağlantı:

Ormanda govuksula

Saksuladır saksula

Anan vermedi seni de
Benim gibi yoksula

Gürgeñ budaklanır mı da
Yaprağı saklanır mı
Anasının yanında da
Kızı kucaklanır mı

Bağlantı

Ha burası neresi de
Gumyatak değıl tonya
Sevip de alamazsam da
Yıkılsın yalan dünya

Bağlantı

Ormanda yol açarım da
Alır seni de kaçarım
Dört yanım duvar olsa da
Şahin olur uçarım

Bağlantı (URL 1)

Sevgili ile aşığın kavuşmalarına engel olan kişi sevgilinin annesidir. Sevgilinin annesi kızına âşığı layık görmemektedir. Âşık ise sevgiliye kaçarak evlenmeyi teklif etmektedir. Âşık dünyayı yaşanır hale getiren şeyin sevdiğine kavuşmak olduğunu ifade ederek, ayrı yaşanan dünyanın bir işe yaramadığı için yıkılmasını istemektedir. Engeller ne kadar zor olursa olsun âşık sevgiliden vazgeçmeyeceğini, sonunda ona kavuşacağını söyleyerek, sevgiliye ulaşma konusunda kararlı olduğunu göstermektedir. Âşık güçlü ve kararlı yapısından dolayı kendini şahine benzetmektedir. Türküde geçen “Anasının yanında / Kızı kucaklanır mı” ifadesi toplum tarafından hoş karşılanmayan bir durumu anlatmaktadır. Aile

büyüklerine saygından dolayı aile büyüklerinin yanında bu tarz eylemler gerçekleştirilemez. Ceviz fidesi, orman, gavuksula, gürgen, yaprak, gummyatak ve Tonya kelimeleri söz kalıbı şeklinde kullanılmıştır. Son bentte kullanılan orman kavramı ise sevgilerin kaçıp saklanacağı bir sığınaktır.

ALİME'DİR KIZ SENİN ADIM ALİME

Alime'dir kız senin adın alime

Altın kemer yakışır gelinlerin beline (yallah)

Bağlantı:

Yandım gelin olasın gel yanıma (vay)

Liraları takayım gerdanına (hey)

Vallah billah kıyarım ben canıma

Alime'nin samanlıktır sarayı

Alışmış liraya almaz parayı (yallah)

Bağlantı

Alime'yi samanlıkta bastılar

Şalvarını gül dalına astılar (yallah) (TRT, 2006a, 32)

Cinsellik unsurlarıyla örülü türküde asıl anlatılmak istenen cinsel birlikteliğin istenmesi durumudur. Cinsellik durumunu ifade eden sembol ise şalvardır. Samanlık, kırsal kesimde bu tarz buluşmalar için tercih edilen mekanlardandır. Şalvarın gül dalına asılması birlikteliğin gerçekleştiğinin ve kişinin bu tarz eylemlerden dolayı adının deşifre olduğunun göstergesidir.

ALTIN TASTA GÜL KURUTTUM 2

Altın tasta gül kuruttum (hanım)

Yarı sinemde uyuttum

Yar söyledi ben unuttum (hanım)

Gönül eylencesin buldum

Saçı leylaya vuruldum

Evlerinin önü vişne (hanım)

Çık dalına gergef işle

Alt tavanlı yüksek evde (hanım)

Gönül ülfetini buldum

Saçı leylaya vuruldum (URL 3)

Türkü kahramanı saçı (leyla) gece gibi siyah olan sevgiliye âşık olmuştur. Âşık, sevgiliyle birlikte gönlünün aradığı kişiyi bulmuştur. Sevgiliyi göğsünde uyutan âşık onun vermiş olduğu heyecan ve mutlulukla sevgilinin söylediklerini algılayamamaktadır. Çünkü sevgilinin aşığa yaklaşması ile âşık mest olmuştur. Altın tas, gül, vişne, gergef, tavan ve ev kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

AMASYA'DAN GELİR KÂBE HURMASI

Amasya'dan gelir Kabe hurması

Züğürtlükten gelir bıyık burması

Paraları yedim çini kız

Çarkımı kırdın çini kız

Ama iş bilirim ama üstesin

Her görüşte çok canları yakarsın

Paraları yedim çini kız

Çarkımı kırdın çini kız (URL 3)

Âşık sevgilinin güzelliği ve edasıyla çok canlar yaktığını, âşıkları kendisine hayran baktığını belirterek kendisinin de ona hayran olanlardan biri olduğunu ifade eder. Âşık bundan dolayı sevgilinin peşine varını yoğunu dökmüştür ve parasız kalmıştır. Parasız kalan âşık, bıyığını burarak düşünmektedir. Bıyık burmak deyiminin gösteriş yapmak, kabadayılık taslamak ve düşünceye dalmak gibi anlamları vardır. Buradaki anlamı düşünceye dalmaktır. Sevgiliye “çarkımı kırdın” diyen âşık bu söylemiyle düzeninin bozulduğunu ifade etmektedir. Amasya, Kâbe ve hurma kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır. Çini kız, parlak ve güzel kız anlamındadır.

ANAM AYASIN BENİ

Anam vay olsun beni
Öldüm yar diye diye
Benden selam söyleyin
Zavallı Fadime'ye

Ayağumda çapula
Fola kiderum fola
Sen git de kızın gelsin
Konuşalım kabıda (abula)

O benim aluşuğum
Balınen garuşuğum
Beyle mi fadime'cim
Seninle gonusuğum

Bu yıl mısır çok oldu
Doldu serendi doldu
Ne yapalım fadime
Bize allah'tan oldu

Ha buradan yukarı
 Dağa kidelum dağa
 Aç da gel kollarını
 Sarulacağum sağa (TRT, 2006a, 42)

Trabzon yöresi türkülerinde en çok kullanılan kadın isimlerinden biri Fadime'dir. Türkü kahramanı sevdiği kadınla görüşüp konuşmak ister. Ancak yörede kabul edilmeyen bir durumdur kızın aile fertlerinden birisine, özellikle anne ya da babaya kızıyla görüşmek istenildiğini söylemek. Fakat âşık, sevgiliye ulaşmak, sevgiliyi görmek ve sevgiliyle konuşabilmek konusunda o kadar isteklidir ki her yolu denemektedir. Türküde, âşığın sevgiliden ayrı düşmesi konusunda Allah'a teslimiyet ve kadere inanışının yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Ayrılık konusundaki Allah'a teslimiyet "Allah nasip eyledi bu yıl serenti mısır doldu ancak bize ayrılığı yazan da Allah bundan dolayı ondan gelene razıyız" şeklinde ifade edilmiştir. Dağ bu türküde sevgiliye kavuşmak için mücadele edilmesi gerek bir engel olarak idealize edilmiştir. Tonya'da bir yer ismi olan Fol ve ayağa giyilen ayakkabı olan çapula söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

ANAM BENİ VAY BENİ

Anam beni vay beni
 Gene geldi karagüz
 Aramızdaki dağlar
 Erisa da olsa düz
 Yıkadum da çıkardum
 Mendulumun kirini
 Erisa yüksek dağlar kız
 Görsak biri birini

Olayım güzelume
 Suyi gölden alıy

Terketup gideceğum
 Aklum onda kaluyi
 Al cebumden aynayı
 Bakup güzellenelum
 Dedi geluyi annem da
 Nereye gizlenelum

Kemençemun üstüne
 Yayı vurayim yayı
 Nasi geçurdum haram
 İki günlük dünyayı
 Ah dünya yalan dünya
 Sen de böyle galırsın
 Bakma eller sözüne da
 Güzelum aldanursun (TRT, 2006a, 43)

Sevgiliden ayrı düşmenin zorluğunun ve sevgiliye duyulan özlemin büyüklüğünün anlatıldığı türküde dağ metaforu sevgililerin kavuşmasındaki engel durumundadır. Dağların eriyip düz olmasının istenmesi, sevgiliyle kavuşmak için aradaki engellerin kalkmasının istenmesiyle ilişkilidir. “Karagüz” ün gelmesi sonbaharın gelişini ifade etmektedir. Sonbahar hazan mevsimidir, ayrılık mevsimidir. Ayrılığın gelişiyile yaşanan hüznün ile sonbaharın gelişiyile tabiatın hazana uğraması arasında bağ kurulmuştur. Göl ise türküde, âşığın sevgiliyi gördüğü yer olarak geçmektedir. Buluşmaların açık seçik yaşanmaması yöre yaşantısı için oldukça önemlidir. Buluşmaların göz önünde yaşandığı durumlar ise hoş karşılanmamaktadır. Bundan dolayı aile büyüklerinin buluşmalara şahit olmasının normal karşılanmaması durumunu “Dedi geluyi annem da/ Nereye gizlenelum” ifadesiyle açıklanmaktadır. Ayrılığın vermiş olduğu sancıdan kurtulmak için âşık, sevgilisine bir an evvel kavuşmayı dilemektedir. Ondan ayrı geçirdiği her gün ona zehir olmuştur. Fakat durum ne olursa olsun, ayrı kalsalar bile asla birbirlerinden vazgeçmemeleri gerektiğini sevgiliye telkin etmektedir. Ayna, kemençe ve yay kavramları doldurma ifadeleridir. Türkü ile anlam bakımından bir ilişkileri yoktur.

ASKAROS DERESUNUN YAN TARAFI

Askaros deresunun yan tarafi
 Yan tarafi derundur yan tarafi derundur
 Bugün da böyle geçti bugün da böyle geçti
 Yarin Allah yarin Allah kerumdur
 Yarin Allah kerumdur

Çıktım dere yukari buldum kuşin
 Buldum kuşin buldum kuşin foluni
 Buldum kuşin foluni

Pencereden aşağı pencereden aşağı
 Ver boncukli ver boncukli elini
 Ver boncukli elini

Oy trabzon trabzon için galay
 İçin galayli gazan için galayli kazan
 İçin galayli kazan

Efkarli günlerume efkarli günlerume
 Geldi çatti geldi çatti Remezan
 Geldi çatti Remezan

Oy Trabzon Trabzon senden ayri
 Senden ayrilacağum senden ayrilacağum
 Sen aklıma gelen de sen aklıma gelen de
 Düşüp bayi düşüp bayılacağım
 Düşüp bayılacağım (URL 3)

Sevgilinin evine giden âşık, evin içine giremediği için sevgilinin penceresinin dibinde durarak sevgiliden elini uzatmasını ister. Fakat bu durum âşığı çok tatmin etmediği için “Bugün da böyle geçti/ Yarin Allah kerimdir” diyerek sevgiliyi görmek

konusunda umudunu kaybetmemektedir. Âşık sevgiliyi dilediği gibi göremediği için ve Trabzon'dan ayrılacağı için dertlidir. Âşık, memleketi aklına gelince üzüntüyle kendini kaybedeceğinden bahseder. Askaros deresi ve kuş folu ifadeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır. Trabzon, güzelliği ve büyüklüğünden dolayı kalaylı kazana benzetilmiştir.

ASMAM SENİN DALINDAN

Asmam senun dalından

Alamadım uzumi

Ander kalsun çenberi

Göremedum yuzuni

Başındaki çenberi

Ya dön beri dön beri

Etmeyiruk sevdaluk

Biri birinden biri

Duman geluyi duman

Geluyi de geluyi

Güzelim inan beni

Kranlar a yiruyi

Derenun kıyısında

Yıkayı çamaşırı

Nidelum güzelum

Kaldık kıran aşırı

Ey güzelum güzelum

Gelda bile gezelum

Ayıracaklar bizi

Oturup da bezelum (TRT, 2006a, 60)

Sevgiliye olan aşkın ve bağlılığın anlatıldığı türküde yörede kadın başörtüsü olarak kullanılan çenber sevgilinin yüzünü kapattığından dolayı âşığın sevgilinin yüzünü görememesi noktasında engel olarak algılanmıştır. Âşık, sevgilinin yüzünü görmeyi arzu etmektedir. Fakat sevgilinin baş örtüsü buna engel olmaktadır. Türkü kahramanı her iki tarafında birbirini çok sevdiğini, birbirlerini tanıdıktan sonra başka hiç kimseyle duygusal bir bağın oluşması ihtimalini bile düşünmediklerini ifade etmektedir. Sevgililerin kıran aşırı kalması uzaklığın, dumanın kıranlara yürümesi ise engellerin baş göstereceğinin habercisi olarak sembolleştirilmiştir. Fakat âşık bütün engellere rağmen sevgiliyle kalan zamanlarını dolu dolu geçirerek sevgiliyle yaşamak istediği her şeyi bıkana kadar yaşamak istemektedir. Asma, üzüm ve dere kavramları söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

ATIMA YAPTURDUM NALBANT NALLASIN

Atıma yapturdum haydi de nalbant nallasın

Vur cellat boynumu kanım yere damlasın

Örtüdevir yazmayı aman sinek konmasın

Vasfiye'm Safiye'm kundurana serbest bas

Ben seninim ister öldür ister as

Eğer de biz basılırsak ister öldür ister as (URL 3)

Türkü kahramanı sevgiliyi cellat olarak nitelendirmektedir. Çünkü sevgili âşığı aşkıyla öldürmektedir. Âşık ise onun elinden ölmeye razıdır. Âşık kendisini sevgiliye o kadar adamıştır ki sineğin bile kendi ölüsüne konmasını istemez. Ölüsüne de dirisine de yalnızca sevgilinin dokunmasını ister. Çünkü âşığın gönlü de bedeni de sevgiliye aittir. Aynı zamanda âşık ucunda ölüm bile olsa sevgili ile buluşmayı diler. At, nalbant ve kundura kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

ATMA BENİ YABANA

Atma beni yabana
Ben da bu dereliyim
Al beni yar yanına
Hiç sorma nereliyim

Yaylanın çimeninde
Dana otlayı dana
Gel emine'm yanıma
Bişey diyeyim sana

Ben okuya okuya
Sökemedim heceyi
E kız senin kapında
Ettim yarı geceyi

Dere getirir kumi
Yıkayırım yunumi
Kaldım kapkarında
Yalınayak kış günü (TRT, 2006a, 76)

Aşk temasının işlendiği türküde sevgili âşığa naz etmektedir. Âşık sevgiliden onu yabancı olarak görmemesini, aşkını yabana atmamasını ve aşkına karşılık vermesini istemektedir. Âşık, sevgiliyi ikna etmek için kar- kış demeden gece-gündüz demeden kapısında ondan sevgi dilenmektedir. Âşığa göre okumayı öğrenmek ne kadar zor ise sevgiliyi ikna etmekte o kadar zordur. Âşık, bütün bu zorluklara rağmen sevgiliden aşkına karşılık vermesini bekleyerek vazgeçmemektedir. Yayla, çimen, dere ve yün kavramları söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

ATMACAYI VURDULAR

Atmacayı vurdular
Bir avuç kanı için
Gel edelim sevdalık
Babanın canı için

Gadırga yok deyiler
Nereye gideyiler
Benim ufak gülümü
Eller vereyiler

Haydi gidelim size
Sizin yolları çize
Ne dedim de darıldın
Niye gelmezsin bize

Gadırga yok deyiler
Nereye gideyiler
Benim ufak gülümü
Eller vereyiler

Bu dere derin orman
Görüşmeyelim aman
Senin gibi güzelin
Canım yoluna gurban

Gadırga yok deyiler
Nereye gideyiler
Benim ufak gülümü
Eller vereyiler (TRT, 2006a, 76)

Atmaca yöre halkının tutkusu olan avcı bir kuştur. Ancak burada türküye girişi sağlamak amacıyla söz kalıbı olarak kullanılmaktadır. Türkü kahramanı, sevdiği kişiden aşkına karşılık vermesini istemektedir. Bu isteğini sevgiliye “Babanın canı için” diyerek ona yalvararak dile getirmektedir. Âşık, sevgili ile kavuşmayı ve sevgilinin onun aşkına karşılık vermesini o kadar istemektedir ki canını bu uğurda sevgiliye feda edebilecek durumdadır. Atmaca, Gadırga ve dere kavramları söz kalıbı, orman sevgililerin buluşma yeri, gül sevgilinin benzetildiği öge, gülüm ise sevgi sözcüğü olarak kullanılmıştır.

AY DOĞAR ÇİNİ ÇİNİ (HORON)

Ay doğar çini çini
Öpsem ağzın içini
Dün gece neredeydin
Koynumun güğercini

İndim derede durdum
Bıçağıma pul vurdum
Ha bu köyün içinde
Ben bir kıza vuruldum

Ey kavaklar kavaklar
Verir yeşil yapraklar
Çürüsün, toprak olsun
Yardan öpen dudaklar

Dumanlı derelere
Düştüm derin göllere
Tut kolumdan al beni
Serin serin yerlere

Ormanda vurdum kurdu

İndi derede durdu
 Babamın aklı olsa
 Beni evlendirurdu (URL 3)

Âşık sevgiliyi güvercine (güğercin) benzetmektedir. Güvercin saflığı ve güzelliği temsil etmektedir. Âşık sevgiliye yönelik iç fantezilerini ağzının içini öpmek istemesiyle dışa vurur ve babasının kendisini evlendirmesi gerektiğini belirtir. Âşık sevgiliyi bir başkasının öpmesine tahammül edemeyerek yüksek bir kıskançlık duygusuyla yâri kendisinden başkasının öpmesi halinde öpen kişinin dudaklarının çürümesini dileyerek beddua etmektedir. Âşık sevgiliye ulaşmak konusunda engellere takıldığını ve işin içinden çıkamadığını, dumanlı derelere ve derin göllere düşmesiyle açıklamaktadır. Sevgiliden kendisinin elinden tutarak kendisini bu durumdan kurtarmasını istemektedir. Ay, dere, pul, bıçak, kavak, orman, kurt söz kalıbı olarak kullanılmıştır. 4. bentteki dumanlı dereler ve göller engel olarak tasavvur edilmiştir.

AYAĞINA YEMENİ

Ayağına yemeni
 Onlar yenidir yeni
 Ya sen güzel olmasan
 Ya ben sevmesem seni

Kayığı attım suya
 Su çıktı gaynalara
 Çok da güzel değilsin
 Bakarsın aynalara

Dumanım yayılamam
 Kız senden ayrılammam
 Ben senden ayrılırsam
 Halim yamandır yaman

Dumanım derelere
 Vermem seni ellere
 Olsun kollarım kemer
 O incecik bellere

Olayım o gözlere
 Onlar bana bakay
 O güzel bakışıyla
 Beni candan yakay

Olayım o gözlere
 Onlar karadır kara
 Çık dizimin üstüne
 Zülüflerini tara (TRT, 2006a, 86)

Yemeni yörede kullanılan lastikten yapılmış farklı renklerde bulunan ayakkabıdır. Türküde kullanımı söz kalıbı şeklindedir. Âşık sevgilinin güzelliğinin farkındadır ancak mizahi bir dille güzel olmadığını bu yüzden aynaya bakmasına gerek olmadığını ifade etmektedir. Fakat sevgilinin belinin inceliğinden ve bakışlarının güzelliğinden bahsederek aslında sevgilinin onun için güzel olduğunu belirtmektedir. Türkü kahramanı sevgiliden ayrı kalamayacağını, böyle bir durumun varlığında kötü durumlara düşeceğini söyleyerek kollarının sevgilinin beline kemer olmasını istemektedir. Türküde âşığın kollarının sevgilinin beline kemer olmasını istemesi sevgiliye sarılmak istemesiyle ilişkilendirilmiştir. Âşığın, sevgiliden dizlerinin üzerine çıkıp saçlarını taramasını istemesi, sevgiliye duyulan dokunma isteğinin ve iç fantezilerin göstergesidir.

AYNA AYN A ELLERE

Ayna ayna ellere
 Ayna düştü göllere

Ayna gurban olayım
Seni tutan ellere

Limanın gerisinden
Görünüyor araklı
Gızlarla konuşmaya
Meraklıyım meraklı

Vakfikebir ukarı
Tonya teyirler tonya
Sevdumda alamadım
Ey gidi yalan dünya

Başındaki çemberin
Uçları duğum duğum
Sigaramın içine
Sığarmısın sevdiğüm

Kemençemin telleri
Oynatıyı yerleri
Bana derler rize'li
Çalan eller besbelli (TRT, 2006a, 89)

Yöre türkülerinde kullanılan “gurban olmak” eylemi sevgiliye olan sevginin büyüklüğünü ifade edecek bir sevgi sözcüğüdür. Bundan dolayı âşık sevgiliye ait her unsura canını feda edebilecek durumdadır. Türküde âşığın kendini feda edebileceği unsur ise sevgilinin elleridir. Ancak sevgiliye kavuşamayan âşık içindeki ah ile dünyanın o olmadan bir anlam ifade etmeyeceğini “Sevdumda alamadım/ Ey gidi yalan dünya” söylemi ile ifade etmektedir. Âşık bu ayrılığın acısı ile sevgiliye kavuşmayı o kadar çok istemektedir ki “Sigaramın içine/ Sığarmısın sevdiğüm” ifadesiyle, keşke sigaranın içine seni sığdırabilsem ve her seferinde içime çekip ciğerlerime doldurduğum sen olsan anlamını vermektedir. Türkü kahramanı kemençe

çalmakta usta olduğunu türkünün sonunda ifade etmektedir. Liman, Araklı, Vakfikebir, Tonya ve çember kavramları söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

BEL BAĞIMIN TOKASI

Bel bağımın tokası

Yandan vuruyor yandan

Alacaksan al beni

Ben usandım bu candan

Penceresinin camı

Sürülmüş mavi boya

Pencereden bakana

Sarılsam doya doya

Ben gemilen gidemem

Yol yok mudur karadan

Seni benim elimden

Ancak alır yaradan (TRT, 2006a, 122)

Türküde dile getirilmek istenen âşğın sevdiğine kavuşmak istemesi, onu özlemesi ve ondan vazgeçmeyeceğindeki kararlılığıdır. Sevilen ise türküde kendini naza çekmiş durumdadır. Sevgilinin odasının penceresinin mavi renk olması âşğın sevgiliyle murada ermek istemesinin ve sonsuzluğun sembolüdür. Bundan dolayı âşık, sevgiliye artık uzak kalmak istemediğini, ona yaklaşarak sarılmak istediğini söyleyerek bu uğurda çıkacak olan bütün engelleri aşacağını ve ona kavuşmanın muhakkak bir yolunu bulacağını, yalnızca Allah'ın sevgiliyi onun elinden alabileceğini söyleyerek sevgiliye kavuşmak konusundaki kararlılığını ve isteğini göstermektedir. Pencere ve cam sevgiliyle âşık arasındaki engel, gemi bu engelin zorluğunu ve ayrılığı sembolize etmektedir. Bel bağı ise söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

BEN AĞLARIM EL GÜLER

Ben ağlarım el güler
 Oy başıma gelenler
 Benim derdime düşün (de)
 Şimdi bana gülenler

Ağlarım gülenim yok
 Golumdan dudanım yok
 Derdinden verem oldum
 Gelip avudanım yok

Aldum dertli başumu (oy)
 Saruldum kemeçeme
 O biraz ışık verdi de
 Gündüzüme geceme

Bu benim dertlerimi
 Bilsem nazarlarımı
 İnşallah göreceğim
 Yakında mezarini

Bekledum goyunları (oy)
 Sürdüm çıkardım düze
 Sen öldün gittin yarumda
 Ben de canlı cenaze

Amentü billah ile
 Kadere inanmışım
 Dileğüm öbür dünya
 Bu dünyada yanmışım

Bu aşkı çeke çeke (oy)

Kahrımdan öleceğim
 Sen evlü de ben evli gız
 Ben nasıl edeceğüm

Yine geldim bu yola
 Yolun ardı gelmeyi
 Allah'ıma yalvardım
 Şansım ele dönmedi (TRT, 2006a, 124)

Türkü kahramanı çaresiz bir derde düştüğünü, yanlış bir kişiye âşık olduğunu ve bu durumdan dolayı derin üzüntü duyarken, durumu bilen diğer insanlar tarafından kınandığını belirtmektedir. Âşığın duygusal olarak bağlandığı kişi evlidir. Bundan dolayı herkes tarafından kınanmaktadır. Âşık kendisini kınayanlara, aynı durumu yaşamaları konusunda beddua etmektedir. Âşık, evli olan sevdiğini o kadar çok sevmektedir ki onu başkasının yanında görmektense ölmesini tercih etmektedir. Sevgilinin ölmesi, âşık için onu sevmekten vazgeçmesi adına bir çözüm değildir. Çünkü onun ölmesiyle âşık yaşayan bir ölüye dönecektir. Bundan dolayı âşık sevgili ile kavuşmayı öbür tarafa bırakarak bu dünyada sevgiliden ayrılmanın acısıyla yandığını, öbür tarafta ona kavuşmanın nasip olmasını Allah'tan yalvararak istemektedir. Kemeñce burada âşığın dertlerinin dağılmasını sağlayan ve duygularına tercüman olan bir arkadaş olarak tasavvur edilmiştir. Goyun (koyun) ise söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

BEN BİR YÂRİN BAKIŞINA MAİLEM

Ben bir yarin bakışına mailem
 Ayda bir kerece görsem kailem (vay vay sürmelim vay)
 Ben senden selamı keser değılem
 Ölmeyince vermem yari ellere (vay vay sürmelim vay)

Şu dağın ardında naneler susuz
 Anne ben cahilem duramam yarsız (vay vay sürmelim vay)

Hem annesiz hem babasız hem yarsız

Ölmeyince vermem yarı ellere (vay vay sürmelim vay) (TRT, 2006a, 126)

Türkü kahramanı sevgilinin bakışlarına gönlünü düşürdüğünü ve sevgiliyi ayda bir kere görmeye bile razı olduğunu ifade etmektedir. Fakat sevgiliyi ayda bir kere görmeye razı olmasının sevgiliden vazgeçtiği ya da ondan uzaklaştığı anlamı taşımaması gerektiğini, ancak ölünce ondan vazgeçeceğini sevgiliye telkin etmektedir. Aynı zamanda annesi ve babası olmadan da yaşayamayacağını belirtmektedir. Türküde kullanılan vay vay sürmelim vay ünlemleri tekrar edilerek söyleyişe canlılık kazandırılmıştır. Dağ ve nane kelimeleri türküde söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

BEN BURALI DEĞİLUM

Ben buralı değilum

Hamsiköy'dür durağum

Sevdum da alamadum

Budur benum merağum (oy oy oy)

Hamsiköy dedukleri

İki dağın arası

(e gız) Yarum senin yüzünden

Yedum bıçak yarası (oy oy oy)

Gelur kızları oturur

Maçka'nın pazarına

Sevdaluktan ölenun

Nur yağsun mezarına (TRT, 2006a, 127)

Ayrılığın ve kavuşma isteğinin işlendiği türküde âşık sevgiliye karşı hissettiği aşktan dolayı yaralanmıştır ve acı çekmektedir. Aşk yüceltilerek, aşk acısı çekerek ölen kimselere dua edilerek, mezarlarına nur yağması istenmektedir. Bu ifade ile

sevgiye ve sevene verilen değer ortaya koyulmuştur. Hamsiköy ve Maçka gibi yöreye ait yer isimleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

BEN ÇOK SEVDALAR ETTİM

Ben çok sevdalar ettim

Senin gibi fıdana

İşmar eyledim sana

Azıcık gel bu yana

Ben arıyorum seni

Ah yarım yana yana

Atımı bağlayayım

Karşıdaki kayaya

Akşamdan davet eyle

Beni yeşil odaya

Bakayım sana yarım

Her zaman doya doya

Yumurta kırdım yağa

Çağırdım beş on ağa

Ben kadehle içemem

Şişeyle verin bana

Şişeyle de içemem

Varille verin bana (URL 3)

Sevgili âşık tarafından fıdana benzetilmiştir. Âşık, sevgiliye kendisi gibi fıdana benzeyen birçok kişi ile sevda yaşadığını ancak kendisi gibi bulamadığını, hala onu aradığını ifade eder. Sevgiliden kendisini odasına davet etmesini ister. Odanın yeşil olması ise sevgiliyle murada ermek istemesini simgelemektedir. Âşığın içkiyi kadehle değil de varille içmek istemesi hasretinin ve derdinin büyüklüğünü

göstermektedir. Âşık içindeki derdi atmak için kadehlere sığınır ancak kadeh ona yeterli değildir. At, kaya, yumurta ve yağ kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

BEN KEMENÇE ÇALAMAM

Ben kemençe çalamam

İki tane telinen

Benim tuttuğum sevda

Konuşamaz elilen

Gaybana trabzon'a

Yol nereden aşayi

Sevip de alamıyan

Aca nasıl yaşayi

Gökte uçan teyyare

Selam söyle o yare

Ben çekildum aradan

Bulsun başına çare

Gökte uçan tayyare

Boyaların soldu mi

Aldun gittun yarimi

Boş koltuğun doldu mi

Ah akçaabat akçaabat

Kimde idi kabahat

Ben çekildum aradan

Kalanlar etsun rahat

Çıktım dağın başına

Yol bulup aşamadum

Alamadum sevdami

Ona kavuşamadım

Sevdiğumun hasına

Vurulduım oyasına

Aca girecek miyim

Yarimin rüyasına

Ha bu akan dereler

Dolsun denize dolsun

Almadın beni sevdam

Olsun bakalım olsun (TRT, 2006a, 132)

Türkünün tamamında işlenen tema kıskançlık ve ayrılıktır. Kemençenin iki tel ile çalınmasının mümkün olmaması ile âşğın sevgilisinin, kendisine ilgi duyan diğer âşıklarla konuşmasının mümkün olmayacağı arasında ilişki kurulmuştur. Âşık, nasıl ki ben iki tel ile kemençe çalamıyorsam, benim sevdiğim kişi de ben varken başkaları ile konuşamaz diyerek kıskançlığını dile getirmektedir. Teyyare türküde ayrılık anlamında kullanılmıştır. Çünkü sevgiliyi âşıktan ayırıp uzaklara götüren odur. Aynı zamanda teyyare sevgiliye haber götüren bir ulak olarak sembolleştirilmiştir. Âşık, sevgilinin uzaklaşmasıyla artık ondan yana ümidinin kalmadığını düşünerek sevgiliden vazgeçtiğini ifade etmektedir. Âşık, bir taraftan bütün engelleri aşmaya çalıştım ancak ona kavuşamadım derken diğer taraftan sevgili tarafından unutulmamayı, kalbinin bir yerinde kalmayı dilemektedir. Dağ burada aşılmaya çalışılan bir engel olarak sembolleştirilmiştir. Trabzon, Akçaabat, dere ve deniz kavramları söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

BEN NASIL ÇIKACAĞIM

Ben nasıl çıkacağım

Geminin direğine

Mevlam sabırlar versin

Valdem yüreğine

Derede bir gül bitti
Tuna yolunu tuttu
O benim garip valdem
Nasıl beni unuttu

Trabzon'dur ilimiz
Akça görmez elimiz
Bu yıl hamsi çıkmazsa
Neye varır halimiz

Hamsi koydum tavaya
Başladı oynamaya
Geldim bakdım hamsi yok
Başladım ağlamaya (URL 3)

Türkü kahramanı balık avı için denizlere açılmanın uzun sürdüğünden bahsetmektedir. Türkü kahramanı “denizde bir gül bitti” ifadesiyle deniz ürünlerinden olan hamsiyi güle benzetmiştir. Türkü kahramanı ilinin Trabzon olduğunu ifade ederek hamsi olmazsa eğer ellerinin para görmeyeceğini, geçim kaynağının bu olduğunu belirtmiştir. Hamsinin değerli oluşu ve yöre halkı tarafından sevilen bir yemek oluşu “Geldim baktım hamsi yok/ Başladım ağlamaya” dizeleriyle ifade edilmiştir.

BEN SENİ SEVDİĞİMİ

Ben seni sevdiğimi
Dünyalara bildirdim
İndirdin kaşlarını
Babanı mı öldürdüm

İn dereye dereye
 Al dereden taşlan
 Bizden geçti sevdiğim
 Al cebimden saçları

Kız evinin önüne
 Sereceğim kilimi
 Oldu hayli zamanlar
 Görmedim sevdiğimi

Yaz geldi bahar geldi
 Açtı yeşil yapraklar
 Ben sana doyamadım
 Doysun kara topraklar (URL 3)

Âşık, sevgiliye ben seni ne kadar çok sevdiğimi dünyalara haykırdım ama sen bana dargın duruyorsun, bana öfkeliisin (indirdin kaşlarını), ben seni bu kadar üzecek ne yaptım, babanı mı öldürdüm der. Âşık kendisini affettirmek için sevgilinin kapısında bekleyeceğini “Kız evinin önüne/ Sereceğim kilimi” dizeleriyle ifade eder. Çünkü sevdiğini uzun zamandır görmemiştir. Fakat sevgili âşığa karşılık vermemiş olacak ki âşık, cebinde taşıdığı sevgilin saçlarını, sevgiliye geri vermek ister. Âşık, sevgiliye “Ben doyamadım sana/Doysun kara topraklar” diyerek beddua eder. Dere, taş, yaz, bahar, yeşil ve yaprak kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

BİR ODA YAPTIRDIM HURMA DALINDAN

Bir oda yaptırdım hurma dalından (yar yar)
 İçini döşettim acem şalından (hadi leyli leyli)
 O da bencileyin ahbap malından (yar yar)
 Hani benim memleketim elim yar (hadi leyli leyli)

Bir oda yaptırdım döşedemedim (yar yar)

İçinde bir çocuk yaşıdamadım (hadi leyli leyli)

Kahpe felek ile baş edemedim (yar yar)

Hani benim memleketim elim yar (hadi leyli leyli) (TRT, 2006a, 157)

Gurbet elde kalan türkü kahramanı memleketinde bir oda yaptırmanın ve orayı yuvaya çevirmenin hayalini kurmaktadır. Bu hayalini gerçekleştirmek için sağlam olması bakımından ve yörede yaygın olarak bulunmasından dolayı oda yapımı için hurma ağacını tercih etmiştir. İçerisini ise yörede yaygın olarak kullanılan acem şalından döşemiştir. Fakat gurbet ele düşen türkü kahramanı bu hayallerini gerçekleştirememiştir. Bu yüzden feleği suçlamaktadır. Çünkü hayallerini gerçekleştirememesinin sebebi feleğin karşısına çıkardığı engellerle baş edememesidir. Türkü kahramanı gurbet elde kalmıştır ve muradına erememiştir.

BİR YİĞİT DÜNYADA KELEŞ GEZENDE

(ey) Bir yiğit dünyada keleş gezende

Onu çok kereler bühtan ederler

(aman ey) Ayırırlar yareninden dostundan

Onu gurbet ele mihman ederler

(ey) Kerem der ki ahım kalmaz alemde

Böyle çalınmıştır levhi kalemde

(aman ey) Diyarı gurbette garip ölen de

Duyar düşmanları bayram ederler (TRT, 2006a, 164)

Türküde insanın insana yaptığı hasetlik anlatılmaktadır. Dünyada bir kişi yiğit gibiye ve güzel yaşarsa onu yerinden yurdundan etmek isteyenler onun için birçok kötülük düşünürler. Onun yaşantısının güzel olmasını çekemeyen kimseler sonunda ona türlü iftiralar atarak, onu sevdiklerinden, eşinden, dostundan ayırıp onun gurbet ele gitmesine sebep olurlar. Ancak haset insanlar için bu da yetmez. Bir de gurbet elde öldüğü haberi gelirse düşmanların sevinci katlanır. Fakat zalimlik yapılan kişinin ahı zalimlik edene önünde sonunda ulaşacaktır. Çünkü Allah kimsenin ahını kimseye bırakmaz. Haset, gurbet ve Allah'a teslimiyet türküyü oluşturan öğelerdir.

BİZİM KÖYÜN KIZLARI BAKARLAR AYNALARA

Bizim köyün kızları

Bakarlar aynalara

Giyini kuşanille

Çıkarlar yaylalara

Şubat ayı geldi mi

Köyde belleme başlar

Arkasında sepeti

İçinde dolu taşlar

Belindeki peştemali

Arkasında sepeti oy

Ne zaman tükenecek

Ha bu kızların derdi

Yaylalardan o kızlar

İnerler mezeleye

Sonbahar aylarında

Göçerler yine köye

Fındığı toplayıp da

Harmanda kurutacak

Kışa odun yakmaya

Ormanda toplayacak

Keserler mısırları

Değirmene giderler

Kimisi nişanlıse

Düğününi ederler (TRT, 2006a, 170)

Türküde yöre köy hayatı, yayla ve yaylacılık geleneği, tarımsal faaliyetler, ürünler ve tarımsal faaliyetlerde kullanılan araç gereçlere yer verilmiştir. Köyde

şubat ayında toprağı havalandırmak için belleme faaliyeti yapılmaktadır. Ayrıca belleme esnasında tarladan çıkan taşlar sepet ile tarlanın dışına taşınmaktadır. Köy kadınları iş yaparken bellerinin sağlam durması ve ağrıması için kuşak denilen yöre kıyafetini kullanmaktadır. Yörede yaylak ve kışlak faaliyetlerinin yürütüldüğü yerlerden ilk olarak köye en uzak olan yaylaya çıkılmaktadır. Sonbaharın gelmesiyle yayladan inen göçler, mezere denilen yayla ve köyün tam ortasında bulunan bölgeye taşınmaktadır. Yöre kızları yalnızca tarla işlerinde değil fındık toplama, kış için yakacak odun teminini sağlama, olgunlaşan mısırları kesme ve kesilen mısırları değirmende un haline getirme işlerini de gerçekleştirmektedir. Tüm bu işler bitince artık evlenecek olanlar düğün törenlerini yaparlar. Yörede düğünler için en uygun zaman köy işlerinin tamamlandığı zamandır.

BİZİM YAYLA DÜZ GİBİ

Bizim yayla düz gibi
Bir su içtim buz gibi
Geldun elli yaşına
Duriyisin kız gibi

Bizim yayla düz olur da
Kar yağanda buz olur
Gece gel gündüz gelme
El duyanda söz olur

Bizim yayla düzüne de
Bastım suyun yüzüne
Gel kaçalum sevdiğim
Uyma eller sözüne

O gaşları gözleri
Onun ağlamaları

Yaktı yandırdı beni

Çember bağlamaları (TRT, 2006a, 171)

Âşık sevdiğini her yaşında, her haliyle güzel bulmaktadır. Âşık burada mizahi bir dille sevdiğinin yaşlansa bile hala genç kız gibi durduğunu ifade etmektedir. Sevgiliye ait tüm unsurlar, kaşı, gözü ve çember bağlama şekli bile âşığı etkilemektedir. Yörede yapılan sevgili buluşmaları kimsenin görmemesi için karanlık çöktüğü saatlerde ve تنها yerlerde gerçekleşmektedir. Türkü kahramanı türküde kimsenin görüp laf söz etmemesi için sevdiğiyle gece buluşmayı istemektedir. Sevgiliden bir diğer isteği ise kimsenin sözüne aldanmadan kendisine kaçmasıdır. Kaçmak yörede çokça tercih edilen bir evlenme şeklidir. Yayla ve su kavramları söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

BÖYLEDİR YÂR BÖYLEDİR

Böyledir yar böyledir

Aşkın beni söyledir (aman amanin aşkın beni söyledir)

(ah) Yarın almış dizine

Türkü mani söyledir (aman amanin türkü mani söyledir)

Bağlantı:

Haniya da benim sarı sandalım (aman amanin)

Gel burada kalalım

Verdin bana bir bade

Hani onun mezesi (aman amanin hani onun mezesi)

Gene aklıma geldi

Ciğerimin köşesi (aman amanin ciğerimin köşesi)

Bağlantı (TRT, 2006a, 173)

Âşık sevgiliye hissettiği duyguları türkü ve mânilerle dışa vurmaktadır. Bu türkü ve mâniler âşığın sevgiliye hissettiği aşkın ürünüdür. Âşık bundan dolayı her

türkü söylediğinde sevgili aklına gelmektedir. Türküde kullanılan bağlantı bölümleri ve ünlemler türkünün akılda kalıcılığını kolaylaştırmak ve türkünün dinamizmini yükseltmek amacıyla kullanılmıştır. Bağlantı bölümünün diğer bentler ile anlam yönünden bir ilişkisi yoktur. Sarı, bade ve meze kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

BURASI YAYLA YOLU

(of of)

Burası yayla yolu

Yol verin geçenlere

Ne has sevdaluk olur

Ya bakın çimenlere

Aştı yarım geliyu

Yakasında gülleri

Gel edelim sevdaluk

Tam sevdaluk yerleri

(of of)

Başında pullu yaşmak

Geceler oldu ayaz

Seni gavurun kızı

Yüzün oldu bembeyaz

Gemi geliyu gemi

Olayım ocağına

Yeşil çimen üstünde

Yatayım kucağına

(of of)

Yayladan gelen atlar

Yol kenarında otlar
İlikleme yakarı
Kız sinelerin patlar

Ayşeler menevşeler
Gül doludur şişeler
İstedim de vermedi
Çürüyüp de düşeler

(of of)
Arkasından aşağı
Saçları yumak yumak
İki baş bir yastıkta
Hiç olur mu uyumak

Kestim kızıl ağacı
Yattı yolun üstüne
Uyuttum sevdiğimi
Sol kolumun üstünde (URL 1)

Türküde yayla çimenleri sevdalığın yapılacağı en güzel yerlerden biri olarak tasavvur edilmiştir. Yayla çimenleri sevgililerin buluştuğu yerlerden biridir. Âşık bu çimenler üzerinde sevgilinin kucağında yatmak ister. Âşık türküde sevgilinin fiziksel özelliklerinden hareketle sevgili ile cinsel birliktelik yaşamak istediğini örtülü olarak dile getirmektedir. Sevgilinin yüzünün beyaz olması âşık tarafından güzel bulunduğunun, beğenildiğinin göstergesidir. Sevgilinin yakasında güller olması ve şişelerin gül dolu olması sevgilinin memesi olarak simgelenmiştir. Âşığın gül dolu şişelerden istemesi ve sevgiliyle aynı yastığa baş koyduğunda uyumanın mümkün olmaması âşığın cinsel isteğinin göstergesidir. Pullu yaşmak, at, saç ve kızıl ağaç kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

ÇAYELİ'NDEN O YANI

Çayeli'nden o yani
Gidelim yali yali
Sırtındaki sepetun
Ben olayım hamali

Menşure dedikleri
Kız sen misun sen misun
Alemin dilundesin
O kadar güzel misun

Eğdim finduk dalini
Gel döşüre döşüre
Aduni değişelum
Olsun adun menşure

Sepetun arkasına
Gel saluni saluni
Ben acirum acirum
Menşuremin halini

Güz gelende dökülür
Finduğun yaprakları
Kız bana mezer olsun
Çayeli topkakları

Sepetumun ipleri
Keseyi omuzimi
Aç beyazlı yaşmağı
Bir göreyim yüzuni (TRT, 2006a, 218)

Türkü kahramanı Menşure adındaki genç kıza sevdalıdır. Menşure'nin güzelliği herkes tarafından konuşulmaktadır. Âşık, güzelliği ile dillerde dolaşan Menşure'den başörtüsü olan beyaz renkli yaşmağını açmasını istemektedir. Çünkü yaşmak türküde, sevgilinin yüzünün âşık tarafından görülmesini mümkün kılmayan engel olarak tasavvur edilmiştir. Türkü kahramanı aslında Menşure'nin güzelliğinden haberdardır. Fakat sevgilinin yüzünü görmek isteyen âşık, durumu bilmezlikten gelerek, söylenenlerin doğruluğuna inanabilmesi için sevgilinin yaşmağını açması gerektiğini bahane etmektedir. Çayeli sahilinde Menşure ile gezmeyi isteyen âşık onun incinmemesi ve her daim yanında olabilmesi için sevgilinin taşıdığı sepete hamal olmaya razıdır. Âşık ölse bile Menşure'ye yakın olmak istemektedir. Bu yüzden mezarının Menşure'nin memleketi olan Çayeli'nde olmasını dilemektedir. Fındık dalı, fındığın yaprakları, sepet ve ip kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

ÇAYIRIM ÇAYIRIM KUŞ OLDUM UÇAYIRIM

(of) Çayırım çayırım (da)
 Kuş oldum uçayırım (da)
 Öyle canımdan bezdim (de)
 Gızlardan kaçayırım

Bağlantı:

Olayım o gözlere
 Onlar garadır gara
 Yat dizimin üstüne (de)
 Zülüflerini tara

(of) İki üstün olur mu
 Birini sileceğim
 Böyle sevdalık olmaz (da)
 Kalbine gireceğim

Bağlantı

(of) İn dereye dereye
 Toplayalım taşları
 Geçti gençliklerimiz (de)
 Ağarttım bu saçları
 Bağlantı (TRT, 2006a, 220)

Türkü kahramanı yaşadığı duygu durumundan dolayı artık karşı cinsten kimse ile karşılaşmak istememektedir. Yalnızca gönlünde yer edinmiş sevgili ile murada ermeyi ve onunla birlikte olmayı istemektedir. Sevgilinin gözleri gara(kara) dır. Yörede kara göz güzellik unsuru olmasının yanında genel olarak inat ve dediğim dedik kişiler için kullanılan bir ifadedir. Sevgilinin kara gözlü olması türküde bu anlamıyla kullanılmaktadır. Çünkü sevgili, âşığına naz yaparak, isteklerini inatla kabul etmemektedir. Âşık sevgilinin kalbine girme konusunda kararlıdır fakat bir taraftan da sevgiliyi beklemekten yaşlandığını ve saçlarının ağardığını dile getirmektedir. Çayır, kuş, dere ve taş kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

ÇIKTUK DÜZLERDEN DAĞA

Çıktuk düzlerden dağa
 Köye gelin almağa
 Gelin ne oldi sağa
 Başladun ağlamağa

Gelini bindurdiler
 Güveyin kır atına
 Çıksun davulun sesi
 Göğün yedi katına

Gelini bindurdiler
 Kapıdaki kır ata
 Doldurun tüfekleri

Gidelum ata ata

Atun uşaklar atun

Tozi dumana katun

Barotunuz yoğısa

Toprak koyun da atun (URL 1)

Gelin alma tören türküsü olan eserde gelin alma esnasında yaşanan geleneksel icralar anlatılmıştır. Gelin, düğün yerine damadın (güveyin) kır renkli atına binerek davul eşliğinde gelmektedir. Yörede gelin alma esnasında tabanca ve tüfek kullanımı yaygındır. Bu yüzden kimde ne kadar barot (barut), mermi varsa hepsi kullanılır. Türküde bu durum dile getirilerek, düğünlerde yaşanan eğlencenin artmasıyla çok sayıda mermi yakıldığından bahsedilmektedir.

DERE SÜRER GAZELİ

Dere sürer gazeli

Yavrum dünya güzeli

Bakmayile doyamam

Hergün bile gezeli

Dara saçını dara

İki yanı bir olsun

İkimizin günahı

Gız babandan sorulsun (TRT, 2006a, 272)

Âşık sevgilisinin güzelliğini överek dünyada en güzel kişinin o olduğundan bahsetmektedir. Sevgiliyi görme arzusunu taşıyan âşık her gün onunla gezmeyi dilemektedir. Ancak kavuşmalarına engel olarak gördüğü kişi sevgilinin babasıdır. Sevgiliyle babasından dolayı kavuşamama durumunu günah olarak simgelerken bu günahın vebalini de beddua ederek sevgilinin babasına yüklemektedir. Dere, gazel ve saç kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

DERENİN BALIKLARI

Derenin balıkları

Tuttu ortalıkları

Oy benum sevduceğim

Çeker sevdalukları

Bağlantı:

Yaylıya gideceğim

Yollara gona gona

Yarım beyaz gollarını

Dola boynuma dola

Bu evun tahtaları

Oymalidur oymali

Oldun dünya güzeli

Sana nasıl doymali

Bağlantı

Açtım şemsiyeleri

Gel daldama daldama

Eller aldadi beni

Yarım sen de aldama

Bağlantı

Yaylanın gülündesun

Ellerin dilindesun

Ne yapalım ey uşak

Kötünün elindesun

Bağlantı (TRT, 2006a, 275)

Âşık, türküde bir taraftan sevgiliden istekte bulunurken diğer taraftan sitem ederek ona telkinde bulunmaktadır. İki tarafında duyguları karşılıklıdır. Sevdalık çekmek yörede aşkın yaşattığı olumlu ya da olumsuz durumlardan dolayı kişilerin hal ve davranışlarının değişmesidir. Âşık, sevgilinin güzelliğini yücelterek onu dünya güzeli olarak görmektedir. Âşık güzelliğinden dolayı sevgiliye doyamadığını söylemektedir. Beyaz saflığın ve güzelliğin sembolüdür. Sevgilinin kollarının beyaz olması sevgilinin güzelliğinin ifadesidir. Âşığın “Yarım beyaz kollarını/ Dola boynuma dola” demesi sevgilinin kendisine sarılmasını ve ona yakın olmasını istediğinin göstergesidir. Âşık sevgiliden kendisini kandırmaması gerektiğini, onu gerçekten sevmesi gerektiğini ve bu aşka sonuna kadar sahip çıkması gerektiğini dilemektedir. Sevgili nazından dolayı acımasızdır. Âşık ise onun eline düşmüştür. Fakat âşık buna razı durumdadır. Dere, balık, yayla, ev, tahta ve şemsiye gibi kelimeler söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

DERENİN DERİNCESİ

Derenin derincesi de

Akarsuyun incesi

Gel böyle konuşalım

Gönlümün eğlencesi

İndim dereye kadar da

Bulamadım izini

Gelin olalı beri

Göremedim yüzünü

İpek peştemalının da

Yanına bak yanına

Annen ekmek batırdı

İkimizin kanına

Yeni çıkıyor yeni de
 Derelerin ormanı
 Sevdalıktan kesildi
 Dizlerimin dermanı

Gece çıktım dışarı da
 Ayın peşine yıldız
 Yitirdim sevdiğimi
 Ararım gece gündüz (URL 3)

Âşık, sevgiliyi gönlüne huzur veren, gönlünü neşelendiren, gönül eğlencesi olarak nitelendirmektedir. Fakat sevgili başkasının yârî olmuştur. Âşık yine de sevgiliyi görebilmek için her yerde onun izini aramaktadır. Sevgiliye duyulan aşkın ve hasretin büyüklüğü âşığın dermanını kesmiştir. Dere burada sevgiliyi görebileceği bir buluşma yeri olarak simgelenmiştir. Sevgilinin ve âşığın ayrılmasına sebep olan kişi sevgilinin annesidir. Âşık, sevgilinin annesinin, aşklarına engel olduğundan dolayı onları öldürdüğünü “Annen ekmek batırdı/ İkimizin kanına” dizeleriyle ifade etmiştir. Dere, akarsu, ipek peştamal, orman, ay ve yılmaz kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

DERENİN KENARINA SERECEĞUM KİLİMİ

Derenin kenarına (da) sereceğum kilimi
 Geçer yürek yangini (da) sevdiğum
 Alalum bir birinu (da) alalum bir birinu

Bağlantı:

Yağmur yağıyi yağmur (da)
 Dereler akar durur
 Ben sevdum eller aldi (da)
 Acısı benu bulur

Dere kundizi misun (da)

Sabah yıldızı misun

Geleceğim peşına (da)

Beni alaca misun

Bağlantı

Kuş uçtu yavri kaldı (da)

Gök yuzi mavi kaldı

Anahtar yar koynunda (da sevdiğim)

Gönlüm kilitli kaldı (da)

Bağlantı (TRT, 2006a, 276)

Âşık, sevgiliyle birlikte içine düştükleri aşk acısı ve ayrılığın ancak birbirlerine kavuştuklarında son bulacağını düşünmektedir. Âşık sevgiliyi dere kunduzuna ve sabah yıldızına benzetmektedir. Dere kunduzu su kenarlarında bulunan kemirgen bir hayvandır. Sevgiliyi yaptığı nazdan dolayı kendisine eziyet ettiği için kemirgen bir hayvana, güzelliğinden dolayı ise gün doğumu sırasında gökyüzünde diğer yıldızlardan parlaklığı ile ayrılan sabah yıldızına benzetmektedir. Fakat âşık, sevdiğini başkasının aldığını ona kavuşamadığını belirterek sevgilinin onu kendisine bağladığını ve kimseyle olamayacağını ifade etmektedir. Âşığın derenin kenarına kilim sermesi sevgiliyi göremediği için onu görmek adına orada oturup bekleyeceğinin ifadesidir. Dere, yağmur ve kuş kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır. Gökyüzü ve mavi kelimeleri ise âşığın sevgiliye olan aşkının sonsuzluğunu simgelemektedir.

DİRVANA VURDUM UÇTI

Dirvana vurdum uçti

Tuyi tarlaya duşti (hey dirvana hey dirvana)

Ben ne ettum gaynana

Oğlun peşume duştı (hey dirvana hey dirvana)

Oğlan var git işune

Düşme benum peşume (hey dirvana hey dirvana)

Altından tarak olsan

Koymam seni başuma (hey dirvana hey dirvana)

Trabzon üstü maçka

Benum sevdiğüm başka (hey dirvana hey dirvana)

Yaprak gibi sarardım

Tutulalı bu aşka (hey dirvana hey dirvana)

Dağdan gelir dirvana

Dallara kona kona (hey dirvana hey dirvana)

Yardan haber almadım

Ağlarım yana yana (hey dirvana hey dirvana) (TRT, 2006a, 281)

Dirvana güvercin boyutunda, gri renkli göçmen bir kuştur. Dirvana sözcüğü türkünün 1. 2. ve 3. bentlerinde söz kalıbı olarak kullanılmıştır. Ancak son bentte sevgilisinden haber alamayan âşık, göçmen bir kuş olan dirvanadan haber sormaktadır. Bu bakımdan dirvana son bentte haber ve haberci olarak sembolleştirilmiştir. Sevgili kendisine sevdalı olan âşığa, benim sevdiğim başka ondan dolayı sen altın kadar değerli olsan bile benim gözüm sevdiğimden başkasını görmez, ben onun aşkıyla yaprak gibi sarardım diyerek sevdiğine olan bağlılığını dile getirmektedir. Trabzon ve Maçka yer isimleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır. Sararmak ifadesi ayrılığı ve ayrılığın neticesinde yaşanan acıyı simgelemektedir.

DİVANE ÂŞIK GİBİ DE DOLAŞIRIM YOLLARDA

Erkek

Divane aşık gibi de dolaşırım yollarda
Kız senun sebebine kaldım istanbul'larda

Kız

Buban beni bubamdan da bir kerrecuk istesun
Allah'un emru ilan gelunum olsun desin

Erkek

Sar belune belune da trabulus kuşağı
E kız sen de der misun alsam ha bu uşağı

Kız

Yüksek dağın guşuyum da selviye gonacağum
İste beni bobamdan vermezse kaçacağum

Beraber

Al şalum yeşil şalum da dünyayı dolaşalım
Sen yağmur ol ben bulut mačka'da buluşalım (TRT, 2006a, 281)

İki âşığın arasında diyalog şeklinde tasavvur edilen türküde erkek gurbet elde İstanbul'dadır. İstanbul ayrılığı ve gurbeti temsil etmektedir. Erkek, sevgilisi için İstanbul'u mesken tutmuştur. Kız ise sevdiğine, babasının onu gelip ailesinden istemesini, her şeyin usulüne uygun olarak yapılması gerektiğini söylemektedir. Babasının onu sevdiğine vermemesi durumunda kendisine kaçacağını belirtmektedir. Âşıklar öyle bir durumun oluşması halinde kaçarak Mačka'da buluşmak için sözleşirler. “Trabulus kuşağı” yörede kadınlar tarafından kullanılan bir aksesuardır. Burada kullanımı söz kalıbı manasıylaadır. Dağ ve servi kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır. Al ve yeşil ise murada ermenin sembolü olarak kullanılmıştır.

DOLDURDUM FİLİKAMI

Doldurdum filikamı (oy oy)

Gidelum yali yali da

Goynunda ne saklarsun da

Sevdiğüm portakali

Bağlantı:

Bakışun, gülüşün, sevişun

Alacaksun bu canı

Başundaki çemberi (oy oy)

Oymalidur oymali da

Oldun dünya güzeli da

Sana nasıl doymali

Bağlantı

Horonda gördüm oni (oy oy)

İsmi nedir sormali da

O ne kadar güzelluk da

Ona nasıl doymali

Bağlantı

Sürmene, köprübaşı (oy oy)

Bayburt'un yaylaları da

Senun için çalarum da

Cilveli gaydaları

Bağlantı (URL 1)

Türkü kahramanı kemençecidir ve sevgiliyi ilk olarak horon halkasında oynarken görmüştür. Sevgiliyi görür görmez ondan etkilenmiştir. Sevgili, âşığı etkileyen bakışı ve gülüşünden dolayı âşığın gözünde dünya güzelidir. Âşık, sevgilinin fiziksel özelliklerinden etkilenerek sevgiliyi arzulamaktadır. Bundan dolayı sevgilinin memesi portakala benzetilmiştir. Filika, çember, Sürmene, Köprübaşı, Bayburt ve yayla kelimeleri söz kalıbı oluşturmak, oy oy ünlemleri ise söze güç katmak amacıyla kullanılmıştır.

DUMAN ALDI DAĞLARA

Duman aldi dağlara

Ben kaldım yaylalara (of of)

Yaktın beni güzelim

Düşürdün sevdalara

Bağlantı:

Oy sevdalim sevdalim

Sensin benim gümanım

Bu sevdaluk yüzünden

Hiç kalmadı dermanım

Dağların dumanını

Dağda gezenler bilir (of of)

Sevdaluğun halini

Sevda çekenler bilir

Bağlantı

Duman duman üstüne

Dumanın ben olayım (of of)

Bakma başkalarına

Gümanın ben olayım

Bağlantı

Duman dağa iz eder
 Derelere az eder
 Sevdali sevdasına
 Cilve eder naz eder

Bağlantı (TRT, 2006a, 287)

Türküde âşık, sevgilisine olan aşkını ve bu aşkın kendinde meydana getirdiği değişimleri anlatmaktadır. Âşık, sevgiliye büyük bir aşkla bağlıdır ve tek derdi sevgilidir. Sevgili, âşığa naz yapmaktadır. Âşık ise sevgilinin nazından ve ona olan aşkıdan halsiz düşmüştür. Âşığın bu durumunu ancak kendisi gibi sevda çekenler bilmektedir. Âşık sevgiliye “Dumanın ben olayım” derken duman nasıl dağı sarıyorsa, seni saran da ben olayım. O yüzden benden başkalarına meyletme. Benim tek derdim sensin, senin de tek derdin ben olayım diyerek sevgilinin aşkına karşılık vermesini beklemektedir. Ancak âşık, sevgilinin naz yapmasını, kendisine karşı boş olmadığının bir işareti olarak görmektedir. Duman nasıl dağa iz bırakıyorsa sevende sevdiğine naz etmektedir diyerek iki durum arasında benzerlik yönünden bir ilişki kurulmuştur. Birinci bentte duman, dağ ve yayla kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

DUMAN DERE YOKARI

Duman dere yokari
 Kılavuzdur kılavuz
 Olmaz olsun yaylası
 Yarım galdı yalavuz

Duman dere yokari
 Girer taşun altuna
 Yastucağun yoğusa

Kolum başın altuna

Duman dere yokarı

Çıkar dağı dolanur

Yarin elinde mendil

Trabzon'a yollanır

Ayağum gaya caya

Gaydım da düştüm çaya

Tutuşalum el ele

Gidelum gadırgaya (URL 1)

Birbirini seven âşıklar birbirinden uzak kalmıştır. Sevgili yayladadır ve elinde gözyaşlarını silecek bir mendil ile sevdiğini Trabzon'a göndermektedir. Âşık ise sevgilinin yanında olamadığı için onu yalnız bıraktığını düşünmektedir. Âşık bu ayrılığın son bulmasıyla sevgili ile uyumayı ve onunla el ele Gadırğa'ya gitmeyi istemektedir. Gadırğa yöreye ait yayla şenliklerinden bir tanesinin yapıldığı yaylanın ve şenliğin adıdır. Duman, dere, dağ, taş, ayak ve çay ifadeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

DUMANIM DERELERE

Dumanım derelere

Vermem seni ellere

Olsun kollarım kemer

O incecik beller

Dumanım yayılamam

Kız senden ayrılamam

Kız senden ayrılırsam

Halim yamandır yaman

Duman ki çıkar dağa
Girer taşın altına
Kız yastığın yok ise
Kolum başın altına

Duman dağdan yukari
Çıkmam diyebilür mi
Bir kız bir bekarundur
Almam diyebilur mi (TRT, 2006a, 289)

Âşık kendini dumana benzetmektedir fakat türküde herhangi bir bakımdan benzetildiği yön belirtilmemiştir. Âşığın, kollarının sevgilinin beline kemer olmasını istemesi ona sarılmak istediği anlamını taşımaktadır. Âşık sevgiliye olan aşkının büyüklüğünü ve ondan ayrılırsa perişan olacağını dile getirmektedir. Âşığın kollarını sevgiliye yastık yapmak istemesi sevgiliye sarılmak ve onunla uyumak istediğinin göstergesidir. Âşık sevgiliye, evlenmelerinde ve birbirlerini sevmelerinde bir engel olmadığını iki tarafında bekar olduğunu belirterek ifade etmiştir.

E ÇAYKARA ÇAYKARA

E çaykara çaykara
Dört dağın arasında
Güneş almadi ona
Çamların arasından

Sar beline beline
Gaytanı yedi keren
Çok da güzel deyilsun
Sevdim seni bir keren

Sar beline beline
Gaytanı dolan dolan

Kız alacağum seni
Öyle mahcup oturma

E deremen deremen
İssız yere dönersin
Ne mutli olsun sana
Ne güzeller görersin (TRT, 2006a, 297)

Türkü kahramanı ilk bentte Trabzon'un Çaykara ilçesinin coğrafi konumunu belirterek dört dağın arasında, çam ağaçları ile çevrili güneş gören bir yer olmadığından bahsetmektedir. Daha sonra ise sevgilisine yönelik hislerini dile getirmektedir. Sevgilinin beline gaytanı yedi kere dolaması sevgilinin belinin inceliğini ifade etmektedir. Ancak âşık sevgilisine aslında güzel olmadığını fakat onu gönül gözüyle sevdiğini belirtmektedir. Sevgiliye üzülmemesi gerektiğini ondan vazgeçmeyeceğini söylemektedir. Âşık aynı zamanda değirmeni canlı olarak tasavvur ederek, değirmene çok güzel kızların geldiğini ve değirmenin onları görmesinden dolayı şanslı olduğunu anlatmaktadır.

ENGELLER KOYMUYOR YÂR SANA VARSAM

(ah) Engeller koymuyor yar sana varsam
Dünyanın zevkini (de) yar senle sürsem (ey aman yarım aman)
Hakk'ın divanında elin elimde
Cennet bahçesine (de) yar senle girsem (ey aman yarım aman)

(ah) Çıkmaz köşküne çıkmaz dizlerim
Yarimin sevdasını (da) serde gizlerim (ey aman yarım aman)
(ah) Uzaktan uzağa görse gözlerim
Yar yanımdan gitti (de) nice duymadım (ey aman yarım aman) (TRT, 2006a, 318)

Âşık sevgiliye kavuşmak istediğini ancak arada engellerin olduğunu söylemektedir. Âşık dünyada yaşanacak tüm güzellikleri sevgilisi ile yaşamak istemektedir. Her iki cihanda da sevgiliyle yaşamak dileğindedir. Ancak sevgili

ondan uzaktadır. Bu yüzden sevgiliyi ve onunla yaşamak istediklerini hayalinde canlandırmaktadır. Tek istediği sevgiliyi uzaktan bile olsa görmektir. Türküde kullanılan ah, de, ey, aman yârim aman ünlemleri söyleyişe canlılık katmak adına kullanılmıştır.

ESER BAHAR RÜZGÂRI (YUNUSLAR DİZİ DİZİ)

Eser bahar rüzgarı
Erur dağların karı
Vermiyular adama
Gönlün sevdiği yarı

Bağlantı:

Yunuslar dizi dizi
Aşar karadenizi
Yalvariyum mevlama da
Ayırma ikimizi

Yola gidiyum yola
Gidiyum istanbul'a
Ayrıldım sevdiğimden
Gözlerim dola dola

Bağlantı

Evlerinin önüne de
Damla vuruyu damla
Görüp konuşamıyım
Türkülerimden anla

Bağlantı (URL 1)

Âşık, sevgilinin ailesinin engel olmasından dolayı sevgiliye kavuşamamıştır ve Allah'a, sevgilinin ailesinin ikna olması ve ayrılığın gerçekleşmemesi için dua etmektedir. Âşığın başında yâre kavuşamamak varken bir de gurbet ele İstanbul'a gitmektedir. Türkünün tamamında ayrılık teması işlendiğinden dolayı rüzgâr, yol ve İstanbul kelimeleri tercih edilmiştir. Bu kelimeler türküde gurbeti ve ayrılığı temsil etmiştir. Âşık sevgiliye uzakta olduğu için ona duygularını türkü yoluyla anlatmaktadır. Türkü bu yüzden sevgili ve âşık arasında iletişimi sağlayan haber ve haberci olarak simgelenmiştir.

EVİ BEYAZ KİREÇLİ YOSMA KIZ

Evi beyaz kireçli
Perdeleri basmadan
Gönül geçmiyor
O evdeki yosmadan

Bağlantı:

Haydi haydi yosma kız
Bu aşkımı basma kız
El oğluna varıp da
Beni ipe asma kız
Göz nurumun bebeği
Gönlümün kelebeği
Gel kaçalım düşünme
Başına geleceği

Bağlantı

Duman çıktı is yaptı
Evinin bacasını
Benden başka severse

Saramaz bohçasını

Bağlantı (URL 1)

Sevgilinin evinin özelliklerini sıralayan âşık bu evde yaşayan güzel kıza sevdalanmıştır. Sevgiliye duygularına karşılık vermesi için yalvarmaktadır. Sevgiliye aşkını değersiz görüp başkası ile ilgilenmemesi için telkinde bulunmaktadır. Âşık için sevgili göz nuru kadar değerlidir. Gönlünde kanat çırparak âşığı heyecanlandıran bir kelebeğdir sevgili. Âşık sevgiliye sonunu düşünmeden kaçarak evlenmeyi teklif etmektedir. Eğer sevgili âşığın aşkına cevap vermeyip başkasını severse âşık tarafından bedduaya maruz kalır. Sevgilinin “bohça saramaması” başkasını severse Allah onu da sevdiğine yar etmesin alamı taşımaktadır.

EVİN ÖNÜ ARPALUK

Evin öni arpaluk oy

Evin ne galabalık

Yarım sende var midur oy

Benum gibi sevdalık

Karşıya yeşil çamlar oy

Sakızı yere damlar

Sevup alamayanın oy

Yüreğune buz bağlar (URL 3)

Âşık, kendisinde var olan duyguların, sevgilide karşılığının olup olmadığını, sevgiliye sormaktadır. Âşığa göre birbirini sevip almayan âşıkların aşk ateşiyle yanan yürekleri buz bağlamaktadır. Yüreklerin buz bağlaması, kavuşamayan âşıkların başkalarına karşı aynı duyguları yeniden hissedemeyecek olmasıyla ilgilidir. Ev, arpalık, galabalık (kalabalık), yeşil, çam ve sakız kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

EY FADİME'M NİÇUN NİÇUN

Erkek : Ey fadime'm niçun niçun

Kız : Entarem yok onun için

Erkek : Sana entare alayım

Etekleri Ben olayım

Erkek : Ey fadime'm niçun niçun

Kız : Çanberum yok onun için

Erkek : Sana bir çanber alayım

Nakışları ben olayım

Erkek : Ey fadime'm niçun niçun

Kız : Kuşağum yok onun için

Erkek : Sana bi kuşak alayım

Püskülleri ben olayım

Erkek : Ey fadime'm niçun niçun

Kız : Çorabım yok onun için

Erkek : Sana bi çorap alayım

Nakışları ben olayım

Erkek : Ey fadime'm niçun niçun

Kız : Yeleğum yok onun için

Erkek : Sana bi yelek alayım

Kopçaları ben olayım

Erkek: Ey fadime'm niçun niçun

Kız : Mendilum yok onun için

Erkek : Sana bi mendil alayım

Kenarları ben olayım

Erkek : Ey fadime'm sen nereye

Kız : Koyunlar aldı dereye

Erkek : Ander kalsın koyunların

Yeter oldi oyunların (URL 1)

Âşık sevgiliye yakın olmak istemektedir ancak sevgili bu yakınlaşmanın olmaması için hep bir bahane bulmaktadır. Sevgilinin bahaneleri ise entarisinin, çemberinin, kuşağının, çorabının, yeleğinin ve mendilinin olmayışıdır. Âşık ise sevgilinin her bahanesine çözüm üreterek sevgilinin bahane ettiği giysilerin bir parçası olarak sevgiliye bedenen yakın olmak istemektedir. Fakat sevgili yine de kabul etmemektedir. Âşık ise bu oyunlara daha fazla dayanamadığını ifade etmiştir. Türküye hâkim olan konu âşığın sevgiliye yaklaşma isteği ve sevgilinin naz yapmasıdır.

EZELİDİR DELİ GÖNÜL EZELİ

Ezelidir (aman) deli gönül ezeli

(Canım candan yar gel gel aman)

Güz gelende bağlar döküyor gazeli (gazeli)

Ah var mıdır cihanda yardan güzeli

(Canım candan yar gel gel aman)

Ben gidiyorum yarım sana kimler eş olsun (eş olsun)

Ben saramıyorum saran kollara aşkolsun (aşkolsun) (TRT, 2006a, 355)

Aynlığın işlendiği türküde, âşığın gönlü eskiden beri sevgiliye tutkundur. Fakat güz gelince bağların gazel dökmesi ayrılığı simgelemektedir. Bundan dolayı âşık, eskiden beri sana bağlı olan gönlüm, sonbaharda yaprakların sararması gibi senden ayrılınca hazana uğradı şeklinde duygularını dile getirmiştir. Âşık için cihanda sevgiliden daha güzel bir varlık yoktur. Fakat sevgiliye kendisinin eş olmadığını belirterek, sevgiliye yar olup ona sarılacak olanlara sitem edip kıskançlık duygusunu göstermektedir.

FINDIK TOPLAYAN GELİN

Fındık toplayan gelin
Fındık dalda kalmasın
Gel biraz konuşalım
Aklım sende kalmasın

Ayşe Fadime Ayşe Fadime
Çık kapıya çimene
Konuşalım seninle
Anlaşalım seninle

Fadime diye diye
Ayşe diyemez oldum
Fadime'nin yüzünden
Yemek yiyemez oldum

Ayşe Fadime Ayşe Fadime
Çık kapıya çimene
Konuşalım seninle
Anlaşalım seninle

Oy benim sevdiceğim
Darıldın mı sözüme
Güzelliklerin ile
Girdin yine gözüme

Ayşe Fadime Ayşe Fadime
Çık kapıya çimene
Konuşalım seninle

Anlaşalım seninle (URL 3)

Yörede sevgililerin birbirlerini görme yerlerinden biri de fındık bahçeleridir. Fındık bahçesinde fındık toplarken sevdiğini gören türk kahramanı sevgiliye onunla konuşmak istediğini söyler. Türk kahramanı, karşısında gördüğü güzelliğten etkilenecek ondan başkasını düşünemez hale gelmiştir. Fındık bahçesi ve çimen türkde âşığın sevgiliyi görebileceği yerler olarak tasavvur edilmiştir.

FİNCANI TAŞTAN OYARLAR

Fincanı taştan oyarlar (aman aman)
İçine bade koyarlar
Güzeli candan severler (aman aman)

Bağlantı:

Aman kız yaman kız yandırdın beni
Naz ettin göz ettin (yavrum) kandırdın beni
Peçeni görmeden öldürdün beni

Fincanı rafa dizerim (aman aman)
Yarimden ayrı gezerim
İnan ki candan bezerim (aman aman)

Bağlantı (TRT, 2006a, 362)

Âşık, sevgilinin işveli edasından dolayı gönlünü ona kaptırmıştır. Sevgili âşığın gönlünü çalmak konusunda o kadar ustadır ki daha yüzünü göstermeden bile âşığı kendine bağlamaktadır. Ancak âşık sevgiliden uzak kaldığından ve onu göremediğinden dolayı canından bezmiş durumdadır. Fincan, taş ve bade kelimeleri söz kalıbı olarak, aman aman ünlemleri ise söze güç katmak amacıyla kullanılmıştır.

GARŞIDAN GEL GÖREYİM

Garşıdan gel göreyim
Saçın uzun öreyim

Senin gibi zalime
Nasıl gönül vereyim

Saatımın kösteği
Boynuma dolaşmayı
Darıldı ninesinden
Benimle konuşmayı (TRT, 2006a, 375)

Âşık sevgiliyi uzaktan da olsa görmeyi ve saçlarına dokunmayı istemektedir. Fakat sevgili âşığına acımasız davrandığı için âşık tarafından gönül verilmeyecek, âşık olunmayacak biri olarak görülmektedir. Çünkü sevgili âşığına karşı nazıyla eziyet ederek o kadar acımasızca davranmaktadır ki annesiyle darılınca bile bunun acısını, âşıkla konuşmayarak âşıktan çıkarmaktadır. Nine, yöre türkülerinde anne demektir. Saat ve köstek kavramları söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

GECE DIŞARI ÇIKTIM

Gece dışarı çıktım
Baktım ay yeni midir
İmana gel imana
Baban Ermeni midir

Arkasında sepeti
Geziyor memleketi
Benim ahımı alan
İyi olmaz ebedi

Kemençemin başında
Turaya bak turaya
Dedi e kuzucuğum
Ne arardın burada

İnsanın sayıyılar
 Otuz iki dişini
 Biraz tarif edeyim
 Bu dünyanın işini (URL 3)

Türkü kahramanı başına gelen sevdalık halini tarif etmektedir. Sevgili âşığın duygularına cevap vermediğinden, âşık sevgiliye ah ederek, benim ahımı alan ebediyen mutlu olmaz der. Çünkü âşık sevgiliyi saf ve temiz duyularla sevmektedir. Âşığın sevgiliye “İmana gel imana/ Baban Ermeni midir” demesi sevgilinin acımasızlığını göstermektedir. Gece, ay, sepet, memleket, kemeçe, tura ve otuz iki diş ifadeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

GECE GELDİM KAPINA

Gece geldim kapına
 Mecal yok idi bende
 Dinledim kapısında
 Baktım yârim içerde
 Yarım de rüyasında
 Ana çığırır ana
 Ben de dedim yârime
 Kız kapıyı açsana

Yarım de dedi bana
 Uyu ha orda uyu
 Şimdi duyarlar beni
 Ben açamam kapıyı

Ben de dedim yârime
 Aç kapıyı ben öldüm
 Benim evim yok mudur
 Uyumaya mı geldim

Yarim de dedi bana
 İn dereye dereye
 Haçan evin var idi
 Niçin geldin buraya

Aldım ince çiviler
 Tozluğumu örmeye
 Dedim nazlı yârime
 Geldim seni görmeye

Konuştığımız yerde
 Konuşalım bir daha
 Yalvarmayla olmadı
 Öfkelen dedim ona

Yarim de dedi bana
 Sen bana mı diyorsun
 Ben açamam kapıyı
 Dedi ne sesliyorsun

Orada duruyorken
 Ayaklarım bulaştı
 Acıdı beni yârım
 Kalktı kapıyı açtı

Ha buradan yukarı
 Dağa çıkalım dağa
 Açtığıyla kapıyı
 Vurdum sarıldım ona

Yarim de dedi bana
 Gir yorgana da örtün

Yüzümi dişlesene
Sade şalvar mı derdin

Ben de dedim yârime
Para vereyim para
Yüzlerini dişledim
Geldi şalvara sıra

Yarım de dedi bana
Söyle ha öyle söyle
Bu benim şalvarıma
Meraklı türkü söyle
Heveslendinse ona
Al da var yastık eyle

Evinin o yanında
Şıma yaparım şıma
Aldım gittim şalvarı
Sardım onu başıma
Şu gıranın üstünde
Karı yararım karı
Gece arkadaşımıdır
Nazlı yârım şalvarı

O benim sevdiceğim
Yatacığını dürdü
Açtığıyla kapıyı
Hemen sofrayı kurdu

Dedim sen yavan idin
Dedi öküz doğurdu
İtin köpeğin kızı

Böyle yalan olur mu

Ah benim sevdiceğim

Gel burada kalalım

Çok gevezelik ettik

Gubbeyi bağlayalım (URL 3)

Türkü kahramanı sevgilinin kapısına dayanır. Sevgiliden kendisini içeri almasını ister. Sevgili önce kabul etmez. Daha sonra âşığın yalvarması ve mecalinin kalmaması üzerine âşığı içeri alır. Âşık sevgiliye sarıldıktan sonra aynı yatağa girerler. Âşık sevgiliyle cinsel birliktelik yaşamak ister. Burada cinsel birlikteliğin simgesi şalvardır. Ancak sevgili bu durumu kabul etmeyerek âşığa çeşitli bahaneler sunar. Sevgilinin şalvarı ile düş kuran âşık sevgiliye artık “gubbeyi bağlayalım” diyerek ilişkinin gerçekleşmesini ister. Rüya, ana, çivi, tozluk, dağ, ev, şıma, gıran ve kar kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

GELİN GİDEY ŞU KÖŞEDEN AŞAĞI

Gelin gidey şu köşeden aşağı

Beş bin ider belindeki guşşığı

Neni diyek yaturalım uşağı

Nene beni bir cahile virdiler

Virdiler de günahıma girdiler

Akşam olur çorbacığın yiyemez

Seher olur çaruhcuğun giyemez

Nene beni bir cahile virdiler

Virdiler de günahıma girdiler (URL 3)

Türküde evlenen genç kız, evlendiği erkeğin cahil olduğunu, çorbasını bile yiyemediğini, ayakkabısını bile giyemediğini söyleyerek günahına girildiği

konusunda annesine yakınmaktadır. Evlenilen kişi o kadar cahildir ki diğer insanlar tarafından ciddiye alınmayarak, evlendiği kadına kötölük yapmaktan korkmazlar. İlk bentte kişiler tarafından yapılması hedeflenen kötölük anlatılmıştır.

GEMİCİLER KALKALIM

Gemiciler kalkalım

şu yelkeni takalım

şuşurup da yelkeni

Sırt üstüne yatalım

Kızılırmak başına

şu ırgatı atalım

Tutalım balık havyar

Keyfimize bakalım

Kaptan attık ırgatı

Sende tut ha bu gati

Gel girelim ırmağa

Esecek ha şu batı

Gemici uşakları

Deniz başının tacı

Yoklayın şu ırgatı

İnşallah çıkar acı

Çekin uşaklar çekin

Hemen aldık ırgatı

Geliyor bir sert poyraz

Vuralım iki katı

İsmail amurad'a

Hasan getsin çördeğe

Uşaklar ben dümende

Coştum arkadaş coştum

Biraz çalam kemeçe

Dağı aldı bir duman

Oh hava güzel yaman

Doğru yürü ah gelin

Bayıldım aman aman

Bayıldım aman aman (TRT, 2006a, 389)

Türkülerin konularına göre sınıflandırılmasında iş ve meslek konulu türküler adı altında sınıflandırılabilir bu türküde, yörede gemicilerin balık tutma işini nasıl yaptıklarını anlatmaktadır. Deniz bu anlamda gemicilerin geçimini sağladığı bir kaynaktır. Bundan dolayı deniz gemicilerin baş tacıdır. Denizden elde edilen hasılatın bol olması ve denize olan tutku coşkuyla ifade edilirken kemeçe çalınması bu coşkuyu arttıracak bir unsur olarak türküye yansımıştır. Çünkü yöre insanı neşeli olduğu her durumda ve her yerde kemeçe ile neşesine neşe katmaktadır. Türküde kullanılan insan isimleri yörede kullanılan geleneksel isimlerdir.

GEMİLER GİRESUN'E

Gemiler giresun'e

Yar olayım sesune

Bir daha vuraydı (oy oy oy oy)

Nefesum nefesune

Bağlantı:

Hey aman gelin aman

Aldı dağları duman

Doğru yürü ah gelin

Bayıldım aman aman

Karadeniz üstünde

Gemim limanlanıyu
 Kurban o fidan boya (oy oy oy oy)
 Yürürken sallanıyu

Bağlantı

Gemilerin sereni
 Tanımadım geleni
 Acap nereye korlar (oy oy oy oy)
 Sevdaluktan öleni

Bağlantı (TRT, 2006a, 389)

Türkü kahramanı sevgili ile bir ayrılık yaşamıştır. Ayrılığın vermiş olduğu özlemle âşık, sevgiliye bir daha sarılıp onu bir kere daha öpebilseydim der. Âşık sevgilinin yürüyüşünden bile etkilenmektedir. Sevgilinin boyu ince ve uzun olmasından dolayı fidana benzetilmiştir. Âşık sevgiliyi o kadar çok sevmektedir ki canını, onun fidan gibi boyuna feda etmektedir. Kurban olmak ifadesi sevgiliye sevginin büyüklüğünün gösterilmesi adına kullanılan sevgi sözcüğüdür. Türkü kahramanı bu aşktan dolayı öleceğini ifade ederek, sevda çekmekten dolayı ölenlerin farklı bir yere gömüleceğini düşünmektedir. Çünkü sevda çekerek ölen kişi herkes gibi değildir daha değerlidir âşığın gözünde. Gemi, uzaklara giden bir ulaşım aracı olduğundan dolayı ayrılığı ifade etmektedir. Dağ, duman, Karadeniz, türkünün 3. ve 4. bendinde geçen gemi, liman ve seren kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

GENE GELDİ YAZ BAŞI

Gene geldi yaz başı (oy oy oy aman)
 Petekler verur oğul (oy oy oy aman)
 Bendeki bu ikballa (oy oy oy aman)
 Duş ta dereye boğul (oy oy oy aman)

Ayağunda kundura (oy oy oy aman)
 Dorukları boyalı (oy oy oy aman)
 Durmaz gözümün yaşı (oy oy oy aman)
 Yari yola koyalı (oy oy oy aman)

Ey gidi gucuk gurum (oy oy oy aman)
 İçmem suyundan içmem (oy oy oy aman)
 Ah yarum yollarundan (oy oy oy aman)
 Yolcu da gelup geçmem (oy oy oy aman)

Ha bu dertli halımla (oy oy oy aman)
 Aca ne edeceğüm (oy oy oy aman)
 Guçucükten gülmedum (oy oy oy aman)
 Şimdi mi güleceğüm (oy oy oy aman) (URL 1)

Âşık sevgiliden ayrı düştüğü için kendini ikbalsiz (şanssız) olarak değerlendirmektedir. Âşık o kadar şanssızdır ki kimsenin boğulmadığı derecede bile boğulabilir. Şanssızlığından dolayı sevgiliden uzaklaşan âşık, sevgiliden ayrıldı ayrılalı ağlamaktadır. Sevgili artık her zaman olduğu yerde değildir. Bu yüzden âşık onun olmadığı yerden ne geçmek ister ne de o yerdeki sulardan içmek ister. Çünkü sevgiliye çıkmayan yolun, onu hatırlatmayan suyun hiçbir önemi yoktur âşık için. Çaresiz kalan âşık evveliden beri kadersiz olduğunu ifade ederek bundan sonrası için de umudunun olmadığını söyler. Yaz başı, petek, oğul, ayak ve kundura kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

GİZ SANA DEMEDİM Mİ “SALLAMA”

(of of) Gız sana demedim mi
 Var ayva da garınca
 Evinde can galmasın
 Tavuklara varınca

Büyü gavagım büyü
 Göğü mi alacaksın
 Almam seni diyisin
 Bekar mı duracasın

Ben deli oldum deli
 Tutun bağlağın beni
 Ben askere giderken
 Gızlar ağlasın beni

Yaylanın çimenine
 Guzi yayılır guzi
 Almam seni diyisin
 Seni gavurun gızı (TRT, 2006a, 396)

Sevgili âşığına meyletmediğinden dolayı âşık tarafından acımasız olarak nitelendirilmektedir. Bundan dolayı âşık sevgiliye “Evinde can kalmasın/ Tavuklara varınca” diyerek sevgiliye ait ne varsa yok olmasını istemektedir. Sevgiliye bu anlamda beddua etmektedir. Sevgili âşığın duygularına cevap vermediği için âşık tarafından “gavurun kızı” olarak nitelendirilmiştir. Gavurun kızı ibaresi yörede inat ve acımasız kişiler için kullanılmaktadır. Türküde acımasızlık anlamında geçmiştir. Ayva, garınca (karınca), gavak (kavak), gök, yayla ve çimen kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

GÖRDÜM SENİ UFAĞIM

Gördüm seni ufağım
 Açıldı göz kapısı
 Dolanayım sevdama
 Kırıkkale yapısı

O nasıl yürüyusun

Sallanayı bellerun
 Riza portakalina
 Benzeyi sinelerun

Parmağında yüzükler
 Kollarda bilezükler
 Dedum seveyim seni
 Nedur o güzellukler

Kapusunun önünde
 Bak serene serene
 Dedi gelme peşume
 Derum seni neneme

Sidiksa ormanında
 Çalı edelum çalı
 Acep bizim gibi mi
 Evlenmeyenin halı

Haydi gidelum yarum
 Yüksek tepecuklere
 Benzeyi benum yarum
 Yeşil çiçecuklere (URL 1)

Cinsel unsurların kullanıldığı türküde sevgilinin salınarak yürüyüşü, taktığı takılar, boyu posu her şeyi âşığı etkilemektedir. Sevgiliye sarılmak ve onunla yaklaşmak isteyen âşık, sevgilinin memelerini cennet portakalina benzetmektedir. Sevgiliyi ise yeşil çiçeklere benzetmektedir. Sevgili aynı zamanda “Kırıkkale yapısı” olarak nitelendirilen tabancaya benzetilmektedir. Sevgilinin peşinde dolanan âşık, sevgiliye onu ıssız ormanlarda ve tepelerde sevmeyi arzuladığını söylemektedir. Durumu kabul etmeyen sevgili, âşığı annesine şikâyet etmekle tehdit etmektedir. Kapı ve seren kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

GÜLHANIM DEDİKLERİ

(oy) Gülhanım dedikleri

Gız sen misin sen misin

Elalemin dilinde

O gadar güzel misin

(oy) Kabadere yukarı

Ata vurdum yuları

Dil versinde söylesin

Molla halil suları

(oy) Fidililik ormanında

Yittim ufağım yittim

Ne ağlayısun bana

Ben öymeye mi gittim (TRT, 2006a, 428)

Âşığın gönlünü kaptırdığı kişi olan Gülhanım, güzelliği ile milletin dilindedir. Ancak âşık sevgilinin güzelliğini bilmesine rağmen onunla iletişime geçebilmek için, sevgiliye, milletin dilinde olacak kadar güzel misin diye sormaktadır. Bu söylemle sevgilinin güzelliği yüceltilmiştir. Türküde geçen Molla Halil suları yörede bir yer ismidir ve türküde âşıkla sevgilinin buluşmasına, buluşma esnasında yaşananlara ve konuşulanlara şahit olacak, canlı bir varlık olarak idealize edilmiştir. Sevgili, âşığın olan özleminden ve sevgisinden ağlamaktadır. Aralarında kısa bir ayrılık yaşanmıştır. Âşık, “ben ölmeye mi gittim” derken sevgiliyi yine buluşacakları ve kavuşacakları anlamında telkin etmektedir. Çünkü ölüm dışında her şeyin çaresi vardır. Kabadere, at ve orman kelimeleri söz kalıbı olarak geçmektedir. “Ufağım” söylemi sevgi sözcüğü olarak kullanılmıştır.

GÜNEŞ ALİYİ GÜNEŞ

(oy) Güneş aliyi güneş

Şimdi gelur bulutlar

Bana sıra geldi mi (da)

Sendeki doğruluklar

(oy) Yaylanın çimeninde

Goyun beklerum goyun

Zalimun gızı seni (da)

Eyleme bağa oyun

(oy) Keseceğum yoluni

Yar kapımızdan geçma

Domuzun gızı seni (da)

Ezma kalbumi ezma

(oy) Olayum o gözlere

Onlar garadur gara

Nuska yaparum sağa (da)

Düşersun yataklara (URL 1)

Sevgili, âşığın sevgisine karşılık vermez. Âşık ise sevgilinin kendisine bilinçli olarak naz yaptığını “Sıra bana gelince /Sendeki doğruluklar” diyerek ifade etmektedir. Âşık, sevgiliye benim sana olan duygularımı kullanarak aşkımı hafife alıp, kalbimi kırma der. Sevgilinin gözünün kara olması hem fiziksel bir özellik hem de acımasız ve inat oluşuyla ilgilidir. Âşık’ “Nuska yaparum sağa da /Düşersun yataklara” derken sevgiliye kendini kabul ettirebilmek için her yolu deneyebileceğini anlatmaya çalışmaktadır. Güneş, bulut, yayla, çimen ve goyun (koyun) kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

HA BU YALAN DÜNYADAN

Ha bu yalan dünyadan
 Alamadum ahumi
 E gız ananla baban
 Çeksinler günahumi

Bağlantı:

Ah dünya yalan dünya
 Yedin sevdalulari
 Kiminin yari ağlar
 Kiminun yavrulari

Yağmur yağayı yağmur
 Akan yerler kanar mi
 Senun da yürecuğun
 Benum gibi yanar mi
 Bağlantı (URL 1)

Âşık, sevgiliyle yaşayamadığı aşkın günahını, sevgilinin anne ve babasına yüklemiştir. Çünkü bu duruma sevgilinin annesi ve babası sebep olmuştur. Âşığın yüreği aşk ve ayrılık acısıyla yanmıştır. Âşık, sevgilinin de ayrılık acısıyla ve kendisine olan özlemiyle için için yanıp yanmadığını merak etmektedir. Türkü kahramanına göre aşkın olumsuzlukları yalnızca âşıkları etkilemez. Bu durumun ucunun değdiği kim varsa sevdalıktan nasibini almıştır. Dünyanın yalan olması, âşığa dilediğini vermediğinden dolayı anlamsız ve boş oluşu ile ilgilidir.

HA BURADAN GÖRÜNÜR

Ha buradan görünür
 Görele'nin kıyları
 Aldı mı sana e kız

Sevdaluk uykuları

Bağlantı:

Sevdaliyum sevdalı

Kurudum oldum çalı

Derman kalmadı bende

Kız sana vurulalı

Nereye açık başlı

Hani ya senun fesun

Gel okuyayım seni

Çok eyidir nefesum

Bağlantı

Trabzon'un ismini

Aca kim idi yazan

Sevdaliyum ben sana

Var mı kalbini bozan

Bağlantı (TRT, 2006b, 439)

Türküde, aşkın, aşkı yaşayan taraflar üzerindeki etkisi anlatılmıştır. Âşık sevgiliye gönlünü kaptırdığından beri onun aşkıyla zayıflayarak çalı gibi olmuştur ve ayakta duracak gücü kalmamıştır. Sevgili ise aşkın vermiş olduğu tatlı yorgunluk ile sürekli bir uyku halindedir. Bundan dolayı âşğın sevgiliye “Gel okuyayım seni/ Çok eyidir nefesum” demesi sevgiliye bedenen daha yakın mesafede olmak isteğini ifade etmektedir. Türküde aşk duygusunun yanında bir diğer duygu ise kıskançlıktır. Âşğın sevgiliye “Sevdaliyim ben sana/ Var mı kalbini bozan” diyerek sevgiliyi yoklaması, sevgiliye kimsenin bakmasını istemediğini ve sevgilinin de bu kişilere aldanmaması gerektiğini ifade etme şeklidir. Bu bakımından hem sevgiliye telkinde bulunulmuş hem de âşğın kıskançlığı dile getirilmiştir.

HADİ GİDELİM ÇORTTAN

Hadi gidelim çorttan

Umut kesilmez haktan

Al da gideli beni (oy oy oy)

Kötü müyüm hiç yoktan

Sis dağının üstünden

Bulut geçiyi bulut

Sevdim de alamadım (oy oy oy)

Gene ederim umut

Daha da gelip geçmem

Yarimin yollarından

Olsam çentik bağları (oy oy oy)

Asılsam kollarından

Vardım yarin evine

Manca yiyorum manca

Öptüm de doyamadım (oy oy oy)

Yesem de doysam anca (TRT, 2006b, 441)

Türküde âşık sevdiğinden onun duygularına karşılık vermesini beklemektedir. Âşık sevgilinin koyduğu engellere takılsa da yine de Allah'tan umut kesilmez diyerek ümidini kaybetmemektedir. Âşık, sevgiliye ben senin için o kadar kötü müyüm, beni neden kabul etmiyorsun diyerek sitemde bulunmaktadır. Sevgiliye yakın olmak isteyen âşık, bunu o kadar arzulamaktadır ki keşke senin koluna taktığın çantanın bağı gibi olsam ve her gittiğin yerde kolunda olsam diyerek bu durumu dile getirmektedir. Âşığın sevgisi ve sevgiliye yakın olma arzusu o kadar yüksektir ki duygularını, ben seni öpmeyle sana doyamam yesem seni ancak doyarım diyerek ifade etmektedir. Âşık sevgiliye bedenen daha yakın olmayı arzulamaktadır. Sisdağı, bulut, manca ve ev kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

HAMSI KURBAN

Hamsi kurban o göze
 Baş dalarsın denize
 Atarlar barabati
 Alurlar seni yüze

Korlar seni kayuğa
 Satarlar seni bize
 Biz de aluruk seni
 Sereruk seni köze

Bir kusurcuğum vardur
 Çok su içursun bize (URL 3)

Türküde hamsinin denizden tezgâhlara, tezgâhlardan ise sofralara geliş serüveni anlatılmaktadır.

HASTA OLDUM DERE DUNE

Hasta oldum derdune
 Oku bağa yasini oku
 Gün boyunca ağlayıp da
 Yiyesun göz yaşını

Gel geç evun başından
 Evun başu şen olsun
 Çağır beni geleyim da
 Gelmeyenler körolsun

Kemençemin kulağı
 Eruktendir erukten

Ben nasıl ayrılalım da

Senun gibi ferukten (TRT, 2006b, 452)

Âşık sevgiliye hissettiği duyguların yoğunluğundan ve sevgilinin onun duygularına cevap vermeyişinden dolayı hastalanmıştır. Bu dertten öleceğini düşünen âşık sevgiliye “oku bana yasini” diyerek aslında onun hastalığına çare olmasını istemektedir. Çare ise sevgilinin onun duygularına karşılık vermesindedir. Âşık sevgiliden evinin kapısından geçmesini isteyerek onun bu hareketinin sadece onu değil ona ait her varlığı sevindireceğini ifade eder. Âşık sevgiliye o kadar bağlanmış durumdadır ki senin bir lafinla ben her yere gelirim yeter ki çağırın sen ol der. Âşık, sevgiliyi genç ve güzel olmasından dolayı ferîğe benzetmektedir. Bundan dolayı âşığın böyle genç ve güzel sevgiliden vazgeçmesi mümkün değildir. Kemeçe kulağı ve eruk (erik) ifadeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

HEY ETTİM KOYUNUMU

Hey ettim koyunumu

Düzü yayılı düzü

Deli eyledi beni

O köpeğinin kızı

Nasıl parlayı nasıl

Kamamın gümüşleri

Sen getirdin başıma

Bu çekilmez işleri

Yüzdürdüm kayuğumu

Yalı gedeyi yalı

Peşine vereceğim

Babamdan kalan malı (URL 3)

Âşık, sevgiliye acımasızlığından dolayı hakaret ederek köpeğin kızı demektedir. Sevgilinin âşığına yüz vermemesi âşığı deli etmektedir. Âşığa göre

sevdalığın çekilmez tarafını dert olarak başına sevgili sarmıştır. Ancak âşık yine de sevgili uğruna varını yoğunu dökebilecek sevdaya sahiptir. Koyun, kama, gümüş, kayuk (kayık), yalı (sahil) kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

HOPA'DAN ARHAVİ'DEN

Arhavi'den Hopa'dan
Gel gidelim Pazar'a
Ben Pazar'da duramam
Beni Rize'de ara

Oy Sürmene Araklı
Olur mu böyle keder
O Sürmene yaylası
On beş doktor bedel

Araklı Yomura'dan
Geçelim Trabzon'a
Sular içinde birdir
Trabzon'da Kisarna

Çıkalım Boztepe'ye
Bir eğlence edelim
Geldi Ege vapuru
İstanbul'a gidelim

Ege indi limana
Yandan iskantil attı
Ben de atladım ona
Sabaha karşı kalktı

Kaptan gündüz geçelim
 Akçaabat Yoroaları
 Çok lezzetli tatlıdır
 Şu Ordu'nun findığı

Fatsa Ünye Terme'den
 Şu Çaltı'yı geçelim
 Samsun güzel şehirdir
 Bir eğlence edelim
 Sinop Gerze suyundan
 Doya doya içelim

Oy Zonguldak Zonguldak
 Sende kaldı ümüdüm
 Toprağına bereket
 Altın olsun kömürün

Oy İstanbul İstanbul
 Deniz taşları yıkar
 Oy İstanbul kızları
 Gezerler vitrinleri

Gezerler vitrinleri
 Seyrederler kumaşa
 İki metre basmalan
 Giyinir baştan başa

Bir tabiyatları var
 Azacık yemek yerler
 Yanağını dişlesen
 Karakola giderler

Bir tokat da vurursan

Boşanacağım derler (URL 3)

Türkü kahramanı türküde İstanbul'a gidiş yolundaki tüm Karadeniz şehirlerini ve özelliklerini saymaktadır. Türkü kahramanına göre Of, Sürmene yaylası on beş doktora bedel olmasıyla Boztepe eğlenilecek yer olmasıyla, Ordu fındığıyla, Samsun güzelliğiyle, Sinop, Gerze suyuyla, Zonguldak kömürüyle, İstanbul ise kızlarıyla, kızların giyimleri ve tabiatıyla meşhurdur.

İKİ DE BÜLBÜL BİR DEREDE ÖTÜŞÜR

İki de bülbül bir derede ötüşür

Ötme bülbül derdim bana yetişir

Ateş düşmüş ciyerim tutuşur

Bağlantı:

İmana gel sevdiceğim imana

Mail oldum kaşı gözü kemana

İki bülbül geldi konu çimene

Kendim sevdim kendim oldum divane

Ben ölürsem gurbet elde kime ne

Bağlantı (TRT, 2006b, 478)

Ayrılığın ve gurbetin işlendiği türküde türkü kahramanı derdinin büyüklüğünden bahsetmektedir. Bülbül güzel sesiyle âşığın daha da dertlenmesine sebep olmaktadır. Benim derdim zaten bana yetiyor. Gurbet ve yar hasreti yüreğimi yakarken sen de yanık yanık ötüp derdime dert katma, içimi daha fazla yakma diyen âşık, bülbüle sitem etmektedir. Sevgilinin kaşı ve gözü kemana benzetilmiştir. Âşık sevgilin kaşına ve gözüne meyletmıştır. Ancak sevgili acımasızdır. Çünkü âşığa karşılık vermemektedir. Âşık, sevgiliyi aklını yitirecek kadar çok sevmektedir. Fakat bu durum sevgili tarafından önemsenmez. Bu yüzden âşık, gurbet elde ölürse

sevgilinin bundan üzüntü duymayacağını dile getirmektedir. Son bentte bülbül ve çimen kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

İKİ İKİ DÖRT EDER

Dumanlı derelere
Seni vermem ellere
Sana dargın değilim
Dargınım senelere

Yeter güzelim yeter
İki iki dört eder
Bırak yakamı bırak
Anan beni del'eder

Duman dağa iz eder
Derelere az eder
Sevdalı sevdasına
Cilve eder naz eder

Yeter güzelim yeter
İki iki dört eder
Bırak yakamı bırak
Anan beni del'eder

Duman dağın üstüne
Gittikçe azlaniyi
Babası benden yana
Anası nazlaniyi

Yeter güzelim yeter
İki iki dört eder

Bırak yakamı bırak
Anan beni del'eder

Duman dağın üstüne
Bulutlan yarışığı
Sevdim seni güzelim
Eller ne karışığı

Yeter güzelim yeter
İki iki dört eder
Bırak yakamı bırak

Anan beni del'eder (URL 3)

Âşık sevgiliye yıllardır kavuşamamıştır. Âşığa göre bunun sebebi sevgili değil yıllardır. O yüzden sevgiliye değil sevgiliye kavuşmadan geçen yıllara dargındır. Âşık 3. bentte dumanın dağı sarmasıyla sevgilinin kendisini sevdiğinden dolayı naz yapması arasında benzerlik yönünden ilişki kurmuştur. Çünkü dağın sevgilisi dumandır ve dağı sarmaktadır. Sevgili ise âşığını sevdiğinden dolayı ona naz yapmaktadır. Âşık sevgiliyle arasındaki aşka, sevgilinin annesinin izin vermediğini ancak babasının izin verdiğini ifade etmektedir. Anne burada engel olarak simgelenmiştir. Sevgilinin annesinin engel olması âşığı korkutmuştur. Bundan dolayı sevgiliye “Bırak yakamı bırak / Anan beni del’eder” dizeleriyle durumu izah etmektedir. Ancak âşığın sevgiliden geçmeye niyeti yoktur. Âşık sevgiliye olan aşkının üçüncü kişileri ilgilendirmediğini belirtir. Duman, dere, dağ, bulut kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır. 3. bentte bulunan duman ve dağ unsurları ile sevgili ve âşık arasında benzerlik yönünden ilişki kurulmuştur.

İNDİM DEREYE DAŞ BULAMADIM

İndim dereye
Daş bulamadım
Kendime göre

Eş bulamadım

Bağlantı:

İşvesi yoktur

Cilvesi çoktur

Ha bu cihanda

Kız gibi yoktur

İndim dereye

Çay kara taşlar

Yaktı canımı

O kara kaşlar

Bağlantı

İndim dereye

Çay kara taşlar

Sevdanın hası

Serah'ta başlar

Bağlantı (URL 1)

Türkü kahramanı derede yoğun olarak taş bulunmasına rağmen taş bulamayışı ile dünyada o kadar insan varken kendisine göre eş bulamayışı arsında ilişki kurmuştur. Türkü kahramanına göre dünyada, sevdiğine hoş görünmek için cilveli davranışlarda bulunan kızıdan daha değerlisi yoktur. Sevgilinin kara kaşı da bu işve ve cilvenin bir parçası olduğundan dolayı âşığı oldukça etkilemektedir. Türkü kahramanı Çaykara'yı (şerah) yücelterek en güzel aşkın burada başladığını ifade eder. 3. ve 4. bentte bulunan çay kara, taş ve dere kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

İSLANDI DA ÖTMİYİ

İslandi da ötmeyi
 Kemençemun telleri
 Kaliba mi döktürdün (da)
 Ha bu zenne belleri

Yaylanın çumeninde
 Gari bölerim gari
 Bu ela gözlerune (da)
 Dolan olayım yavri
 (Gız dolanayım yavri)

Evinin arkasında
 Buzi gırarım buzi
 Gurban olayım ona (da)
 Bir annenun bir gızı (TRT, 2006b, 490)

Türküde âşığın sevgilinin fiziksel özelliklerini beğendiği dile getirilmiştir. Sevgilinin beli o kadar incedir ki âşık onun belinin güzelliğini yücelterek, sevgiliye belini özel bir kalıp ile mi bu kadar güzel hale getirdiğini sormaktadır. Böyle bir şeyin mümkün olmayacağını âşık bilmektedir. Fakat sevgilinin belini beğendiğini, sevgiliye bu şekilde ifade etmektedir. Sevgilinin gözleri eladır ve âşık sevgilinin sadece belini değil gözlerini de beğenmektedir. Türküde, âşığın sevgiliye kurban olması, sevgiliye canını feda edecek kadar çok sevmesi demektir. Kemençe, tel, yayla, çimen, gar (kar) ve buz kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

İSTANBUL'UN ETİRAFI METERİS

İstanbul'un etirafı meteris
 Meterisden telli de kurşun atarız
 Üç kardaşız bir orduya yeteriz

Bağlantı:

Of ayrılık yenilede bükü belimi

Seferberlik ne yamanca yıktın evimi köyümü

Vara vara vardım balkan aresi

Bu hasretlik var mıda bunun çaresi

Sende sevda bende kurşun yarası

Bağlantı (TRT, 2006b, 491)

Türkü, Birinci Dünya Savaşı sırasında Rus ordularının Trabzon'u işgali üzerine batıya doğru göç eden insanların duygularını dile getirmektedir. Memleketten mecburi olarak uzaklaşan türk kahramanı, memleketten ayrılmanın, başka yerlere göç etmenin, evsiz kalmanın çok ağır olduğunu ifade etmektedir. Türkü tarihi bir olayı konu almıştır.

İŞTE GELDİM EKİM BÜKÜM (RAMAZAN MANİLERİ)

İşte geldim ekim büküm

Arkamda davulum yüküm

A benim beyim efendim

İptida selam aleyküm

İşte geldim kapınıza

Selam verdim hepinize

Selamımı almazsanız

O da sizin keyfinize

İşte geldim koşa koşa

Ayağıma vurdum taş

Benim devletli efendim

Hareminle binler yaşa

Pilavın kokusu geldi
 Maninin arkası geldi
 Bahşışimi yolla beyim
 Gözümün uykusu geldi

Uykuda uyur beylerim
 Ben kapılarda beklerim
 Bana bahşış gelmez ise
 Ben nerelere giderim

Ramazanın onbeşinde
 Çoluk çocuk var peşimde
 Buradan bahşış çıkmazsa
 Uğursuzluk var işimde

Ramazan geldi gidiyor
 Camilere nur iniyor
 Kapınızda dura dura
 Fenerimde mum bitiyor

Davulumun ipi kaytan
 Sırtımda kalmadı mintan
 Ver efendim bahşışimi
 Bayrama alayım mintan

Şekerim var ezilecek
 Tülbentlerden süzülecek
 Daha çok söyledim ama
 Çok yerler var gezilecek (TRT, 2006b, 492)

Türkü, ramazan davulcu türküsüdür. Türküde ramazan davulu çalma geleneğini anlatmaktadır. Sahura kalkan insanlara iyi dileklerde bulunan davulcu

halktan bahşış istemektedir. Türküde davulcu, ramazanın kutsal bir ay olduğundan ve camilere nur indiğinden bahsetmektedir. Davulcu, davulunun özelliklerinden bahsederken daha çok yerlere gidip mâni söyleyip halkı sahura kaldırarak bahşış toplaması gerektiğini belirtmektedir.

KAHVECİLER KAHVE KOYAR FİNCANA

Kahveciler kahve koyar fincana
Dudakları benzer leyl-i mercana vay
Sürmelim vay vay sürmelim vay
Vay vay vay sürmelim vay

Ezrail gelse de kıymaz bu cana
Kıyan ellerine de kurban olduğum vay
Sürmelim vay vay sürmelim vay
Vay vay vay sürmelim vay

Bağlantı:
Of of of kaşlar kara gözler elâ
Kırpikleri sürmelim vay
Vay vay sürmelim vay
Seni alıp bu diyardan gitmeli vay
Vay vay sürmelim vay

Odalar yaptırdım gelip geçmeye
Çeşmeler yaptırdım suyun içmeye vay
Sürmelim vay vay sürmelim vay
Vay vay vay sürmelim vay

Kavli karar ettim alıp kaçmaya
Siyah perçemine kurban olduğun
Bağlantı (TRT, 2006b, 498)

Âşık sevgilinin dudaklarını renginden dolayı kırmızı mercana benzetmektedir. Sevgili o kadar güzeldir ve âşık ona o kadar sevdalıdır ki Azrail'in onun canını almasına gerek yoktur. Âşık zaten sevgilinin aşkından ölmektedir ve âşığı öldüren sevgiliye âşık buna razıdır, canını sevgiliye feda etmeye hazırdır. Sevgilinin perçeminin siyah, kaşının kara, gözünün ela ve kirpiklerinin sürmeli olması sevgilinin güzellik unsurlarıdır. Âşık bu güzellik karşısında sevgiliye öyle büyük duygularla bağlanmıştır ki sevgiliyi alıp onunla murada ermek istemektedir. Âşık sevgiliye kavuşacağı odayı ve elinden su içeceği çeşmeyi hayali olarak inşa etmektedir. Âşık sevgiliyi kaçırarak onunla arzu ettiği ne varsa yaşamaya karar vermiştir. Kahve ve kahveci kelimeleri söz kalıbı vay vay vay sürmelim ve of ünlemleri söze güç katmak için kullanılmıştır.

KAPISININ ÖNÜNDE YEŞİLLER PAZILARI

Kapısının önünde

Yeşiller pazilari

Niya kara yazıldı

Alnumun yazilari

Aşma kırani aşma

Ben seni taniyirum

Yeşil çiçekleri

Cilvelim sanayirum

Bu sene yaylacıyım

Koyunlari heylerum

Olsa eski gunlerum

Daha güzel söylerum

Yaylanun çimenini

Benum tor atum eşti

Ah neşeli günlerum

Arkadaş benden geçti

Atümi çektum hana
 Boyi aldı tavana
 Ben kurban olayım
 Orta boylı hava'ma
 Hava'm havalursun
 Duşer yuvarlanursun
 Hava'm gıtma kocaya
 Belkı bana kalursun

Arkasından aşğa
 Saçları yayım
 Bu ne kadar güzelluk
 Yaratana olayım
 Sevdaliyim sevdali
 Kurudum oldum çalı
 Derman kalmadı bende
 Kız sana vurulalı (TRT, 2006b, 511)

Türkü kahramanı sevgiliye kavuşamadığı için alın yazısını kara olarak nitelendirmektedir. Siyah burada âşğın kaderinin istediği gibi olmaması ile ilişkilendirilmiştir. Sevgili âşğın gözünde yeşil çiçekler gibidir. Çünkü yeşil ilkbaharın rengidir. Âşğın kalbini heyecanla dolduran sevgili doğayı güzelleştiren yeşil çiçeklere benzetilmiştir. Âşık her gördüğü çiçeği sevgili olarak hissederek sanki her yeşil çiçekte onun hayalini görmektedir. Çünkü sevgili çok özlenmiştir. Özleminden dolayı eski neşesi kalmayan türkü kahramanı bundan dolayı neşeli türküleri söyleyemediğinden yakınmaktadır. Âşık sevgiliye kimse ile evlenmemesi gerektiğini belki sonunda kendisi ile kavuşabileceğini telkin etmektedir. Sevgili orta boyludur ve saçları uzundur. Âşık için bunlar güzellik unsurudur. Âşık sevgilinin her zerresi için kendisini feda edebilecek durumdadır. Sevgiliye olan hasretin ve sevginin büyüklüğü âşğı zayıflatarak bir çalı haline getirmiştir. Âşık zayıfladığından dolayı artık bitkin bir haldedir. Pazı, yayla, koyun, çimen, torat ve tavan kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

KAR YAĞAYI YAĞAYI

Kar yağayı yağayı
Sultan murat başına
Evlendirdiler beni
Onüç ondört yaşına

Bağlantı:

Ey gidi yalan dünya
Böyle mi galacasun
Vur deysin sevdanı
Beni mi alacasun
Seni zalimin kızı
Yuvamı yıkacasun
Kız yuvamı yıkıp da
Rahat mı duracasun

Kar yağar batman batman
Ben karlı yerde yatmam
Aman mezarcılarım
Üstüme toprak atman
Bağlantı

Kar yağayı yağayı
Fındığın dallarına
Allah düşürsün seni
Bu benim kollarıma

Bağlantı

Kar yağayı yağayı
Yaylanın yollarına
Mevlam yardım eylesin

Sevdalı kullarına

Bağlantı (TRT, 2006b, 513)

Türkü kahramanı erken yaşta evlilik yaşamıştır. Ancak evli olduğu halde kendisine karşı duyguları olan bir kişinin varlığından haberdardır. Seven kişi sevdiği ile kavuşmayı istemektedir. Fakat sevilen evli olduğundan dolayı böyle bir durumun mümkün olmayacağını, olsa bile mutlu olamayacaklarını ifade etmektedir. Fakat sevilen de onu seven kişiye karşı boş değildir. Bu yüzden seven, sevilen ile kavuşmayı dileyerek, Allah’a sevdalı kişilere yardım etmesi için dua etmektedir. Kar, Sultan Murat, fındık ve yayla kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

KARADENİZ UŞAĞI

Karadeniz uşağı

Yaman bağlar kuşağı

Trabzon uşağı

Şaka maka dinlemez

Çeker vurur bıçağı

Pençeren yukarı

Çıktım odalarına

İki kız yanyana

Yatsam ortalarına

Cigaramı yaktırdım

Pençereye kondurdum

Öpe öpe uyandım

(...) arası

Yeni yol güzelleri

Mavi mavi gözleri

Oğlan kıza bakarken
Yitirdi öküzlere

Hay paralı paralı
Paraları turalı
Görmedim senin gibi
Bu dünya kurulalı

Denizin kenarında
Kalaylarım kazanı
A kız senin aşkından

Tutmadım ramazanı (URL 3)

Türkü, Karadeniz uşağının sert ve ani öfkelenen yapısını anlatmakla başlamaktadır. Ancak türkünün devamında bu söyleme uygun bentler bulunmamakta ve türkü kahramanı kızlara olan tutkusundan bahsetmektedir. Bu tutku daha çok cinsel manadadır. Türkü kahramanı yan yana yatan iki kızın ortasında yatmak ve 3. bentte üç nokta (...) ile doldurulan kısımda yazılmayan, sevgilinin müstehcen yerlerinden öperek uyanmak ister. Sevgilinin bu anlamda çok güzel olduğunu ve ona hissettiği duygulardan dolayı farz olan (Ramazan Orucu) dini vecibelerini yerine getirmediğini belirtmiştir. Âşık bu aşktan dolayı hastalanarak oruç tutamaz hale geldiğini anlatmaya çalışmaktadır. Paralı, turalı, deniz, kalay ve kazan kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

KARADENİZ'İN KIZI

Karadeniz'in kızı
Koysun eline kına
Taksın altın kemeri
Öyle gelsin yanıma

Uçan kuş tutulur mu

Sevda unutulur mu
Can geldi boğazıma
Aşağa yutulur mu

Of soralım çobanlara
Yüksek dağlar kar mıdır
Sevdalıktan ölene
Sorun sual var mıdır

Yüksek dağın kuşuyum
Denize konacağım
İste beni babamdan
Vermezse kaçacağım

Aşalım buluşalım
Dünyayı dolaşalım
İkimiz de sevdalı
Rize'ye buluşalım (URL 3)

Âşık sevgiliyle evlenmek istediğini “Karadeniz’in kızı/ Koysun eline kına/ Taksın altın kemeri/ Öyle gelsin yanıma” dizeleriyle dile getirmiştir. Sebebi ise kınanın gelinlerin eline yakılması, kemerin ise gelinlerin düğünde beline takılmasıdır. Sevgiliyle evlenmek isteyen âşık uçan kuşun tutulamayacak olması ile sevgilinin unutulamayacak olması arasında ilişki kurmuştur. Âşık sevgiliye olan özleminden dolayı can çekişmektedir. Sevgilinin duyguları da âşık ile aynıdır. Sevgili, âşığa kendisini aile fertlerinden istemesi gerektiğini, eğer vermezlerse kendisine kaçacağını belirtir. Âşığa göre sevdalıktan ölen kişiler sorgu sual olmadan cennete gidecektir. Çünkü onlar yaşadıkları aşktan dolayı bu dünyada cehennem ateşini görmüşlerdir. Sevgili kendisini kuşa benzetmektedir. “Yüksek dağ” engelin büyüklüğünü ve aradaki mesafenin fazlalığını simgelemektedir. Sevgililer, engeller ne kadar büyük, mesafeler ne kadar uzun olursa olsun bu engelleri aşıp birbirine

kavuşma noktasında kararlılıklarını göstererek buluşma yerini Rize olarak belirlerler.

3. bentte bulunan çoban, dağ ve kar kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

KARŞI BERİ MEZERE

Karşı beri mezere

İçinden akar dere

Gördü seni gözlerim (de)

Bakar mı başka yere

Ormanın ağaçları

Dalgalıdır dalgalı

İlişmeyin gülüme (de)

Sevdalıdır sevdalı

Goyun beklerim goyun

Kurt yeri bacağı

Seni benden alanın (da)

Yıkarım ocağını (TRT, 2006b, 526)

Âşık, sevgiliye olan duygularının yüceliğinden dolayı ondan başka kimse ile ilgilenmeyeceğini belirtmektedir. Sevgilinin gönlünün de kendisinde olduğunu bilen âşık, sevgiliye hissettiği kıskançlık duygusuyla sevgilinin aklına girip, aralarını bozmaya çalışan kişileri öldürmekle tehdit etmektedir. Mezere, koyun, orman, ağaç ve kurt kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmaktadır.

KAYALAR AŞAMAZSUN

Kayalar aşamazsun

Alduğun yaşamasun

Ben sevdim eller aldı

Mevlam bağışlamasun

Ben nasıl çıkacağım
 Kayanın bayırını
 Ben sevdim eller aldı
 Görmesun hayırını

Gürgen vereyum ateş
 Beni yanay beni
 Sarıldı boğazıma
 Sen alacasın beni

Al tavan tekkeleri
 Belleirum yerleri
 Zamanında vermedun
 Sen böyle haberleri

Ozandan geçe geçe
 Ozanı heceledum
 Güldüm de dedum ona
 Yeni sevda eyledum (TRT, 2006b, 535)

Âşık, sevdiği kişi tarafından kabul görmemiştir. Sevgili ise âşıktan yüz çevirerek başkası ile görüşmeye başlamıştır. Âşık, sevgiliyi alan kişiye, rakibine beddua ederek sevgiliye doyamadan, sevgilinin ölmesini ve ona da yar olmamasını Allahtan istemektedir. Âşığın duaları kabul olmuş olacak ki sevgili âşığa geri dönmüştür ve onunla evlenmek istediğini âşığa söylemiştir. Ancak âşık zamanında beni kabul edecektin, şimdi ben seni kabul edemem, benim yeni bir sevdiğim var diyerek zamanında çok sevdiği kişiyi geri çevirmiştir. Kaya, gürgen, tavan, tekke ve ozan gibi kelimeler söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

KAYALARDAN KAYARIM

Kayalardan kayarım

Yoktur benim ayarım

Ben bu dertten ölürsem

Kaderime sayarım

Yükseklere kar yağmış üşümedin mi

Sen bu işin sonunu düşünmedin mi

Yağmur yağar yağmur

Derin derin göllere

Tabur kalksa üstüme

Virmem seni ellere

Yükseklere kar yağmış üşümedin mi

Sen bu işin sonunu düşünmedin mi

Of dağlar dağlar dağlar

Gurbette anam ağlar

Gurbette yarı olan

Hem ah çeker hem ağlar

Yükseklere kar yağmış üşümedin mi

Sen bu işin sonunu düşünmedin mi (URL 3)

Âşığın sevgiliye olan aşkı o kadar büyüktür ki tabur üzerine kalksa sevgiliden asla vazgeçmez. Sonu ne olursa olsun sevgiliden vazgeçmeyen âşık, sevgilinin aşkının verdiği dertten ölmeye razıdır. Yalnızca sevgilinin aşkından dertlenmeyen âşık aynı zamanda gurbettedir. Âşık için en zor olanı ise gurbette aşk acısı çekmektir. Bu yüzden âşık, içi yanarak (ah çekerek) ağlamaktadır. Kaya, kar, yağmur ve göl kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır. Dağ ise hem ünlem hem de âşığın dertleştiği canlı bir varlık olarak tasavvur edilen doğa unsurudur.

KAZMA VURDUM ÇİMENE

Kazma vurdum çimene

Çimenin çiçeğine

Allah beni kavuştur

Yarın güccüceğine

Vur ekine kazmayı

Aktarma alacağım

Olmaz böyle sevdalık

Düşüp bayılacağım

Saçma atarım saçma

Oğuzköy deresine

Yemin ettum sevdiğim

Senden geçmemesine (TRT, 2006b, 538)

Âşık sevgiliden uzakta kalmıştır ve ona kavuşmayı arzu etmektedir. Çünkü âşık ayrı kalınarak sevdalığın yaşanmayacağını düşünmektedir. Sevgiliden ayrı kalan âşık, sevgilinin özlemiyle kendini iyi hissetmemektedir. Fakat âşık ne olursa olsun sevgiliden vazgeçmeyeceğine yemin etmiştir. Kazma, çimen, çiçek, ekin, aktarma, saçma ve Oğuzköy deresi gibi kavramlar söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

KEMENÇEMİN TELLERİ

Kemençemun telleri

Zilvane'dir zilvane (oy)

Seni sevdum seveli

Oldum deli divane (oy)

Ah yavrum yar olasun

Cevayir bağ olasun (oy)

Bağa göre yar mi yok

İsterum sen olasun (oy)

Gene geldi yaz başı

Açtı sarı çiçeğum (oy)

Hak nasip edecek mi

Senunla güleceğum (oy) (URL 1)

Âşık, sevgiliye âşık olduğu günden sonra sevgilinin aşkından, aklını ve mantığını kaybetmiş haldedir. Sevgiliye olan aşkıdan başka hiç kimseyi gözü görmeyen âşık, aslında etrafında çok insan olduğunu fakat yalnızca sevgilinin aşkını istediğini belirtmektedir. Âşık için sevgili zümrüt ve pırlanta (cevayir) gibi değerlidir. Bundan dolayı sevgili cevayire benzetilmiştir. Yazın gelmesi ile açan sarı çiçekler doğanın yüzünü güldürmüştür. Âşık, kendisinin de yazının gelerek, sevgiliyle kavuşabilmenin Allah tarafından ömrüne yazılıp yazılmadığını sorgulayarak beklemektedir. Burada birbirlerini tamamlaması yönünden sevgili ile sarı çiçek arasında ilişki kurulurken doğa ve âşık arasında da ilişki kurulmuştur. Çünkü doğanın yüzünü güldüren sarı çiçeklerdir. Âşığın yüzünü güldüren ise sevgilidir. Kemeñçe, tel ve zilvane kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

KEMENÇEMİN TELLERİ

Kemeñçemin telleri

Bulgaridir bulgari

Allah alsın kocanı

Sen kalasın dul karı

O vakit sen alırsın

Benim gibi fakiri

Ben de sana veririm

Dünyada hep varımı

Ona göre anlarsın

Ha bu benim halimi
 Bu işi tez görelim
 Sıkma benim canımı

Ben dünyaya değişmem
 Senin gibi hanımı
 Bana merhamet eyle
 Ey Allah'ın zalimi (URL 3)

Âşık evli bir kadına tutulmuştur. Yasak aşkın anlatıldığı türküde âşık, sevdiği kadının kocasının ölmesini istemektedir. Bunun sebebi ise sevgilinin, âşığı ancak bu şekilde kabul edecek olmasıdır. Âşık için sevgiliden daha değerli bir şey yoktur dünyada. Sevgilinin onu kabul etmesi halinde sevgiliye varını yoğunu teslim edecektir. Sevgilinin merhamete gelmesini isteyen âşık, bir an evvel kavuşmanın gerçekleşmesi için sevgiliye telkinde bulunmaktadır. Kemençe ve tel kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

KIZ KAPININ ÖNÜNDEN

Kız kapının önünden
 Gelir geçer araba
 Hoşgeldiniz matmazel
 Daha sonra merhaba

Oy Kadırğa Kadırğa
 Cuma gelmedi mi
 Senin yalanların
 Daha tükenmedi mi

Oy gidi Karadeniz
 Doldu da taşamıyı
 Etmiyelim sevdalık

Edenler yaşamayı

Dereleler akmayıle

Ne olur bakmayıle

Adam adamı yer mi

Sevdalık yapmayıle

Ayvanın çalısını

Kes de al yarısını

Güzel kızları gören

Boş eder karısını (URL 3)

Âşık, sevgiliye matmazel olarak hitap etmektedir. Bunun sebebi sevgilinin nazlı ve âşığına karşı sergilediği vurdumduymaz tavırlarıdır. Âşık, sevgilinin bu tavırlarından dolayı onun duygularına inanmamaktadır. Âşık, sevgiliden duygularına karşılık vermesini istemekte, bu isteğini “Adam adamı yer mi/ Sevdalık yapmayıle” dizeleri ile dile getirmektedir. Türkünün son bendinde türkü kahramanı, güzel kızların, evli erkekleri yuvalarından edebileceğini belirtmektedir. Türküyü oluşturan bentler arasında anlamlı bir geçiş bulunmamaktadır. Kadırğa, cuma, Karadeniz, dere, ayva ve çalı kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

KUKO DALDAN AŞAĞI

Kuko daldan aşağı

Geluyi ağır ağır

Gel da eskisi gibi

Bizim kapıda bağır

Kapisinin önünde

Merek varıdı merak

Bi de dumenleyem

Bi dedum evleneyum bi dedum ne gerek

Sıgaramın dumanı
 Keseyi nefesumi
 Bağurdum iki ağız
 Tanıdun mi sesumi

Gece geldum duydun mi
 Güzelim uyudun mi
 Bağırdum kapılarda
 Sesumi tanıdun mi

Kemençemin kapağı
 Sari tenekedendur
 Ellere güneş alır
 Bize yağmur nedendur

Kaleden tüşdi bir taş
 Tuşdi da vurdı bana
 Felek sana ne ettum
 Sen da eyledun bana (TRT, 2006b, 567)

Kuko, yörede guguk kuşu olarak bilinen ilk baharın gelişiyle yöre halkına baharın geldiğini müjdeleyen aynı zamanda da ötüşüyle insanları hüznendiren bir kuştur. Türkü kahramanının, kuko kuşundan, kapısında ötmesini istemesi onun hüznü sesini dinleyip dertlenmek istemesi ile ilgilidir. Âşık, sevgiliyle evlenip evlenmemek konusunda kararsızdır fakat sevgiliden de vazgeçmemektedir. Sevgilinin kapısında bağırarak ona varlığını hissettirmek istemektedir. Âşık “Ellere güneş alır/ Bize yağmur nedendur” diyerek yüzünün gülmediğinden, hep ağladığından ve murada eremediğinden yakınarak isyan etmektedir. İsyanı feleğedir. Onun bu halinin sebebi felektir. Merek, sigara, kemençe kapağı, sari (sarı) ve taş kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

MAÇKA YOLLARI TAŞLI

Of of

Maçka yolları taşlı

Gel uyu sarı saçlım

Ne oldu sana yavrum

Böyle gözlerin yaşı

Of of

Dereleler akar akar

Garısır denizlere

Gurban olayım yavrum

O sevdalı özlere

Of of

Gız tarlanın başları

Duman değil gar idi

Sevdiğim seninilen

Ne günlerum var idi

Of of

Yukarı gel yukarı

Irmağın gözündeyim

Eller ne dursa desun

Ben gene sözümdeyim (TRT, 2006b, 578)

Sevgilinin fiziksel özelliği olan sarı saç, âşık için sevgiliye ait güzellik unsurudur. Âşık sevgili ile buluşacaktır. Sevgili buluşma yerine gelirken üzüntülü bir haldedir. Buluşma yeri ise ırmak kenarıdır. Âşık, sevgilinin bu halinden dolayı ona acıyarak kendisine aşkla bakan gözlerinin hüznle dolmasını istemediğini, gözlerinin eskisi kadar mutlu bakması için canını bile feda edebileceğini söylemektedir. Âşık eski mutlu günlerini anımsayarak iç çekmektedir. Fakat sevgiliye ondan vazgeçmeyeceğini, sözünden dönmeyeceğini, kimsenin sözüne lafına bakmayacağını

bildirmektedir. Maçka, yol, dere, deniz, tarla, duman ve kar kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

MAÇKA’NIN YOLU TAŞLUK

Maçka'nın yolu taşluk

Fena şeydir sevdaluk

Sen çiçek ben yaprak

Hangi dallara açtuk

Makali'yim makali

Sar bağa o kollari

Uşak sağa yedurdum

Kazandığum pullari

Oy kemeemin yayi

Oynatayi dünyayi

Uşak almazsan beni

Terkederum dünyayi

Başına kara kalpak

Oy birbirunu alsak

Bu dünya böyle geçmez

İkimiz bir çift olsak (TRT, 2006b, 578)

Türküde seven yaprak sevilen ise çiçek olarak düşünölmüştür. Her ikisinin de farklı dallarda açmış olması birbirinden uzak kaldıklarını göstermektedir. Seven, sevilenin ona sarılmasını isteyerek, sevilenden onun bu isteğini kabul etmesini dilemektedir. Eğer sevilen, duygularına karşılık vermez ise seven dünyayı terk edecektir. Çünkü dünya sevilen olmadan manasızdır. Bu yüzden seven, sevilenle evlenmeyi isteyerek onsuz dünyanın duracağını, hayatın bu şekilde geçmeyeceğini ancak birbirine kavuşurlarsa dünyanın yaşanacak bir yer olabileceğini dile

getirmektedir. Maçka, taş, kemençe yayı ve kalpak kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

MAYIS AYI GELENDE

Mayıs ayı gelende (yar yar yar yar da uy aman)

Dağlarda kar olur mi (uy aman gelin aman)

Sevdum da alamadım (yar yar yar yar da uy aman)

Böyle sevda olur mi (uy aman gelin aman)

Yaz gelir çiçek açar (yar yar yar yar da uy aman)

Yeşiller yaprakları (uy aman gelin aman)

Sevdiğim senin için (yar yar yar yar da uy aman)

Tokduğum göz yaşları (uy aman gelin aman)

Bahçelerde kerez (yar yar yar yar da uy aman)

Kerezi asma sarar (uy aman gelin aman)

Sevdiğumi görünce (yar yar yar yar da uy aman)

Erur yüreğim yanar (uy aman gelin aman)

Turki söylerum turki (yar yar yar yar da uy aman)

Sevdiğim senin için (uy aman gelin aman)

Biraz daha diyeyim (yar yar yar yar da uy aman)

Seni sevdiğim için (uy aman gelin aman) (TRT, 2006b, 587)

Âşık, mayıs ayında dağlarda kar olamayacağı ile sevdiğini alamadığından dolayı böyle sevdalığın sevdalık sayılmayacağı arasında ilişki kurmuştur. Yaz gelince çiçekler açar ve yapraklar yeşiller. Lakin âşığın yazı gelmemiştir. Çünkü o sevdiğinden ayrı kaldığı için ağlamaktadır. Sevdiğine uzaktan bakmak âşığın içini yakmaktadır. Âşık bu yürek yangınıyla, içindeki tüm duyguları, türkü yoluyla dışa vurmuştur. Âşığın türküleri sevgili için ve onu çok sevdiği içindir. Bahçe, kerez (kiraz) ve asma kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

MEKTUP YAZDIM ALASIN

(of of) Mektup yazdım alasın

Okuyu ağlayasun

Mektubumun üstüne (da)

Durmayasun gelesin

(of of) Yazı yazarum yazi

Kurşun kalemiyilan

Gel gülüm konuşalım (oy)

Almak meramiyilan

(of of) Yazı yazarum yazi

Aynanın kapağına

Geldik mi yine yavrum (da)

Ayrılık sapağına

(of of) Gel gidelum gidelum

Aldı duman dağlar

Ağzım dilim kurudu (oy)

Ben sana yalvaralı (TRT, 2006b, 589)

Âşık, sevdiğine mektup yazmıştır. Sevgiliden isteği ise mektubu okuduktan sonra mektuptaki özlemi hissederek gelmesidir. Âşık, sevgiliye duygularını anlatmak için onunla buluşmak ve konuşmak istediğini belirtmektedir. Âşık, sevgili ile konuşurken evlilik için konuşmaktadır. Amaç gönül eğlendirmek değildir. Fakat sevgili naz yaparak âşığın duygularına cevap vermemektedir. Âşık ise sevgiliye bir ışık yakması için dili damağı kuruyuncaya kadar yalvarmaktadır. Yazı, ayna, dağ ve duman kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

MENŞURE DEDİKLERİ

Menşure dedikleri oy

Kız sen misin sen misin

Methediyular seni oy
O kadar güzel misin

Bağlantı:

Karanfilsin dalımsın oy
Çiçeğimsin balımsın
Gir koynuma menşure'm oy
Sen benim öz yarımsın

Ay olmaz güneş olmaz oy
Yarin yanağı gibi
Yüzünde yedi renk var oy
Ebemkuşağı gibi

Bağlantı

Güneş vurdu eritti oy
Çöl dağların karını
Var mudur benim gibi oy
Böyle seven yarini

Bağlantı

Düştüm gurbet ellere oy
Gız seni unutamam
Bekle beni menşure'm oy
Üstüne yar tutamam

Ayımsın güneşimsin oy
Yıldızlara eşimsin
Yaktın beni menşure'm oy
Sönmeyen ateşimsin

Sevdaluk ince maraz oy
 Canı çıkarır tenden
 Allah bilir kalbimi oy
 Geçemiyorum senden

Bağlantı (URL 1)

Menşure güzelliği ile dillere destan olmuştur. Âşık bu güzelliğin farkındadır. Âşığa göre Menşure ay ve yıldızlardan daha parlak, güneşten daha göz kamaştırıcıdır. Bundan dolayı sevgili Ay'a, Güneş'e ve Yıldız'a benzetilmiştir. Sevgilinin yüzünün güzelliği ebemkuşağına (gökkuşağı) benzetilmiştir. Aynı zamanda sevgili karanfile, çiçeğe ve tatlılığından dolayı bala benzetilmiştir. Sevgilinin bu özelliklerinden dolayı âşık sevgiliyi herkesten çok sevmektedir. Âşık gurbet elde Menşure'den uzaktadır. Ancak Menşure, âşığın kalbinde sönmeyen bir ateştir ve vazgeçilmesi mümkün değildir. Menşure'ye kavuşmak isteyen âşık, ondan kendisini beklemesini istemektedir. 4. bentte, güneş, dağ ve kar kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

MEZARLAR İÇİNDE BENİM MEZARIM

Mezarlar içinde benim mezarım
 Gelenin geçenin bağrın ezerim
 Bu fani dünyada sensiz gezerim

Al bayrağını dağlara dolaşalım gezelim
 Hovardasını baskın verelim ezelim (URL 3)

Âşık sevgilinin yokluğuyla ölü gibidir. Bundan dolayı kendini mezarda hissederek onun bu halini görenlerin içini acıtmaktadır. Sevgiliyle dağlarda buluşmayı dileyen âşık, sevgiliye dağda çapkınlık için buluşanlara kendimizi gösterip, sevdamızla onları ezelim diyerek sevgilerinin büyüklüğünü “Al bayrağını

dağlara dolaşalım gezelim” ifadesiyle herkese göstermeyi dilemektedir. Kara karga türkûde ölümü çağrıştırdığı için beddua anlamında kullanılmıştır.

NASIL PARLIYOR NASIL

Nasıl parlıyor nasıl
Trabzondaki daşlar
Bir kaç dane diyeyim
Dinlesin arkadaşlar

Vali keliyi vali
Elleri keri bağı
Biraz darif edeyim
Başıma gelen hali

Aca nereye korler
Sevdalıktan eleni
Biraz darif edeyim
Başıma gelen hali

Sevdalık ede ede
Geldim ha bu yaşına
Bir güzel yol şaşırdı
Geldi yanı başına

Ver Allahım sabırlık
Sevdalı yürekliye
Sordum kız nerelisin
Nerden geldin buraya

Derenin kıyısında
Yıkıyı çamaşırı

Sordum kız nerelisin
Dedi kıran aşırı

Dedim Urum kızına
Kız annen arar seni
Başladı yalvarmıya
Sen alacasın beni

Ah ne dedimsen ona
Ondan kurdulamadım
O kavurun kızının
Gönlünü kıramadım

Seni yuduren arar
Ufacığıma dedim
Gönlünü kıramadım
Aldım kabul eyledim

O benim güzelimlan
Yaylaya gideceğim
Daha yeni sevdalı
Söyleyi güleceğim

Daha yeni sevdalı
Sormayın aramızı
Nazlı yarin annesi
Şikahat etti bizi
O benim ufacığım
Zilifini darıyı
Geldi iki jandarma
Köyde beni ariyi

Aldım ufacığımı
Aldım da çıkdım evden
Jandarmalar arıyor
Çıkalım ha bu köyden

Dedi bana güzelim
Biz gidelim nereye
O benim güzelimlan
Kezerken köyden köye
Köyden köye kezerken
Geldik Kemaliyeye

O benim güzelimlan
Orada biraz kaldım
Bir gün bir akşam
Üsdü aksı bir haber

Aksı bir haber aldım
Dedim nedir bu haber
Jandarmalar geliyor
Başçavuş da beraber

Hemen çıkdım kapıya
Bir sağa sola bakdım
Aldım ufacığımı
Hemen oradan kaçtım

Kel beşime beşime
Deyirim e kız sana
Biraz bu yana geldim
Kavuşdım bir ormana

Daha güzel olursın
 Dara başını dara
 O benim güzelimlan
 Çıkdık da yaylalara

Yaylanın çimeninde
 Yarım dizime yattı
 Oturduk dinlenirken
 Karanlık da kabattı

Dedi bana güzelim
 Biz gidelim nereye
 Akşamı aldık ele
 Döndük ordan keriye

Şu karşıdan aşağı
 Dere geliyi dere
 Saat iki zamanı
 Geldik endik bir eve

Aldım ufacığımı
 Aldım da çıkdım düze
 Geldik ordaki eve
 Yadak serdiler bize

Ha buradan aşağı
 Yol iner Badişaga
 O benim güzelimlan
 Kakdık yatdık aşağı

Verdiğin şeker beri
 Aldım güzelim aldım

Birkaç akşam uykusuz
Kaldım orada kaldım

Dedim Urum kızına
Kız seni ne edeyim
Yakaladılar bizi
Uyan dedi Hüseyin

Haçan uyandım bakdım
Ağlayı da duruyı
Bakdım kabıdan biri
Hüseyin bağırıyı

Usdam kaç günde yabdın
Ha bu kadar yabıyı
Yürüdüm adım adım
Vardım açdım kabıyı

Bakdım burda dostlarım
Etti bana bu işi
Kırdı içeri bakdım
Maçkanın başcavuşu

Sevdağın beşine
Dökerdim derlerimi
Kırdı içeri hemen
Bağladı ellerimi

Bakdı burda yarimin
Eli koynunda kaldı
Düfek bıçak dabanca
Nem varısa dopladı

Ha buradan aşıağı
 Yol iner Badişıağı
 Aldı vurdılar bize
 Hemen oradan aşıağı

Düfeğim omuzuma
 Kola kiderim kola
 Doğrı ordan biz endik
 Ordan da karakola

Yaylanın çimeninde
 Yata güzelim yata
 Ordan hareket ettik
 Endik da Akçaabada

Asker ettiler beni
 Mekdup yazsam gımume
 Aldı çıkdılar bizi
 Doğrı mutteimume

Dururken kabısında
 Mutteimum çağırdı
 Aldı ifademizi
 Beni yardan ayırdı

Kız sana vurulalı
 Kalmadım yarı yarı
 Allah başa vermesin
 Canlı ayrılıkları

Yüreğimin derdini
 Düketsam kısa kısa

Aldılar beni ordan
Kedirdiler mabusa

Mabusane önünden
Arkadaşlar geçiye
Bakmazlar darafıma
Bişe mi der Hüseyin

Olup olmaz sözlerin
Dedim güzelim dedim
Birinci mahkemede
Altı ay ceza yedim

Ha bu kadar şeyleri
Saya güzelim saya
Bir ayı deyçil düşdü
İndi damam beş aya

İkballerimiz ağır
Güzelim ne edelim
Hepsini desam bitmez
Kısa kısa kidelim

Cebundakı yamay
Diyorlar yağlık yağlık
Bu iş de böyle kalsın

Sizlere olsun sağlık (URL 3)

Türkü kahramanı yaşadığı durumu destan şeklinde anlatmaktadır. Türkü kahramanı derenin kenarında güzel bir kıza rastlamıştır. Âşık ilk kez gördüğü kıza nereli olduğunu sorar. Kız ise kıran aşırı (tepelerin ardı) diyerek cevap verir. Kız ilk

kez gördüğü kişiden etkilenerak onunla kaçmayı ister. Ancak türkü kahramanı ilk kez gördüğü güzel kıza annesinin onu merak edeceğini ifade eder. Fakat sevgili o kadar isteklidir ki âşık onun bu isteğini geri çeviremeyerek kabul eder. Sevgiliyle yaylaya giderek hoş sohbet etmeyi hayal eden âşığın hayalleri gerçekleşmemiştir. Çünkü sevgililer kızın annesi tarafından şikâyet edilmiştir. Anne burada engel olarak simgelenmektedir. Jandarmalar ve başçavuş âşıkları köy köy dolaşarak ararlar. Âşıklar ormanlardan geçerek yaylalara sığınırılar. Daha sonra geriye dönerek bir evde iki üç gece kalırlar. Ancak kaldıkları evde dostları tarafından pusu kurularak yakalanırlar. Âşık, karakola götürölür sevgili ise ardından boynu bükük ağlamaktadır. Âşık hapse atılarak ilk mahkemede altı ay ceza yer. Ancak ceza daha sonra beş aya düşer. Âşık, sevgiliden canlı canlı ayrıldığı için derin ıstırap çekmektedir. Anne, jandarma ve başçavuş engel olarak simgelenmiştir. Dere ise sevgili ile ilk karşılaşılın yerdir. Trabzon, taş, vali, dere, padişah, şeker, usda(usta), yabı(yapı) ve ter (der) kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır. Orman, yayla ve çimen kelimeleri buluşma yeri olarak tasavvur edilmiştir.

NE İŞLERİN VAR İDİ

Ne işlerin var idi
Sis dağı başlarında
Neydi başıma gelen
Gencecük yaşlarımda (oy dağlar)

Oy kadirga kadirga
Cuma gelmedi mi
Senin bu yalanların
Daha tükenmedi mi

Gidemiyum yaylıya
Yaylıya yaylamıya
İki seneden beri
Düşüm gara sevdaya (oy dağlar) (URL 1)

Âşık, sevgiliye kavuşamadığı bir aşka tutulduğu için bu sevda onun için kara sevdadır. Bu sevda sonucunda âşık, kötü hallere düşmüştür. Çünkü sevgili yalan söyleyerek âşığı oyalamaktadır. Sevgi büyük ancak kavuşması zordur. Gara (kara) burada olumsuzluk içermektedir. Sis dağı, cuma ve yayla kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

NENEM KURDU SOFRAYI 1

Nenem kurdu sofrayı
Gel uşağım ye dedi
Yemem e nenem yemem
Yarım aklıma geldi

Nenem de dedi bana
Onu mu düşünürsün
Ben de dedim neneme
Alırım da görürsün

Nenem de dedi bana
Sen Allah'tan bulursun
Ben de dedim neneme
Ölürüm kurtulursun

Ha bu de ha bu yana
Yolumu bulu[r] muyum
Aldattın beni e kız
Bak daha geli[r] miyim

Ha buradan aşağı
Ben inmezdim inmezdim
Can versem kucağında
Ben can verdim demezdim

E kızlar e domuzlar
 Günahım boynunuza
 Ya vurun ya öldürün
 Ya koyun koynunuza (URL 3)

Âşık, sevgiliye olan hasretiyle yemeden içmeden kesilmiştir. Âşığın annesi sevdiği kızı kabul etmemektedir. Bu yüzden oğluna, eğer onu alırsan Allah'tan bulursun diyerek beddua eder. Oğul ise annesine sevgiliye kavuşmadan ölürsem sen de kurtulursun der. Âşık, sevgilinin koynunda ölmeye razıdır ancak sevgili âşığa karşılık vermez. Bundan dolayı âşık, tüm kızları aldatıcı olarak görür ve onları domuz olarak nitelendirir. Âşığa göre bir kızın koynunda olmamak ölümden daha beterdir. Bundan dolayı kızlara ‘‘Ya vurun ya da öldürün/ Ya koyun koynunuza’’ diyerek hislerini ifade etmektedir. Anne (nene) engel olarak simgelenmiştir

NENEM KURDU SOFRAYI 2

Nenem kurdu siniyi
 Gel uşığım ye dedi
 Ben de dedim neneye
 Yarım aklıma geldi
 Nenem de dedi bana
 Onu mu düşünürsün
 Ben de dedim nineme
 Sen Allah'tan bulursun
 Nenem de dedi bana
 Ben ölürüm kurtulursun

Kurban olayım nene
 Verdin beni hızana
 Ne unu var ne de tuzu
 Ne koyayım kazana
 Bir urub baklası var

Saklıyor ramazana
 Evvel babam evinde
 Günde yedim üç öğün
 Şimdi kocam evinde
 Günde yerim bir öğün
 O da ekşi tarhana
 Yedim lazut çorbası
 Yüreğim bulanıyor
 Lahana kokuları
 Karnımda dolanıyor

Gittim yârin evine
 Tenceresi kaynardı
 Gavurun küçük kızı
 Kedisiyle oynardı
 Dedim e kuzucuğum
 Kurbanım o gözüne
 Aldı ordan kediyi
 Verdi benim yüzüme
 Konsun kara kargalar
 Kız kocanın leşine
 Haçan ömrüm vardır
 Dolanırım peşine (URL 3)

“Nenem Kurdu Sofrayı 1” adlı türkünün değişik bir varyantı olan türküde anne, âşığın sevdiği kızı kabul etmez. Âşık, annesine bu ilişkiye karşı çıktığı için Allah’tan bulursun diye beddua eder. Anne ise ben ölünce aranızdaki engel kalkar o zaman sen de kurtulursun diyerek cevap verir. Türkünün ikinci bendinde farklı bir konu anlatılarak gelin olan kız, gelin olduğu evin fakirliğinden dem vurmaktadır. Gelin babasının evinde üç öğün yerken kocasının evinde bir öğün yediğini onun da ekşi tarhana ve lahana çorbası olduğunu belirterek bu durumdan yakınmaktadır. Türkünün 3. bendinde âşık, evli bir kadına sevdalıdır. Ancak evli kadın âşığına

duygusal manada cevap veremez. Âşık kendisine cevap vermeyen sevgiliye beddua ederek “inşallah kocan ölür” der. Âşık, sevilen kişinin kocasının ölüsünü leş olarak değerlendirmektedir. Âşık, ölene kadar sevgiliden vazgeçmeyeceğini sevgiliye ifade eder. Anne (nene), sevgilinin evli olması, engel olarak simgelenmiştir.

NİCE YILDIR BEN O YÂRİ ARARIM

Nice yıldır ben o yari ararım
Söyle saba söyle cananım nerde
Sarstı semaları ah ile zarım
Uğrattı başımı bir büyük derde

Yanıyor yüreğim yar ateşinde
Sanki bir mecnunum Leyla peşinde
Sevdiğim ya ondört ya onbeşinde
Bilemem yerde mi yoksa göklerde

Ben bu dilber için yanar gezerim
Adını her yerde anar gezerim
Bülbülüm dikene konar gezerim
Göremem goncemi gözümde perde
Güzel kuş namemi götür ver yara
Sabretmez yüreğim hiç intizara
Kaptırdım gönlümü bir inkisara
Dönüyor yavrumun hayali serde

Bulunmaz cihanda anın bir eşi
Sevdiğim dünyanı akşam güneşi
Gönlümü her demde yakar ateşi
Ararım gezerim onu her yerde

Ey Salim hicranla ağlama yeter

Kavuşma yakındır olma mükedder

Gurbet yolcuları verdiler haber

Dediler sevdiğin çimendiferde (URL 3)

Âşık, saba rüzgârından sevgiliden haber sorar. Sevgili uzakta olduğu için âşığın ahı o kadar yüksektir ki içinin ateşi gökyüzüne kadar ulaşır. Âşığın gönlü sevgilinin aşkının ateşiyle yanmaktadır ve onu her yerde aramaktadır. Âşık, sevgiliyi çok sevdiğinden, kendisini Mecnun'a sevgiliyi ise Leyla'ya benzetmektedir. Âşık aynı zamanda sevgiliyi güle kendisini de bülbüle benzetmektedir. Diken ise rakiptir. Âşık, rakiplerin fazlalığından dolayı sevgiliyi görememektedir. Âşık "güzel kuş" tan sevgiliyi bekleme gücünün kalmadığını ve sevgilinin hayalinin aklından çıkmadığını ona haber vermesini ister. Âşığa göre sevgili akşam güneşidir ve âşığın gönlünü her vakit yakmaktadır. Sevgilinin dünyada eşinin ve benzerinin olmayışı bundan ötürüdür. Türkünün son bendinde mahlasını kullanan âşık, "Ey Salim, artık üzülme ve kedersiz olma, gurbetten gelenlerden haber var, sevgiliye kavuşman yakındır" diyerek kavuşmanın gerçekleşeceğini ifade etmiştir. Saba, haber ve haberci, diken ise âşığın rakibi olarak sembolize edilmiştir. Âşık, bülbül ve Mecnun'a, sevgili ise güle, akşam güneşine ve Leyla'ya benzetilmiştir.

NURCANUM (KAR BEYAZDIR BEYAZDIR)

Kar beyazdır beyazdır

Bana yaptığun nazdur

Bakışlarından belli

Vallahi bu kız hazdur

Oy Nurcanum Nurcanum

Kurbandur sana canum

Ne dedum da daruldun

Gelsana küçük hanum

Bugün dere taşar mi

Taşar beni aşar mı
 Ha bu Rizeli uşak
 İnan sensuz yaşar mı

Oy Nurcanum Nurcanum
 Kurbandur sana canum
 Ne dedum da daruldun
 Gelsana küçük hanum

Dere akayi dere
 İki uci bi yere
 Nurcan beni da götür
 Senun gittuğun yere

Oy Nurcanum Nurcanum
 Kurbandur sana canum
 Ne dedum da daruldun

Gelsana küçük hanum (URL 3)

Âşığa göre sevgili bakışlarından dolayı tam bir Laz kızıdır. Sevgili, âşığa darıldığı için ona naz yapmaktadır. Âşık ise sevgiliye, kendisine neden darıldığını sorup, benim canım sana feda olsun yanıma gel diyerek sevgilinin gönlünü almaya çalışmaktadır. Âşık, Nurcan adındaki sevgiliye o kadar bağlanmıştır ki o nereye gitse kendisini de yanında götürmesini ister. Kar, beyaz ve dere kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

O SARI ÇEMBERUNİ

O sarı çemberuni (da)
 Sar boynuma boynuma
 Niye koydun a yarım (de)
 Elleruni koynuna

Bağlantı:

Kayığu attum suya
Su çıktı kaynalara
Çok da güzel deyulsun
Bakaysın aynalara

O sarı çemberunin (da)
Solsun dalları solsun
Kalk gidelum a yarım (de)
Nası olursa olsun

Bağlantı

O sarı çemberunin (da)
Ucuna bak ucuna
Annen ekmek batırmış (da)
İkimizun kanuna
Bağlantı

Kapının gerisinde (de)
Şişur çemberi şişur
Bir şey eyle de yarım (de)
Beni yanına düşür

Bağlantı

Kayığumun sereni (de)
Tanımadım geleni
Acep nereye gorlar (da)
Sevdaluktan eleni

Bağlantı (TRT, 2006b, 621)

Âşık sevgiliye neden üzüntülü olduğunu “Niye koydun a yârim/ Ellerin koynuna” ifadesiyle sormaktadır. Ancak sevgilisinin üzülmemesi gerektiğini, sonu ne olursa olsun kendisiyle kavuşmak istediğini dile getirmektedir. Buradaki kavuşmak kaçarak evlenme manasındadır. Fakat sevgilinin annesi onların sevdasına onay vermemektedir. Annenin, sevdalıların “kanına ekmek batırması” sevdalıların arasında engel teşkil edip, onların acı çekmesine sebep olması demektir. Fakat âşık sevgiliyle kavuşmak için sevgiliye, elinden geleni yapmasını ve ne şekilde olursa olsun bu birlikteliği sağlaması gerektiğini telkin etmektedir. Yoksa sevda acısıyla can vereceklerdir. Çember, kayuk (kayık), su, kayna, dal, kapı ve seren kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır. Türkünün genelinde ayrılıktan dolayı olumsuz bir durum hakimdir. Sarı renk olumsuzluğu çağrıştırdığından dolayı türkünün tamamında anlama uygun olarak kullanılmıştır.

OF ÇAYKARA YOLLARI

Of çaykara yolları

Ben bilirim onları

Kız yatsam kollarına

Uyusam uykuları

Kız yatsam kollarına

Uyusam uykuları

Gel gidelim gidelim

Ofun pazarluğuna

Ölürsem koyun beni

Kızlar mezarluğuna

Ölürsem koyun beni

Kızlar mezarluğuna

Sultan murat suları

Akar da olur dere
 Seni mevlam yaratmış
 Benim kalbime göre

Seni mevlam yaratmış
 Benim kalbime göre

Kondu ile kadahar
 Pazarumuz var idi
 Sevdük da alamaduk
 Ne zorumuz var idi

Sevdük da alamaduk
 Ne zorumuz var idi (TRT, 2006b, 627)

Türkü kahramanı sevgilinin kollarında uyumayı arzulamaktadır. Türkü kahramanı kızlara düşkün olduğunu, ölünce kızlar mezarlığına defnedilmek istemesiyle dile getirmiştir. Âşık sonunda istediği özelliklere sahip birini bulmuştur. Fakat sevgiliyle birbirlerini sevdikleri halde neden kavuşamadıklarını sorgulayarak ayrılığın yarattığı duruma sitem etmektedir. Of, Çaykara, Sultan Murat, dere, Kondu ve Kadahar kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

OLMADI DEDİĞİMİZ

Olmadı dediğimiz
 Oldu demediğimiz
 Haramdır bize yarım
 Bu bizim yediğimiz

(Bağlantı)

Tavuklar guli guli
 On tanesi guguli

İlişmeyin yarime
O da Allah'ın kulu

Çiçek açtı kemtirler
İşlesin Fadimeler
Bilge dursun söylesin
Konuştuğumuz yerler

Bağlantı

Al ipi orağını
Yar gidelim işine
Canlarım kurban olsun
Canlarının içine

Bağlantı (URL 3)

Kavuşmak konusunda hayaller kuran sevgililerin kurduğu hayaller gerçekleşmemiştir. Bu yüzden üzüntülü olan sevgililer yaşamaktan zevk almamaktadır. Aldıkları her nefes onlara haram olmuştur. Âşık sevgilisi ile o kadar zor durumdadır ki sevgilinin eziyet çekmesini istemez. Bundan dolayı “İlişmeyin yârime / O da Allah kuludur” diyerek ona acımaları gerektiğini belirtir. Âşığın, sevgiliyle yaşadığı aşkın büyüklüğüne konuştukları yerler şahittir. Tavuk, çiçek, kemtir, Fadime, ip ve orak kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

ORMANDA ALACALAR

Ormanda alacalar
Yeni oni geyikler
Vardum istedum yari
Nişanlidu dediler

Anasina söyledum

Veremem oni dedi
 Babasına söyledum
 Yaşı ufakdur dedi

Gardaşuna söyledum
 Tabancama bak dedi
 Halasına söyledum
 Uşak bağa ne dedi

Dayısına söyledum
 Yeğen kıyılmaz dedi
 Amcasına söyledum
 Dedesine sor dedi

İmamina söyledum
 Nikah kiyamam dedi
 Hagimina söyledum
 İmza atamam dedi

Hersum çıktı kafama
 Kitdum yarun peşine
 O davrandi orağa
 Ben davrandum piçağa
 Fundukluk bahçesinde
 Tuşduk kara ocağa

Uyun horona uyun
 Tavan tahtasi gibi
 Sarilayum boynuna
 Yaban asmasi gibi

Ey benum sevdicuğum

Sen beni almazmisun
 Ellerimi goynumda
 Göru da yanmaz misun

Yayla çimeni yerden
 Doymadum e gız senden
 Yer doyarsa yağmurdan
 Ben de doyarım senden (TRT, 2006b, 631)

Türküde âşığın sevgili ile kavuşmak için her yolu denediği anlatılmıştır. Âşık sevdiğini tüm aile fertlerinden ayrı ayrı istemiştir ancak bu işe kimse onay vermemiştir. Herkes âşığın önüne farklı bir engel çıkarmıştır. Artık çaresi kalmayarak sinirlenen âşık, sevgilinin peşine giderek onu fındık bahçesinde yakalamıştır. Fındık bahçesi yörede kişilerin buluşma yerlerinden biridir. Fındık bahçesinde yakaladığı sevgiliye sen benim bu halimi görüp bana acıamaz mısın diyerek, merhamet karşılığı olarak ondan sevgisine karşılık vermesini istemektedir. Orman, alaca, horon ve tavan tahtası kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

OTUR DA KONUŞALIM

Otur da konuşalım
 Senin ile azacuk (Emine'm)
 Yeni bir sevda ettim
 Yaşı benden ufacık (Emine'm)

Bağlantı:

Emine'm nar yanaklı Emine'm
 Emine'm bal dudaklı Emine'm
 Emine'm yeşil gözlü Emine'm
 Emine'm bana sözlü Emine'm

Atlı geliyor atlı
 Altında kilim katlı (emine'm)
 Öyle bir sevda ettum
 Baldan şekerden tatlı (emine'm)
 Bağlantı

A sevdiğim sevdiğim
 Ne de güzel adın var (emine'm)
 Mintanımın cebinde
 Bir tek senin resmin var (emine'm)

Bağlantı (TRT, 2006b, 633)

Türkü kahramanı Emine adında yaşı kendinden küçük birine sevdalanmıştır. Emine'nin yanakları nar gibi kırmızı, dudakları bal gibi tatlı, gözleri ise yeşildir. Emine'nin âşığa sözlü olması, âşığın duygularına karşılık verdiğini göstermektedir. Âşığa göre sevgili, baldan, şekerden daha tatlıdır. Bu yüzden âşık sadece Emine'yi sevmekte ve onu düşünmektedir. Seven kişinin, sevdiğinin resmini cebinde taşıması onu her zaman yanında hissetmek ve onu resimden de olsa görmek içindir. Âşık sevgiliyi o kadar sevmektedir ki sevgilinin adı bile ona güzel gelmektedir. Atlı ve kilim kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

OY ARABA ARABA

Al duman kara duman
 Kalksana yollarımdan
 Olsam çenti bağları
 Tutulsam kollarımdan

Oy araba araba
 Ip bağladım çoraba
 Bundan sonra mektup yok

Kuri kuri merhaba

Selam söyledim yare

Almadı selamımı

Daha etmem onunla

Allahın kalamını

Oy araba araba

İp bağladım çoraba

Bundan sonra mektup yok

Kuri kuri merhaba

Haber söyleyin yare

Çaylarımı pişursun

Atsın seni rüzgarlar

Yanlarıma düşursun

Oy araba araba

İp bağladım çoraba

Bundan sonra mektup yok

Kuri kuri merhaba (URL 4)

Âşık sevgilinin her daim yanında olabilmek için onun koluna taktığı çantanın ipi gibi olmak ister. Âşığın bu söylemi sevgili ile kol kola gezmek istemesinin ifadesidir. Âşık, sevgilinin yanında olabilmek için rüzgârlardan medet ummaktadır. Âşığın rüzgârlardan isteği, kendisini sevgilinin yanına atmasıdır. Genelde ayrılık olarak simgelenen rüzgâr bu türküde âşığı sevgiliye kavuşturacak olan bir unsur olarak simgelenmiştir. Fakat sevgiliye gidilen yolda engeller vardır. Al ve ak duman bu engelleri işaret etmektedir. Bir diğer engel ise sevgilinin âşığına yüz vermemesidir. Bu yüzden âşık artık sevgiliyle ilgilenmeyeceğini, ona dargın olduğunu “Bundan sonra mektup yok/ Kuru kuru merhaba” dizeleriyle dile getirmiştir. Araba, ip ve çorap kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

OY BENUM SEVDUCEĞUM

Oy benum sevduceğum (da)

Olur mi böyle keder

Of sürmene yaylasıda

Onbeş doktora bedel

Ara fil yomura da (oy)

Gel gdelim pazara

Ben pazarda duramam (oy)

Beni rize de ara

Çıkalım soğuksu'ya (oy)

Bir eğlence edelum

Geldi ordu vapuru (oy)

Trabzon'a gidelim

Trabzon'un feneri (oy)

İki defa döneyi

Geldi ordu vapuru (oy)

Limana mı gireyi

Trabzon limanında (oy)

Vapurlar dolaşyi

Yar akluma gelende (oy)

Yüreğim alışiyi (TRT, 2006b, 634)

Türkü kahramanı, gurbette memleket hasreti ile yanarken, memleketini hayal ederek teselli bulmaktadır. Hem memleket hasreti hem de yardan ayrılmak türkü kahramanının gönlünü yakıp kavurmuştur. Türkü kahramanı yaşadığı üzüntünün eşi benzeri olmadığını düşünerek böyle bir kederin nasıl olabileceğini sorgulamaktadır. Türkü kahramanına göre tüm kederlerin tedavisi Of ve Sürmene yaylasındadır. Çünkü Of ve Sürmene yaylası tedavi edici özelliğinden dolayı on beş doktordan

üstündür. Yöre halkı için yayla, dinlenmek, ferahlamak, rahatlamak ve dertlerin anlatılarak dağıtıldığı yerdir. Gurbet ve ayrılık türküyü hâkim olan ana temadır. Liman ve vapur ayrılık olarak sembolleştirilmiştir. Çünkü türkü kahramanı gurbete, limandan vapura binerek çıkmıştır.

OY ÇALAMADIM GİTTİ

Oy çalamadım gitdi
Sürmene havasuni
Bu yıl da yiyemedum
Hamsinin tavasuni

Bağlantı:

Gel yanuma yanuma
Gidelum yali yali

Sürmene yolun uzak
Kurdular bize tuzak
Bu sene köyümüzde
Ne düğünler olacak

Bağlantı

Yarım gitti ormana
O ıslandı ıslandı
Sorayım ağaçlara
Hangisine yaslandı

Bağlantı (TRT, 2006b, 635)

Türkü kahramanı gurbet ellerde memleketine ve memleketine has özelliklere özlem duymaktadır. Türkü kahramanı yıllarını gurbette geçirdiğinden dolayı yöre

yemeği olan hamsi tavasını özlemiştir. Yörede yapılacak olan düğünlerin haberini alan türkü kahramanı, düğünlere katılamayacak olmasından ötürü üzgündür. Ancak yâr hasreti hepsinden acıdır. Âşık, sevgili ile bir an evvel kavuşmayı, onunla sahil boyu gezmeyi arzulamaktadır. Âşık, sevgiliyi o kadar özlemiştir ki onu ağaçlara sormaktadır. Ağaç türküde sevgiliden haber sorulan canlı bir varlık olarak tasavvur edilmiştir. Sürmene ve Sürmene havası söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

OY KADIRGA KADIRGA

Oy Kadırğa Kadırğa
Gelmedin mi cumağa
Ey kız senin sözlerin
Hep yalandır vallaha

Kadırganın yolları
Yedi dönüm değil mi
Kalk gidelim sevdiğüm
Sonu ölüm değil mi

Baban beni babamdan
Bir kerecuk istese
Allahın emri ile

Bağa gelinum dese (URL 3)

Diyalog şeklinde geçen türküde âşık, sevgilinin aşkına inanmamaktadır. Âşık, sevgiliye “Kalk gidelim sevdiğüm/ Sonu ölüm değil mi” derken sevgilinin cesaretli davranarak kendisiyle gitmesini, ölümün var olmasından dolayı da birbirlerine kavuşmak için geç kalmamaları gerektiğini belirtir. Sevgili ise yaşanılacak beraberliğin usulüne uygun olmasını, kendisini ailesinden istemesi gerektiğini dile getirir. Kadırğa, cuma ve yol kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

OY KADIRGA KADIRGA

Oy kadirga kadirga
Cuma gelmedi mi
Senin bu yalanların
Daha tükenmedi mi
Oy dağlar oy

Gidemiyum yalıya
Yalıya yayılmıya
İki seneden beri
Düştüm kara sevdaya
Oy dağlar oy (URL 2)

Âşık, iki yıldır sevgilinin peşinde onu kabul etmesi için koşmaktadır. Fakat sevgili, âşığa yalan söyleyerek onu oyalamaktadır. Âşık, sevgisinin vazgeçilemeyecek kadar büyük olmasından ve sevgilinin nazından dolayı bu sevdayı, kara (gara) sevda olarak nitelendirmektedir. Kara burada olumsuzluğun simgesidir. Kadirga, cuma ve yayla kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır. “Oy dağlar” ünlem olarak kullanılmasının yanında “dağ” aşığın içini döktüğü canlı bir varlık olarak tasavvur edilmiştir.

OY TRABZAN TRABZAN 2

Oy Trabzon Trabzon
İçin kalaylı kazan
Efkarlı günlerime
Geldi çattı Ramazan

Gittim dere yukarı
Buldum kuşun folunu
Pencereden aşağı
Ver boncuklu kolunu (URL 3)

Âşık, sevgiliyi görebilmek için sevgilinin evine gider ve pencereden sevgilinin elini tutmak ister. Sevgiliye olan aşkıdan zaten dertli olan âşık bu zamanlarına Ramazan ayının denk gelmesiyle iyice zorlanmaktadır. Dere, kuş ve fol kelimeleri söz kalıbı oluşturmak amacıyla kullanılmıştır. Pencere sevgiliyi görmeyi zorlaştırdığı için engel olarak tasavvur edilmiştir. Trabzon, büyüklüğü ve güzelliğinden dolayı kalaylı kazana benzetilmiştir.

OY TRABZAN TRABZAN 3

Oy Trabzon Trabzon

İçin kalaylı kazan

Efkarlı günlerinde

Geldi çatı Ramazan

Oy Trabzon Trabzon

Senden ayrılacağım

Sen aklıma gelince

Düşüp bayılacağım

Trabzon'dan yukarı

Tonya diyorlar Tonya

Sevdim de alamadım

Ah gidi yalan dünya

İndim dere aşağı

Buldum kuşun folunu

Penereden aşağı

Ver boncuklu kolunu

Yedim kabak mancarı

Yüreğim bulanıyor

Lahana küşbeleri

Karnıma dolanıyor (URL 3)

Türkü kahramanı hem sevdalıdır hem de gurbete gideceği için dertlidir. Bir de bu zorlu günlere Ramazan ayı eklenince türkü kahramanının işi daha da zorlaşmıştır. Âşık hem bedenene hem de ruhen açtır. Trabzon'dan ayrılacağı için üzgün olan türkü kahramanı gurbet elde Trabzon aklına gelince üzülen bayılacağı ifade eder. Aynı zamanda âşık, sevdiğine kavuşamamıştır. Sevdiğine dokunmak isteyen âşık sevgilinin penceresinden elini tutmayı ister. Son bendin türküyü ilişkisi yoktur. Trabzon güzelliğinden dolayı kalaylı kazana benzetilmiştir. 3. bentte Trabzon ve Tonya 4. bentte dere, kuş ve fol kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır. Pencere sevgiliyi görmeyi zorlaştırdığı için engel olarak tasavvur edilmiştir.

OYNAYIN GİZ OYNAYIN

Oynayın giz oynayın

Durmanın ne karı var

A bu köyün içinun

Acayip bekarı var

Derule delderule

Oy kemeñeci dayi

Soktun gözüme yayi

Kör ettin gözlerumi

Göremedim dünyayi

Derule delderule

Oy kemeñeci dayi

Sokma gözüme yayi

Ben gözümdeñ vazgeçtim

Çevirsana gaydayı

Derule delderule

Oy sandığum sandığum
 Yeşil boya boyandım
 Temun türki söylerdim
 Şimdi niye dayandım

Derule delderule (TRT, 2006b, 638)

Türküde yöre halk oyunu horondan ve kemençeciden bahsedilmektedir. Türküde genç kızlara horona girip oynamaları ve kendilerini köyün bekar erkeklerine göstermeleri telkin edilmektedir. Çünkü yörede kızlar ve erkeklerin birbirlerini ilk gördükleri yerlerden biri de horon halkasıdır. Kemençe yayının göze sokulması kemençecinin kemençeyi ustalıklı çaldığını ifade etmektedir. Kemençeci bir taraftan kemençe çalarak bir taraftan da türkü söylemektedir. Genel olarak türküde, kemençe ve kemençecilik geleneği konu edilmiştir. Sandık ve yeşil sözcükleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

ÖTÜYOR BÜLBÜLLER GELMEDİ BAĞBAN

(aman ey) Ötüyor bülbüller gelmedi bağban

Hoyrat dost bağından gül aldı gitti

Yüz bin mihnet ile bağ yetirdim

Ben bağı beyendim el aldı gitti

(aman ey) Yüz bin mihnet çektim bir dahi gerek

Çok ömür ister ki bir dahi görek

Har ettin içimi ey zalim felek

Aktı çeşmim yaşı sel aldı gitti

(aman ey) Nazlı yarım kem haberi gelüptür

Ciğerlerim delik delik deliktir

Dediler ki sefil emrah ölüptür

Kimi kazma kürek bel aldı gitti (TRT, 2006b, 641)

Türküde sevgili gül, âşıklar bülbül, sevgiliyi seven kişi ise bağ bekçisi olarak sembolleştirilmiştir. Sevgilinin etrafında onu seven birden çok kişi vardır. Rakipler sevgilinin aklını çelerek onu âşıktan ayırmışlardır. Âşık, sevgili için çok sıkıntılar çekerek ona ulaşmıştır ancak rakip sevgilinin aklını çelerek onu âşıktan uzaklaştırmıştır. Âşık, sevgiliyi bir kere daha görebilmek için onun için çektiği sıkıntıları tekrar çekmeye razıdır. Ancak sevgilinin kötü haberi gelmiştir. Artık sevgili elin olmuştur. Âşık bu haber üzerine göz yaşı sel olacak kadar çok ağlamaktadır. Sevgiliyi kaybeden âşık artık bir ölü gibidir. Âşığın ölü gibi gezdiğini duyan düşmanları ise sevinmektedir. Emrah'ın ölüm haberiyle kiminin kazma kiminin kürek kiminin ise bel alıp gitmesi düşmanların sevindiğini ifade etmektedir.

SABAHDAN KALKAR KIZLAR

Sabahdan kalkar kızlar (da)

Bakayiler aynaya

Geyindi kuşandiler

Gidecekler yaylaya (gidecekler vay)

O yaylalar yaylalar (da)

Horon eder uşaklar (horon eder u)

Gomarluğun içinde

Seven seveni arar (seven seveni)

Daruldun mi sevdiğim (da)

İki tekçuk sözüme (iki tekçuk sö)

Dedi bakmayırım utanıyurum

Yuzun deydi yüzüme (yüzün deydi yü)

Niye kaçarsın e gız (da)

Yiyecemuyum seni

Adam adamı yesa

Yerdi baban neneni (yerdi baban ne) (TRT, 2006b, 664)

Yörede yaylaya gitmek için insanlar erken kalkarak özenli bir hazırlık yaparlar. Özellikle yayla şenliğinin olduğu zamanlar hazırlıklar daha bir özenli yapılmaktadır. Şenliklere insanlar eğlenmek, sevgililerini görmek ve ihtiyaçlarını gidermek için giderler. Burada eğlenmek horon oynamak sayesinde. Türküde de bu durum anlatılmıştır. Âşıkların, yaylalardaki buluşma yeri komarlık adı verilen, mor çiçekli orman güllerinin arasındır. Türkünün son iki bendi önceki iki bent ile anlam yönünden bağlantılı değildir. Son iki bentte işlenen tema aşk temasıdır. Buna göre sevgili âşığın ona yaklaşıp yüzüne dokunmasıyla utanmaktadır. Âşık ise utanılacak bir durum olmadığını sevgiliye izah ederek ona daha da yakınlaşmayı istemektedir.

SALLAN GELİN SALLAN KOLUR KALKİR Mİ

Sallan gelin sallan kolun kalkir mi
 Seni saran Mevla'sından korkmir mi
 Meyvalardan üç meyva sevilir
 Biri ayva biri turunç biri nar (URL 3)

Âşık, sevgiliye kendisinden başkasının dokunacak olmasını kıskanarak seni saran Allah'tan korkmuyor mu der. Âşık, sevgiliyi o kadar sevmektedir ki başkasının ona dokunmasını kendisine karşı işlenmiş bir günah olarak addeder. Âşığa göre meyvelerden üç meyve sevilir. Biri nar (sevgilinin yanağı), diğerleri ise ayva ve turunç (sevgilinin memesi) tur.

SARİ KIZUN SAÇLARI

Sari kızun saçları
 Oynar omuz basları
 Alurdum sari gızı
 Vermeyi gardaşları

Bağlantı:

Oy sari gız sari gız

Ne de güzel adın var
 Evelden şeker idun
 Şimdi baldan tadun var

Gelir misun benimlan
 Mor çiçekli dağlara
 O ne kadar güzelluk
 Benzeyi gökteki aya

Bağlantı

Sarili saçlaruni
 Sen tara ben öreyum
 O ne kadar güzelluk
 Yollarında öleyim

Bağlantı (URL 1)

Âşığa göre sevgili sarı saçlıdır ve işvelidir. Sevgilinin omuz başlarının oynaması işveli ve cilveli bir edasının olduğunu göstermektedir. Âşık, sevgiliye “sarı kız” olarak hitap etmektedir. Yörede sarı saçlı ve beyaz tenli insanlar “sarı uşak” ya da “sarı kız” olarak adlandırılmaktadır. Türkü kahramanının sevdiğine bu şekilde hitap etmesinin sebebi bu durumdur. Âşık “sarı kız” ı çok şirin ve güzel bulduğundan dolayı bal ve şekere benzetmektedir. Âşık, bal gibi tatlı, ay gibi parlak ve güzel olan sevgili ile mor çiçekli dağlarda buluşmayı ister. Mor çiçekli dağlarla kastedilen yaylalardır. Âşık, mor çiçekli dağlarda buluşmak istediği sevgilinin aynı zamanda saçlarına dokunmak ister. Âşığa göre sevgili uğrunda ölünecek kadar güzeldir.

SEN BU YAYLALARI YAYLAYAMAZSIN 1

Sen bu yaylaları yavrum yaylayamazsın
 Derindir dereleri boylayamazsın

Hoy ellerin kınalıdır oynayamazsın

İnan olursa eğer gelirse paracık verirse
 O zaman kaptan keyifler tamam
 Hamura başa isya iskota gaynalar suya
 Reis dümene kalkın tayfalar
 İndik Batum'a da geldik Rize'ye
 Rinna rina na ah rinna rina na

Üç güzel gidiyor yavrum Batum kenarı
 Ayağına giymiş yavrum mesti çorabı
 Yoktur gavurun kızının da dini imanı

İnan olursa eğer gelirse paracık verirse
 O zaman kaptan keyifler tamam
 Hamura başa isya iskota gaynalar suya
 Reis dümene kalkın tayfalar
 İndik Batum'a da geldik Rize'ye
 Rinna rina na ah rinna rina na (URL 3)

Türküde, türkü kahramanının gördüğü güzelin ellerinin kınalı olması, tırnaklarının boyalı olması ile ilgilidir. Denizcilik yapan türkü kahramanı, Batum'da gördüğü güzellerin, güzellikleri ile onları gören kişileri etkilemeleri sebebiyle güzelleri gavur kızı olarak nitelendirmiştir. Güzellerin Batum'da olması Rus kızı olduklarını göstermektedir. Aynı zamanda Batum'da bulunan Rus kızları dini eğilimlerinden dolayı yöre halkı tarafından gavur kızı olarak nitelendirilmektedir. Denizcilerin Batum'dan Rize'ye gelmeleri memlekete dönüş yolunda olduklarını göstermektedir. Kaptan, gayna, reis, dümen ve tayfa kelimeleri denizcilik ile ilgili kavramlardır. Türkü denizci türküsü olduğundan denizcilikle ilgili kavramlar sıklıkla kullanılmıştır.

Sen bu yaylaları yaylayamazsın adlı türkünün farklı varyantları vardır. Bazı bölümlere yeni bentlerin eklenmesiyle farklı anlamlar ortaya çıkmıştır. Çalışmamızda türkünün beş varyantı kullanılmıştır.

SEN BU YAYLALARI YAYLAYAMAZSIN 3

Sen bu yaylaları yaylayamasun
Derundur gölleri boyliyamasun
Oy ellerun gınalidur oyniyamasun

Ağan var midur da
Paşan var midur
Seni bağa metettiler
Asli var midur
Dema nenene
Dema nenene
Dersan nenene
Bizi koyar vereme
Rina rinaynaynam
Rina rinaynam

Soğuk su başında kuzu kebabı
Ener düz ovaya çeker şarabı
O domuz uşağın yoktur dini imanı
Ağan var midur da
Paşan var midur
Seni bağa metettiler
Asli var midur
Dema nenene
Dema nenene
Dersan nenene
Bizi koyar vereme

Rina rinaynaynam

Rina rinaynam

Açıldum açıldum açulamadum

Terazim ufak idi tartılamadum

O domuz uşağa nası darulamadum

Aman ibişum

Sırma gümüşum

Okşadi yanağumi

Kırıldı dişum

Dema nenene

Dema nenene

Dersan nenene

Bizi koyar vereme

Rina rinaynaynam

Rina rinaynam (URL 3)

Sevgili nazlıdır ve herkes tarafından methedilecek kadar güzeldir. Fakat sevgili, 2. bentte âşığı hicvetmektedir. Âşık, eğlenmeyi seven içki içen biridir. Bundan dolayı domuzdur ve dini imanı yoktur. Fakat sevgili yine de ona darılmamaktadır. Âşık ise sevgiliye, aralarında olan durumu annesine (nene) söylememesini eğer söylerse bu duruma karşı çıkacağını ve âşıkları vereme koyacağını ifade etmektedir. Anne (nene) burada engel olarak sembolize edilmiştir. Sevgilinin yaylaları yaylayamaması, derin gölleri boylayamaması ve ellerinin kınalı olduğu için oynayamaması sevgilinin nazlı oluşuyla narin, kırılgan bir yapısının oluşuyla ilgilidir. Âşığın ise domuz olması acımasız ve hoyrat oluşuyla ilgilidir.

SEN BU YAYLALARI YAYLAYAMAZSIN 4

Tepeler tepeler yüksek tepeler

Orda karlar yağar (yavrum) burda* sepeler

Sandukta paslandi yelmas küpeler
(e gülüm elmas küpeler)

Sen bu yaylaları (yavrum) yaylayamasun
Derindir göllerin boylayamasun
Ellerin kınalı oynayamasun

Ağan var midur paşan var midur
Seni bana metettiler asli var midur
(e gülüm asli var midur)

Açıldum açıldum açilamadum
Tarazim kirildi tartilamadum
O domuzun kizindan kurtaramadum

Ağan var midur paşan var midur
Seni bana metettiler asli var midur
(e gülüm asli var midur)

Soğuk su başında (yavrum) kuzu kebabi
Ener meyhaneye da içer şerabi
O gavurun oğlunun yoktur imani

Ağan var misun paşan var misun
Seni bana metettiler aslın var midur
Amura başa siya iskota
Kaynalar suya (yavrum) reis demene
Öperum dişlerum dema annene
(e gülüm dema annene dema annene)(URL 2)

Türküde türkü kahramanı “Sandukta paslandi elmas küpeler” derken sevgilinin memelerini kastederek onları arzuladığını ifade etmektedir. Aynı zamanda

sevgiliyle yakınlaşarak onu öpmeyi ve öpmenin ötesinde onu dişleyerek daha da yakınlaşmayı istemektedir. Sevgilinin yaylaları yaylayamaması, derin gölleri boylayamaması ve ellerinin kınalı olduğu için oynayamaması sevgilinin nazlı oluşuyla narin, kırılgan bir yapısının oluşuyla ilgilidir. Güzelliğinden dolayı dillere düşen sevgili, âşığı kendine bağlamıştır ve nazından dolayı türkü kahramanı tarafından “domuzun kızı (acımasız)” olarak nitelendirilmektedir. Âşık, sevgiliye göre hoyrat, içki âlemlerinden çıkmayan güvenilir biridir. Sevgili bu yüzden âşığın kendisine acımayarak onu yarı yolda bırakacağını düşünmektedir. Tepe, kar, terazi, reis ve dümen kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

SEN BU YAYLALARI YAYLIYAMAZSUN

Sen bu yaylaları yayliyamasun (gülüm yayliyamasun)

Derindur gölleri boyliyamasun

Oy ellerun gınalidur oynayamasun

Bağlantı:

Ağan var midur

Paşan var midur

Seni bağa methettiler

Asli var midur

Dema nenene

Dema nenene

Dersan nenene

Bizi koyar vereme

Rinari nay nam

Rinari nay nam

Rinari nay nay nam

Rinari nay nam

Soğuksu başında kuzu kebabı (yavrum kuzu kebabı)

Ener düz ovaya çeker şarabı

O domuz uşanın yoktur dini imanı

Bağlantı

Açıldum açıldum açulamadum (yavrum açulamadum)

Terazim ufak idi tartılamadum

O domuz uşağa nası darulamadum

Bağlantı:

Aman ibişum

Sırma gümüşüm

Okşadı yanağumi

Kırıldı dişum

Dema nenene

Dema nenene

Dersan nenene

Bizi koyar vereme

Rinari nay nam

Rinari nay nam

Rinari nay nay nam

Rinari nay nam (URL 1)

SEN BU YAYLALARI YAYLIYAMAZSIN

Sen bu yaylaları yayliyamasun (gülüm)

Yayliyamasun yayliyamasun (yavrim) yayliyamasun

Derindur gölleri boyliyamasun

Oy ellerun kınalidur oyniyamasun

Ağam varmidur

Paşam varmidur

Seni bana metetdiler

Asli varmidur

Bağlantı: (1)

Açıldum açıldum açılamadum (gülüm)
 Açılamadum açılamadum (yavrim) açılamadum
 Terazim ufakidu tartılamadum
 O domuz uşağınası darulamadım

Aman ibişum
 Sırma gümüşum
 Okşadi yanağumi
 Kırıldı dişum

Bağlantı: (2)
 Soğuk su başında kuzu kebabi (gülüm)
 Kuzu kebabi kuzu kebabi (yavrim) kuzu kebabi
 Ener düz ovaya çeker şarabi
 O domuz uşağın yoktur dini imanı
 Ağam varmidur
 Paşam varmidur
 Seni bana metetdiler
 Asli varmidur

Bağlantı: (3)
 Demane ne ne demane ne ne
 Dersan nene ne bizi koyar veremez
 Rinani nay nam
 Rinani nay nam
 Rinaninay nay nam
 Rinarinay nam (URL 1)

Farklı bent ve kavuştak yapısıyla oluşturulan “Sen Bu Yaylaları Yayılayamazsun” ve “Sen Bu Yaylaları Yayliyamazsın” türkülerinin konusu ve anlamı “Sen Bu Yaylaları Yayalayamazsın 3” adlı türkü ile aynıdır.

SİLME GÖZ YAŞLARIMI

Silme gözyaşlarımı da
 Gözlerimde kurusun
 Akıttığım gözyaşı
 Cehennem suyu olsun
 Evlerinin başında
 Çapa yaparım çapa
 Ararsan senin gibi
 Bulur muyum acaba

Bağlantı:

Dola boynuma dola da
 Ha o fidan boyları
 Geleceğim fadime'm
 İyi kolla yolları
 Bir kere gördüm onu
 Tarlada dikilirken
 Karşı karşıya gelsek
 Kız kapıdan geçerken

Cahilim anam da
 Sen beni kandurursun
 Biraz daha büyüsek
 Köyü hep durdurursun
 Ne taraftan gelecten
 Bakacağım yolları
 Vururum da duymazsın
 Kitleme kapıları

Bağlantı

Silme gözyaşlarımı da
 Gözlerimde kurusun
 Akıttığım gözyaşı
 Cehennem suyu olsun
 Evlerinin başında
 Çapa yaparım çapa
 Ararsan senin gibi
 Bulur muyum acaba

Bağlantı:

Dola boynuma dola da
 Ha o fidan boyları
 Geleceğim fadime'm
 İyi kolla yolları
 Bir kere gördüm onu
 Tarlada dikilirken
 Karşı karşıya gelsek
 Kız kapıdan geçerken

Cahilim anam da
 Sen beni kandurursun
 Biraz daha büyüsek
 Köyü hep durdurursun
 Ne taraftan gelece
 Bakacağım yolları
 Vururum da duymazsın
 Kitleme kapıları

Bağlantı (TRT, 2006b, 693)

Sevgili, âşığına karşı naz yaparak acımasız davranmaktadır. Bu yüzden âşık, sevgiliye bana ettiğin eziyetten dolayı akıttığım gözyaşı cehennem suyun olsun

diyerek beddua etmektedir. Âşığa göre sevgilinin dünyada eşi benzeri yoktur. Âşık sevgilisinin kendisine sarılmasını, aşkına karşılık vermesini dilemektedir. Sevgilinin ismi Fadime'dir. Fadime yöre türkülerinde sıklıkla kullanılan yöresel kadın ismidir. Âşık, sevgiliye onu görmek için yanına geleceğini söyleyerek ondan kendisini beklemesini istemiştir. Âşık, sevgiliyle sevgilinin evinde buluşmayı arzu etmektedir. Âşık, kapıyı çalınca sevgilinin duymama ihtimaline karşı, kapıyı kitleme diye sevgiliye telkinde bulunmuştur. Âşığa göre Fadime bütün köyü kendine âşık edecek kadar işve ve cilveye sahiptir.

SİZİN EVİN BAŞINDAN (FADİME)

Sizin evin başından
Yolum var idi yolum
Kim vurdu Fadimemi
Ağlardı kolum kolum
E Fadimem Fadimem
Haydi gidelim bize
Fadimem de dedi ki
Beni koymazlar size

Koymazsalar koymasın
Bir ev yaparık kuza
Fadimem de dedi ki
Kuzu vermezler bize
Vermezseler vermesin
Biz giderik İzmit'e

Nenesi de dedi ki
Al da gel onu bize
Babası da dedi ki
Dayak atarım size

Ah Fadimem öleyim
 Öyle kalaylı yüze
 Ben seni değıšemem
 Ne bine de ne yüze

Haydi gidelim dedim
 Ne diyecekler bize
 Al da yaşmağıını
 Gel inelim şu düze
 Çıkalım yarım dedim
 Karşıdaki kiraza

Kirazın dallarını
 Bilirim hallerini
 Azıcık gel emeyim
 Memenin ballarını

Olur ah yarım olur
 Dünya böyle kurulur
 Akar memenin bali
 Kucağıına göl olur

Onu içen aşıklar
 Bu dünyada mest olur
 Seni gören sevdiğim
 Mutlaka hayran olur (URL 3)

Âşık sevgilinin kapısından geçerken sevgilinin ağladığını duyunca ona kaçarak evlenmeyi teklif eder. Sevgilinin adı Fadime'dir. Fadime kimsenin bu işi onaylamayacağını söyleyerek âşığın bu isteğini reddeder. Fakat âşık, sevgiliyi hiçbir şeye değışmeyeceğini söyleyerek, onunla her koşulda birlikte olmayı ister. Âşık, sevgiliye kiraz ağacına çıkalım derken sevgiliyle cinsel birliktelik yaşamak istediğini

sevgiliye iletir. “Azıcık gel emeyim/ Memenin ballarını”, “Akar memenin balı/ Kucağına göl olur” ve “Onu içen âşıklar/ Bu dünyada mest olur” dizeleri âşığın bu anlamdaki isteğini göstermektedir.

SOĞUK SOĞUK AKAYI

Soğuk soğuk akayi
Yaylanın sucuğazi
Verem eyledun beni
Kağurun kıcığazi

Gökteki yıldızları
Saysam ardi gelur mı
Kız sana vurulanun
Dertleri tükenur mi
(Veremi tutenur mi)

Olayım nazlı yara
O deyi ne deyi
Neyleyim boyle yari
Bırakıp da gideyi

Akşam oldi durayim
Saatumi kurayim
Geceler bir yıl oldı
Yarsuz nasıl durayim

Hayde e kız gidelum
Karadağ'a yaprağa
O incecuk boylari
Nenen koysun toprağa

Ha buradan aşğa
 İneceğum maça'ya
 Vermedi seni anan
 Benim gibi uşağa (TRT, 2006b, 699)

Sevgilinin naz yapması ve acımasızca âşığın duygularına karşılık vermemesi, âşığı hasta edecek kadar üzmektedir. Verem hastalığı, sevgilinin nazı sonucu, âşıkta oluşan derdin büyüklüğünü temsil etmektedir. Gökteki yıldızların fazlalığı ve sevgiliye âşık olan kişinin derdinin tükenmeyişi arasında ilişki kurulmuştur. Âşığın geceleri uzadıkça uzamıştır çünkü sevgili yanında yoktur. Sevgilinin annesi bu aşka onay vermemiştir. Annenin onayı olmadığı için sevdiğine kavuşamayan âşık, anneye kızını toprağa koyması için beddua etmektedir. Anne türküde engel olarak sembolize edilmiştir. Âşığın, sevgiliye “kavurun kıcığazi” şeklinde hitap etmesi sevgilinin ve annesinin acımasızlığını simgelemektedir. Yayla, sucuğaz, saat Karadağ ve yaprak kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

SUYUN ALTINA TESTİ

Suyun altına testi
 Damla damla dolayı
 Kemençemun üstüne
 Güzel kızlar oynayı

Oyna güzelum oyna
 Yarına yazılayım
 Takayim liraları
 Gerdana dizdireyim

Suyun altına testi
 Damla damla doldurdum
 Büyüğü evde iken (de)
 Ufağına vuruldum

Suyun altına testi
 Damla damla dolacak
 Küçüğü evlenurken (de)
 Büyüğüne soracak

Suyun altına testi
 O damla damla dolsun
 O ufak boylarına
 Bu uşak gurban olsun (TRT, 2006b, 711)

Türkü kahramanı kemençecidir ve o kemençe çalarken kızlar horon oynamaktadır. Türküde sevgiliye kavuşmak isteyen âşık, bu isteğini sevgiliye “Takayım liraları/ Gerdana dizdireyim” şeklinde ifade etmektedir. Ancak evde sevgiliden daha büyük bir kız vardır. Türkü kahramanına göre sevgili, kendisinden büyük olan kıza, sırasını almak için danışmalıdır. Türkü kahramanının bu söylemi yöre halkı tarafından dikkate alınan “büyük kız evde iken küçüğü evlenemez” şeklindeki sözlü kuralın önemsinmesiyle ilgilidir. Ufak boy, sevgiliye ait fiziksel özellik olarak türküde yer almıştır. Su, testi ve damla kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

ŞAPKAMIN TEREĞİ DÜZ

Şapkamın tereği düz
 Var onda ayla yıldız
 Çıkmayasun aklımdan
 Ne gece ne de gündüz

Peştemalin düğümü
 Gerudendir geruden
 Seni hainin kızı
 Sensun beni eruden

Pencereden bak beri
 Beğenirsen al beni
 Beğenmezsen beğenme
 Beğenenler var beni

Dağ başında kestane
 Dökülür tane tane
 Dünya dolu yar olsa
 Bir tanemsin bir tane (TRT, 2006b, 715)

Sevgili, gece gündüz âşığın aklındadır. Ancak sevgili, âşığı beğenmemektedir. Bundan dolayı hainin kızıdır. Sevgilinin hainin kızı olması acımasızlık anlamındadır. Sevgili, âşığa meyletmeyerek ona acımamaktadır. Âşık, sevgiliye “bana uzaktan olsun bir kere bak, eğer beğenmezsen meyletme bana” diyerek ondan bir şans ister. Fakat gururunu yerlere düşürmek istemeyen âşık, sevgiliyi önemsemyormuş gibi davranarak “Beğenmezsen beğenme/ Beğenenler var beni” şeklindeki düşüncesine yer verir. Lakin âşığın gerçek düşüncesi bu değildir. Etrafında ne kadar seveni olursa olsun onun gönlü sevdiğindedir. Şapka, ay, yıldız ve peştamal kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

ŞİŞMAN KIZ

Kız sen benim anama
 Demişsin boğazıma
 Var mi taksın altuni
 Hey şişman kız şişman kız
 Param yok altunum yok
 Takayım boğazına
 Eski çarıklarımı

Hey şişman kız şişman kız
 Hey Allah alsın seni da

Yedun tükettin beni

Kız ben nerde bulayım

Takayım boğazına

İnci boncukları

Hey şişman kız şişman kız

İnciden kıymetlidir

Dizeyim گردانına

Mübarek hamsileri

Hey şişman kız şişman kız

Hey Allah alsın seni da

Yedun tükettin beni (URL 3)

Sevgili, âşğın annesinden, kendilerine gelin olması için şartlar sunmuştur. Sevgili, âşğın annesinden altın istemiştir. Âşık, sevgiliye altınının ve parasının olmadığını yalnızca eski çarıklarının olduğunu dolayısıyla boğazına eski çarıklarını takabileceğini söyler. Aynı zamanda âşık, sevgilinin boğazına çarıklarından başka bir de hamsi takabileceğini mizahi bir dille belirtir. Sevgilinin boğazına altın yerine hamsi takılması, hamsinin türkü kahramanı tarafından altın kadar değerli görüldüğünün göstergesidir.

ŞU İZMİR'DEN GELİR LEMSE VAPURİ

Şu İzmir'den gelir Lemse vapuri

Kızlar çalar (civanım aman) zilli de maşa santuri

Ak گردanda bir benin var sanburi

Gel ağlatma garip bülbül mezarımın daşına

Hem askerlük hem gurbetlük yar sevdası başımda

On üç on dört yaşında

Sevdası var başımda
 Oturuyor karşımda
 Sırmalı başluk başında (URL 3)

Türkü kahramanı gurbette, askeredir. Aynı zamanda sevdalıdır. Ayrılığa ve hasrete sebep olan bu üç olgu türkü kahramanını oldukça sarsmaktadır. Bundan dolayı dertli dertli öten bülbüle “zaten başımda hasretin vermiş olduğu haddinden fazla dert var. Sen de garip garip ötüp, beni ölmeden öldürüp mezarımın taşıma ağlatma” diyerek bülbüle sitem edip aynı zamanda onunla dertleşmektedir. Âşık gurbette sevgilinin hayaliyle yaşarken onu karşısında otururken tahayyül etmektedir. Türküye hâkim olan duygu ayrılık ve gurbet olduğundan, İzmir, lemse vapuru ve askerlik ayrılığı ve gurbeti simgelemektedir. Zillimaşa ve santuri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

TAMZARA 4

Sabri'nin belinde kuşak
 Püskülleri de yumuşak oy
 Beni de vuran kaynımdır oy oy oy
 Orta boylu bir uşak

Tamzara'ya vardın mı
 Kama da liver aldın mı oy
 Saldırmayı da yiyende oy oy oy
 Anam babam dedin mi
 Tamzara'da bir kuş var
 Kanadında da gümüş var oy
 Gitti de yarım gelmedi oy oy oy
 Elbet bunda bir iş var

Tamzara'nın taşları
 Civ civ öter kuşları oy

Efendimi de vuranlar oy oy oy

Tamzara'nın puştları (URL 3)

Sabri, kayınbiraderi ve türküde Tamzara'nın puştları olarak ifade edilen kişiler tarafından saldırıya uğramıştır. Sabri'nin Tamzara'ya giderken yanında bıçak ve silah vardır. Fakat baskın aniden ve beklenmedik kişilerden gelince Sabri vurulmuştur. Geride kalan sevgili, Sabri'nin gittiği yerden dönmeyişinde bir iş olduğunu anlamıştır. Kuş, kanat, gümüş ve taş kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

TANIMADIN MI BENİ BEN ALİ'YİM

Tanımadın mı beni

Ben ali'yim ali'yim

Yedi senden beri de

Kız sana sevdalıyım

Karanfil ocak değil

Üstü tomurcak değil

Seviyusan kalpten sev de

Gönlüm oyuncak değil

Akçabat'tan tonya'dan

Geçelim ağasar'a

Orada bir güzel kız da

Açtı kalbime yara

Giyindi de kuşandı

Yabak kuşacığuna

Ali'si gurban olsun da

Nazlı sevdacığuna

Çifte düdükler aldım
 Eskala'da çalacam
 Vermezseler yarimi de
 Kaçırıp da alacam (URL 1)

Sevgili, âşığa yüz vermeyerek âşığın kalbini yaralamaktadır. Sevgilinin bu tavrı üzerine âşık kinayeli bir yaklaşımla “beni tanımadın mı ben sana yedi yıldır sevdalı olan Ali’yim” diyor. Sevgili Trabzon’un Şalpazarı ilçesine bağlı Ağasar bölgesindendir. Âşığın sevgiliden vazgeçmeye niyeti yoktur. Bu uğurda her engeli aşmaya hazırdır. Sevgilinin ailesinin engel olması halinde sevgiliyi kaçırıp alacağından bahsetmektedir. Karanfil, Ocak, tomurcak, çifte düdük ve eskala kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

TARLAYA EKTİM SOĞAN

Tarlaya ektim soğan
 Bitmedi yedi doğan
 Hep mi güzel oluyor
 Senin annenden doğan

Bağlantı:

Oy niye hanım niye
 Öldüm yar diye diye
 Boynunda iki lira
 Ver birini ver hediye

Guzgun dere yukarı
 Yol gider ganliga'ya
 Kız ben seni alırım
 Liralar saya saya
 Bağlantı

Ormandan yol açarım
 Seni alır kaçarım
 Dört yanım duvar olsa
 Şahin olur uçarım

Bağlantı (TRT, 2006b, 739)

Sevgili, âşğın gözünde çok güzeldir. Âşık, sevgiliyi alabilmek için maddi olarak varlığını ortaya koymuştur. Karşısına ne kadar engel çıkarsa çıksın hepsini aşacak güçtedir. Âşık güçlü olması yönüyle kendini şahine benzetmiştir. Sevgiliyi alıp kaçıracağı yer ormanlardır. Orman, türküde saklanacak bir korunak olarak tasavvur edilmiştir. Türkünün nakarat kısmında âşğın, sevgilinin boynundaki iki liradan kastettiği sevgilinin memesidir. Âşğın, sevgiliden bunlardan birini hediye olarak istemesi cinsel arzusunun ifadesidir. Tarla ve soğan kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

TEL SARI ZÜLÜF SARI

Tel sarı zülûf sarı
 Dağlara saldım yarı
 Dağlar allah'ın seversen
 Tez gönder nazlı yarı

Yoğurt koydum dolaba
 Bugün başım kalaba
 O yar küsmüş gidiyor
 Yıkılası Haleb'e (TRT, 2006b, 740)

Âşık yârinden ayrı düşmüştür. Sevgili, âşğına dağlar kadar uzak mesafededir. Dağ, sevgiliye kavuşmayı mümkün kılmayan bir engeldir. Âşık dağları canlı olarak düşünerek, dağa sevgilisini göndermesi için yalvarmaktadır. Türküye hâkim olan tema ayrılıktır. Ayrılığı ve olumsuzluğu çağrıştırdığı için türküde sarı renk tercih edilmiştir. Yoğurt kelimesi söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

TERAZİ TARTAYIRUM

Terazi tartayirum (da)

Alurum darasini

Yolla bağa bir mendil (de)

Verurum parasuni

Bağlantı:

E olasa olasa

Bu sevdaluk olmasa

Haçan oldu olacak (da)

Seven seveni alsa

Yeni çıkayı yeni (da)

Derelerin ormanı

Sevdalıktan kesildi (da)

Dizlerimin dermanı

Geçemiyorum senden (de)

Sen ne hiyanet yarsın

Korkayrum büyüklerden (de)

Mendil gadanı alsın

Bağlantı (TRT, 2006b, 742)

Türkü kahramanı, sevenlerin birbirine kavuşamadığı sevdalığın olmamasını eğer oluyorsa da sevenlerin kavuşmasını dilemektedir. Çünkü sevda acısı çekmek âşğın dermanını tüketmiştir. Sevgiliyi göremeyen âşık, ondan gelecek bir mendile bile razıdır. Yeter ki sevgiliye ait olsun. Sevgili ise âşığa ondan vazgeçmediğini, ailesinden korktuğu için onunla konuşamadığını belirterek âşığa, özleminden dolayı çektiği derdin gitmesi için kendisine ait olan mendille avunması gerektiğini telkin etmektedir. Terazi, dere ve orman kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

TERLEDİ YANAKLARIN YA ÇIKAR MENDİLİNİ

Terledi yanakların
Ya çıkar mendilini
Niye konuşmıyusun
Kuş mu yedi dilini

Bağlantı:

Ser findığı güneşe
Yansın dönsün kurusun
Gitti güzellüklerin
Kapı açık uyursun
Aldı dağlara rüzgar
Eseyi serin serin
Aldadın beni yarım
Oldun ellere gelin

Bağlantı

Evlerinin önünde
Var daraba daraba
Bundan sonra selam yok
Kuru kuru merhaba

Bağlantı

Gidun bulutlar gidun
Yarume selam edun
Sabah uykularını
Yarume haram edin

Bağlantı (URL 1)

Sevgili, âşığın duygularına cevap vermeyerek ellere gelin olmuştur. Bundan dolayı âşık ile konuşmamaktadır. Âşık “Gitti güzelliğinin/ Kapı açık uyursun” derken mizahi bir dille sevgilinin artık eskisi kadar beğenilmediğini ifade etmektedir. Âşık, sevgilinin başkasıyla evlenmesinden dolayı samimiyetlerinin azaldığını, kendisini kandırıp başkasıyla evlenmesinden dolayı sevgiliye dargın olduğunu “Bundan sonra selam yok / Kuru kuru merhaba” diyerek ifade etmiştir. Ancak âşık, sevgiliyi gıyabında sevmeye devam ederek bulutlar ile ona selam göndermektedir. Bulut burada haberci olarak simgelenmiştir. Yanak, mendil, fındık, güneş söz kalıbı olarak kullanılmıştır. 3. bentte geçen dağ, rüzgâr ve rüzgârın serin serin esmesi ibareleri sevgilinin başkasına gelin olmasından dolayı ayrılık olarak sembolleştirilmiştir.

TRABZON BOZTEPE’DE

Trabzon Boztepe'den
 Bir serin rüzgar eser
 Ne biçim havası var
 Uykularımı keser (de)
 Uykularımı keser

Boztepe'de yatıyor
 Verem olan hastalar
 Mektupların kesildi
 (Gelmez oldu mektubun)
 Kapandı mi postalar (da)
 Kapandı mi postalar

Gece sabaha kadar
 Yanar benüm ışığım
 Böyle miydi güzelum
 Seninle gonaşuğum (da)
 Seninle gonaşuğum (URL 1)

Sevgiliden haber alamayan âşığın gözüne uyku girmez. Ancak âşık uyuyamamasını Trabzon Boztepe’den esen serin rüzgâra bağlamaktadır. Rüzgârın serin esmesi ayrılık olarak sembolleştirilmiştir. Dolayısıyla uyumamasının sebebi serin serin esen rüzgârın getirdiği ayrılıktır. Âşık sevgiliye “Mektupların kesildi / Kapandı mı postalar” derken sevgilinin ondan vazgeçmesi üzerine ona sitem etmektedir. Türkünün tamamına ayrılık hâkim olduğu için “verem” âşığın sevgiliden ayrı düşmesiyle çektiği acıyı ve hüznü simgelemektedir.

TRABZON’DAN BİZ GELDİK

Trabzondan Biz Geldik
Geldik Bindik Kayığa Da
Geldik Bindik Kayığa

Sular Bizi Üfürdü
Götürdü Bizi İstanbul'a Da
Götürdü Bizi İstanbul'a

Ha Bunu Böyle Yaparız
Gümüşt en Kalaylarız Da
Gümüşt en Kalaylarız

Üç Tencere Bi Tava
Kaça Kalaylarsınız Da
Üç Tencere Bir Tava
On Beşe Kalaylarız (URL 3)

Trabzon’dan İstanbul’a kayık ile seyahat eden türk kahramanı, İstanbul’da kalay işi ile uğraşan kişileri görünce onlara bu işi kaç liraya yaptığını sormaktadır.

TRABZON'DAN ÇIKTIM UZUN YAZILAR

Trabzon'dan çıktım uzun yazılar
Yağlı kurşun yedim yaram sızılar
Evde ağlaşıyor körpe kuzular
Ana ben vuruldum yaram derindir

Çömlekçi'den çıktım başım selamet
Boztepe'ye vardım koptu kıyamet
Çocuklarım olsun hakka emanet
Ana ben vuruldum yaram derindir (TRT, 2006b, 748)

Birinci Dünya Savaşı sırasında Trabzon'un Ruslar tarafından işgali üzerine çıkan çatışmayı anlatan tarihi bir vesika olan türkü, savaş esnasında yaralanan insanları ve geride bıraktıklarını anlatmaktadır.

TÜTÜNLÜKTE HANELER

Tütünlükte haneler
Çubuklu zivaneler
Bana yardım geç derler
Hey gidi divaneler

Bağlantı:

Olmadı yarım olmadı
Söz yerini bulmadı
Sana bana olanlar (da)
Hiç kimseye olmadı

Tütün bağımın ucu
Kıvrılır yassi yassi
Takacağım boynuna (da)
Cumhuriyet lirası

Bağlantı

Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin (de)
Aramizi bozanlar

Bağlantı (URL 1)

Birbirlerine meyleden âşıklar ayrılmamak adına birbirine söz vermişlerdir. Ancak birbirlerine verdikleri sözü, aralarının bozulmasına sebep olan kişilerden dolayı hayata geçirememişlerdir. Yine de âşık, sevgiliden geçmeye razı değildir. Bunu da “Takacağım boynuna / Cumhuriyet lirası” diyerek ifade etmektedir. Cumhuriyet lirası, yörede nişan ya da düğünde gelinin boynuna takılan altındır. Âşık kendisine sevgiliden vazgeçmesi konusunda telkinde bulunanları delirmiş, çıldırmış kişiler olarak nitelendirmektedir. Çünkü böyle bir şey mümkün değildir. O yüzden âşık önünde sonunda sevgilinin boynuna cumhuriyet lirası takarak onunla murada erecektir. Âşık, aralarında engel olan kişilere ise cennet yüzü görmemeleri için beddua etmektedir. Kara yazı kötü kaderi temsil etmektedir. Tütünlük ve tütün bağı söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

UÇAN KUŞ TUTULUR MU

Uçan kuş tutulur mu
Sevda unutulur mu
Can geldi boğazıma
Aşağa yutulur mu

Gökteki yıldızlara
Bir kanat olamadım
Uçan kuş yuva yaptı
Kuş kadar olamadım

Al şalım yeşil şalım
 Dağları dolaşalım
 Sen orada ben burda
 Rize'de buluşalım

Gökteki yıldızları
 Pay edelim kızları
 Aldılar güzelleri
 Kaldı yaramazları (URL 3)

Türkü kahramanı uçan kuşun tutulamayacağı ile sevdanın unutulamayacağı arasında benzerlik yönünden bir ilişki kurmuştur. Âşık, sevgiliye kavuşamayarak kuramadığı yuva özlemiyle can çekişmektedir. Bundan dolayı kendisini kuştan bile güçsüz bir varlık olarak görmektedir. Sevgiliyle ayrı mekânlarda kalan âşık onunla Rize'de buluşmak ister. Türkü kahramanı iyi ve güzel kızların seçilerek sahibini bulduğunu belirterek geriye kalanları “yaramaz” olarak nitelendirmektedir. Türkü kahramanın bu söylemi aslında sevdiği kişiyi alamadığından dolayı karşısına çıkan diğer insanları değerli görmediğinin ifadesidir. Gök, yıldız, kanat, al, yeşil ve dağ kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

UY TEPELER TEPELER

Uy tepeler tepeler de yüksek tepeler
 Orada karlar yağar da burda sepeler
 Uy sandukta küflenmiş elmas küpeler

Anan var midur yavrum baban var midur
 Seni bana medh iderler aslı var midur (URL 3)

Sevgilinin methini duyan türkü kahramanı, sevgiliye, annesinin ve babasının olup olmadığını, ona yapılan bu övgünün gerçekliğini sormaktadır. Aynı zamanda türkü kahramanına göre “sandıkta küflenmiş elmas küpeler” sevgilinin memesidir. Bu

ifade türkü kahramanının karşısındaki kişiye karşı cinsel isteğinin olduğunun sembolüdür. Tepe, kar ve sepelemek ifadeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

UYUKLAMA SEVDİĞİM

Uyuklama sevdiğümde ruya görürusun ruya
Şeker olsam da düşsam da yarun içtuğu suya

Sabahtan kalktum baktum da hoca ezan okuyi
Kimse de bulamadum da yarda olan kokuyi

Elumde sari enam da kocagarılar anam
Gelinler kızıkardeşim da kızlara dayanamam (URL 3)

Âşık, sevgiliye o kadar yakın olmak istemektedir ki sevgilinin suyunu tatlandırıran, içtikçe içilecek hale getiren şeker olmayı istemektedir. Çünkü bu sayede sevgilinin dudaklarından bedenine can olup akacaktır. Âşık, sevgilinin kokusunu başka hiç kimsede bulamamıştır. Sevgili, âşığa göre o kadar güzel kokmaktadır ki bu kokunun bir benzeri daha yoktur. Türkü kahramanı kendinden büyük kızları kocakarı dolayısıyla anne olarak nitelerken evlileri (gelinleri) de kız kardeş olarak görmektedir. Âşık bu şekilde nitelendirdiği kişilere bakmayacağını fakat kızlara dayanamayacağını ifade eder. Rüya, sabah, hoca, ezan ve sarı enam söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

VARIN SÖYLEYİN ANNEME

Varun söyleyin anneme
Yavrucuğazi kandi katma takmasın
Oğli geluyidi yola bakmasın
Yoğurdumi vurun yavrum ayran eyleyin
Kanli gömleğimi bayrak eyleyin
Eşin eşin yavrum mezarımı dar olsun
Ben vuruldum arkadaşlar sağ olsun

Kuştul deresinde bir bölük koyun
 Yetişin arkadaşlar stm soyin
 Nişanlım duymadan mezara koyin

Kırati baēladum derelerin sazına
 Benden selamlar olsun nazlı yaruma
 Varun söyleyin gelsin başım yanına (URL 1)

Uzun hava olarak icra edilen türküde Türkü kahramanı oyuna getirilerek tuzaēa çekilmiştir. Tuzaēa çekilen türkü kahramanı, annesine “artık oēlum gelecek diye yola bakma çünkü kanım, gmleēim bayrak olacak kadar çok aktı” der. Türkü kahramanı aynı zamanda nişanlıdır. Âşık, arkadaşlarından nişanlısının o halini görmesini istemediēinden onu mezara koymalarını ve nişanlısına mezarının başına gelmesi için haber göndermelerini ister. Yoēurt, ayran, Kuştul deresi, koyun, kırat, dere ve saz kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

YAēMUR YAēAYI YAēMUR

Yaēmur yaēayi yaēmur
 Otlara yapraklara
 Gurban olurum yavrum
 Bastıēın topraklara

Kar yaēayi yaēayi
 Evin gaburgasına
 Diyeceēum yarimi
 Gelin abulasına

Kar yaēar ıslanırsın
 Aēaca yaslanırsın
 O yar beni severdi de
 şimdi neme sarılsın

Kar yağayı yağayı
 Galmadi yer garasi
 Dizeceğum boynuna
 Cumhuriyet lirası

Birazıcuk dar oldu
 Zıpkamın bacakları
 Bize sebep olanın
 Yıkılsın ocakları (URL 1)

Âşık, sevgiliyi o kadar çok sevmektedir ki yalnızca sevgili için değil onun bastığı, ayağının değdiği yerler için bile canını verecek pozisyonudadır. Kurban olmak ifadesi sevgi sözcüğü anlamında kullanılmıştır. Sevgili de âşığa aynı duygularla bağlıdır. Fakat aralarına giren kişiler âşıkların buluşmalarına engel olmaktadır. Bu yüzden âşık engel olan kişilere “ocakları yıkılsın” diyerek soylarının kuruması adına beddua etmektedir. Âşık, sevgilinin boynuna cumhuriyet lirası takarak onunla evlenmek konusunda kararlıdır. Yağmur, ot, yaprak, kar, ev, ağaç ve şapka kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

YAKTIN BENİ GÜZELİM

(Hey)
 Yaktın beni güzelim
 Yaktın da ettin ozan
 Cennet yüzü görmesun
 Yar aramizi bozan

Bağlantı:
 Ata vurdum reşmeyi
 Dolaniyi çeşmeyi
 Bu gaybana sevdaluk
 Hiç bana gelişmeyi

(Hey)

Kara koyun yünüylan

Bıçacuğum kınıylan

Etmem daha sevdaluk

Bir allah'ın kuluyulan

Bağlantı

(Hey)

Soyledüğüm türküler

Gideyi mi hoşuna

Çok sevdaluklar ettum

Hepsi gitti boşuna

Bağlantı (URL 1)

Âşık, sevgilinin kendisini aşk ateşiyle yakmış olmasından dolayı ozana dönüştüğünü ifade etmektedir. Türkü kahramanı âşık olmanın kendisine yaramadığını, bundan sonra kimse ile sevdalık etmeyeceğini ifade etmektedir. Âşığın ozana dönüşmesi, içine sığmayan aşkı türkü ile anlatmasından dolayıdır. Sevgiliye bu türküleri beğenip beğenmediğini sormaktadır. Aslında bu soruyu sormasının altındaki anlam “beni düşürdüğün durum hoşuna gidiyor mu” dur. Âşık, sevgilisi ile arasını bozanlara beddua etmektedir. At, çeşme, kara koyun, yün, bıçak ve kın kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

YAN YANA OTURALIM

Yan yana oturalım

Dizim dizine vursun

Öyle bir kavuşalım

Akan dereler dursun

Kız fadime fadime
 Ne meraklı adın var
 Evvelden şeker idin
 Şimdi baldan tadın var

Hamsiköy dere içi
 Yayılır koyun keçi
 Kesme şekere benzer
 Yavrum ağzının içi

Ayağımı vuriyi
 Yeni yolun daşları
 Alış veriş edeyi
 Gözleriyle gaşları (TRT, 2006b, 777)

Sevgiliye ait güzellik unsurlarının anlatıldığı türküde sevgilinin adı Fadime'dir. Fadime, âşık için baldan şekerden daha tatlıdır. Sevgilinin ağzı küçüklüğü nedeniyle kesme şekere, gözü ve kaşları ise âşığın gönlüne sahip olabilecek maharetle olduğundan dolayı alış-veriş yapmakta olan bir tüccara benzetilmiştir. Ancak kapalı istiare yapılarak kendisine benzetilen öge türküde söylenmemiştir. Âşık sevgiliye ait bütün unsurların müptelası olduğu için artık ona kavuşmayı ve bedenlen yakınlaşmayı arzulamaktadır. Koyun, keçi, ayak, yol ve taş kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

YAYLA SULARI AKAR

Yayla suları akarda
 Akar gelur çimenden
 Yar bana sayar ondan
 Bende ganarum senden
 Yaylalar otli olur da
 Suyi kuvvatli olur

Sevup alamayanun
 Hali peruşan olur
 He he he he oh oh güzelim ey dağlar ey

Aldı duman yürü de
 Sis dağı başlarına
 Saydum beşi birliyi de
 O zalum babasına
 Ah Kadırğa Kadırgada
 Nedur senun hallarun
 Göçler yollara indi
 Gene şenluk yollarun
 He he he he oh oh güzelim ey dağlar ey (URL 1)

Türküde yerin yağmurdan doymaması ile âşığın sevgiliden doymaması arasında ilişki kurulmuştur. Bundan dolayı âşık toprak, sevgili ise sudur. Âşık, sevgiliye kavuşabilmek için sevgiliden aile fertlerini ikna etmesini istemektedir. Aynı zamanda âşık sevgiliye zincire taktın beni derken beni kendine bağladın ve şimdi kenara çekildin diyerek sitem etmektedir. Âşık, sevgiliden vazgeçmeyerek başlık parasını babasına vermiştir. Türküde geçen “Ah kadırğa kadırğa/ Nedur senun hallarun/ Göçler yollara indi/ Gene şenluk yolların” dördlüğü türkünün geneli ile anlamsal bir uyuma sahip değildir. Yayla suları, ot, duman, yayla, Sis dağı kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

YAYLADIM KOYUNU

Yayladım koyunu
 Orman aralarına
 Kurban olayım kurban
 Yarin edalarına

Hu buradan aşşağı

Ben inemem inemem
 Yettin feruğum yettin
 Ne ağlaysun feriğum
 Ben gurbete mi gittim

Hu buradan aşşağı
 Ben inemem inemem
 Hersin terendilen
 Tellendi büyüklerin
 Sil onları mendilnen (TRT, 2006b, 738)

Âşık, sevgilinin bakışını, duruşunu ve âşığı kendine hayran bırakan tüm hallerini sevmektedir. Âşığından uzak kalan sevgili üzüntülüdür. Âşık ise sevgiliye “ben gurbette olacak kadar uzak değilim” diyerek sevgiliyi ağlamaması için teskin etmektedir. Sevgilinin yanına varan âşık, sevgilinin terini silerek ona dokunmak istemektedir. Yaylamak, koyun ve orman sözcükleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

YAYLANIN ÇİMENİNDE

Yaylanın çimeninde
 Atı kovarım atı
 Gir canıma utanma
 Sen benim idin zati

Çayırımdan yukarı
 Gelirsin dura dura
 Sen paşa kızı mısın
 Ayağında kundura

Ha burası ne bayır
 Gülü dikenden ayır

Sevdalık çekenleri

Kayır Allah'ım kayır (URL 3)

Sevgili, âşığın çayırından yukarı yavaş yavaş gelmektedir. Âşık sevgilinin çayırdan yukarı gelişinde sevgilinin ayakkabılarına dikkat etmiştir. Sevgili köyde kullanılan lastikler (yemeni) yerine kundura giymiştir. Bunu gören âşık, sevgiliye mizahi bir yolla “sen paşa kızı mısın bu kunduraları giydin” der. Sonra sevgilinin kendisine sarılmasını isteyerek sevgiliye “utanma bana sarılırken sen zaten benimsin” der. Âşık, birbirlerini çok seven kişileri koruması adına Allah’a dua etmektedir. Âşıkların korunması ise “gülün dikenden ayrılması” ile mümkündür. Gül sevgili, diken ise rakiptir. Âşık, sevgiliye kendisinden başka âşıkların ulaşmaması için Allah’a yalvarmaktadır. Yayla, çimen ve at kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

YAYLANIN ÇİMENİNDE

Yaylanın çimeninde

Karı görürüm karı

Benim gibi bekara

Çok mudur dokuz karı

Biri gider yalıya

Biri gider yaylaya

At başına yaşmağı

Gel ağlaya ağlaya

Biri yayar yayığı

Biri yıkar kapları

Biri sallar beşiği

Biri oynar benimle

Öleyim dolanayım

Hepisinin canına
 Bir daha sarılayım
 En sevgili yarime

Gavurun küçük kızı
 Nasıl girdin kanıma
 Mevlam kavuşturasın
 Akranı akranına (URL 3)

Türkü kahramanı dokuz tane kadının kendisine fazla gelmeyeceğini dile getirir. Çünkü bekardır ve hepsini idare edebilir. Türkü kahramanının kendisini bekar olarak ifade etmesi aslında kadınsız olmaktır. Ben bu bekarlığı çekerken dokuz kadın bana fazla gelmez demektedir. Türkü kahramanına göre dokuz kadından her biri bir işin ucundan tutacaktır. Âşık hepsinin canı için kendi canını feda edeceğini söyler fakat asıl sevdiği daha kıymetlidir. Âşık, sevgilinin onu nasıl kandırdığını, kendisine nasıl âşık ettiğini düşünerek, Allah'tan birbirine uygun olan sevdalıların kavuşması için niyazda bulunur. Yayla, çimen, kar kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

YAYLANIN ÇİMENİNDE GELİR OTURUR

Yaylanın çimenin de
 Gelir oturur kızlar
 Bilmeyenler zanneder
 Endi gökten yıldızlar

Yükledum katurumi
 Gideceğum yaylaya
 Bu gaybana sevdaluk
 Goycak beni belaya

Atladım taştan taş
 Vurdum geçtim dereden

Aynalı tüfeğumlan
Sığmadım pencereden

Tütün kesemin bağı
Yapağıdır yapağı
Horoz gözün kör olsun
Ne tez ettin sabahı

Allah'a ısmarladuk
Dedumda vurdum yola
Döndüm baktım geriye
Gözlerum dola dola

Kestum kızıl ağacı
Yapacağım terazi
E kız senun babani
Tutsun sara marazi (URL 1)

Türkü kahramanı, yıldızlar kadar parlak güzellikte olan kızların toplanma yerinin, yaylanın çimeni olduğunu belirtir. Âşık, sevgiliyi görebilmek için sevgilinin evine gitmiştir. Fakat pencereden içeri girememiştir. Âşığın taştan taşla atlayarak dereleri geçmiş olması engelleri aşarak sevgiliye ulaşmış olduğunu gösterir. Âşığın, pencereden içeri girişinde zorluk çekmesinde pencere engel olarak tasavvur edilmiştir. Her şeye rağmen geceyi sevgiliyle geçiren âşık sabahın erken olmasında horozu suçlamaktadır. Çünkü horozun ötmesi sabahın habercisidir. Âşığın, sevgilinin yanından ayrılmasının zamanı gelmiştir. Sevgiliden ayrılan âşık hüznünlüdür. Horozun ötüşü ayrılık olarak tasavvur edilmiştir. Âşık, sevgili ile gizli saklı buluşmak zorundadır. Sebebi ise sevgilinin babasıdır. Âşık, sevgilinin babasına, kavuşmalarına engel olmasından dolayı “E kız senun babani/ Tutsun sara marazi” diyerek hastalanması yönünde beddua etmektedir. Kırat, tütün kesesi, yapağı, kızılağaç ve terazi söz kalıbı olarak kullanılmıştır. Taş, dere, pencere ve sevgilinin

babası engel olarak simgelenmiştir. Yol ve horoz buluşmanın sona ermesinden dolayı ayrılığı simgelemektedir.

YAYLANIN ÇİMENİNE

Yaylanın çimenine

Kuzu yayılır kuzu

Gün de bugünkü gündür

Sallan yosmanın kızı

Bağlantı:

Aman kızı çaçan kızı

Sen allar giy ben kırmızı

Çıkalım dağların başına

Sen gül topla ben nergizi

Asmadan gel asmadan

Fistan giyer basmadan

Kalk gidelim sevdiğim

Devriyeler basmadan

Bağlantı (TRT, 2006b, 785)

Âşık, sevgiliyle geçirdiği tüm günleri doya doya yaşamak ister. Bundan dolayı sevgiliyle buluşmak istediği yer dağlardır. Çünkü dağlar bir korunak ve sığınaktır âşık için. Bu mekânda onları kimse göremeyecek ve onlara rahatsızlık veremeyecektir. Sevgiliye olan hasretini bir nebze olsun gideren âşık, sevgiliye buluşmanın sonunda kimseye yakalanmadan ayrılmaları gerektiğini söylemektedir. Yayla, çimen, kuzu ve asma kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

YAYLANIN ÇİMENİNE

Yaylanın çimenine

Gelme nine gelme

Tolanayım ah yavru da

Şalvarının enine

A kumarlık kumarlık

Canıma düştü darlık

Bu kadar kız dururken

Ben çekerim bekarlık (URL 3)

Türkü kahramanı, etrafında o kadar kız varken bekârlık çektiğini söyler. Bekârlıktan kastı bu kızlardan biriyle cinsel birliktelik yaşayamamasıdır. Cinsel birliktelik yaşamak isteyen âşık bu durumu türkünün ilk bendinde geçen “Dolanayım ah yavru / Şalvarının enine” dizeleri ile ifade etmektedir. Şalvar türküde cinselliği sembolize eder. Yayla, çimen, nine, kumarlık söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

YAYLANIN ÇİMENLERİ

Yaylanın çimenleri

Akşamüstü serinler

Almasa bizi kızlar

Alır bizi gelinler

Gece girdun odama

Kurşun attun kocama

İnşallah kocan ölür

Miras kalursun bana

Ben evliyim evliyim

Uşak sen bakma bana

Yakayisun canımı

Din iman yok mu sana (URL 3)

Türkü kahramanı, evli bir kadının peşindedir. Diyalog şeklinde geçen türküde kadın kendine meyletmiş âşığına “Gece girdun odama/ Kurşun attın kocama” derken kocasına ihanet ettiğini ifade eder. Fakat âşık bu durumdan rahatsız olmayarak “İnşallah kocan ölür / Miras kalırsın bana” diyerek sevgilinin onun olmasının ister. Sevgili ise “bana bakma ben evliyim, böyle davranarak canımı yakıyorsun, senin dinin, imanın (acıman) yok mu” diyerek âşığa sitem etmektedir. Yayla, çimen kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır. Kurşun ise ihaneti sembolize etmektedir.

YENGE KIZIN BİR TANE 3

Yenge kızın bir tane

Saçları tane tane

Yenge kızın ikidir

Küçüğü benimkidir

Yenge kızın üç oldu

Biri bana eş oldu

Yenge kızın dört oldu

Biri bana dert oldu

Yenge kızın beş oldu

Biri bana eş oldu

Yenge kızın altıdır

Yanakları tatlıdır

Yenge kızın yedidir

Bir tanesi delidir

Yenge kızın sekizdir

Bir tanesi semizdir

Yenge kızın dokuzdur

Bir tanesi domuzdur

Yenge kızın on tamam

Bayıldım aman aman (URL 3)

YENGE KIZIN BİR TANE 4

Yenge kızın bir oldu

Yüreğime dert oldu

Yenge kızın ikidir

Küçüğü benimkidir

Yenge kızın üç oldu

O da bana güç oldu

Yenge kızın dört oldu

Yüreğime dert oldu

Yenge kızın beş oldu

Biri bana eş oldu

Yenge kızın altıdır

Yanacağı tatlıdır

Yenge kızın yedidir

Sarılması kolaydır

Yenge kızın sekizdir

Düş peşime peşime
Yanasın ateşime

Yenge kızın dokuzdur
En küçüğü domuzdur

Yenge kızın on tamam
Bayıldım düştüm hemen

Yenge kızın beyazdır
Nazar muskası yaptır

On ikiye varanda
Memesi yaratılır
On üçüne varanda
Beşiği donatılır

On dördüne varanda
Kaşları kara olur

On beşine varanda
Rengi biraz sararır

On altıya varanda
Çok adam hayran olur

On yediye varanda
Görenler de bayılır

On sekize varanda
Çocuğu iki olur

On dokuza varanda
Şalvarı değıştirir

Yirmisine varanda
Belleri kalınlaşır

Yirmi beşe varanda
Düşmanları uyanır

Otuzuna varanda
Güzel olduğu derler

Otuz beşe varanda
Biraz tarif ederler
Kırk yaşına varanda
Biraz kocadı derler

Kırk beşine varanda
Yüzleri hep buruşur

Ellisine varanda
Saçları da karışır

Elli beşe varanda
Kemikleri incelir
Tamam altmış olanda
Her tarafında ağrır

Altmış beşe varanda
Yoluna gitmez olur

Yaşı yetmiş oldu mu

Derler aca öldü mü

Yetmiş beşe varanda
Kimse durmaz yanında

Yaşı seksen olanda
Aklı sersem olanda

Seksen beş doksan olur
Yürüyorken bağırır
Ben hasta oldum diye
Yatağı serin bana

İhtiyar kocakarı
Allah acır fakiri
Gelir akrabaları
Kazarlar bir mezarı
Trabzon'daki Lazlar
Bu türküyü yazdılar
Cenaze alayına
Geliyor isktaçılar
Hem hacı hem hocalar
Oturdular devire
Günahını karının
Etiler alavere
Alavere dalavere
Koydular kara yere
Gömdüler o meyiti
Kaldı verese iti

Okuyanlar anlasın
Bu ölenin halini

İskatçi hoca gibi
Pay ettiler malini

Bu kadar türkülerim
Bir kişi için oldu
Ha bu benim destanım
Burada tamam oldu

Olsun ah yarım olsun
Bu sudan testi dolsun
Okuyan ihvanlara
Bu yadigarım olsun (URL 3)

Yukarıda iki varyantı bulunan türkü ile ilgili Ciravoğlu (2009: 260-261) bu türkünün köy kına düğünlerinde söylendiğini bundan dolayı köy düğün kına gecesi türküsü olduğunu ifade etmiştir. Türküde kızlara ait özellikler anlatılmaktadır. Türkünün varyantı olan “Yenge Kızı Bir Tane 4” ise bu özellikler anlatılarak, bir kızın doğumdan ölümüne kadar ki süreçte fiziksel ve ruhsal aşamaları mizahi bir üslupla destan şeklinde anlatılmıştır.

YENİ YAPTIM EVİMİ

Yeni yaptım evimi
Donatmadım odamı
Yidirip içirmiyö
Bu sevdalık adamı

Çıkdım kara yemişe
Ne yedim de ne bişe
Çıksana gapılara
Kara gözlü ayişe

Derenin kıyıları
 Ata vurdum yuları
 Vurdu mu sana yarum
 Sevdalık uykuları

İn dereye bir su iç
 Dereyi karşıya geç
 Olmaz böyle sevdalık
 Ya al beni ya vazgeç (TRT, 2006b, 792)

Âşık sevdalıktan dolayı yemeden içmeden kesilmiştir. Çünkü sevgili âşığa net olarak cevap vermemekte, âşığa naz yaparak ona kendini göstermemektedir. Sevgilinin evi âşığın sevgiliyi görememesine neden olan engel olarak simgelenmiştir. Bundan dolayı âşık, sevgiliden evin kapısına yani evin önüne çıkmasını istemektedir. Sevgiliden uzak kalmak istemeyen, onunla buluşup konuşmak isteyen âşığın istekleri sevgili tarafından kabul görmeyince “bu şekilde bir sevda olmaz ya kavuşalım ya ayrılalım” diyerek sitem etmektedir. Ev, oda, karayemiş, dere, kıyı ve at söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

YİNE GELDİ YAZ BAŞI

Yine geldi yaz başı
 Açtı yeşil yapraklar
 Ben doyamadım sana
 Doysun kara topraklar

Hey ettum koyunumu
 Yaylanun çimenune
 Uyan sevdiğum uyan
 Kemençemin sesune

Otur güzelim otur

Dizim dizine vursun
 Öyle bir konuşalum
 Akan dereler dursun

Hayde gidelum hayde
 Biz bile duracağuk
 Nenen ilan bobani
 Nasıl kandıracağuk

Karabağ yaylasunda
 Otlar yösali koyun
 Selvi dalına benzer
 Sevdiğum senun boyun (TRT, 2006b, 799)

Âşık, sevgiliyle kavuşarak murada ermek istemektedir. Ancak sevgilinin ailesi bu birlikteliğe karşıdır. Kaçarak evlenmeyi düşünen âşık sonrasında ailenin nasıl ikna edileceği konusunda endişelenmektedir. Âşık, sevgiliye doyamadığını, onunla murada eremediğini belirterek, sevgilinin kendisinden sonra başkasını sevmesini istememektedir. Böyle bir durumun olması halinde kendisinin doyamadığı sevgiliye kara toprağın doyması (ölmesi) için beddua etmektedir. Çünkü âşık için sevgiliyi başkasıyla görmek onun ölmesinden daha acıdır. Sevgilinin boyu uzunluğundan dolayı selviye benzetilmiştir. Yaz, yeşil yapraklar, koyun, yayla, çimen, Karabağ yaylası ve yösali koyun söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

YİNE GELDİ YAZ BAŞLARI

Ah gine de geldi yaz başları
 Yayla yolları şeninde garip emine'm
 Oy dağlar oy oy dağlar
 Kalk seninle gidelim yaylaları gezmiye
 Oy oy he hey güzelim oy dağlar oy
 Ah gine de geldi sevduceğum akluma garip emine'm
 Oy dağlar oy oy dağlar

Bitmeyi de sensuz gine bu yaylaların yolları
Oy oy oy oy he hey güzelim oy dağlar oy oy

Uzun hava olarak söylenen türküde âşık, Emine'ye sevdalıdır. Âşık, yaz mevsiminin gelişiyile şenlenen yayla yollarının onda yarattığı duygu sonucunda Emine ile şenlenen yaylalarda gezmeyi ister. Âşığın her an aklında olan Emine uzakta olduğu için âşığın bu isteği gerçekleşmemiştir. Âşığa göre sevgilinin olmadığı yaylanın tadı yoktur. “Oy dağlar” ünlem olarak kullanılmasının yanında âşığın içini döktüğü canlı bir varlık olarak tasavvur edilmiştir. Yaylalar, türküde buluşma yeri olarak geçmektedir.

YOL GİDER Mİ GİDER Mİ

Yol gider mi gider mi (de)
Bizim büyük limana
Ne ben öldüm kurtuldum (da)
Ne sen geldin imana

Oy liman büyük liman (da)
Yok mu yarimi bulan
Alacaksan al beni (de)
Sonra olursun pişman

Böyük liman içina (da)
Pazar kurulur pazar
Eli kalem tutanlar (da)
Yarine mektup yazar

Oy şeytan kara şeytan (da)
Düştüm senin eline
Bir çift çarık yaptırdım (da)
Kız senin sebebine (TRT, 2006b, 800)

Türküde yoğunlukla işlenen durum sevgilinin acımasızlığıdır. Sevgili âşığına yüz çevirmektedir. Âşık sevgiliyi ikna etmek için uğraşmaktadır. Fakat sevgili bunu görmek istemez. Bundan dolayı âşık sevgiliye “benim duygularıma karşılık ver yoksa sonra pişman olursun” diyerek sevgiliye sabrının kalmadığını ifade etmektedir. Çünkü âşık sevgilinin yüzünden bir çift çarık (deriden ayakkabı) yaptırmıştır. Âşığın bu ifadesi sevgilinin peşinde çok dolandığını, onu ikna etmek için çok uğraştığını anlatmak için mecazi olarak kullanılmıştır. Fakat âşık ne yaparsa yapsın sevgiliyi ikna edememiştir. Ne âşık ölerse sevgiliden vazgeçmiştir ne de sevgili imana (merhamete) gelmiştir. Sevgili acımasızlığından dolayı kara şeytana benzetilmiştir. Liman burada söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

YÜKLEDİM KIRATIMA

Yükledim kıratıma

Torul hartamasını

Nerden öğrendin yarım

Adam aldatmasını

Yükledim kıratıma

Hepte tütün tayları

Sayarmisun sevdiğüm

Benim gibi ayları

Ah ayları vayları

Geldi kiraz ayları

Onbeş yaşında kızın

Sallanıyı her yani

Karadeniz'in kumi

Edeyirim yukumi

Cilveli kollarında

Aldırayım uykumi

Ufaktır benim yarım

O güğümü tutamaz

Neyleyim böyle yarı
 Dar günümde yaramaz
 Yarı yolladım işe
 Dayanamaz güneşe
 Yürü buludum yürü
 Gölge eyle güneşe

Bir sen söyle bir de ben
 Allalım ahımızı
 E kız ananla baban
 Çeksin günahımızı
 Sevdalık ince maraz
 Yürek yakar can almaz
 Sevda halinden bilen
 Kızından para almaz
 Sevdalık ede ede
 Çıkacak canlarımız
 Vursunlar ikimizi
 Karışsın kanlarımız

E kız gel bi horona
 Titresin omuzların
 Benim sevdam eşidur
 Gökteki yıldızların
 Burda horon olmayı
 Düze çıkalım düze
 Bu gaybana sevdalık
 Hiç gelişmeyi bize
 Sevdalık ede ede
 Galdım ha bu hallara
 Artık ben akıllandım
 Basmam çürük dallara (URL 1)

Sevgili, âşığa naz ederek ona söz verip tutmamaktadır. Ancak âşık, sevgilinin cilveli edasından dolayı ondan vazgeçemeyerek, kollarında uyumak ister. Âşığa göre sevgilinin yaşı küçüktür ancak bedenlenmiş olgunlaşmıştır. Âşığın gözünde sevgili o kadar küçük ve nazlıdır ki ne güğümü (su dolu ibrik) tutabilir ne de güneşin altında bahçede çalışabilir. Âşık böyle bir yârin işine yaramayacağını söyler ancak sevgiliye kıyamayarak buluttan, sevgiliyi koruması için güneşin önüne geçmesini ister. Sevgili âşık tarafından gökteki yıldızlara benzetilmektedir. Kavuşamadıkları için acı çeken sevgililer bu aşkın onlara şanslı gelmediğine inanırlar ve ayrı düşmektense onları ayıran kişiler tarafından öldürülmeye razıdırlar. Âşık bu sevdanın ona yaşattıklarından dolayı akıllandığını, bundan sonra daha dikkatli olacağını, sonu olmayan sevdalara başlamayacağını ifade eder. Kırat, torul, hardama, tütün, tay, at, kiraz, Karadeniz, kum ve yük kelimeleri söz kalıbı olarak kullanılmıştır. Horon sevgiliyi görme yeri, yıldız sevgilinin benzetildiği unsur, bulut istekte bulunulan canlı bir varlık, anne baba ise engel olarak simgelenmiştir.

Sonuç olarak yöre türkülerinin anlamsal boyutuna bakıldığında, türkülerin mecazlar ve semboller yoluyla belirli anlamları çağrıştırdığı ortaya çıkmaktadır. Türkülerin daha net anlaşılması adına ifade etmeye çalıştığımız mecazlar ve semboller türkü metinlerinin içerisinde açıklanmıştır. Türkülerde en fazla kullanılan unsurlar ise bentlere girişi kolaylaştıran ancak kendisinden sonraki mısra ve dörtlüklerle genellikle anlam yönünden bir ilişkisi olmayan, doldurma ifadeler olarak adlandırılan söz kalıplarıdır. Yine türkülerde geçen nakarat kısımları ve ünlemler türkülerin akılda kalıcılığını ve dinamizmini yüksek tutmak amacıyla kullanılmıştır.

İncelemeye aldığımız türküler içerisinde Altın Tasta Gül Kuruttum 2, Nenem Kurdu Sofrayı 1, Nenem Kurdu Sofrayı 2, Oy Trabzan Trabzan 2, Oy Trabzan Trabzan 3, Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1, Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 3, Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 4 ve Tamzara 4 gibi türküler çeşitlenmelerinden (varyant) dolayı rakamlar ile birbirinden ayrılmıştır. Yukarıda saydığımız bazı türkü isimlerinde bulunan rakamların arasında eksikler olması, türkülerini seçtiğimiz kaynaklardaki türkü isimlerinin olduğu gibi alınmasından kaynaklanmaktadır.

4.2. TÜRKÜLERDE GEÇEN KELİMELERİN TASNİFİ

Türkü, Karadeniz insanının dilinde ezgili bir şekilde biçimlenen, yöre insanının karakterini, yaşantısını, yaşamı algılayışını ve duygusal anlamda tüm değişimlerini yansıtan ürünlerdir. Karadenizli ve türkü birbiri içinde harmanlanmış, ayrılmaz bir bütün olarak düşünülmesinden dolayı ikisini birbirinden ayırmak iki canı birbirinden ayırmak olarak tasavvur edilmiştir (Coşar, 2001, 121, Eyuboğlu, 2008, 30).

Karadeniz insanı hayatını geçirdiği, ayağını bastığı her yerde; evde, tarlada, ormanda, fındık bahçesinde, fındık ayıklarken, mısır soyarken, evde iş yaparken, çocuğunu uyuturken, yemek yaparken, hamur yoğururken, gurbete giderken, sevdiğine sevgisini haykırırken, bir kişiyi överken, yererken ya da ona söverken, yaylaya çıkarken, yayladan inerken, sevinçliyken, üzüntülüken hep türkü söyler. Bundan dolayı Karadeniz türkülerinin konu ve kavram yelpazesi oldukça geniştir.

4.1.1. Asker, Askerlik ve Savunma ile İlgili Kavramlar

İncelediğimiz Trabzon Türkülerinde geçen asker, askerlik ile ilgili kavramlar ve savunma aletleri hem gerçek hem mecaz anlamlarıyla hem de söz kalıbı olarak türkülerde yer almıştır. Savaş ve seferberlik durumlarını konu alan türkülerde askerlik, sevdadan, eşten anadan- babadan ve evlattan ayrılmak zorunda kalınan bir durumdur. Bundan dolayı asker ve askerlik kavramları ayrılık, gurbet ve hasret olarak işlenmiştir.

Türkülerde geçen meteris, kurşun, ordu, seferberlik, kelimeleri tarihî olayları konu alan türküler içerisinde geçtiği için gerçek anlamlarıyla kullanılmışlardır.

Tabur kelimesi “Kayalardan Kayarım” (URL 3) adlı türküde kalabalık insan topluluğu anlamında kullanılarak, bir tabur insan üzerime gelse de senden vazgeçmem şeklinde türküde yer almıştır.

Tüfek ve tabanca bu türkülere Karadeniz insanının vazgeçilmez bir tutkusu olarak, muhakkak her Karadenizlinin tabanca ve tüfeğinin bulunması yönüyle

girmiştir. Karadeniz insanı tüfek ya da tabancası olmadan gezmez. Silah, yayla göçleri, bayram ve düğün törenleri başta olmak üzere bütün eğlencelerde her zaman vardır (Çelik, 2005, 109). Bu durum Trabzon türkülerine de yansımıştır.

Devriye, karakol, başçavuş, jandarma, mabus- mabushane kelimeleri sevgilileri ayırma anlamında, ayrılık temalı türkülerde geçmektedir. Bundan dolayı çiftlerin kavuşmalarına engel olan bir durum olarak idealize edilmiştir.

Trabzon türkülerinde konu sadece doğa ve tabiat değildir. Bunun yanında tarihi ve sosyal olaylar da konu olarak işlenmektedir. Karadeniz uşağı aynı zamanda bir hamaset kahramanıdır. Bundan dolayı türkülerde silah, tüfek gibi aletlere çokça yer verilmiştir.

Trabzon türkülerinde bu kavramların yer alması, Trabzon insanının yaşadığı doğal çevrenin etkisiyle oluşan, bu çevreye benzeyen sert ve hırçın yapısı onu tüfek ve tabanca taşımaya yönlendirmiştir. Çünkü bu zor coğrafyada yaşayan insanlar kendilerini yabancı hayata karşı korumak durumundadır. Bir de sinirli yapılarından dolayı bu aletleri kullanmaktan çekinmemedeki ani hırçınlıkları, silah tutkusunu ile vazgeçilmez bir bağ kurmalarına neden olmuştur. Türkülerde bu kavramların sıklıkla yer almaları, doğal çevrenin karakteristik yapısının, yöre halkının karakteristik yapısı üzerindeki etkileri sonucu, silahla bütünleşmelerinden kaynaklanmaktadır.

Trabzon delikanlıları küçük yaşta silahla bıçakla oynamaya başlar ve bu yöre insanının, kolayca ölüme sebebiyet verebilecek yapıya sahip olmaları denizle mücadelesinin sonucudur (Yanıkoglu, 1943, 26).

Tablo 4.1. Asker, Askerlik ve Savunma ile İlgili Kavramlar

KAVRAMLAR	TÜRKÜ ADI	KELİME SAYISI	ALINDIĞI KAYNAK
ASKER	Gız Sana Demedim Mi “Sallama”	1	TRT, 2006a, 396
	Nasıl Parlıyor Nasıl	1	URL 3
	Şu İzmir’den Gelir Lemse Vapuri	1	URL 3
BAROT (BARUT)	Çıktuk Düzlerden Dağa	1	URL 1
BAŞÇAVUŞ	Nasıl Parlıyor Nasıl	2	URL 3
DEVİRİYE	Yaylanın Çimenine	1	TRT, 2006a, 785
JANDARMA	Nasıl Parlıyor Nasıl	3	URL 3
KARAKOL	Nasıl Parlıyor Nasıl	1	URL 3
	Hopa’dan Arhavi’den	1	URL 3
KURŞUN	İstanbul’un Etirafı Meteris	2	TRT, 2006b, 491

	Trabzon'dan Çıktım Uzun Yazılar Yaylanın Çimenleri	1 1	TRT, 2006b, 748 URL 3
MABUS, MABUSHANE	Nasıl Parlıyor Nasıl	2	URL 3
METERİS	İstanbul'un Etirafı Meteris	1	TRT, 2006b, 491
ORDU	İstanbul'un Etirafı Meteris	1	TRT, 2006b, 491
SAÇMA	Kazma Vurdum Çimene	2	TRT, 2006b, 538
SEFERBERLİK	İstanbul'un Etirafı Meteris	1	TRT, 2006b, 491
TABANCA, DABANCA	Nasıl Parlıyor Nasıl Ormanda Alacalar	1 1	URL 3 TRT, 2006b, 631
TABUR	Kayalardan Kayarım	1	URL 3
TÜFEK, DÜFEK	Çıktuk Düzlerden Dağa Nasıl Parlıyor Nasıl Yaylanın Çimeninde Gelir Oturur	1 2 1	URL 1 URL 3 URL 1

4.1.2. Deniz ve Denizcilik ile İlgili Kavramlar

Doğu Karadeniz insanı hayatının her döneminde denizle iç içe yaşamıştır. Karadeniz insanının denizle bu kadar ilgili olması, tarım alanlarının azlığından dolayı beslenme ihtiyacının karşılanmasına yönelik, Karadeniz'in su özelliklerinden dolayı balığın, özellikle de hamsinin fazla olması etkili olmuştur. Denizle iç içe yaşayan Karadeniz insanının folklorunda ve geleneğinde doğal olarak deniz, balık ve balıkçılık önemli hale gelmiştir (Durgun, 1989, 87).

Gemici türküleri, balık avcılığını meslek edinen insanların günlük çalışmaları ile ilgili olarak okuyucuya ya da dinleyiciye fikir vermesi noktasında oldukça önemlidir.

İncelediğimiz türkülerde deniz, Karadeniz halkının geçim kaynağı, balık ve balıkçılık faaliyetlerinin yürütüldüğü ve ulaşım yeri olarak gerçek anlamlarıyla geçmektedir. Ancak çoğunluğu söz kalıbı niteliğindedir.

Türkülerde “liman” hem gerçek anlamıyla hem de sembolik olarak ayrılığı ve gurbeti işaret etmektedir. Fakat genel olarak kullanımı söz kalıbı niteliğindedir.

Gemi, gemici, sandal, havyar, barabat, yelken, kaptan, çördek, dümen, kayna-gayna, reis kavramları hem söz kalıbı olarak hem de gemici konulu türkülerin içerisinde gerçek anlamında kullanılan balıkçılığın yapılmasını sağlayan araç ve gereçlerle ilgili kavramlardır. Fener gerçek anlamında kullanılmıştır fakat seren

sadece söz kalıbı olarak kullanılmıştır. Vapur sembolik olarak gurbet ve ayrılığı simgelemektedir.

Hamsi Karadeniz insanının sofrasının vazgeçilmez baş yemeğidir. Karadenizliyi hamsiden, hamsiyi Karadenizliden ayrı düşünmek bundan dolayı mümkün değildir. Bu yüzden yöre halkının türkülerinde kendine yer edinmiştir. Bu türkülerde hamsinin altın kadar değerli olduğunu ifade eden “Şişman Kız” (URL 3) adlı türkü yer almaktadır. “Hamsi Kurban” (URL 3) adlı türküde de hamsinin denizden avlanıp sofralara geliş serüveni anlatılmaktadır. Söz kalıbı olarak kullanımı da bulunmaktadır.

Tablo 4.2. Deniz ve Denizcilik ile İlgili Kavramlar

KAVRAMLAR	TÜRKÜ ADI	KELİME SAYISI	ALINDIĞI KAYNAK
BALIK	Derenin Balıkları	1	TRT, 2006a, 275
	Gemiciler Kalkalım	1	TRT, 2006a, 389
BARABAT	Hamsi Kurban	1	URL 3
ÇÖRDEK+	Gemiciler Kalkalım	1	TRT, 2006a, 389
DENİZ	Ben Kemeçe Çalamam	1	TRT, 2006a, 132
	Gemiciler Kalkalım	1	TRT, 2006a, 389
	Hamsi Kurban	1	URL 3
	Hopa’dan Arhavi’dan	1	URL 3
	Karadeniz Uşağı	1	URL 3
	Karadeniz’in Kızı	1	URL 3
	Maçka Yolları Taşlı	1	TRT, 2006b, 578
DÜMEN, DEMEN	Gemiciler Kalkalım	1	TRT, 2006a, 389
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1	1	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 3	1	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 4	1	URL 2
FENER	Oy Benum Sevdüğüm	1	TRT, 2006b, 634
GEMİ	Bel Bağımın Tokası	1	TRT, 2006a, 122
	Ben Nasıl Çıkacağım	1	URL 3
	Burası Yayla Yolu	2	URL 1
	Gemiler Giresun’da	3	TRT, 2006a, 389
GEMİCİ	Gemiciler Kalkalım	2	TRT, 2006a, 389
HAMSI	Ben Nasıl Çıkacağım	3	URL 3
	Hamsi Kurban	1	URL 3
	Oy Çalamadım Gitdi	1	TRT, 2006b, 635
	Şişman Kız	1	URL 3
HAVYAR	Gemiciler Kalkalım	1	TRT, 2006a, 389
İSKANTİL	Hopa’dan Arhavi’dan	1	URL 3
KAPTAN	Gemiciler Kalkalım	1	TRT, 2006a, 389
	Hopa’dan Arhavi’dan	1	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1	1	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 3	1	URL 3
KAYIK, KAYUK+	Hamsi Kurban	1	URL 3
	Hey Ettim Koyunumu	1	URL 3
	O Sarı Çemberuni	2	TRT, 2006b, 621
KAYNA, GAYNA	Ayağına Yemeni	1	TRT, 2006a, 86
	O Sarı Çemberuni	1	TRT, 2006b, 621
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1	1	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 3	1	URL 3

	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 4	1	URL 2
LİMAN	Ayna Ayna Ellere	1	TRT, 2006a, 89
	Gemiler Giresun'e	1	TRT, 2006a, 389
	Hopa'dan Arhavi'den	1	URL 3
	Oy Benum Sevdüğüm	2	TRT, 2006b, 634
	Yol Gider Mi Gider Mi	4	TRT, 2006b, 800
REİS	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1	1	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 3	1	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 4	1	URL 2
SANDAL	Böyledir Yâr Böyledir	1	TRT, 2006a, 173
SEREN	Gemiler Giresun'e	1	TRT, 2006a, 389
	O Sarı Çemberuni	1	TRT, 2006b, 621
SİYA İSKOTA	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 4	1	URL 2
TAYFA	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1	1	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 3	1	URL 3
VAPUR	Hopa'dan Arhavi'den	1	URL 3
	Oy Benum Sevdüğüm	3	TRT, 2006b, 634
	Şu İzmirden Gelir Lemse Vapuri	1	URL 3
YALI, YALI	Çayeli'nden O Yani (Menşure Dedikleri)	2	TRT, 2006a, 218
	Doldurdum Filikamı	2	URL 1
	Hey Ettim Koyunumu	2	URL 3
	Oy Çalamadım Gitdi	2	TRT, 2006b, 635
	Oy Kadirga Kadirga	2	URL 2
	Yaylanın Çimeninde	1	URL 3
YELKEN	Gemiciler Kalkalım	2	TRT, 2006a, 389

4.1.3. Giyim- Kuşam ile İlgili Kavramlar

Trabzon insanının kendine has yöresel kıyafetleri vardır. Bu kıyafetler dış etkilere kapalı köy ortamında varlığını sürdürürken etkileşime açık olan yerlerde özelliklerini kaybetmektedir. Yöresel kıyafetler genel olarak kadın ve erkeklerin düğünlerde, festivallerde ve özel kutlama törenlerinde, yaylaya çıkış ve iniş faaliyetlerinde, yöre halkının tercih ettiği özel kıyafetlerdir.

Erkeklerin kullandıkları halk giysileri, “başlık, yelek, zıpka, çizme (veya çarık çapula) gömlek, kemer (veya kuşak)” dan oluşmaktadır. Giysileri bütünleyecek donatım ürünleri olarak “muska, hamayıl, köstek, bıçak, yağdanlık” kullanılmaktadır. Kadın halk kıyafetleri ise “çömber (çember) fistan, yelek, oğluk (önlük, peştamal), kuşak, şalvar ve çorap”, ayakkabılar ise “çarık veya çapula” dır. Kadın donatım malzemeleri ise “beşli (beşibiryerde), tekli, kaytan, iğnelik ve kese” dir (Durgun, 1987, 91-93).

Trabzon'un özellikle Şalpazarı ilçesinin Ağasar yöresi, yöresel kadın kıyafetleri, yörenin tamamında Trabzon yöresel halk kıyafetleri olarak anılmaktadır.

Yörenin yöresel kadın kıyafetleri yeni eklenen renkler ve parçalardan dolayı yöre içi ve yöre dışı insanlar tarafından ilgiyle karşılanmaktadır. Korkmaz (2010, 339,343) Trabzon yöresinin neredeyse tamamında Trabzon yöresi kadın halk kıyafetleri olarak kabul edilen parçalara (çember, fistan, yelek, etek, kuşak, peştamal, don, yemeni) ve bu parçaların kullanımına ilişkin bilgilere yer vererek, Ağasar yöresi kadın kıyafetlerinin geleneksel motif ve şekillerinin yanı sıra yeni eklenen motifler ile birlikte yaygınlaşıp moda haline geldiğinden bahsetmektedir.

Trabzon yöresinde eski yıllarda sıklıkla kullanılan “kırgalem” adı verilen iki renkten oluşan direkli peştamallar artık yerini siyah ipek kumaştan üretilmiş kenarları siyah ve kırmızı iki renk ipten saç örgüsü şeklinde örülen “kıygaytanı (kıyı gaytanı)” adı verilen çerçeve ve bele bağlanması için yine özel dokuma tezgâhında siyah, beyaz, sarı ve kırmızı renklerin bir araya gelmesiyle dokunan “gaytan” denen ince kolondan oluşan peştamallara bırakmıştır. Ayaklara giyilen alaca çoraplar yerini tekstil işi naylon çoraplara bırakırken işlemeli yelekler ise yerini dokuma yeleklere bırakmıştır. Fakat son yıllarda Ağasar kadın kıyafetleri olarak adlandırılan geleneksel izlerini büyük ölçüde koruyan kadın kıyafetleri gençler arasında yörenin neredeyse tamamında yayla şenlikleri ve düğün gibi kültürel etkileşimin sağlandığı yerlerde yeniden yükselişe geçmiştir.

Trabzon türkülerinde yukarda saydığımız giyim- kuşam ile ilgili materyallerden, kadın ile en fazla özdeşleşen çember, yaşmak ve tülbent olarak isimlendirilen ancak her üçünün de farklı isimlerde olmasına karşın aynı işleve sahip olan kadın başörtüsüdür. İncelediğimiz türküler içerisinde çember, yaşmak ve tülbent olarak geçen Trabzon yöresi, yöresel kadın başörtüsü, sevgilinin başını örttüğü, aynı zamanda yüzünü kapatan, bundan dolayı da âşığının sevgiliyi görmesini engelleyen bir meta olarak sembolize edilmiştir. Fakat her ne kadar bu sevgilinin yüzünü görmesini engelleyen bir durum olsa da âşık sevgiliye ait olduğu için o eşyayı ve onu bağlayış şeklini de sevmektedir. Türkülerde geçen bazı bağlayış şekilleri örneğin; at başına yaşmağı gel ağlaya ağlaya” gibi ifadeler sevgiliyle evlenmek istediğinin ifadesidir. Trabzon yöresinde pullu yaşmak yani oyası pul ile yapılan yaşmak, genel olarak kına gecelerinde ya da düğünlerde gelinin başına örtülen sarı renkli pullu yaşmak üzerine “tepelik” diye tabir edilen kırmızı pembe ya da beyaz renkli başka

bir pullu yaşmağın bağlandığı aksesuardır. Gelin o yaşmağın altında “Gelin Gaydesi” eşliğinde ağlayarak kınası yakılır ya da yine o yaşmağın altında ağlayarak gelin evine doğru yol alır. Bundan dolayı yukarıda belirttiğimiz âşığın ifadesi sevgiliyle evlenmek istediği anlamını taşımaktadır.

Trabzon türkülerinde geçen çorap, şal, kuşak, yemeni, peştamal, kalpak, şapka, fıstan, etek, çapula, çarık kelimelerinin sembolik anlamları yoktur. Bu kelimeler söz kalıbı görevi ile türkülerde yer almıştır.

Bir kadın kıyafeti olan şalvar, türkülerde cinsellik olarak sembolize edilmiştir. Kemer, ise âşığın kollarının, yârin belini sarmak istemesinden dolayı benzetme unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü kemer sevgilinin belini saran bir aksesuardır aynı zamanda. Yine sevgilinin beline sardığı bir aksesur olan gaytan, sevgilinin belinin inceliğini simgeler. Özellikle “sar beline beline gaytanı yedi keren” ya da “sar beline beline gaytanı dolan dolan” ifadeleri sevgilinin belinin inceliğinden dolayı gaytanın çok kere bele dolandığını işaret etmektedir.

Trabzon türkülerinde yöresel kadın ve erkek kıyafetlerinin kendine yaşam alanı bulmuş olması türkülerin üretildiği toplumun yaşam tarzı ile sıkı bir ilişki içerisinde olması özeliğinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden türküler yöre halkının giyim- kuşamı ile ve bu giyim- kuşam ürünlerine yüklenilen sembolik anlamlar hakkında okuyucuya ya da dinleyiciye bilgi vermektedir.

Tablo 4.3. Yöresel Giyim- Kuşam ile İlgili Kavramlar

KAVRAMLAR	TÜRKÜ İSMİ	KELİME SAYISI	ALINDIĞI KAYNAK
ÇAPULA	Anam Ayasın Beni	1	TRT, 2006a, 42
ÇARIK, ÇARUH	Gelin Gidey Şu Köşeden Aşağı Şişman Kız Yol Gider Mi Gider Mi	1 1 1	URL 3 URL 3 TRT, 2006b, 800
ÇENBER, ÇEMBER, ÇANBER	Asmam Senin Dalından Ayna Ayna Ellere Bizim Yayla Düz Gibi Doldurdum Filikamı Ey Fadime'm Niçün Niçün O Sarı Çemberuni	2 1 1 1 2 4	TRT, 2006a, 60 TRT, 2006a, 89 TRT, 2006a, 171 URL 1 URL 1 TRT, 2006b, 621
ÇORAP, ÇORAB	Alaca Çorapları Ayağına Dar İdi Ey Fadime'm Niçün Niçün Oy Araba Araba Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1 Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 3	1 2 1 1 1	TRT, 2006a, 28 URL 1 URL 4 URL 3 URL 3

ETEK	Ey Fadime'm Niçun Niçun	1	URL 1
FES	Ha Buradan Görünür	1	TRT, 2006b, 439
FİSTAN	Yaylanın Çimenine	1	TRT, 2006b, 785
GAYTAN, KAYTAN	E Çaykara Çaykara	2	TRT, 2006a, 297
	İşte Geldim Ekim Büküm (Ramazan Manileri)	1	TRT, 2006b, 492
KALPAK	Maçka'nın Yolu Taşluk	1	TRT, 2006b, 578
KEMER	Alime'dir Kız Senin Adın Alime	1	TRT, 2006a, 32
	Ayağına Yemeni	1	TRT, 2006a, 86
	Dumanım Derelere	1	TRT, 2006a, 289
	Karadeniz'in Kızı	1	URL 3
KUNDURA	Atıma Yapturdum Nalbant Nallasın	1	URL 3
	Gene Geldi Yaz Başı	1	URL 1
KUŞAK, GUŞŞAK	Divane Aşık Gibi De Dolaşırım Yollarda	1	TRT, 2006a, 281
	Ey Fadime'm Niçun Niçun	2	URL 1
	Gelin Gidey Şu Köşeden Aşağı	1	URL 3
	Karadeniz Uşağı	1	URL 3
	Tamzara 4	1	URL 3
MEST	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1	1	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 3	1	URL 3
MİNTAN	İşte Geldim Ekim Büküm (Ramazan Manileri)	2	TRT, 2006b, 492
	Otur Da Konuşalım	1	TRT, 2006b, 633
PEŞTEMAL	Bizim Köyün Kızları Bakarlar Aynalara	1	TRT, 2006a, 170
	Derenin Derincesi	1	URL 3
	Şapkanın Tereği Düz	1	TRT, 2006b, 715
ŞAL	Divane Aşık Gibi De Dolaşırım Yollarda	2	TRT, 2006a, 281
	Uçan Kuş Tutulur Mı	2	URL 3
ŞALVAR	Alime'dir Kız Senin Adın Alime	1	TRT, 2006a, 32
	Gece Geldim Kapına	5	URL 3
	Yaylanın Çimenine	1	URL 3
	Yenge Kızın Bir Tane 4	1	URL 3
ŞAPKA	Şapkanın Tereği Düz	1	TRT, 2006b, 715
TOZLUK	Gece Geldim Kapına	1	URL 3
TÜLBENT	İşte Geldim Ekim Büküm (Ramazan Manileri)	1	TRT, 2006b, 492
YAŞMAK	Burası Yayla Yolu	1	URL 1
	Çayeli'nden O Yani (Menşure Dedikleri)	1	TRT, 2006a, 218
	Sizin Evin Başından (Fadime)	1	URL 3
	Yaylanın Çimeninde	1	URL 3
YAZMA	Atıma Yapturdum Nalbant Nallasın	1	URL 3
YEMENİ	Ayağına Yemeni	1	TRT, 2006a, 86
ZIPKA	Yağmur Yağayı Yağmur	1	URL 1

4.1.4. Halk Oyunları ve Halk Çalgıları ile İlgili Kavramlar

Trabzon türküleri kemençe ve horondan bağımsız olarak düşünülmemektedir. Hareket, müzik ve şiir birlikteliği yöre halk müziği için çok önemlidir. Horonlar kemençe eşliğinde oynanırken türkü bu iki unsuru tamamlayıcı bir varlık olarak alana dâhil olmaktadır. Kemençeyi çalan kemençeci türkü söyleyerek horon oynamaktadır. Horon kemençe ve türkü üçlüsü genellikle eğlenmenin var olduğu ya da mutluluk verici bir durumun oluşacağı anlarda birliktelik göstermektedir

(Eyuboğlu, 1995, 13, Şenel 1994, XVII). Kemeñçe çalarken türkü söyleme ve horon oynama isteği ardı ardına gelmektedir.

Trabzon türkülerinde en fazla geçen halk çalgısı kemeñçe ve onun bölümleridir. En fazla geçen halk oyunu ise horondur. Kemeñçe ve horon ile ilgili bilgiler daha önceki bölümlerde verildiğinden dolayı burada sadece türküler içerisinde hangi anlamlarda geçtiği konusunda bilgi verilmektedir.

Kemeñçe terimi Trabzon türkülerinde söz kalıbı olarak geçmesinin yanında kemeñçenin dertleri, tasaları, kederleri dağıtan bir çalgı aleti olduğu ifade edilmiştir. Kemeñçenin üç telli bir çalgı olması ve iki tel ile çalınamayacak olması vurgulanarak, aşğın sevgilisinin bir başkasıyla konuşmaması gerektiği arasında bir benzerlik kurulmaktadır. Nasıl ki kemeñçe iki tel ile çalınamıyorsa seven insanda bir başkasıyla konuşamaz şeklinde bir ilgi kurulmuştur. Kemeñçe burada kendine benzetilen öğedir. Ancak kemeñçe gerçek anlamı ile de türkülerde yer almıştır. Kemeñçe ile yan yana aynı mısradaki geçen kemeñçenin yapısıyla ilgili bölümleri olan yay, kulak, tel ve kapak terimleri genel olarak söz kalıbı olarak (kemeñçemin telleri zilvanedir zilvane) türkülerde vardır.

Trabzon yöresinde kullanılan açık mekân çalgı aleti olan davul ise “Çıktuk Düzlerden Dağa” (URL 1) gelin alma tören türküsünde ve “İşte Geldim Ekim Büküm (Ramazan Manileri)” (TRT, 2006b, 492) adlı Ramazan davulcusu türkülerinde gerçek anlamlarıyla kullanılmıştır. Gayda, düdük, santuri, zilli maşa gibi çalgı ve müzik ile ilgili terimler söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

Yöresel halk oyunu olarak en çok oynanan horon, sevgililerin birbirlerini görüp beğendikleri ya da birbirlerini görmek için oynadıkları, buluşma ve tanışma yeri olarak türkülerde geçmektedir.

Kemeñçe, Trabzon yöresinde yaygın olarak kullanılan çalgı aletidir. Bunun yaygınlığı Trabzon yöresinin coğrafi şartları ile ilgilidir. Coğrafyanın zor ve engebeli oluşu çalgı aleti tercihinde, küçük olmasından ve her durumda çalınabilmesinden dolayı kemeñçe olarak uygun görülmüştür. Bu çalgı aletine eşlik eden horonun muhtevasında bulunan hareketler de bu coğrafyada bulunan insanların yaşam

şartlarındaki günlük devinimlerinden etkilenmektedir. Bundan dolayı tercih edilmesinde çevresel etmenlerin etkili olduğu kemeçe ve muhtevasında günlük işlerde kullanılan bedensel hareketlerin varlığı bu iki olgunun türküleri girmesine zemin hazırlamıştır.

Tablo 4.4. Halk Oyunları ve Müzik Aletleri ile İlgili Kavramlar

KAVRAMLAR	TÜRKÜ ADI	KELİME SAYISI	ALINDIĞI KAYNAK
DAVUL	Çıktuk Düzlerden Dağa	1	URL 1
	İşte Geldim Ekim Büküm (Ramazan Manileri)	2	TRT, 2006b, 492
DÜDÜK	Tanımadın Mı Beni Ben Ali'yim	1	URL 1
GAYDA	Doldurdum Filikamı	1	URL 1
	Oynayın Gız Oynayın	1	TRT, 2006b, 638
HORON	Doldurdum Filikamı	1	URL 1
	Ormanda Alacalar	1	TRT, 2006b, 631
	Sabahdan Kalklar Kızlar	2	TRT, 2006b, 664
	Yükledim Kırıtıma	2	URL 1
KAPAK	Kuko Daldan Aşağı	1	TRT, 2006b, 567
KEMENÇE	Alaca Çorapları Ayağıma Dar İdi	1	TRT, 2006a, 28
	Anam Beni Vay Beni	1	TRT, 2006a, 43
	Ayna Ayna Ellere	1	TRT, 2006a, 89
	Ben Ağlarım El Güler	1	TRT, 2006a, 124
	Ben Kemeçe Çalamam	1	TRT, 2006a, 132
	Gece Dışarı Çıktım	1	URL 3
	Gemiciler Kalkalım	1	TRT, 2006a, 389
	Hasta Oldum Derdune	1	TRT, 2006b, 452
	İslandı Da Ötmeyi	1	TRT, 2006b, 490
	Kemeçemin Telleri	1	URL 3
	Kemeçemin Telleri	1	URL 1
	Kuko Daldan Aşağı	1	TRT, 2006b, 567
	Maçka'nın Yolu Taşluk	1	TRT, 2006b, 578
	Suyun Altına Testi	1	TRT, 2006b, 711
	Yine Geldi Yaz Başı	1	TRT, 2006b, 799
KEMENÇECİ	Oynayın Gız Oynayın	2	TRT, 2006b, 638
KULAK	Hasta Oldum Derdune	1	TRT, 2006b, 452
SANTURİ	Şu İzmir'den Gelir Lemse Vapuri	1	URL 3
TEL	Ayna Ayna Ellere	1	TRT, 2006a, 89
	Ben Kemeçe Çalamam	1	TRT, 2006a, 132
	İslandı Da Ötmeyi	1	TRT, 2006b, 490
	Kemeçemin Telleri	1	URL 3
	Kemeçemin Telleri	1	URL 1
YAY	Maçka'nın Yolu Taşluk	1	TRT, 2006b, 578
	Oynayın Gız Oynayın	2	TRT, 2006b, 638
ZİLLİ MAŞA	Şu İzmir'den Gelir Lemse Vapuri	1	URL 3

4.1.5. Mimari Yapılar, Bölümleri ve Kullanılan Malzemeler ile İlgili Kavramlar

Trabzon türkülerinde geçen mimari kavramlardan en önemlisi ev ve evin bölümleridir. Evi bu türkülerde önemli kılan şey ise sevgiliye ait olmasıdır. Ev genel

olarak âşık ve sevgili arasındaki engeldir. Çünkü âşık sevgilisini görebilmesi için istediği zaman buraya girememektedir. Âşığın eve girişi ise genel olarak pencereden sevgilinin odasına gizlice girmekle mümkün olmaktadır. Pencere sevgilinin kendini âşığa gösterdiği yerdir. Âşık sevgilinin odasına pencereden girip onu burada görmeyi arzu eder. Bundan dolayı sevgilinin odası âşığın buluşmak istediği yeridir.

Kapı türkülerde evin bir parçası olarak kullanılmasının dışında genel olarak evin çevresi ya da önüdür. Karadeniz insanı “ben onu evin dışında gördüm” demek yerine “ben onu kapıda gördüm” söylemini kullanmaktadır. Kapının bu türküler içerisindeki kullanımı da örneklendirdiğimiz kullanımla aynıdır. Ancak kapı daha çok sevgilinin bulunduğu, âşığın sevgiliyi gördüğü evin önü ya da çevresidir. İncelediğimiz türkülerde geçen kireç ve perde sevgilinin evinin özelliklerini ifade etmede kullanılmıştır. Bunun dışında merak, serendi, yapı, tavan, tahta gibi kavramlar söz kalıbı olarak kullanılmıştır.

Tablo 4.5. Mimari Yapılar, Bölümleri ve Kullanılan Malzemeler ile İlgili Kavramlar

KAVRAMLAR	TÜRKÜ ADI	KELİME SAYISI	ALINDIĞI KAYNAK
CAM	Bel Bağının Tokası	1	TRT, 2006a, 122
ÇEŞME	Kahveciler Kahve Koyar Fincana Yaktın Beni Güzelim	1 1	TRT, 2006b, 498 URL 1
ÇİVİ	Atımı Yapturdum Nalbant Nallasın	1	URL 3
DEĞİRMEN	Bizim Köyün Kızları Bakarlar Aynalara	1	TRT, 2006a, 170
EV	Altın Tasta Gül Kuruttum 2 Atımı Yapturdum Nalbant Nallasın Ben Seni Sevdigimi Derenin Balıkları Eser Bahar Rüzgarı (Yunuslar Dizi Dizi) Evi Beyaz Kireçli Yosma Kız Evin Önü Arpaluk Giz Sana Demedim Mi “Sallama” Hadi Gidelim Çorttan Hasta Oldum Derdune İslandı Da Ötmeyi İstanbul’un Etirafı Meteris Nasıl Parlıyor Nasıl Nenem Kurdu Sofrayı 2 Sizin Evin Başından (Fadime) Suyun Altına Testi Trabzon’dan Çıktım Uzun Yazılar Terledi Yanakların Ya Çıkar Mendilini Yağmur Yağayı Yağmur Yeni Yaptım Evimi	2 3 1 1 1 2 2 1 1 2 1 1 3 3 2 1 1 1 1 1	URL 3 URL 3 URL 3 TRT, 2006a, 275 URL 1 URL 1 URL 3 TRT, 2006a, 396 TRT, 2006b, 441 TRT, 2006b, 452 TRT, 2006b, 490 TRT, 2006b, 491 URL 3 URL 3 URL 3 TRT, 2006b, 711 TRT, 2006b, 748 URL 1 URL 1 TRT, 2006b, 792
KAPI, GAPI, KABI	Anam Ayasın Beni Atma Beni Yabana Çıktuk Düzlerden Dağa	1 1 1	TRT, 2006a, 42 TRT, 2006a, 76 URL 1

	Fındık Toplayan Gelin	1	URL 3
	Gece Geldim Kapına	7	URL 3
	Güneş Aliyi Güneş	1	URL 1
	İşte Geldim Ekim Büküm (Ramazan Manileri)	3	TRT, 2006b, 492
	Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	1	TRT, 2006b, 511
	Kız Kapının Önünden	1	URL 3
	Kuko Daldan Aşağı	2	TRT, 2006b, 567
	Nasıl Parlıyor Nasıl	4	URL 3
	O Sarı Çemberuni	1	TRT, 2006b, 621
	Silme Göz Yaşlarımı	4	TRT, 2006b, 693
	Terledi Yanakların Ya Çıkar Mendilini	1	URL 1
	Yeni Yaptım Evimi	1	TRT, 2006b, 792
KİREÇ	Evi Beyaz Kireçli Yosma Kız	1	URL 1
MEREK	Koko Daldan Aşağı	2	TRT, 2006b, 567
ODA	Ben Çok Sevdalar Ettim	1	URL 3
	Bir Oda Yaptırdım Hurma Dalından	2	TRT, 2006a, 157
	Kahveciler Kahve Koyar Fincana	1	TRT, 2006b, 498
	Karadeniz Uşağı	1	URL 3
	Yaylanın Çimenleri	1	URL 3
	Yeni Yaptım Evimi	1	TRT, 2006b, 792
PENCERE	Askaros Deresunun Yan Tarafı	1	URL 3
	Bel Bağımın Tokası	2	TRT, 2006a, 122
	Oy Trabzon Trabzon 2	1	URL 3
	Oy Trabzon Trabzon 3	1	URL 3
	Şapkanın Tereği Düz	1	TRT, 2006b, 715
	Yaylanın Çimeninde Gelir Oturur	1	URL 1
PERDE	Evi Beyaz Kireçli Yosma Kız	1	URL 1
SERENDİ	Anam Ayasın Beni	1	TRT, 2006a, 42
SEREN	Gördüm Seni Ufağım	2	URL 1
TAHTA	Derenin Balıkları	1	TRT, 2006a, 275
	Ormanda Alacalar	1	TRT, 2006b, 631
TAVAN	Altın Tasta Gül Kuruttum 2	1	URL 3
	Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	1	TRT, 2006b, 511
	Kayalar Aşamazsun	1	TRT, 2006b, 535
	Ormanda Alacalar	1	TRT, 2006b, 631
USDA (USTA)	Nasıl Parlıyor Nasıl	1	URL 3
YABI (YAPI)	Nasıl Parlıyor Nasıl	1	URL 3

4.1.6. Seveda ve Aşk ile İlgili Kavramlar

Karadeniz türkülerinin çoğu sevgi konusunu işlemektedir. Sevgi gerçekte var olan yaşanmış ya da yaşanan bir sevgidir. Genel olarak Trabzon türkülerinde işlenen konular ne olursa olsun gerçeği yansıtan somut konulardır. Bundan dolayı sevgiyi ele alan ve sevgili için söylenen Trabzon türkülerinde sevgi ve onu yaşayan insanlar gerçektir ve o topluma aittir (Eyuboğlu, 1995, 13).

Trabzon türkülerinin çoğunluğunu oluşturan aşk ve seveda temalı türkülerin varlığı, doğal olarak bu türkülerde geçen, aşk ve seveda ile ilgili kavramların fazlalığı ile net olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4.6. Seveda ve Aşk ile İlgili Kavramlar

KAVRAMLAR	TÜRKÜ ADI	KELİME SAYISI	ALINDIĞI KAYNAK
AŞIK	Divane Aşık Gibi De Dolaşırım Yollarda	1	TRT, 2006a, 281
AŞK	Ben Ağlarım El Güler	1	TRT, 2006a, 124
	Böyledir Yar Böyledir	2	TRT, 2006a, 173
	Dirvana Vurdum Uçti	1	TRT, 2006a, 281
	Evi Beyaz Kireçli Yosma Kız	1	URL 1
	Karadeniz Uşağı	1	URL 3
SEV- FİİL KÖKÜ VE BU KÖKTEN TÜREYEN KAVRAMLAR	Alçak Ceviz Fidesi Ormanda Govuksula	1	URL 1
	Ayağına Yemeni	1	TRT, 2006a, 86
	Ayna Ayna Ellere	2	TRT, 2006a, 89
	Ben Buralı Değilim	1	TRT, 2006a, 127
	Ben Kemeñçe Çalamam	2	TRT, 2006a, 132
	Ben Seni Sevdığimi	3	URL 3
	Bizim Yayla Düz Gibi	1	TRT, 2006a, 171
	Burası Yayla Yolu	1	URL 1
	Derenin Balıkları	1	TRT, 2006a, 275
	Derenin Derincesi	1	URL 3
	Derenin Kenarina Sereceğüm Kilimi	3	TRT, 2006a, 281
	Dirvana Vurdum Uçti	1	TRT, 2006a, 297
	Doldurdum Filikamı	2	URL 1
	E Çaykara Çaykara	1	TRT, 2006a, 362
	Eser Bahar Rüzgarı (Yunuslar Dizi Dizi)	2	URL 1
	Evi Beyaz Kireçli Yosma Kız	1	URL 1
	Evin Önü Arpaluk	1	URL 3
	Fındık Toplayan Gelin	1	URL 3
	Fincanı Taştan Oyarlar	1	TRT, 2006b, 441
	Gördüm Seni Ufağım	1	URL 1
	Hadi Gidelim Çorttan	1	TRT, 2006b, 478
	İki De Bülbül Bir Derede Ötüştür	2	TRT, 2006b, 535
	İki İki Dört Eder	1	URL 3
	Kayalar Aşamazsun	2	TRT, 2006b, 538
	Kazma Vurdum Çimene	1	TRT, 2006b, 578
	Kemeñçemin Telleri	2	URL 1
	Maçka Yolları Taşlı	1	TRT, 2006b, 587
	Mayıs Ayı Gelende	5	TRT, 2006b, 627
	Menşüre Dedikleri	1	URL 1
	Nice Yıldır Ben O Yâri Ararım	3	URL 3
	Of Çaykara Yolları	1	TRT, 2006b, 631
	Ormanda Alacalar	1	TRT, 2006b, 633
	Otur Da Konuşalım	2	TRT, 2006b, 634
	Oy Benum Sevdüceğüm	1	TRT, 2006b, 664
	Oy Kadırğa Kadırğa	1	URL 3
	Oy Trabzon Trabzon 3	1	URL 3
	Sabahdan Kalkar Kızlar	5	TRT, 2006b, 742
	Tanımadın Mı Beni Ben Ali'yim	2	URL 1
	Terazi Tartayırım	2	TRT, 2006b, 785
	Uyuklama Sevdığım	1	URL 3
	Yağmur Yağayı Yağmur	1	URL 1
	Yayla Suları Akar	1	URL 1
	Yaylanın Çimenine	1	TRT, 2006b, 799
	Yaylanın Çimenine	1	URL 3
	Yine Geldi Yaz Başı	2	URL 3
	Yükledim Kıratıma	1	URL 1
SEVDA+	Ağasar Dereleri Aksa Yukarı Aksa	1	URL 3
	Alaca Çorapları Ayağına Dar İdi	2	TRT, 2006a, 28
	Asmam Senin Dalından	1	TRT, 2006a, 60
	Atmacayı Vurdular	1	TRT, 2006a, 76
	Ben Buralı Değilim	1	TRT, 2006a, 127
	Ben Çok Sevdalar Ettim	1	URL 3

	Ben Kemeçe Çalamam	3	TRT, 2006a, 132
	Burası Yayla Yolu	3	URL 1
	Çayırım Çayırım Kuş Oldum Uçayırım	1	TRT, 2006a, 220
	Derenin Balıkları	1	TRT, 2006a, 275
	Derenin Derincesi	1	URL 3
	Duman Aldı Dağlara	7	TRT, 2006a, 287
	Engeller Koymuyor Yar Sana Varsam	1	TRT, 2006a, 318
	Evin Öntü Arpaluk	1	URL 3
	Gemiler Giresun'e	1	TRT, 2006a, 389
	Gördüm Seni Ufağım	1	URL 1
	Ha Bu Yalan Dünyadan	1	URL 1
	Ha Buradan Görüntür	4	TRT, 2006b, 439
	İki İki Dört Eder	2	URL 3
	İndim Dereye Daş Bulamadım	1	URL 1
	İstanbul'un Etirafı Meteris	1	TRT, 2006b, 491
	Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	2	TRT, 2006b, 511
	Kar Yağayı Yağayı	2	TRT, 2006b, 513
	Karadeniz'in Kızı	3	URL 3
	Karşı Beri Mezere	2	TRT, 2006b, 526
	Kayalar Aşamazsun	1	TRT, 2006b, 535
	Kazma Vurdum Çimene	1	TRT, 2006b, 538
	Kız Kapının Önünden	2	URL 3
	Maçka Yolları Taşlı	1	TRT, 2006b, 578
	Maçka'nın Yolu Taşluk	1	TRT, 2006b, 578
	Mayıs Ayı Gelende	1	TRT, 2006b, 587
	Menşure Dedikleri	1	URL 1
	Nasıl Parlıyor Nasıl	6	URL 3
	Ne İşlerin Var İdi	1	URL 1
	O Sarı Çemberuni	1	TRT, 2006b, 621
	Otur Da Konuşalım	2	TRT, 2006b, 633
	Oy Kadirga Kadirga	1	URL 2
	Şu İzmir'den Gelir Lemse Vapuri	2	URL 3
	Tanımadın Mı Beni Ben Ali'yim	2	URL 1
	Terazi Tartayırım	2	TRT, 2006b, 742
	Uçan Kuş Tutulur Mu	1	URL 3
	Yaktın Beni Güzelim	3	URL 1
	Yaylanın Çimeninde	1	URL 3
	Yaylanın Çimeninde Gelir Oturur	1	URL 1
	Yeni Yaptım Evimi	3	TRT, 2006b, 792
	Yükledim Kıratıma	6	URL 1
YAR	Ağasar Dereleri Aksa Yukarı Aksa	1	URL 3
	Ah Buğdayım Buğdayım	4	URL 4
	Ah Dağlar Serin Dağlar	2	TRT, 2006a, 10
	Alçak Ceviz Fidesi Ormanda Govuksula	1	URL 1
	Altın Tasta Gül Kuruttum 2	2	URL 3
	Anam Ayasın Beni	1	TRT, 2006a, 42
	Atma Beni Yabana	1	TRT, 2006a, 76
	Ay Doğar Çini Çini (Horon)	1	URL 3
	Ben Ağlarım El Güler	1	TRT, 2006a, 124
	Ben Bir Yârin Bakışına Mailem	5	TRT, 2006a, 126
	Ben Buralı Değilim	1	TRT, 2006a, 127
	Ben Çok Sevdalar Ettim	2	URL 3
	Ben Kemeçe Çalamam	3	TRT, 2006a, 132
	Bir Oda Yaptırdım Hurma Dalından	10	TRT, 2006a, 157
	Bir Yiğit Dünyaya Keleş Gezende	1	TRT, 2006a, 164
	Böyledir Yar Böyledir	2	TRT, 2006a, 173
	Burası Yayla Yolu	1	URL 1
	Derenin Balıkları	2	TRT, 2006a, 275
	Derenin Kenarina Sereceğüm Kilimi	1	TRT, 2006a, 276
	Dirvana Vurdum Uçti	1	TRT, 2006a, 281
	Duman Dere Yokarı	2	URL 1
	Engeller Koymuyor Yar Sana Varsam	9	TRT, 2006a, 318
	Eser Bahar Rüzgarı (Yunuslar Dizi Dizi)	1	URL 1

Evin Önü Arpaluk	1	URL 3
Ezelidir Deli Gönül Ezeli	4	TRT, 2006a, 355
Fincanı Taştan Oyarlar	1	TRT, 2006a, 362
Gece Geldim Kapına	12	URL 3
Gemiler Giresun'e	1	TRT, 2006a, 389
Gene Geldi Yaz Başı	2	URL 1
Gördüm Seni Ufağım	1	URL 1
Güneş Aliyi Güneş	1	URL 1
Ha Bu Yalan Dünyadan	1	URL 1
Hadi Gidelim Çorttan	2	TRT, 2006b, 441
Kayalardan Kayarım	1	URL 3
Kazma Vurdum Çimene	1	TRT, 2006b, 538
Kemençemin Telleri	2	URL 1
Mayıs Ayı Gelende	32	TRT, 2006b, 587
Menşure Dedikleri	2	URL 1
Nasıl Parlıyor Nasıl	4	URL 3
Nenem Kurdu Sofrayı 1	1	URL 3
Nenem Kurdu Sofrayı 2	2	URL 3
Nice Yıldır Ben O Yâri Ararım	3	URL 3
O Sarı Çemberuni	3	TRT, 2006b, 621
Olmadı Dediğimiz	3	URL 3
Ormanda Alacalar	2	TRT, 2006b, 631
Oy Araba Araba	2	URL 4
Oy Benum Sevdüceğüm	1	TRT, 2006b, 634
Oy Çalamadım Gitdi	1	TRT, 2006b, 635
Ötüyor Bülbüller Gelmedi Bağban	1	TRT, 2006b, 641
Sizin Evin Başından (Fadime)	1	URL 3
Soğuk Soğuk Akayı	3	TRT, 2006b, 699
Suyun Altına Testi	1	TRT, 2006b, 711
Şapkanın Tereği Düz	1	TRT, 2006b, 715
Şu İzmir'den Gelir Lemse Vapuri	1	URL 3
Tamzara 4	1	URL 3
Tanımadın Mı Beni Ben Ali'yim	1	URL 1
Tarlaya Ektim Soğan	1	TRT, 2006b, 739
Tel Sarı Zülûf Sarı	3	TRT, 2006b, 740
Terazi Tartayırım	1	TRT, 2006b, 742
Terledi Yanakların Ya Çıkar Mendilini	3	URL 1
Tütünlükte Haneler	2	URL 1
Uyuklama Sevdığım	2	URL 3
Varın Söyleyin Anneme	1	URL 1
Yağmur Yağayı Yağmur	2	URL 1
Yaktın Beni Güzelim	1	URL 1
Yayla Suları Akar	1	URL 1
Yayladım Koyunu	1	TRT, 2006b, 783
Yaylanın Çimeninde	1	URL 3
Yenge Kızın Bir Tane 4	1	URL 3
Yeni Yaptım Evimi	1	TRT, 2006b, 792
Yol Gider Mi Gider Mi	2	TRT, 2006b, 800
Yükledim Kıratıma	4	URL 1

4.1.7. Sosyal Hayatın Manevi Yönü ile İlgili Kavramlar

Türkülerde sosyal hayatın manevi yönünü meydana getiren inançlara yer verilmektedir. Bu türkülerde Allah korkusu, Allah inancı, teslimiyet ve nazar konuları oldukça önemlidir.

Trabzon türkülerinde kullanılan manevi kavramlar genellikle aşk, sevdâ ve ayrılık temalı türkülerde geçmektedir. Türkü kahramanı kaderi konusunda Allah’a teslim olmuş durumdadır. Allah, âşığın sevdasına kavuşmak için el açıp yalvardığı, sevgiliden ayrılmasına sebep olan kişilere beddua ettiği, dua ve beddualarının gerçekleşmesini dilediği yüce yaratıcıdır. Âşık sevdiğini Allah’a emanet eder. Türkülerde sevdiğini âşığın elinden kimse alamaz Allah’tan başka. Allah merhametli olması yönüyle de türkülerde yer almıştır. Yine Türkü kahramanı sevdiğine “seni yaratana olayım” ifadesini kullanırken, bu ifade, seni yaratana kurban olayım, ona canımı feda edeyim anlamını vermektedir. Fakat bu sevgili için sevgiliyi çok sevmesi adına kullanılan sevgi sözcüğüdür.

Kurban kelimesi ya da kurban olmak kavramı Trabzon türkülerinde dinsel manada değil sevdiğine canını feda edecek kadar çok sevmek anlamında kullanılmıştır. Sevgilinin boyu, posu, elleri âşık için canını feda edebileceği unsurlardır. Ayrıca bu ifade türkülerde karşıdakine yalvarma anlamında da kullanılmıştır.

Selam ve Aleykümselam ifadeleri sadece “İşte Geldim Ekim Büküm (Ramazan Manileri)” (TRT, 2006b, 492) adlı eserde “Allah’ın rahmeti ve bereketi üzerinize olsun” gerçek anlamıyla kullanılmıştır. Onun dışında selam genel olarak sevgiliyle konuşmak istemek, ona haber göndermek anlamındadır. Sevgilinin âşığın gönderdiği selamı almaması ise onla konuşmak istememesi ya da ona naz yapması şeklinde türkülerde yerini almıştır.

Din ve iman kelimeleri, incelediğimiz Trabzon türkülerinde “imana gel imana” ve “yoktur dini imanı” şeklinde kullanılarak merhamet dilenmek anlamında kullanılmıştır. Bu kelimeler kullanıldığı anlamca olumsuz cümlelerde sevgilinin merhametsizliği olarak ifade edilmiştir.

Gavur kavramı genel olarak türkülerde gavurun oğlu ya da gavurun kızı şeklinde geçmektedir. Bu kullanımın asıl anlamı bu ifadenin söylendiği kişinin acımasızlığıdır. Bu acımasızlık sevgilinin âşığına yüz vermemesi ve çok güzel oluşundan kaynaklanmaktadır. Fakat sadece olumsuz anlamda değil sevgi sözcüğü olarak kullanımı da türkülerde mevcuttur. Dini bir kullanımı yoktur.

Mezar, hem ölen insanların koyulacağı yer olmasından dolayı gerçek anlamıyla hem de cümle içerisinde kullanımına göre dua, beddua, ayrılık, gurbet ve aşk acısı olarak sembolleştirilmiştir.

Günah, “Yenge Kızın Bir Tane 4” (URL 3) adlı türküde gerçek anlamıyla kullanılmıştır. Ancak kavramın geçtiği diğer türkülerde sevdalıları ayıran kişilerin, kim olursa olsun günah işlediğinden bahsederek onlara bu işin hesabını Allah sorsun şeklinde beddua edilmektedir. Bu türkülerde günah olan durum, birbirini seven iki kişinin, kişiler tarafından çeşitli sebeplerle ayrılmak istenmesidir. Dini manadaki, Allah’ın emir ve yasaklarının yerine getirilmediğinden dolayı işlenen bir günahın türkülerde bahsedilmemektedir.

Manevi kavramlar olarak aşağıdaki tabloda verdiğimiz diğer kavramlar ise bent içerisinde kullanımına göre dua, beddua, sevgilinin güzelliğini, sevgiliye kavuşmayı, sevgilinin olmadığı dünyanın boş olduğunu, bundan dolayı o dünyanın sevene haram olduğunu ve aşkının büyüklüğünü anlatmak amacıyla kullanılmıştır. Cenaze kelimesi âşığın benzetildiği bir öge durumundadır. Çünkü sevdiğini çok seven âşık ona olan aşkıdan dolayı ya da ona kavuşamadığından dolayı kendini cenazeye yani ölüye benzetmektedir. Ama seven kişi, güzel günlerin Allah tarafından ona bir gün verileceğini o günün de bu dünyada olmazsa öbür dünyada olacağına inanarak Allah’a teslimiyetini ve inancını ifade etmektedir.

Tablo 4.7. Sosyal Hayatın Manevi Yönü ile İlgili Kavramlar

KAVRAMLAR	TÜRKÜ ADI	KELİME SAYISI	ALINDIĞI KAYNAK
ALLAH	Anam Ayasın Beni	1	TRT, 2006a, 42
	Askaros Deresunun Yan Tarafı	1	URL 3
	Ben Ağlarım El Güler	1	TRT, 2006a, 124
	Divane Aşık Gibi De Dolaşırım Yollarda	1	TRT, 2006a, 281
	Kar Yağayı Yağayı	1	TRT, 2006b, 513
	Kazma Vurdum Çimene	1	TRT, 2006b, 538

	Kemençemin Telleri	2	URL 3
	Menşure Dedikleri	1	URL 1
	Nasıl Parlıyor Nasıl	2	URL 3
	Nenem Kurdu Sofrayı 1	1	URL 3
	Nenem Kurdu Sofrayı 2	1	URL 3
	Olmadı Dedğimiz	1	URL 3
	Oy Araba Araba	1	URL 4
	Oy Kadirga Kadirga	1	URL 3
	Şişman Kız	1	URL 3
	Tel Sarı Zülûf Sarı	1	TRT, 2006b, 740
	Yaktın Beni Güzelim	1	URL 1
	Yaylanın Çimeninde	1	URL 3
	Yaylanın Çimeninde Gelir Oturur	1	URL 1
	Yenge Kızın Bir Tane 4	1	URL 3
AMENTÜ BİLLAH	Ben Ağlarım El Güler	1	TRT, 2006a, 124
BAYRAM	İşte Geldim Ekim Büküm (Ramazan Manileri)	1	TRT, 2006b, 492
CAMİ	İşte Geldim Ekim Büküm (Ramazan Manileri)	1	TRT, 2006b, 492
CEHENNEM	Silme Göz Yaşlarımı	2	TRT, 2006b, 693
CENAZE	Ben Ağlarım El Güler	1	TRT, 2006a, 124
	Yenge Kızın Bir Tane 4	1	URL 3
CENNET	Engeller Koymuyor Yar Sana Varsam	1	TRT, 2006a, 318
	Tütünlükte Haneler	1	URL 1
	Yaktın Beni Güzelim	1	URL 1
DİN	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1	1	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 3	1	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yayliyamazsın	1	URL 1
	Sen Bu Yaylaları Yayliyamazsın	1	URL 1
	Yaylanın Çimenleri	1	URL 3
ENAM	Uyuklama Sevdığım	1	URL 3
EZAN	Uyuklama Sevdığım	1	URL 3
EZRAİL	Kahveciler Kahve Koyar Fincana	1	TRT, 2006b, 498
GAVUR, KAĞUR, KAVUR	Burası Yayla Yolu	1	URL 1
	Gız Sana Demedim Mi “Sallama”	1	TRT, 2006a, 396
	Nasıl Parlıyor Nasıl	1	URL 3
	Nenem Kurdu Sofrayı 2	1	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1	1	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 3	1	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 4	1	URL 2
	Soğuk Soğuk Akayı	1	TRT, 2006b, 699
	Yaylanın Çimeninde	1	URL 3
GÜNAH	Dere Sürer Gazeli	1	TRT, 2006a, 272
	Gelin Gidey Şu Köşeden Aşağı	1	URL 3
	Ha Bu Yalan Dünyada	1	URL 1
	Nenem Kurdu Sofrayı 1	1	URL 3
	Yenge Kızın Bir Tane 4	1	URL 3
	Yükledim Kıratıma	1	URL 1
HACI	Yenge Kızın Bir Tane 4	1	URL 3
HAK	Engeller Koymuyor Yar Sana Varsam	1	TRT, 2006a, 318
	Hadi Gidelim Çorttan	1	TRT, 2006b, 441
	Kemençemin Telleri	1	URL 1
	Trabzon’dan Çıktım Uzun Yazılar	1	TRT, 2006b, 748
HARAM	Anam Beni Vay Beni	1	TRT, 2006a, 43
	Olmadı Dedğimiz	1	URL 3
	Terledi Yanakların Ya Çıkar Mendilini	1	URL 1
HOCA	Alaca Çorapları Ayağına Dar İdi	1	TRT, 2006a, 28
	Uyuklama Sevdığım	1	URL 3
	Yenge Kızın Bir Tane 4	2	URL 3
İMAM	Ormanda Alacalar	1	TRT, 2006b, 631
İMAN	Gece Dışarı Çıktım	1	URL 3
	İki De Bülbül Bir Derede Ötüşür	1	TRT, 2006b, 478
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1	1	URL 3

	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 3	1	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 4	1	URL 2
	Sen Bu Yaylaları Yayliyamazsun	1	URL 1
	Sen Bu Yaylaları Yayliyamazsın	1	URL 1
	Yaylanın Çimenleri	1	URL 3
	Yol Gider Mi Gider Mi	1	TRT, 2006b, 800
İNŞALLAH	Ben Ağlarım El Güler	1	TRT, 2006a, 124
	Gemiciler Kalkalım	1	TRT, 2006a, 389
	Yaylanın Çimenleri	1	URL 3
İSKAT	Yenge Kızın Bir Tane 4	1	URL 3
KABE	Amasya'dan Gelir Kabe Hurması	1	URL 3
KADER	Ben Ağlarım El Güler	1	TRT, 2006a, 124
	Kayalardan Kayarım	1	URL 3
KUL	Ah Dağlar Serin Dağlar	1	TRT, 2006a, 10
	Kar Yağayı Yağayı	1	TRT, 2006b, 513
	Olmadı Dedğimiz	1	URL 3
	Yaktın Beni Güzelim	1	URL 1
KURBAN, GURBAN	Atmacayı Vurdular	1	TRT, 2006a, 76
	Ayna Ayna Ellere	1	TRT, 2006a, 89
	Gemiler Giresun'e	1	TRT, 2006a, 389
	Hamsi Kurban	1	URL 3
	İslandı Da Ötmeyi	1	TRT, 2006b, 490
	Kahveciler Kahve Koyar Fincana	2	TRT, 2006b, 498
	Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	1	TRT, 2006b, 511
	Maçka Yolları Taşlı	1	TRT, 2006b, 578
	Nenem Kurdu Sofrayı 2	2	URL 3
	Nurcanım (Kar Beyazdır Beyazdır)	1	URL 3
	Olmadı Dedğimiz	1	URL 3
	Suyun Altına Testi	1	TRT, 2006b, 711
	Tanımadın Mı Beni Ben Ali'yim	1	URL 1
	Yağmur Yağayı Yağmur	1	URL 1
	Yayladım Koyunu	2	TRT, 2006b, 783
LEVHİ KALEM	Bir Yiğit Dünyaya Keleş Gezende	1	TRT, 2006a, 164
MEVLA	Ben Nasıl Çıkacağım	1	URL 3
	Eser Bahar Rüzgarı (Yunuslar Dizi Dizi)	1	URL 1
	Kar Yağayı Yağayı	2	TRT, 2006b, 513
	Kayalar Aşamazsun	1	TRT, 2006b, 535
	Of Çaykara Yolları	1	TRT, 2006b, 627
	Sallan Gelin Sallan Kolun Kalkır Mi	1	URL 3
	Yaylanın Çimeninde	1	URL 3
MEYİT	Yenge Kızın Bir Tane 4	1	URL 3
MEZAR	Ben Ağlarım El Güler	1	TRT, 2006a, 124
	Ben Buralı Değilum	1	TRT, 2006a, 127
	Mezarlar İçinde Benim Mezarım	2	URL 3
	Of Çaykara Yolları	2	TRT, 2006b, 627
	Şu İzmirden Gelir Lemse Vapuri	1	URL 3
	Varın Söyleyin Anneme	2	URL 1
	Yenge Kızın Bir Tane 4	1	URL 3
MEZARCI	Kar Yağayı Yağayı	1	TRT, 2006b, 513
MUSKA, NUSKA	Alaca Çorapları Ayağına Dar İdi	1	TRT, 2006a, 28
	Güneş Aliyi Güneş	1	URL 1
	Yenge Kızın Bir Tane 4	1	URL 3
NASİP	Kemençemin Telleri	1	URL 1
NAZAR	Ben Ağlarım El Güler	1	TRT, 2006a, 124
	Yenge Kızın Bir Tane 4	1	URL 3
NİKAH	Ormanda Alacalar	1	TRT, 2006b, 631
NUR	Ben Buralı Değilum	1	TRT, 2006a, 127
	İşte Geldim Ekim Büküm (Ramazan Manileri)	1	TRT, 2006b, 492
ÖBÜR DÜNYA	Ben Ağlarım El Güler	1	TRT, 2006a, 124
RAMAZAN, REMEZAN	Askaros Deresunun Yan Tarafı	1	URL 3
	İşte Geldim Ekim Büküm (Ramazan Manileri)	2	TRT, 2006b, 492
	Karadeniz Uşağı	1	URL 3

	Nenem Kurdu Sofrayı 2 Oy Trabzon Trabzon 2 Oy Trabzon Trabzon 3	1 1 1	URL 3 URL 3 URL 3
SELAM	Anam Ayasın Beni Ben Bir Yârin Bakışına Mailem Ben Kemeñçe Çalamam İşte Geldim Ekim Büküm (Ramazan Manileri) Oy Araba Araba Terledi Yanakların Ya Çıkar Mendilini	1 1 1 2 2 1	TRT, 2006a, 42 TRT, 2006a, 126 TRT, 2006a, 132 TRT, 2006b, 492 URL 4 URL 1
SELAM ALEYKÜM	İşte Geldim Ekim Büküm (Ramazan Manileri)	1	TRT, 2006b, 492
ŞEYTAN	Yol Gider Mi Gider Mi	2	TRT, 2006b, 800
VALLAH BİLLAH	Alime'dir Kız Senin Adın Alime	1	TRT, 2006a, 32
VALLAHA, VALLAHİ	Nurcanum (Kar Beyazdır Beyazdır) Oy Kadırğa Kadırğa	1 1	URL 3 URL 3
YARADAN, YARATAN	Bel Bağımın Tokası Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	1 1	TRT, 2006a, 122 TRT, 2006b, 511
YARAT-	Of Çaykara Yolları Yenge Kızın Bir Tane 4	1 1	TRT, 2006b, 627 URL 3
YASİN	Hasta Oldum Durdune	1	TRT, 2006b, 452

4.1.8. Tabiat ve Tarımsal Faaliyetler ile İlgili Kavramlar

Trabzon türküleri, tabiatın kucağında yaşayan, bu havayı soluyan, varlığını tüm benliğinde hissedenden Trabzon insanının her anını, tüm yaşam koşullarını kısacası hayatta varoluşundan itibaren kendi yaşam tarzını, doğumdan ölüme kadarki tüm gerçekliği yansıtan türkülerdir.

Doğa ve tabiatı konu alan türkülerin içerisinde geçen “yaylalar, dağlar, ormanlar, dereler, pınarlar, geyikler, kuşlar, çiçekler” gibi doğaya ait çeşitli varlıklar olayları anlatmaya ya da duyguların ifade edilmesinde önemli bir yere sahiptir. Doğada var olan bütün varlıklara insani özellikler yüklenerek canlı olarak tasavvur edilmektedir (Dilçin, 2019. 291). Türküler iklime ve tabiata bağlı halde bulunduklarından dolayı Karadeniz tabiatındaki hareketlenmenin aynı zamanda simgesi durumundadır (Gâzimiñâl, 2017. 92).

Trabzon türkülerini, türkülerin içerisinde geçen kelimelerin sıklığına göre tasnif ettiğimizde doğa ve tabiat ile ilgili kavramların en fazla kullanılan kavramlar olduğu saptanmıştır. Yine bu kavramlar içerisinde de en fazla su (dere (68), su (37), göl (9), ırmak (2), pınar ve çay (1)), yayla (54), dağ (53), duman (29), çimen (22),

orman (15) kavramlarının fazla olduğu tespit edilmiştir. (Diğer doğa ve tabiatla ilgili kelimeler ve kullanım sıklıkları için bkz. TABLO 4.8)

Su ile ilgili kavramlar olan dere, su, göl, ırmak, pınar ve çay kelimelerinin bulunduğu türküler genellikle aşk temalı türkülerdir. Ayrıca bu kavramlar türkü bentlerinin ya da kıtalarının ilk mısrasında yer almaktadır. Bundan dolayı türküde ifade edilen asıl konuyla direkt olarak bir anlam ilişkisi içinde değildir. Fakat anlam yönünden ilişki içerisinde bulundukları türkü örnekleri de mevcuttur. Trabzon türkülerinde geçen bu olgular, türkü kahramanının dertleştiği yerlerdir. Bundan dolayı canlı bir varlık olarak idealize edilmişlerdir. Kız ve erkeğin birbirlerini ilk gördükleri ve buluştukları yerler olarak tasavvur edilen bu yerler bundan dolayı aşk temalı türküler içerisinde daha fazla geçmektedir. Benzetme ve mecazlar bu kavramlar üzerinden, seven ve sevilen arasındaki ilişkiyi tasvir etmektedir. Örneğin; su nasıl insan yaşamı için vazgeçilmez ve yaşamın devamı için şart ise sevgilide onu seven âşığının vazgeçilmezidir. Bu açıdan su ve sevilen arasında bir benzerlik kurulmaktadır. Su, dere, ırmak gibi olgular aynı zamanda seven ile sevilenin buluşmalarına, konuşmalarına ve yaşadıklarına şahit olarak gösterilen canlı varlıklar olarak türkülerde yer almıştır. Kendisinden sonraki mısralarla anlam yönünden ilgisi olmayan söz kalıpları (formula) sayılabilecek kullanımları oldukça fazladır ancak gerçek anlamında yer ismi olarak ya da iş ve meslek türküleri olan gemici türkülerinde bu olgular diğer kıtalarla bağlantılı olarak da kullanılmıştır.

Karadeniz insanı, özelde ise Trabzon insanının vazgeçilmez yaşam yerlerinden birisi de yaylalardır. Yaylalar, ilkbaharın gelmesiyle birlikte yemyeşil doğanın, çam ağaçlarının, sarı ve mor çiçeklerin yani orman güllerinin (yöre halkınca zifin ve komar çiçeği) açtığı, manişah denilen güzel kokulu çiçeklerin eşsiz bir tablo oluşturduğu, insanların hayvanlarını otlatmak, odun yapmak, çayır biçmek gibi günlük işlerini yaptığı bunun yanında kemençenin ve horonun eşliğinde derneklerin, festivallerin yapıldığı hem eğlenme hem de yaşamsal ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerdir. Yayla ve yaylacılık faaliyetleri mayıs ayı başlarından haziran ortalarına kadar devam etmektedir.

Günümüze kadar süregelen ve canlılığını devam ettiren yayla ve yaylacılık geleneğinin varlığı bölgede geniş otlaklı birden çok yayla bulunmasından dolayıdır. (Duman, 2011, 489). Kapalı köy ekonomisinin bir sonucu olarak, et ve süt hayvanlarını daha iyi beslemek, süt ürünlerinden daha fazla yararlanmak ve bunları değerlendirmek için yaylacılık oldukça önemlidir. Bu kışa hazırlık çalışmalarının yanı sıra geniş düzlüklerin bulunduğu yaylalar aynı zamanda eğlence mekânlarıdır (Sümerkan, 1987, 34). Yaylaların tercih edilmesinin bir sebebi de yaz mevsiminde Karadeniz köylerinde nemin fazla olmasından dolayı halkın koruyucu önlemler alamadığı sivrisineklerin, insan sağlığını olumsuz etkilemesi, yükseklerde bulunan yaylalara çıkılmasını elzem hale getirmiştir (Durgun, 1989, 87).

Yayla ve yaylacılık geleneğinin oldukça değerli olduğu bir yörede bu olguların türkölere girmiş olması, var olan değeri daha da somut hale getirmektedir.

İncelemiş olduğumuz türkölere içerisinde yayla ve yaylacılıkla ilgili kavramlar genel olarak bentlere giriş mısralarında yer alan ve asıl konuya geçiş özelliği taşıyan doldurma ifadeler görevinde bulunmaktadır. Ancak türkölle anlam yönünden bir ilişki ağının varlığı da göze çarpmaktadır. Yayla kelimesi insanlara şifa vermesi açısından doktora benzetilmiş hatta ondan bile üstün olduğu ifade edilmiştir. Yaylaların doktorlara eş olarak anlamlandırılması, insanların buralarda eğlenmesi, acılarını ve kederlerini, canlı olarak idealize ettiği yaylalara anlatması sonucu rahatlamasından dolayıdır. Sevgili ise genelde ferahlık vermesi yönünden buz gibi akan yayla sularına benzetilmektedir. Benzetmeler yörede doğada var olan olgular üzerinden yapıldığından yaylalar, benzetme aracı olarak türkölere yer almıştır. Yaylalar, birbirini seven iki insanın buluştuğu, birbirlerini ilk kez görüp tanıdıkları ve sevdalığın en güzel halde yaşandığı, genç kızların ise öbek öbek toplanıp sohbet ettikleri yerlerdir. Trabzon türköllerinde yaylanın çimeninde sevgilinin kucağına yatıp uyumanın tadı ayrı bir güzeldir. İki sevgilinin çeşitli sebeplerden kaçıp saklandığı korunaklı yerlerdir yaylalar.

Trabzon manilerinin işlediği konular hakkında “Trabzon Manilerinde Sosyal Hayat II” adlı yazısında bilgi veren Çelik (y.t.y., 23) maniler ile ilgi olarak “Manilerde en çok ve en detaylı işlenen temalardan biri de, sevdalıların buluşup

konuştığı, gençlerin birbirlerini görüp beğendiği, türkülerin yakılıp, manilerin atıldığı yayladır” ifadelerine yer verir. Çelik’in bu ifadesi Trabzon yöresi türkülerinde geçerlidir. Gedikli (2010, 162) ise sevdalık çekenler duygularını yaylalarda daha serbest bir şekilde ifade eder şeklindeki düşüncelerine yer vermiştir.

Köy işlerinin anlatıldığı, iş ve meslek türkülerini olarak nitelendirdiğimiz kategoriye giren Trabzon türkülerinde yayla kavramı gerçek anlamıyla kullanılmıştır. Bu türkülerde yaylalar göç hazırlığı yapılan, kızların giyinip kuşanıp, özenle yapılan hazırlıkların ardından gidilen yerlerdir.

Trabzon türkülerinde göçer yaşamın ve yaylak kışlak hayat tarzının izlerini görmekteyiz. Aynı zamanda bu türküler, yayla hayatından sahneler sunmaktadır. Bunları yaparken de yayla ve çimen kelimeleri genel olarak yan yana bulunmaktadır. Yaylanın çimeni, yalanın çimenleri, yaylanın çimeninde gibi...

Trabzon türkülerinde sıklıkla geçen kelimelerden birisi de eski Türk geleneğinin en önemli metaforu olan dağdır.

Eski Türk yazıtlarında “yer-sub” adı altında anılan “dağ, su ağaç- orman ve kaya kültürleri” arasında en önemli unsur dağdır ve dağlar türküyü hazırlayan esin kaynağı, sevgiliye kavuşmak için aşılması gereken güçlük, dertlerin paylaşıldığı arkadaş, dua ve istekte bulunulan canlı bir varlık olarak tasavvur edilmektedir (Mirzaoğlu, 2005, 40).

“Trabzon’da Anlatılan “Dağlar Anası” Adlı Efsanenin Eski Türk Dini ile İlgisi” adlı yazısında Şimşek (2001, 11) dağlarla ilgili olarak şu ifadelere yer vermektedir;

Geçmişten günümüze, Türk kültüründe dağlara ve dağlarla ilgili inanışlara büyük önem verilmiştir. O, dumanlı başının yüceliği ile, geçit vermez yollarıyla, bağrında sakladığı türbe ve yatırılarıyla, yemyeşil ağaçları, rengârek çiçekleriyle şiirlere, manilere, destanlara, efsanelere vs. konu olmuştur.

Dağlar bir şahıs gibi kabul edilmiş, sevdiğine kavuşmayan aşık, sılasına hasret kalan garip, uzaklara gönderilen asker hep dağa sitem etmiştir. Dağlar aşılması güç yolların suç ortağıdır. Dağlar, ayrılığın, gurbetin, vatan hasretinin müsebbibidir.

Trabzon türküleri içerisinde dağ metaforunun geçtiği türküleri incelediğimizde Mirzaoğlu'nun ve Şimşek'in dağlar ile ilgili belirttikleri özelliklerin tamamını bu türkülerde bulmaktayız.

İncelediğimiz Trabzon türkülerinde “dağ” olgusu yine diğer tabiat kavramlarında olduğu gibi asıl konuya girişi sağlayan söz kalıbı şeklinde kullanılmıştır. Dağ bu türkülerde âşıkların ayrılığına sebep olan, kavuşmalarına olanak vermeyen bir engel olarak simgelenmiştir. Türkü kahramanının dağlardaki karların erimesini istemesi ya da dağların eriyip düz olmasını istemesi dağın engel olarak aradan çekilmesini istemesiyle ilgilidir. Türkü kahramanı dağları kişileştirerek onlarla dertleşir ve onlara canlı bir kimlik kazandırır. Dağ uzaklığın, mesafenin, gurbetin ve ayrılığın sembolüdür. Yine bu türkülerde seven, sevdasının ve sevdalısının arkasında dimdik durması yönünden dağlara benzetilmektedir. Dağ aynı zamanda bir benzetme unsurudur. Çünkü dağlar eğilmez ve sarsılmaz bir yapıya sahiptir. Âşık dağa yalvarır ondan isteklerde bulunur ve aynı zamanda ona sitem eder bu türkülerde. Bu yönüyle de dağlar kişileştirilmiştir. Dağ hem düşmanların bulunduğu savaşılan bir yer hem de sevdalıların bulunduğu aynı zamanda onların sevdasına şahit olunan yerdir.

Trabzon türkülerinde dağ, söz kalıbı ve metafor gibi kullanımlarının yanında türküye canlılık ve dinamizm kazandıran ünlemler olarak da kendine yaşam alanı bulmuştur. Trabzon'da bulunan “Sis Dağı” türkülerde yer ismi olarak geçmektedir.

Dağ kelimesi ile genellikle yan yana kullanılan “duman” kelimesi de oldukça fazladır. Dağların başının dumanlı oluşu âşığın başının dumanlı oluşuyla, sevdalı oluşuyla, derdinin, tasesinin çok oluşuyla ilişkilidir. Dağların dumanlı olması bir taraftan engel olarak türkülerde yer alırken diğer taraftan da benzetme aracı olarak kullanılmıştır. Duman ile dert, ayrılık ve gurbet temleri arasında bir bağlantı vardır.

“Çimen” kavramı Trabzon türkülerinde “yayla” kavramı ile birlikte kullanılan ve sıkça türkülerde geçen bir diğer kelimedir. Çimenler genellikle ilkbaharın gelişiyle yeşermeye başlar. Âşığın kalbinin de sevgiyle dolması ilkbaharda yeşeren çimenlere benzetilmektedir. İlkbaharın gelişiyle çimenlerin yeşermesi ve çiçeklerin açması sevdalık çekenlerin kavuşması demektir aynı zamanda. Çimenlerle kaplı Karadeniz yaylaları sevdalıların buluştuğu, birbirinin dizine yattığı ve genç kızların toplanıp, inek beklediği, gelinlik kızların çeyizlerini hazırlamak adına yapılan el işi aktiviteleri ve sohbet amacıyla toplandığı yerlerdir. Günün neredeyse tamamını dışarıda, doğada, çimenler üzerinde geçiren Trabzon insanının türkülerine bu olguların yansması türkünün doğal yapısıyla bağdaşan bir durumdur. Türkü zaten yaratıldığı ortamın sosyal yaşantısından bağımsız değildir.

Türküler hayatın her alanında ve her yerinde söylenebilmektedir. Bu yerler arasında “ormanlar” çok önemlidir. Trabzon insanı özellikle ormanlarda ve fındık bahçelerinde türkülerini söylemektedir. Ormanlar odun yapmak, yaprak kırmak ve gazel toplamak gibi günlük işlerin yapıldığı yerlerdir. Yapılan bu işler esnasında söylenen aşk, hasret, ayrılık ve artık gelmeyecek eşin, evladın, sevgilinin arkasından yakılan ağıt türkülerinin baş mekânı ormanlardır. Buraların tercih edilmesinin sebebi sessiz, sakin ve kişinin içini rahat rahat dökebilmesi için ıssız mekânlar olmasıdır. Kişinin dert ortağı ormanda bulunan ağaçlardır. Âşık sevdasını ağaçlara sorar ve onlardan haber arar. Bundan dolayı ağaçlar haberci olarak sembolize edilmiştir. Ormanlar bu türkülerde sevdalıların buluştuğu aynı zamanda çeşitli sebeplerden dolayı bir araya gelemeyen sevdalıların kaçıp gizlendikleri bir korunaktır. Sevgilisinden ayrı kalan kişi ormanlarda buluşulmasından dolayı bu ayrılık esnasında onu ormanlarda arar.

Trabzon şairinin sevgiliyle buluşmak istediği yerler, ormanlar, yaylalar ve Karadeniz’de geniş yer kaplayan fındık bahçeleridir. Karadeniz türkülerinde türkü kahramanı sevgiliye, kapalı mekânlarda dokunmayı hayal etmez (Ciravoğlu 2009, 85). Mâni metinleri için ifade edilen bu durum incelemeye tabi tuttuğumuz türkü metinleri içinde geçerlidir.

Tabiat ile ilgili kavramların içerisinde hayvanlar da dâhil edilmiştir. Çünkü türküler konularına göre sınıflandırma çalışmalarında hayvanlar doğa ve tabiat konulu türkülerin içerisinde yer almıştır. Trabzon türkülerinde de yöreye ait hayvanların varlığı dikkat çekicidir. Türkülerde en fazla geçen hayvanlar kuzu, koyun, kuş ve kuş familyası (bülbül, şahin, güvercin, atmaca, karga, kunduz, dirvana, kuko), at ve domuzdur.

Koyun ve kuzu türkülerde masumluğun, saflığın ve temizliğin simgesi olarak yer almaktadır. Âşıklar, kuzular ve koyunların arasında sevdalık ederler. Kuzuların melemeleri ise ayrılığı, acıyı ve gurbeti hatırlatmasından dolayı bu duygular ile sembolleştirilmiştir. Öyle ki kuzuların yanık yanık melemeleri dosttan, yardan ve sevgiliden ayrılan insanın yürek yangınına daha da arttıran bir simge olarak verilmektedir. Bunun yanında koyun ve kuzu kavramları söz kalıbı ve sevgi sözcüğü (kuzucuğum) olarak da kullanılmıştır.

Kuş ve kuş familyası (bülbül, şahin, güvercin, atmaca, karga, kunduz, dirvana, kuko) ile ilgili olan kavramlar genellikle sevgilinin benzetildiği varlıklardır. Kuş âşığa sevgilisinin sesini götüren bir habercidir. Haberci olmasından dolayı kişileştirilmiştir. Divan edebiyatı şiirlerinde sıklıkla rastlanılan bülbül, halk edebiyatı ürünleri olan türkülerde özelde ise Trabzon türkülerinde kendine yaşam alanı bulmuştur. Bülbül Trabzon türkülerinde âşğın benzetildiği varlıktır. Bülbülün geçtiği türkülerde, sevgili gül, diken ise ikisinin arasına giren rakip olarak üçlü bir ilişki ağı içerisinde yer almıştır. Bülbülün güzel sesiyle ötüşü sevda çeken türkü kahramanını her zaman hüznölendiren bir durum olmuştur. Şahin ise türkülerde, sevdasının ve sevdalısının arkasında duran ve kimseye boyun eğmeden sevdasından vazgeçmeyeceğini söyleyen âşğın bu tutumundan dolayı gücün ve kudretin timsali olarak kendisine benzetilen bir varlıktır. Güvercin de beyaz renginden dolayı sevgiliye benzetilmiştir. Ayrıca güvercin eski Türk inancında saflığın ve temizliğin simgesidir.

Trabzon halkı için son derece önemli bir kuş olan atmaca yöre türkülerinde de yer almıştır. Atmaca avcılığı yöre halkı tarafından bir tutku haline gelmiştir. Bu kuşun avlanmaya başlanması, tüfeğin taşınmadaki zorluğu, fişeginin masraflı oluşu

ve evde yaşayan birey sayısının fazla oluşundan dolayıdır. Atmacalar bu bölgede bıldırcın avı için beslenmektedir. Böylesine hırçın bir kuşun böylesine hırçın bir doğada var olması Karadeniz insanının kabına sığmayan kişiliği ile ilgili olabilirdi (Özer, 1989, 138-143). Ancak Trabzon türkülerinde bu kuş sadece söz kalıbı olarak geçmektedir. Bunun dışında dirvana denilen kuş türü de söz kalıbı olarak geçmektedir. Karganın varlığı ise kötülüğün ve bedduanın bir simgesi olarak kullanılmıştır. Kuko kuşu yöre halkınca ilkbaharın gelişini müjdeleyen bir kuştur. Ancak her ne kadar ilkbaharın müjdecisi olsa da halk tarafından güzel ve garip (masum, hüznü veren) diye tabir edilen ötüşüyle bölge insanını hüznlendirmektedir. Bu özelliğinden dolayı türkölere yansımıştır.

Türkölere geçen meyve ve çiçeklerin sembolik olarak anlatımlarına baktığımızda, ayva, turunç, portakal ve gül kelimeleri sevgilinin memesi olarak türkölere yer almıştır. Gül aynı zamanda sevgilidir, sevgi sözcüğü olarak (gülüm) ve söz kalıbı olarak kullanımı da mevcuttur. Gül bu türkölere cinsellikle de ilgilidir. Sevgilinin yanağı renginden dolayı nara benzetilmiştir. Yine sevgilinin benzetildiği bir diğer çiçek menekşedir. Yaylalarda orman gülü olarak anılan ancak yöre halkınca mor çiçeklerin açtığı orman bitkisi olan “komar, komarlık” sevgililerin buluşma yeri olarak sembolleştirilmiştir.

Trabzon ve yöresinde genellikle aşk sevdâ konulu türköl vukua gelmiştir. Ancak genel konu her ne kadar aşk ve sevdâ olsa da yöre halkının her türlü hissiyatı ve yaşantısı türkölere konu olarak işlenmiştir. Bu konular işlenirken yörenin doğa ve tabiatıyla ilgili unsurları ve özellikleri de dile gelmiştir. Bu dile geliş, verilmek istenilen duyguların ve anlatılmak istenilen düşüncelerin daha somut olarak ortaya konması noktasında önem kazanmıştır. Bundan dolayı türkölere yapılan bütün benzetmelerde o doğada var olan varlıklardan yararlanılmıştır. Yöre insanının doğasında yer almayan olgulara türkölere yer verilmemiştir. Yöreyle ait tabiat ve tarımsal faaliyetler ile ilgili kavramlar, kendi aralarında alfabetik olarak sıralanmış şekilde aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.8. Tabiat ve Tarımsal Faaliyetler ile İlgili Kavramlar

KAVRAMLAR	TÜRKÜ İSMİ	KELİME	ALINDIĞI KAYNAK

		SAYISI	
ÇAY	Duman Dere Yokarı	1	URL 1
ÇÖL	Menşüre Dedikleri	1	URL 1
DERE	Ağasar Dereleri Aksa Yukarı Aksa	4	URL 3
	Ah Buğdayım Buğdayım	1	URL 4
	Askaros Deresunun Yan Tarafı	1	URL 3
	Asman Senin Dalından	1	TRT, 2006a, 60
	Atma Beni Yabana	2	TRT, 2006a, 76
	Atmacayı Vurdular	1	TRT, 2006a, 76
	Ay Doğar Çini Çini (Horon)	3	URL 3
	Ayağına Yemeni	1	TRT, 2006a, 86
	Ben Kemeçe Çalamam	1	TRT, 2006a, 132
	Ben Nasıl Çıkacağım	1	URL 3
	Ben Seni Sevdigimi	3	URL 3
	Çayırım Çayırım Kuş Oldum Uçayırım	2	TRT, 2006a, 220
	Dere Sürer Gazeli	1	TRT, 2006a, 272
	Derenin Balıkları	1	TRT, 2006a, 275
	Derenin Derincesi	3	URL 3
	Derenin Kenarına Sereceğüm Kilimi	3	TRT, 2006a, 276
	Duman Aldı Dağlara	1	TRT, 2006a, 287
	Duman Dere Yokarı	3	URL 1
	Dumanım Derelere	1	TRT, 2006a, 289
	Ey Fadime'm Niçün Niçün	1	URL 1
	Gece Geldim Kapına	2	URL 3
	Gene Geldi Yaz Başı	1	URL 1
	İki De Bülbül Bir Derede Ötüştür	1	TRT, 2006b, 478
	İki İki Dört Eder	2	URL 3
	İndim Dereye Daş Bulamadım	3	URL 1
	Karşı Beri Mezere	1	TRT, 2006b, 526
	Kazma Vurdum Çimene	1	TRT, 2006b, 538
	Kız Kapının Ötünden	1	URL 3
	Maçka Yolları Taşlı	1	TRT, 2006b, 578
	Nasıl Parlıyor Nasıl	3	URL 3
	Nurcanım (Kar Beyazdır Beyazdır)	3	URL 3
	Of Çaykara Yolları	1	TRT, 2006b, 627
	Oy Trabzon Trabzon 2	1	URL 3
	Oy Trabzon Trabzon 3	1	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1	1	URL 3
	Tarlaya Ektim Soğan	1	TRT, 2006b, 739
	Terazi Tartayırım	1	TRT, 2006b, 742
	Varın Söyleyin Anneme	1	URL 1
	Yan Yana Oturalım	2	TRT, 2006b, 777
	Yaylanın Çimeninde Gelir Oturur	1	URL 1
	Yeni Yaptım Evimi	3	TRT, 2006b, 792
	Yine Geldi Yaz Başı	1	TRT, 2006b, 799
PINAR	Alaca Çorapları Ayağına Dar İdi	1	TRT, 2006a, 28
SU	Ah Buğdayım Buğdayım	1	URL 4
	Alaca Çorapları Ayağına Dar İdi	1	TRT, 2006a, 28
	Anam Beni Vay Beni	1	TRT, 2006a, 43
	Ayağına Yemeni	2	TRT, 2006a, 86
	Ben Bir Yârin Bakışına Mailem	1	TRT, 2006a, 126
	Bizim Yayla Düz Gibi	2	TRT, 2006a, 171
	Gene Geldi Yaz Başı	1	URL 1
	Gülhanım Dedikleri	1	TRT, 2006a, 428
	Hamsi Kurban	1	URL 3
	Hopa'dan Arhavi'den	2	URL 3
	Kahveciler Kahve Koyar Fincana	1	TRT, 2006b, 498
	O Sarı Çemberuni	2	TRT, 2006b, 621
	Of Çaykara Yolları	1	TRT, 2006b, 627
	Oy Benüm Sevdüceğüm	1	TRT, 2006b, 634
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 4	1	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1	2	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 3	2	URL 3

	Sen Bu Yaylaları Yaylıyamazsun	1	URL 1
	Sen Bu Yaylaları Yaylıyamazsın	1	URL 1
	Silme Göz Yaşlarımı	1	TRT, 2006b, 693
	Soğuk Soğuk Akayı	1	TRT, 2006b, 699
	Suyun Altına Testi	4	TRT, 2006b, 711
	Trabzon'dan Biz Geldik	1	URL 3
	Uyuklama Sevdığım	1	URL 3
	Yayla Suları Akar	2	URL 1
	Yenge Kızın Bir Tane 4	1	URL 3
	Yeni Yaptım Evimi	1	TRT, 2006b, 792
AĞAÇ- AĞAC+	Karşı Beri Mezere	1	TRT, 2006b, 526
	Oy Çalamadım Gitti	1	TRT, 2006b, 635
	Yağmur Yağayı Yağmur	1	URL 1
ASMA	Asmam Senin Dalından	1	TRT, 2006a, 60
	Mayıs Ayı Gelende	1	TRT, 2006b, 587
	Ormanda Alacalar	1	TRT, 2006b, 631
	Yaylanın Çimenine	2	TRT, 2006b, 785
ÇAYIR	Çayırım Çayırım Kuş Oldum Uçayırım	2	TRT, 2006a, 220
	Yaylanın Çimeninde	1	URL 3
ÇİÇEK, ÇİÇEĞ+	Gördüm Seni Ufağım	1	URL 1
	Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	1	TRT, 2006b, 511
	Kazma Vurdum Çimene	1	TRT, 2006b, 538
	Kemençemin Telleri	1	URL 1
	Maçka'nın Yolu Taşluk	1	TRT, 2006b, 578
	Mayıs Ayı Gelende	1	TRT, 2006b, 587
	Menşüre Dedikleri	1	URL 1
	Olmadı Dedüğümüz	1	URL 3
	Sari Kızın Saçları	1	URL 1
ÇİMEN, ÇUMEN	Atma Beni Yabana	1	TRT, 2006a, 76
	Burası Yayla Yolu	2	URL 1
	Fındık Toplayan Gelin	1	URL 3
	Gız Sana Demedim Mi "Sallama"	1	TRT, 2006a, 396
	Güneş Aliyi Güneş	1	URL 1
	İki De Bülbül Bir Derede Ötüştür	1	TRT, 2006b, 478
	İslandı Da Ötmeyi	1	TRT, 2006b, 490
	Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	1	TRT, 2006b, 511
	Kazma Vurdum Çimene	2	TRT, 2006b, 538
	Nasıl Parlıyor Nasıl	2	URL 3
	Ormanda Alacalar	1	TRT, 2006b, 631
	Yayla Suları Akar	1	URL 1
	Yaylanın Çimeninde	1	URL 3
	Yaylanın Çimeninde	1	URL 3
	Yaylanın Çimeninde Gelir Oturur	1	URL 1
	Yaylanın Çimenine	1	TRT, 2006b, 785
	Yaylanın Çimenine	1	URL 3
	Yaylanın Çimenleri	1	URL 3
	Yine Geldi Yaz Başı	1	TRT, 2006b, 799
DAĞ	Ah Buğdayım Buğdayım	1	URL 4
	Ah Dağlar Serin Dağlar	2	TRT, 2006a, 10
	Anam Ayasın Beni	2	TRT, 2006a, 42
	Anam Beni Vay Beni	2	TRT, 2006a, 43
	Ben Bir Yârin Bakışına Mailem	1	TRT, 2006a, 126
	Ben Buralı Değilim	1	TRT, 2006a, 127
	Ben Kemençe Çalamam	1	TRT, 2006a, 132
	Çıktuk Düzlerden Dağa	1	URL 1
	Dirvana Vurdum Uçtı	1	TRT, 2006a, 281
	Divane Âşık Gibi De Dolaşırım Yollarda	1	TRT, 2006a, 281
	Duman Aldı Dağlara	4	TRT, 2006a, 287
	Duman Dere Yokarı	1	URL 1
	Dumanım Derelere	2	TRT, 2006a, 289
	E Çaykara Çaykara	1	TRT, 2006a, 297
	Eser Bahar Rüzgarı (Yunuslar Dizi Dizi)	1	URL 1
	Gece Geldim Kapına	2	URL 3

	Gemiciler Kalkalım	1	TRT, 2006a, 389
	Gemiler Giresun' e	1	TRT, 2006a, 389
	İki İki Dört Eder	3	URL 3
	Karadeniz'in Kızı	2	URL 3
	Kayalardan Kayarım	3	URL 3
	Mayıs Ayı Gelende	1	TRT, 2006b, 587
	Mektup Yazdım Alasın	1	TRT, 2006b, 589
	Menşure Dedikleri	1	URL 1
	Mezarlar İçinde Benim Mezarım	1	URL 3
	Oy Kadirga Kadirga	2	URL 2
	Sarı Kızın Saçları	1	URL 1
	Şapkanın Tereği Düz	1	TRT, 2006b, 715
	Tel Sarı Zülûf Sarı	2	TRT, 2006b, 740
	Terledi Yanakların Ya Çıkar Mendilini	1	URL 1
	Uçan Kuş Tutulur Mu	1	URL 3
	Yayla Suları Akar	2	URL 1
	Yayların Çimenine	1	TRT, 2006b, 785
	Yine Geldi Yaz Başları	4	URL 1
DİKEN	Nice Yıldır Ben O Yâri Ararım	1	URL 3
	Yayların Çimeninde	1	URL 3
DUMAN	Asmam Senin Dalından	2	TRT, 2006a, 60
	Ay Doğan Çini Çini (Horon)	1	URL 3
	Ayağına Yemeni	2	TRT, 2006a, 86
	Duman Aldı Dağlara	6	TRT, 2006a, 287
	Duman Dere Yokarı	3	URL 1
	Dumanım Derelere	4	TRT, 2006a, 289
	Gemiciler Kalkalım	1	TRT, 2006a, 389
	Gemiler Giresun' e	1	TRT, 2006a, 389
	İki İki Dört Eder	4	URL 3
	Maçka Yolları Taşlı	1	TRT, 2006b, 578
	Mektup Yazdım Alasın	1	TRT, 2006b, 589
	Oy Araba Araba	2	URL 4
	Yayla Suları Akar	1	URL 1
GAZEL	Dere Sürer Gazeli	1	TRT, 2006a, 272
	Ezelidir Deli Gönül Ezeli	2	TRT, 2006a, 355
IRMAK, IRMAĞ+	Gemiciler Kalkalım	1	TRT, 2006a, 389
	Maçka Yolları Taşlı	1	TRT, 2006b, 578
KAYA	Ben Çok Sevdalar Ettim	1	URL 3
	Kayalar Aşamazsun	2	TRT, 2006b, 535
	Kayalardan Kayarım	1	URL 3
KIRAN, GIRAN	Asmam Senin Dalından	1	TRT, 2006a, 60
	Gece Geldim Kapına	1	URL 3
	Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	1	TRT, 2006b, 511
	Nasıl Parlıyor Nasıl	1	URL 3
ORMAN	Alçak Ceviz Fidesi Ormanda Govuksula	2	URL 1
	Atmacayı Vurdular	1	TRT, 2006a, 76
	Ay Doğan Çini Çini (Horon)	1	URL 3
	Bizim Köyün Kızları Bakarlar Aynalara	1	TRT, 2006a, 170
	Derenin Derincesi	1	URL 3
	Gördüm Seni Ufağım	1	URL 1
	Gülhanım Dedikleri	1	TRT, 2006a, 428
	Karşı Beri Mezere	1	TRT, 2006b, 526
	Nasıl Parlıyor Nasıl	1	URL 3
	Ormanda Alacalar	1	TRT, 2006b, 631
	Oy Çalamadım Gitdi	1	TRT, 2006b, 635
	Tarlaya Ektim Soğan	1	TRT, 2006b, 739
	Terazi Tartayırım	1	TRT, 2006b, 742
	Yayladım Koyunu	1	TRT, 2006b, 783
TEPE	Gördüm Seni Ufağım	1	URL 1
	Uy Tepeler Tepeler	3	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 4	2	URL 2
YAPRAK, YAPRAĞ+	Alçak Ceviz Fidesi Ormanda Govuksula	1	URL 1
	Ay Doğan Çini Çini (Horon)	1	URL 3

	Ben Seni Sevdiğimi	1	URL 3
	Çayelinden O Yani (Menşure Dedikleri)	1	TRT, 2006a, 218
	Dirvana Vurdum Uçtı	1	TRT, 2006a, 281
	Maçka'nın Yolu Taşluk	1	TRT, 2006b, 578
	Mayıs Ayı Gelende	1	TRT, 2006b, 587
	Soğuk Soğuk Akayi	1	TRT, 2006b, 699
	Yağmur Yağayı Yağmur	1	URL 1
	Yine Geldi Yaz Başı	1	TRT, 2006b, 799
YAYLA	Ah Dağlar Serin Dağlar	1	TRT, 2006a, 10
	Atma Beni Yabana	1	TRT, 2006a, 76
	Bizim Köyün Kızları Bakarlar Aynalara	2	TRT, 2006a, 170
	Bizim Yayla Düz Gibi	3	TRT, 2006a, 171
	Burası Yayla Yolu	2	URL 1
	Derenin Balıkları	1	TRT, 2006a, 275
	Doldurdum Filikamı	1	URL 1
	Duman Aldı Dağlara	1	TRT, 2006a, 287
	Duman Dere Yokarı	1	URL 1
	Gız Sana Demedim Mi "Sallama"	1	TRT, 2006a, 396
	Güneş Aliyi Güneş	1	URL 1
	Hopa'dan Arhavi'den	1	URL 1
	Islandı Da Ötmeyi	1	TRT, 2006b, 490
	Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	2	TRT, 2006b, 511
	Kar Yağayı Yağayı	1	TRT, 2006b, 513
	Nasıl Parlıyor Nasıl	4	URL 3
	Ne İşlerin Var İdi	2	URL 1
	Ormanda Alacalar	1	TRT, 2006b, 631
	Oy Benum Sevdüceğüm	1	TRT, 2006b, 634
	Sabahdan Kalkar Kızlar	3	TRT, 2006b, 664
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1	2	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 3	2	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 4	1	URL 2
	Sen Bu Yaylaları Yayliyamazsun	1	URL 1
	Sen Bu Yaylaları Yayliyamazsun	1	URL 1
	Soğuk Soğuk Akayi	1	TRT, 2006b, 699
	Yayla Suları Akar	2	URL 3
	Yaylanın Çimeninde	1	URL 3
	Yaylanın Çimeninde	2	URL 3
	Yaylanın Çimeninde Gelir Oturur	2	URL 1
	Yaylanın Çimenine	1	TRT, 2006b, 785
	Yaylanın Çimenine	1	URL 3
	Yaylanın Çimenleri	1	URL 3
	Yine Geldi Yaz Başı	2	TRT, 2006b, 799
	Yine Geldi Yaz Başları	3	URL 1
ARPA	Evin Önü Arpaluk	1	URL 3
ASMA	Asmam Senin Dalından	1	TRT, 2006a, 60
	Mayıs Ayı Gelende	1	TRT, 2006b, 587
	Ormanda Alacalar	1	TRT, 2006b, 631
	Yaylanın Çimenine	2	TRT, 2006b, 785
AYVA	Gız Sana Demedim Mi "Sallama"	1	TRT, 2006a, 396
	Kız Kapının Önünden	1	URL 3
	Sallan Gelin Sallan Kolum Kalkır Mi	1	URL 3
BAHÇE	Mayıs Ayı Gelende	1	TRT, 2006b, 587
	Ormanda Alacalar	1	TRT, 2006b, 631
BAKLA	Nenem Kurdu Sofrayı 2	1	URL 3
BEL	Ötüyor Bülbüller Gelmedi Bağban	1	TRT, 2006b, 641
BELLEME	Bizim Köyün Kızları Bakarlar Aynalara	1	TRT, 2006a, 170
	Kayalar Aşamazsun	1	TRT, 2006b, 535
CEVİZ	Alçak Ceviz Fidesi Ormanda Govuksula	1	URL 1
ÇALI, ÇALİ	Ha Buradan Görünür	1	TRT, 2006b, 439
	Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	1	TRT, 2006b, 511
	Kız Kapının Önünden	1	URL 3
ÇAM	E Çaykara Çaykara	1	TRT, 2006a, 297
	Evin Önü Arpaluk	1	URL 3

ÇAPA	Silme Göz Yaşlarımı	2	TRT, 2006b, 693
ÇOBAN	Karadeniz'in Kızı	1	URL 3
EKİN	Kazma Vurdum Çimene	1	TRT, 2006b, 538
ERUK (ERİK) AĞACI	Hasta Oldum Durdune	2	TRT, 2006b, 452
FINDIK, FINDIĞ+	Fındık Toplayan Gelin Bizim Köyün Kızları Bakarlar Aynalara Hopa'dan Arhavi'den Kar Yağayı Yağayı Terledi Yanakların Ya Çıkar Mendilini	2 1 1 1 1	URL 3 TRT, 2006a, 170 URL 3 TRT, 2006b, 513 URL 1
FİDE	Alçak Ceviz Fidesi Ormanda (Govuksula)	1	URL 1
GÜL	Alime'dir Kız Senin Adın Alime Altın Tasta Gül Kuruttum 2 Atmacayı Vurdular Ben Nasıl Çıkacağım Burası Yayla Yolu Derenin Balıkları Karşı Beri Mezere Mektup Yazdım Alasın Ötüyor Bülbüller Gelmedi Bağban Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 4 Sen Bu Yaylaları Yaylıyamazsun Sen Bu Yaylaları Yaylıyamazsın Yaylanın Çimeninde Yaylanın Çimenine	1 1 1 1 2 1 1 1 1 1 1 1 1 1	TRT, 2006a, 32 URL 3 TRT, 2006a, 76 URL 3 URL 1 TRT, 2006a, 275 TRT, 2006b, 526 TRT, 2006b, 589 TRT, 2006b, 641 URL 2 URL 1 URL 1 URL 3 TRT, 2006b, 785
HARMAN	Bizim Köyün Kızları Bakarlar Aynalara	1	TRT, 2006a, 170
HURMA	Amasya'dan Gelir Kabe Hurması Bir Oda Yaptırdım Hurma Dalından	1 1	URL 3 TRT, 2006a, 157
İP	Çayelin'den O Yani (Menşüre Dedikleri) Olmadı Dediğimiz	1 1	TRT, 2006a, 218 URL 3
KABAK	Oy Trabzon Trabzon 3	1	URL 3
KARA YEMİŞ	Yeni Yaptım Evimi	1	TRT, 2006b, 792
KARANFİL	Menşüre Dedikleri Tanımadın Mı Beni Ben Ali'yim	1 1	URL 1 URL 1
KAVAK	Ay Doğar Çini Çini (Horon)	2	URL 3
KAZMA	Kazma Vurdum Çimene Ötüyor Bülbüller Gelmedi Bağban	2 1	TRT, 2006b, 538 TRT, 2006b, 641
KEREZ, KİRAZ	Mayıs Ayı Gelende Sizin Evin Başından (Fadime) Yükledim Kırıtıma	2 2 1	TRT, 2006b, 587 URL 3 URL 1
KESTANE	Şapkanın Tereği Düz	1	TRT, 2006b, 715
KIZILAĞAÇ	Burası Yayla Yolu Yaylanın Çimeninde Gelir Oturur	1 1	URL 1 URL 1
KUMAR, GOMAR	Sabahdan Kalkar Kızlar Yaylanın Çimenine	1 2	TRT, 2006b, 664 URL 3
KÜREK	Ötüyor Bülbüller Gelmedi Bağban	1	TRT, 2006b, 641
LAHANA	Nenem Kurdu Sofrayı 2 Oy Trabzon Trabzon 3	1 1	URL 3 URL 3
MENEVŞE (MENEKŞE)	Burası Yayla Yolu	1	URL 1
MISIR	Anam Ayasın Beni Bizim Köyün Kızları Bakarlar Aynalara	1 1	TRT, 2006a, 42 TRT, 2006a, 170
NANE	Ben Bir Yârin Bakışına Mailem	1	TRT, 2006a, 126
NAR	Otur Da Konuşalım Sallan Gelin Sallan Kolun Kalkır Mi	1 1	TRT, 2006b, 633 URL 3
NERGİZ	Yaylanın Çimenine	1	TRT, 2006b, 785
ODUN	Bizim Köyün Kızları Bakarlar Aynalara	1	TRT, 2006a, 170
ORAK+	Olmadı Dediğimiz Ormanda Alacalar	1 1	URL 3 TRT, 2006b, 631
PAZİ	Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	1	TRT, 2006b, 511
PORTAKAL	Doldurdum Filikamı Gördüm Seni Ufağım	1 1	URL 1 URL 1

SELVİ	Divane Aşık Gibi De Dolaşırım Yollarda Yine Geldi Yaz Başı	1 1	TRT, 2006a, 281 TRT, 2006b, 799
SEPET	Bizim Köyün Kızları Bakarlar Aynalara Çayeli'nden O Yani (Menşure Dedikleri) Gece Dışarı Çıktım	2 3 1	TRT, 2006a, 170 TRT, 2006a, 218 URL 3
TARHANA	Nenem Kurdu Sofrayı 2	1	URL 3
TARLA	Dirvana Vurdum Uçtı Maçka Yolları Taşlı Silme Göz Yaşlarımı Tarlaya Ektim Soğan	1 1 1 1	TRT, 2006a, 281 TRT, 2006b, 578 TRT, 2006b, 693 TRT, 2006b, 739
TURUNÇ	Sallan Gelin Sallan Kolun Kalkır Mı	1	URL 3
TÜTÜN	Tütünlükte Haneler Yaylanın Çimeninde Gelir Oturur Yükledim Kırıtıma	2 1 1	URL 1 URL 1 URL 1
ÜZÜM	Asmam Senin Dalından	1	TRT, 2006a, 60
VİŞNE	Altın Tasta Gül Kuruttum 2	1	URL 3
ALACA	Ormanda Alacalar	1	TRT, 2006b, 631
AT	Atıma Yaptırdım Nalbant Nallasın Ben Çok Sevdalar Ettim Çıktuk Düzlerden Dağa Gülhanım Dedikleri Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları Otur Da Konuşalım Varın Söyleyin Anneme Yaktın Beni Güzelim Yaylanın Çimeninde Yeni Yaptım Evimi Yükledim Kırıtıma	1 1 2 1 2 2 1 1 2 1 1	URL 3 URL 3 URL 1 TRT, 2006a, 428 TRT, 2006b, 511 TRT, 2006b, 633 URL 1 URL 1 URL 3 TRT, 2006b, 792 URL 1
ATMACA	Atmacayı Vurdular	1	TRT, 2006a, 76
BÜLBÜL	İki De Bülbül Bir Derede Ötüşür Nice Yıldır Ben O Yarı Ararım Ötüyor Bülbüller Gelmedi Bağban Şu İzmir'den Gelir Lemse Vapuri	3 1 1 1	TRT, 2006b, 478 URL 3 TRT, 2006b, 641 URL 3
DANA	Atma Beni Yabana	2	TRT, 2006a, 76
DIRVANA	Dirvana Vurdum Uçtı	1	TRT, 2006a, 281
DOMUZ	Güneş Aliyi Güneş Nenem Kurdu Sofrayı 1 Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 4 Sen Bu Yaylaları Yayliyamazsun Sen Bu Yaylaları Yayliyamazsın Yenge Kızın Bir Tane 3 Yenge Kızın Bir Tane 4	1 1 1 2 2 1 1	URL 1 URL 3 URL 2 URL 1 URL 1 URL 3 URL 3
FERUK (FERİK)	Hasta Oldum Derdune	1	TRT, 2006b, 452
GARINCA (KARINCA)	Gız Sana Demedimmi "Sallama"	1	TRT, 2006a, 396
GEYİK	Ormanda Alacalar	1	TRT, 2006b, 631
GÜĞERCİN (GÜVERCİN)	Ay Doğar Çini Çini (Horon)	1	URL 3
HOROZ	Yaylanın Çimeninde Gelir Oturur	1	URL 1
İT	Gece Geldim Kapına	1	URL 3
KARGA	Nenem Kurdu Sofrayı 2	1	URL 3
KATUR (KATIR)	Yaylanın Çimeninde Gelir Oturur	1	URL 1
KEÇİ	Yan Yana Oturalım	1	TRT, 2006b, 777
KEDİ	Nenem Kurdu Sofrayı 2	2	URL 3
KOYUN, KOYUN	Ah Dağlar Serin Dağlar Ben Ağlarım El Güler Ey Fadime'm Niçün Niçün Güneş Aliyi Güneş Hey Ettim Koyunumu	1 1 2 2 1	TRT, 2006a, 10 TRT, 2006a, 124 URL 1 URL 1 URL 3

	Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	1	TRT, 2006b, 511
	Karşı Beri Mezere	2	TRT, 2006b, 526
	Varın Söyleyin Anneme	1	URL 1
	Yaktın Beni Güzelim	1	URL 1
	Yan Yana Oturalım	1	TRT, 2006b, 777
	Yayladım Koyunu	1	TRT, 2006b, 783
	Yine Geldi Yaz Başı	2	TRT, 2006b, 799
KÖPEK	Gece Geldim Kapına	1	URL 3
	Hey Ettim Koyunumu	1	URL 3
KUKO	Kuko Daldan Aşağı	1	TRT, 2006b, 567
KUNDİZ	Derenin Kenarına Sereceğüm Kilimi	1	TRT, 2006a, 276
KURT	Ay Doğar Çini Çini (Horon)	1	URL 3
	Karşı Beri Mezere	1	TRT, 2006b, 526
KUŞ, GUŞ	Çayırım Çayırım Kuş Oldum Uçayırım	1	TRT, 2006a, 220
	Derenin Kenarına Sereceğüm Kilimi	1	TRT, 2006a, 276
	Divane Aşık Gibi De Dolaşırım Yollarda	1	TRT, 2006a, 281
	Karadeniz'in Kızı	2	URL 3
	Nice Yıldır Ben O Yâri Ararım	1	URL 3
	Oy Trabzon Trabzon 2	1	URL 3
	Oy Trabzon Trabzon 3	1	URL 3
	Tamzara 4	2	URL 3
	Terledi Yanakların Ya Çıkar Mendilini	1	URL 1
	Uçan Kuş Tutulur Mu	3	URL 3
KUZU, GUZİ	Ah Dağlar Serin Dağlar	3	TRT, 2006a, 10
	Gece Dışarı Çıktım	1	URL 3
	Gız Sana Demedim Mi "Sallama"	2	TRT, 2006b, 396
	Nenem Kurdu Sofrayı 2	1	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylıyamazsun	2	URL 1
	Sen Bu Yaylaları Yaylıyamazsın	4	URL 1
	Trabzon'dan Çıktım Uzun Yazılar	1	TRT, 2006b, 748
	Yaylanın Çimenine	2	TRT, 2006b, 785
ÖKÜZ	Gece Geldim Kapına	1	URL 3
	Karadeniz Uşağı	1	URL 3
PETEK	Gene Geldi Yaz Başı	1	URL 1
SİNEK	Atıma Yaptırdım Nalbant Nallasın	1	URL 3
ŞAHİN	Alçak Ceviz Fidesi Ormanda Govuksula	1	URL 1
	Tarlaya Ektim Soğan	1	TRT, 2006b, 739
TAVUK	Gız Sana Demedim Mi "Sallama"	1	TRT, 2006a, 396
	Olmadı Dediğimiz	1	URL 3
YUNUS	Eser Bahar Rüzgarı (Yunuslar Dizi Dizi)	1	URL 1

4.1.9. Türkülerde Geçen İnsan İsimleri

Trabzon yöresi türkülerine baktığımız zaman, incelediğimiz türkülerde yörede en çok kullanılan ve geleneksel isimler olarak nitelendirebileceğimiz isimlerle karşılaşmaktayız. Bu isimlerin dışında günümüz kullanımında modern diye tabir edilen isimlere rastlanılmamaktadır.

Tablo 4.9. Türkülerde Geçen İnsan İsimleri

İSİMLER	TÜRKÜ ADI	İSİM SAYISI	ALINDIĞI KAYNAK

ALİ	Tanımadın Mı Beni Ben Ali'yim	3	URL 1
ALİME	Alime'dir Kız Senin Adın Alime	4	TRT, 2006a, 32
AYİŞE, AYŞE	Burası Yayla Yolu Yeni Yaptım Evimi Fındık Toplayan Gelin	1 1 3	URL 1 TRT, 2006b, 792 URL 3
EMİNE	Atma Beni Yabana Otur Da Konuşalım Yine Geldi Yaz Başları	1 14 2	TRT, 2006a, 76 TRT, 2006b, 633 URL 1
FADİME	Anam Ayasın Beni Ey Fadime'm Niçün Niçün Fındık Toplayan Gelin Olmadı Dediğimiz Silme Göz Yaşlarımı Sizin Evin Başından (Fadime) Yan Yana Oturalım	3 7 4 1 2 6 2	TRT, 2006a, 42 URL 1 URL 3 URL 3 TRT, 2006b, 693 URL 3 TRT, 2006b, 777
GÜLHANIM	Gülhanım Dedikleri	1	TRT, 2006a, 428
HASAN	Gemiciler Kalkalım	1	TRT, 2006a, 389
HAVA (HAVVA)	Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	3	TRT, 2006b, 511
HÜSEYİN	Nasıl Parlıyor Nasıl	3	URL 3
İSMAİL	Gemiciler Kalkalım	1	TRT, 2006a, 389
MENŞURE	Çayeli'nden O Yani (Menşure Dedikleri) Menşure Dedikleri	3 3	TRT, 2006a, 218 URL 1
NURCAN	Nurcanım (Kar Beyazdır Beyazdır)	3	URL 3
SABRİ	Tamzara 4	1	URL 3
SAFİYE	Atıma Yapturdum Nalbant Nallasım	1	URL 3
SALİM	Nice Yıldır Ben O Yâri Ararım	1	URL 3
VASFİYE	Atıma Yapturdum Nalbant Nallasım	1	URL 3

4.1.10. Türkülerde Geçen Renkler ile İlgili Kavramlar

Türkülerde en çok sarı, yeşil, kara (siyah) ve beyaz renkleri geçmektedir. Yeşil Trabzon'a eşsiz güzelliğini veren coğrafyanın rengidir. Çimenler, ağaçlar, yapraklar her şey yeşildir bu yörede. Bundan dolayı yöre türkülerinde yeşil ilkbaharın, yayla göçlerinin ve sevdâ mevsiminin geldiğinin göstergesidir. Sevgili yeşil çimenlerde açan çiçeklere benzetilir. Yeşil aşkın, sevdanın, umudun ve kavuşmanın sembolüdür bu türkülerde. Sevgililerin aşklarını özgürce yaşadıkları buluşma mekânıdır yeşil çimenlerle kaplı alanlar. Yeşil aynı zamanda sevgilinin fiziksel özelliği olan göz rengidir. Yine söz kalıbı olarak kullanımı da vardır.

Sarı çiçeklerin açması baharın gelişini müjdelemektedir. Bundan dolayı âşık, sevgilisine kavuşacağı zamanın geldiğini düşünerek sarı çiçeklerin açması ile âşıkların kavuşması arasında ilişki kurmuştur. Bu türkülerde sevgilinin saçları sarı

renktedir. Sarı, bundan dolayı sevgilinin fiziksel özelliğini belirtmede kullanılan bir renktir. Sarı rengi aynı zamanda ayrılık olarak idealize edilmiştir.

Siyah (kara) renkleri bu türkülerdeki türkü kahramanının kötü alinyazısı, ayrılık ve sevgilinin fiziksel özelliği olan kaşlarının rengi olarak ifade edilmektedir. Türkü kahramanı istediği hayatı yaşayamadığından, özellikle sevdiğine kavuşamadığından, ayrılık ve hasret çektiğinden, gurbet ellerde kalıp memleketinden ayrı düştüğünden dolayı alın yazısını kara olarak sembolize eder. Sevgilinin kaşlarının kara olması ve âşığın bunları beğenmesinden dolayı başına türlü hallerin gelmesi arasında bir ilişki kurulmuştur. Fakat başına türlü haller gelse de sevgilinin kaşının kara olması âşığı tarafından onun güzel olduğunu gösterir bir semboldür.

Beyaz renk, genel olarak bu türkülerde, sevgilinin teninin rengi olarak ifade edilmiştir. Sevgilinin beyaz tenli oluşu türkülerde sevgilinin güzel oluşuyla ilgilidir. Beyaz saflığın ve güzelliğin simgesidir. Ak rengi de yine sevgilinin güzelliğidir. Al rengi ise sevgiliye kavuşmak için geçit vermeyen dağları kaplayan dumanın rengidir. Bundan dolayı ayrılık ve engel olarak sembolize edilmiştir.

Ela rengi yalnızca sevgilinin göz rengi olarak türkülerde geçmektedir. Alaca, kırmızı, mor ve tor renkleri, söz kalıbı olarak kullanılmıştır. Tor ve kır rengi yörede at hayvanının renklerine göre isimlendirilmesiyle ilgilidir.

Tablo 4.10. Türkülerde Geçen Renkler ile İlgili Kavramlar

KAVRAMLAR	TÜRKÜ ADI	KELİME SAYISI	ALINDIĞI KAYNAK
AK	Şu İzmir'den Gelir Lemse Vapuri	1	URL 3
AL	Divane Âşık Gibi De Dolaşırım Yollarda	1	TRT, 2006a, 281
	Oy Araba Araba	1	URL 4
	Uçan Kuş Tutulur Mu	1	URL 3
ALACA	Alaca Çorapları Ayağına Dar İdi	1	TRT, 2006a, 28
BEYAZ	Burası Yayla Yolu	1	URL 1
	Çayeli'nden O Yani (Menşure Dedikleri)	1	TRT, 2006a, 218
	Derenin Balıkları	1	TRT, 2006a, 275
	Evi Beyaz Kireçli Yosma Kız	1	URL 1
	Nurcanum (Kar Beyazdır Beyazdır)	2	URL 3
	Yenge Kızın Bir Tane 4	1	URL 3
ELA	İslandı Da Ötmeyi	1	TRT, 2006b, 490
	Kahveciler Kahve Koyar Fincana	1	TRT, 2006b, 498
KARA+ GARA	Ah Dağlar Serin Dağlar	1	TRT, 2006a, 10
	Anam Beni Vay Beni	1	TRT, 2006a, 43
	Ayağına Yemeni	2	TRT, 2006a, 86
	Ben Seni Sevdiğimi	1	URL 3
	İndim Dereye Daş Bulamadım	1	URL 1

	Kahveciler Kahve Koyar Fincana	1	TRT, 2006b, 498
	Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	1	TRT, 2006b, 511
	Maçka'nın Yolu Taşluk	1	TRT, 2006b, 578
	Ne İşlerin Var İdi	1	URL 1
	Nenem Kurdu Sofrayı 2	1	URL 3
	Ormanda Alacalar	1	TRT, 2006b, 631
	Oy Araba Araba	1	URL 4
	Oy Kadirga Kadirga	1	URL 2
	Tütünlükte Haneler	3	URL 1
	Yenge Kızın Bir Tane 4	2	URL 3
	Yeni Yaptım Evimi	2	TRT, 2006b, 792
	Yine Geldi Yaz Başı	1	TRT, 2006b, 799
	Yol Gider Mi Gider Mi	1	TRT, 2006b, 800
KIR	Çıktuk Düzlerden Dağa	2	URL 1
KIRMIZI	Yaylanın Çimenine	2	TRT, 2006b, 785
MOR	Sarı Kızın Saçları	1	URL 1
SARI, SARI	Böyledir Yâr Böyledir	1	TRT, 2006a, 173
	Kemençemin Telleri	1	URL 1
	Kuko Daldan Aşağı	1	TRT, 2006b, 567
	Maçka Yolları Taşı	1	TRT, 2006b, 578
	O Sarı Çemberuni	1	TRT, 2006b, 621
	Sarı Kızın Saçları	5	URL 1
	Tel Sarı Zülûf Sarı	2	TRT, 2006b, 740
	Uyuklama Sevdığım	1	URL 3
SİYAH	Kahveciler Kahve Koyar Fincana	1	TRT, 2006b, 498
TOR	Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	1	TRT, 2006b, 511
YEŞİL	Ay Doğar Çini Çini (Horon)	1	URL 3
	Ben Çok Sevdalar Ettim	1	URL 3
	Ben Seni Sevdğimi	1	URL 3
	Burası Yayla Yolu	1	URL 1
	Divane Aşık Gibi De Dolaşırım Yollarda	1	TRT, 2006a, 281
	Evin Önü Arpaluk	1	URL 3
	Gördüm Seni Ufağım	1	URL 1
	Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	2	TRT, 2006b, 511
	Mayıs Ayı Gelende	1	TRT, 2006b, 587
	Otur Da Konuşalım	1	TRT, 2006b, 633
	Oynayın Gız Oynayın	1	TRT, 2006b, 638
	Uçan Kuş Tutulur Mu	1	URL 3
	Yine Geldi Yaz Başı	1	TRT, 2006b, 799

4.1.11. Yöre ve Yöre Dışı Yer İsimleri ile İlgili Kavramlar

Trabzon türkülerinde geçen yer ve şehir isimleri sadece o yöreye ait yerlerle sınırlı kalmamıştır. Türkiye'nin diğer illerini de içine almıştır. Ama genel olarak Trabzon ve Karadeniz şehirlerinin ilçelerine türkülerde yer verilmiştir. Türkülerde bahsi geçen yer isimleri, önemli olan ürünleri ve özellikleriyle, insanların karakter yapılarıyla aynı zamanda da memleket sevgisinden dolayı başka bir yerde yaşanamayacağını belirtir şekilde yer almıştır. Yine geçen yer isimleri erkekler ve kızların buluşma yeri olarak önem kazanmıştır. Şehirlere canlı bir hüviyet kazandırılarak şehirlerle dertleşilmiştir. Genel olarak yöre dışıyla ilgili geçen yer

isimleri onları önemli kılan özellikleriyle türkülerde konu olmuştur. Fakat yöre dışında ismi geçen iller gurbet ve ayrılık olarak sembolize edilmiştir. Türkülerde özellikle Karadeniz şehirlerinin özellikleri, konumları ve insanların o yörelere bakışıyla alakalı bilgilere rastlanmıştır. Bu türkülerde geçen Karadeniz yöreleri, yöre insanının yaşamak istediği tek yerdir. Çünkü türkü kahramanının ifadesiyle, bu yerler on beş doktora bedeldir.

Tablo 4.11. Yöre ve Yöre Dışı Yer İsimleri ile İlgili Kavramlar

KAVRAMLAR	TÜRKÜ ADI	KELİME SAYISI	ALINDIĞI KAYNAK
AĞASAR	Ağasar Dereleri Aksa Yukarı Aksa Tanımadın Mı Beni Ben Ali'yim	4 1	URL 3 URL 1
AKÇAABAT, AKÇAABAD, AKÇABAT	Ben Kemeçe Çalamam Hopa'dan Arhavi'den Nasıl Parlıyor Nasıl Tanımadın Mı Beni Ben Ali'yim	2 1 1 1	TRT, 2006a, 132 URL 3 URL 3 URL 1
AMASYA	Amasya'dan Gelir Kabe Hurması	1	URL 3
ARAFİL	Oy Benum Sevdüğüm	1	TRT, 2006b, 634
ARAKLI	Ayna Ayna Ellere Hopa'dan Arhavi'den	1 2	TRT, 2006a, 89 URL 3
ARHAVİ	Hopa'dan Arhavi'den	1	URL 3
ASKAROS DERESİ	Askaros Deresunun Yan Tarafı	1	URL 3
BATUM	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1	2	URL 3
BAYBURT	Alaca Çorapları Ayağına Dar İdi Doldurdum Filikamı	1 1	TRT, 2006a, 28 URL 1
BOZTEPE	Hopa'dan Arhavi'den Trabzon Boztepe'de Trabzon'dan Çıktım Uzun Yazılar	1 2 1	URL 3 URL 1 TRT, 2006b, 748
ÇALTI	Hopa'dan Arhavi'den	1	URL 3
ÇAYELİ	Çayeli'nden O Yani (Menşure Dedikleri)	2	TRT, 2006a, 218
ÇAYKARA	E Çaykara Çaykara Of Çaykara Yolları	2 1	TRT, 2006a, 297 TRT, 2006b, 627
ÇÖMLEKÇİ	Trabzon'dan Çıktım Uzun Yazılar	1	TRT, 2006b, 748
DEREMEN	E Çaykara Çaykara	2	TRT, 2006a, 297
ESKALE	Tanımadın Mı Beni Ben Ali'yim	1	URL 1
FATSA	Hopa'dan Arhavi'den	1	URL 3
FOL	Anam Ayasın Beni	2	TRT, 2006a, 42
GANLİGA	Tarlaya Ektim Soğan	1	TRT, 2006b, 739
GERZE	Hopa'dan Arhavi'den	1	URL 3
GİRESUN	Gemiler Giresun'e	1	TRT, 2006a, 389
GÖRELE	Ha Buradan Görünür	1	TRT, 2006b, 439
HALEB	Tel Sarı Zülûf Sarı	1	TRT, 2006b, 740
HAMSİKÖY	Ben Buralı Değilim Yan Yana Oturalım	2 1	TRT, 2006a, 127 TRT, 2006b, 777
HOPA	Hopa'dan Arhavi'den	1	URL 3
İSTANBUL	Divane Aşık Gibi De Dolaşırım Yollarda Eser Bahar Rüzgarı (Yunuslar Dizi Dizi) Trabzon'dan Biz Geldik	1 1 1	TRT, 2006a, 281 URL 1 URL 3
İZMİR	Şu İzmir'den Gelir Lemse Vapuri	1	URL 3
İZMİT	Sizin Evin Başından (Fadime)	1	URL 3
KABADERE	Gülhanım Dedikleri	1	TRT, 2006a, 428
KADAHOR	Of Çaykara Yolları	1	TRT, 2006b, 627

KADIRGA, GADIRGA	Atmacayı Vurdular Duman Dere Yokarı Kız Kapının Önünden Ne İşlerin Var İdi Oy Kadirga Kadirga Oy Kadirga Kadirga Yayla Suları Akar	1 1 2 2 3 2 2	TRT, 2006a, 76 URL 1 URL 3 URL 1 URL 3 URL 2 URL 1
KARABAĞ YAYLASI	Yine Geldi Yaz Başı	1	TRT, 2006b, 799
KARADAĞ	Soğuk Soğuk Akayı	1	TRT, 2006b, 699
KARADENİZ	Eser Bahar Rüzgarı (Yunuslar Dizi Dizi) Gemiler Giresun'e Karadeniz Uşağı Karadeniz'in Kızı Kız Kapının Önünden Yükledim Kırıtıma	1 1 1 1 1 1	URL 1 TRT, 2006a, 389 URL 3 URL 3 URL 3 URL 1
KEMALİYE	Nasıl Parlıyor Nasıl	1	URL 3
KIRIKKALE	Gördüm Seni Ufağım	1	URL 1
KIZILIRMAK	Gemiciler Kalkalım	1	TRT, 2006a, 389
KONDU	Of Çaykara Yolları	1	TRT, 2006b, 627
KÖPRÜBAŞI	Doldurdum Filikamı	1	URL 1
KUMYATAK	Alçak Ceviz Fidesi Ormanda Govuksula	1	URL 1
KUŞTUL DERESİ	Varın Söyleyin Anneme	1	URL 1
MAÇKA	Ben Buralı Değilim Dirvana Vurdum Uçtı Divane Aşık Gibi De Dolaşırım Yollarda Maçka Yolları Taşlı Maçka'nın Yolu Taşluk Nasıl Parlıyor Nasıl Soğuk Soğuk Akayı	1 1 1 1 3 1 1	TRT, 2006a, 127 TRT, 2006a, 281 TRT, 2006a, 281 TRT, 2006b, 578 TRT, 2006b, 578 URL 3 TRT, 2006b, 699
OF	Of Çaykara Yolları Oy Benum Seveduğüm	2 1	TRT, 2006b, 627 TRT, 2006b, 634
OĞUZKÖY	Kazma Vurdum Çimene	1	TRT, 2006b, 538
ORDU	Hopa'dan Arhavi'den Oy Benum Seveduğüm	1 2	URL 3 TRT, 2006b, 634
PAZAR	Hopa'dan Arhavi'den Oy Benum Seveduğüm	2 2	URL 3 TRT, 2006b, 634
RİZE	Ayna Ayna Ellere Hopa'dan Arhavi'den Karadeniz'in Kızı Nurcanum (Kar Beyazdır Beyazdır) Oy Benum Seveduğüm Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1 Uçan Kuş Tutulur Mu	1 1 1 1 1 1 1	TRT, 2006a, 89 URL 3 URL 3 URL 3 TRT, 2006b, 634 URL 3 URL 3
SAMSUN	Hopa'dan Arhavi'den	1	URL 3
SERAH	İndim Dereye Daş Bulamadım	1	URL 1
SİDİKSA	Gördüm Seni Ufağım	1	URL 1
SİNOP	Hopa'dan Arhavi'den	1	URL 3
SİS DAĞI	Hadi Gidelim Çorttan Ne İşlerin Var İdi Yayla Suları Akar	1 1 1	TRT, 2006b, 441 URL 1 URL 1
SOĞUK SU	Oy Benum Seveduğüm Sen Bu Yaylaları Yaylıyamazsun	1 1	TRT, 2006b, 634 URL 1
SULTAN MURAT	Kar Yağayı Yağayı Of Çaykara Yolları	1 1	TRT, 2006b, 513 TRT, 2006b, 627
SÜRMENE	Doldurdum Filikamı Hopa'dan Arhavi'den Oy Benum Seveduğüm Oy Çalamadım Gitdi	1 2 1 2	URL 1 URL 3 TRT, 2006b, 634 TRT, 2006b, 635
TAMZARA	Tamzara 4	4	URL 3
TERME	Hopa'dan Arhavi'den	1	URL 3

TONYA	Ağasar Dereleri Aksa Yukarı Aksa	1	URL 3
	Alçak Ceviz Fidesi (Ormanda Govuksula)	1	URL 1
	Aya Ayna Ellere	1	TRT, 2006a, 89
	Oy Trabzon Trabzon 3	2	URL 3
	Tanımadın Mı Beni Ben Ali'yim	1	URL 1
TRABZON	Askaros Deresunun Yan Tarafı	4	URL 3
	Ben Kemençe Çalamam	1	TRT, 2006a, 132
	Ben Nasıl Çıkacağım	1	URL 3
	Dirvana Vurdum Uçti	1	TRT, 2006a, 281
	Duman Dere Yokarı	1	URL 1
	Ha Buradan Görüntür	1	TRT, 2006b, 439
	Hopa'dan Arhavi'den	2	URL 3
	Karadeniz Uşağı	1	URL 3
	Nasıl Parlıyor Nasıl	1	URL 3
	Oy Benum Sevdüğüm	3	TRT, 2006b, 634
	Oy Trabzon Trabzon 2	2	URL 3
	Oy Trabzon Trabzon 3	5	URL 3
	Trabzon Boztepe'de	1	URL 1
	Trabzon'dan Biz Geldik	1	URL 3
	Trabzon'dan Çıktım Uzun Yazılar	1	TRT, 2006b, 748
	Yenge Kızın Bir Tane 4	1	URL 3
ÜNYE	Hopa'dan Arhavi'den	1	URL 3
VAKFIKEBİR	Ayna Ayna Ellere	1	TRT, 2006a, 89
YOMURA (YOMRA)	Hopa'dan Arhavi'den	1	URL 3
	Oy Benum Sevdüğüm	1	TRT, 2006b, 634
YOROZ	Hopa'dan Arhavi'den	1	URL 3
ZONGULDAK	Hopa'dan Arhavi'den	2	URL 3

4.1.12. Yöresel Ünlemler ile İlgili Kavramlar

Türkülerde bazen mısraların başlarına ve sonlarına çeşitli duygulanmaları belirtecek ünlemler eklenmektedir. Ancak bunlar bazen vezne katılmakla birlikte çoğu kez vezin dışı kalmaktadır. Bu ünlemler türkü sözlerinin yapısında olumsuz bir etki yaratmazken, söyleyişe canlılık kazandırmaktadır (Cihanoğlu, 1997, 36). Yöre türkülerinde söyleyişe canlılık kazandıran ünlemlerin oldukça fazla kullanılmasının sebebi, yöre halkının günlük hayatta heyecanlanma, sözü daha etkili kılma, sevinme, üzülmeye gibi eylem ve hislerini bu yolla daha canlı hale getirmesinden kaynaklanmaktadır. Günlük konuşma içerisindeki ünlemlerin kullanım sıklığı yöre türkülerine de yansımıştır.

Tablo 4.12. Yöresel Ünlemler ile İlgili Kavramlar

KAVRAMLAR	TÜRKÜ ADI	KELİME SAYISI	ALINDIĞI KAYNAK
AH	Ah Buğdayım Buğdayım	1	URL 4
	Ah Dağlar Serin Dağlar	1	TRT, 2006a, 60
	Anam Beni Vay Beni	1	TRT, 2006a, 43
	Atımı Yapturdum Nalbant Nallasın	1	URL 3

	Ben Çok Sevdalar Ettim	3	URL 3
	Ben Kemeñçe Çalamam	1	TRT, 2006a, 132
	Böyledir Yar Böyledir	1	TRT, 2006a, 173
	Engeller Koymuyor Yar Sana Varsam	3	TRT, 2006a, 318
	Ezelidir Deli Gönül Ezeli	1	TRT, 2006a, 355
	Gemiciler Kalkalım	1	TRT, 2006a, 389
	Gemiler Giresun'e	1	TRT, 2006a, 389
	Gene Geldi Yaz Başı	1	URL 1
	Ha Bu Yalan Dünyadan	1	URL 1
	Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	1	TRT, 2006b, 511
	Kemeñçemin Telleri	1	URL 1
	Nasıl Parlıyor Nasıl	1	URL 3
	Oy Trabzon Trabzon 3	1	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1	2	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 3	2	URL 3
	Sizin Evin Başından (Fadime)	2	URL 3
	Yayla Suları Akar	1	URL 1
	Yaylanın Çimenine	1	URL 3
	Yenge Kızın Bir Tane 4	1	URL 3
	Yine Geldi Yaz Başları	2	URL 1
	Yükledim Kıratıma	1	URL 1
AMAN	Atmacayı Vurdular	1	TRT, 2006a, 76
	Bir Yiğit Dünyaya Keleş Gezende	2	TRT, 2006a, 164
	Böyledir Yar Böyledir	10	TRT, 2006a, 173
	Engeller Koymuyor Yar Sana Varsam	8	TRT, 2006a, 318
	Ezelidir Deli Gönül Ezeli	3	TRT, 2006a, 355
	Fincamı Taştan Oyarlar	10	TRT, 2006a, 362
	Gemiciler Kalkalım	4	TRT, 2006a, 389
	Gemiler Giresun'e	4	TRT, 2006a, 389
	Gene Geldi Yaz Başı	16	URL 1
	Kar Yağayı Yağayı	1	TRT, 2006b, 513
	Mayıs Ayı Gelende	24	TRT, 2006b, 587
	Ötüyor Bülbüller Gelmedi Bağban	3	TRT, 2006b, 641
	Sen Bu Yaylaları Yaylıyamazsın	1	URL 1
	Sen Bu Yaylaları Yaylıyamazsın	1	URL 1
	Şu İzmirden Gelir Lemse Vapuri	1	URL 3
	Yaylanın Çimenine	1	TRT, 2006b, 785
	Yenge Kızın Bir Tane 1	2	URL 3
E KIZ, EY GİZ, EY KIZ, A KIZ	Alaca Çorapları Ayağına Dar İdi	1	TRT, 2006a, 28
	Atma Beni Yabana	1	TRT, 2006a, 76
	Divane Aşık Gibi De Dolaşırım Yollarda	1	TRT, 2006a, 281
	Ha Buradan Görünür	1	TRT, 2006b, 439
	Karadeniz Uşağı	1	URL 3
	Nasıl Parlıyor Nasıl	1	URL 3
	Nenem Kurdu Sofrayı 1	2	URL 3
	Ormanda Alacalar	1	TRT, 2006b, 631
	Oy Kadirga Kadirga	1	URL 3
	Sabahdan Kalkar Kızlar	1	TRT, 2006b, 664
	Soğuk Soğuk Akayı	1	TRT, 2006b, 699
	Yükledim Kıratıma	2	URL 1
EY	Asmam Senin Dalından	1	TRT, 2006a, 60
	Ay Doğar Çini Çini (Horon)	1	URL 3
	Ayna Ayna Ellere	1	TRT, 2006a, 89
	Bir Yiğit Dünyaya Keleş Gezende	4	TRT, 2006a, 164
	Derenin Balıkları	1	TRT, 2006a, 275
	Engeller Koymuyor Yar Sana Varsam	4	TRT, 2006a, 318
	Ey Fadime'm Niçun Niçun	7	URL 1
	Gene Geldi Yaz Başı	1	URL 1
	Kar Yağayı Yağayı	1	TRT, 2006b, 513
	Kemeñçemin Telleri	1	URL 3
	Nice Yıldır Ben O Yâri Ararım	1	URL 3
	Ormanda Alacalar	1	TRT, 2006b, 631
	Ötüyor Bülbüller Gelmedi Bağban	4	TRT, 2006b, 641

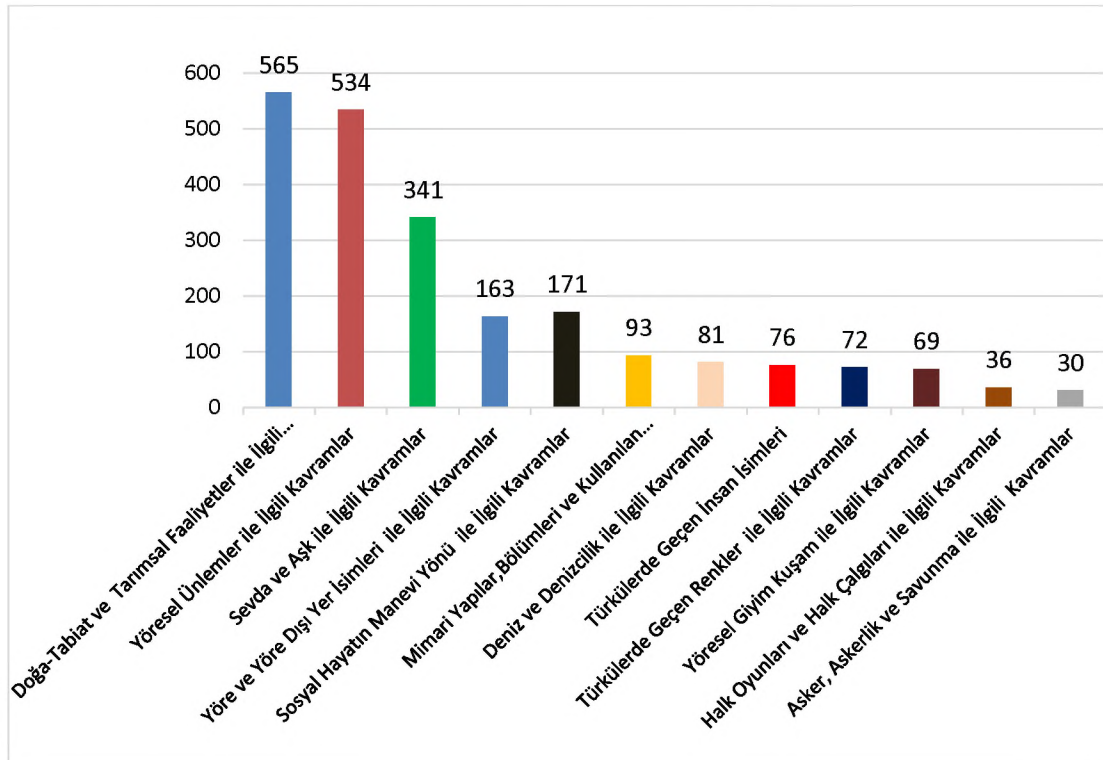
	Yayla Suları Akar	4	URL 1
HE	Yine Geldi Yaz Başları	2	URL 1
HEY	Alime'dir Kız Senin Adın Alime	1	TRT, 2006a, 32
	Dirvana Vurdum Uçtı	16	TRT, 2006a, 281
	Gemiler Giresun'e	1	TRT, 2006a, 389
	Şişman Kız	4	URL 3
	Tütünlükte Haneler	1	URL 1
	Yine Geldi Yaz Başları	2	URL 1
HOY	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1	1	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 3	1	URL 3
KIZ, GIZ	Alaca Çorapları Ayağına Dar İdi	3	TRT, 2006a, 28
	Alime'dir Kız Senin Adın Alime	1	TRT, 2006a, 32
	Anam Beni Vay Beni	1	TRT, 2006a, 43
	Ayağına Yemeni	1	TRT, 2006a, 86
	Ben Ağlarım El Güler	1	TRT, 2006a, 124
	Ben Seni Sevdiğimi	1	URL 3
	Burası Yayla Yolu	1	URL 1
	Çayeli'nden O Yani (Menşure Dedikleri)	2	TRT, 2006a, 218
	Dere Sürer Gazeli	1	TRT, 2006a, 272
	Divane Aşık Gibi De Dolaşırım Yollarda	2	TRT, 2006a, 281
	Dumanım Derelere	3	TRT, 2006a, 289
	E Çaykara Çaykara	1	TRT, 2006a, 297
	Evi Beyaz Kireçli Yosma Kız	2	URL 1
	Fincanı Taştan Oyarlar	2	TRT, 2006a, 362
	Gece Geldim Kapına	1	URL 3
	Gız Sana Demedim Mi "Sallama"	1	TRT, 2006a, 396
	Gülhanım Dedikleri	1	TRT, 2006a, 428
	Ha Buradan Görünür	1	TRT, 2006b, 439
	İslandı Da Ötmeyi	1	TRT, 2006b, 490
	Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	1	TRT, 2006b, 511
	Kar Yağayı Yağayı	1	TRT, 2006b, 513
	Kız Kapının Önünden	1	URL 3
	Maçka Yolları Taşlı	1	TRT, 2006b, 578
	Menşure Dedikleri	2	URL 1
	Nasıl Parlıyor Nasıl	5	URL 3
	Nenem Kurdu Sofrayı 2	1	URL 3
	Of Çaykara Yolları	2	TRT, 2006b, 627
	Oynayın Gız Oynayın	1	TRT, 2006b, 638
	Sarı Kızın Saçları	2	URL 1
	Silme Göz Yaşlarımı	2	TRT, 2006b, 693
	Soğuk Soğuk Akayı	1	TRT, 2006b, 699
	Şişman Kız	2	URL 3
	Tanımadın Mı Beni Ben Ali'yim	1	URL 1
	Tarlaya Ektim Soğan	1	TRT, 2006b, 739
	Yan Yana Oturalım	1	TRT, 2006b, 777
	Yol Gider Mi Gider Mi	1	TRT, 2006b, 800
OF	Burası Yayla Yolu	8	URL 1
	Çayırım Çayırım Kuş Oldum Uçayırım	3	TRT, 2006a, 220
	Duman Aldı Dağlara	6	TRT, 2006a, 287
	Gız Sana Demedim Mi "Sallama"	2	TRT, 2006a, 396
	İstanbul'un Etrafı Meteris	1	TRT, 2006b, 491
	Kahveciler Kahve Koyar Fincana	3	TRT, 2006b, 498
	Karadeniz'in Kızı	1	URL 3
	Kayalardan Kayarım	1	URL 3
	Maçka Yolları Taşlı	8	TRT, 2006b, 578
	Mektup Yazdım Alasın	8	TRT, 2006b, 589
OY	Askaros Deresunun Yan Tarafı	2	URL 3
	Ben Ağlarım El Güler	4	TRT, 2006a, 124
	Ben Buralı Değilim	9	TRT, 2006a, 127
	Bizim Köyün Kızları Bakarlar Aynalara	1	TRT, 2006a, 170
	Derenin Balıkları	1	TRT, 2006a, 275
	Doldurdum Filikamı	8	URL 1
	Duman Aldı Dağlara	1	TRT, 2006a, 287

	Evin Önü Arpaluk	4	URL 3
	Fındık Toplayan Gelin	1	URL 3
	Gemiler Giresun'e	12	TRT, 2006a, 389
	Gene Geldi Yaz Başı	48	URL 1
	Gülhanım Dedikleri	3	TRT, 2006a, 428
	Güneş Aliyi Güneş	4	URL 1
	Hadi Gidelim Çorttan	12	TRT, 2006b, 441
	Hopa'dan Arhavi'den	4	URL 3
	Kemençemin Telleri	6	URL 1
	Kız Kapının Önünden	2	URL 3
	Maçka'nın Yolu Taşluk	2	TRT, 2006b, 578
	Mektup Yazdım Alasın	2	TRT, 2006b, 589
	Menşure Dedikleri	14	URL 1
	Ne İşlerin Var İdi	1	URL 1
	Nurcanum (Kar Beyazdır Beyazdır)	1	URL 3
	Oy Araba Araba	2	URL 4
	Oy Benum Sevdüceğüm	9	TRT, 2006b, 634
	Oy Çalamadım Gitdi	1	TRT, 2006b, 635
	Oy Kadirga Kadirga	1	URL 3
	Oy Kadirga Kadirga	5	URL 2
	Oy Trabzon Trabzon 2	1	URL 3
	Oy Trabzon Trabzon 3	2	URL 3
	Oynayın Gız Oynayın	3	TRT, 2006b, 638
	Sari Kızun Saçları	1	URL 1
	Sen Bu Yaylaları Yaylıyamazsun	1	URL 1
	Sen Bu Yaylaları Yaylıyamazsın	1	URL 1
	Tamzara 4	16	URL 3
	Tarlaya Ektim Soğan	1	TRT, 2006b, 739
	Yine Geldi Yaz Başları	16	URL 1
	Yol Gider Mi Gider Mi	2	TRT, 2006b, 800
UY	Mayıs Ayı Gelende	16	TRT, 2006b, 587
	Uy Tepeler Tepeler	2	URL 3
YAVRUM	Dere Sürer Gazeli	1	TRT, 2006a, 272
	Fıcanı Taştan Oyarlar	1	TRT, 2006a, 362
	Kemençemin Telleri	1	URL 1
	Maçka Yolları Taşı	2	TRT, 2006b, 578
	Mektup Yazdım Alasın	1	TRT, 2006b, 589
	Nice Yıldır Ben O Yâri Ararım	1	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1	3	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 3	3	URL 3
	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 4	2	URL 2
	Sen Bu Yaylaları Yaylıyamazsun	2	URL 1
	Uy Tepeler Tepeler	1	URL 3
	Varın Söyleyin Anneme	1	URL 1
	Yan Yana Oturalım	1	TRT, 2006b, 777

Bu bölümde yapmış olduğumuz çalışmayı yüz altmış dört adet Trabzon türküsü üzerinden yürüttük. Bunun sonucunda “Trabzon Yöresi Türkülerinde Anlam” başlığı altında, türkülerin içerisinde geçen yöreye ait kelimeler ve türkü içerisinde geçme sıklığına değindik. Buna göre yüz altmış dört adet Trabzon türküsünde yer alan 10427 adet kelime içinden, kategorize ettiğimiz kelimelerin, türküler içerisindeki geçme sıklığı en fazla olandan en az olana doğru sıralanışının tablo halinde gösterimi şu şekildedir:

Tablo 4.13. Kategorilere Göre Toplam Kavram Sayıları

Kategori Adı	Toplam Kavram Sayısı
Tabiat ve Tarımsal Faaliyetler ile İlgili Kavramlar	565
Yöresel Ünlemler ile İlgili Kavramlar	534
Sevda ve Aşk ile İlgili Kavramlar	341
Yöre ve Yöre Dışı Yer İsimleri ile İlgili Kavramlar	171
Sosyal Hayatın Manevi Yönüyle İlgili Kavramlar	163
Yöre Mimarisi ile İlgili Kavramlar	93
Deniz ve Denizcilik ile İlgili Kavramlar	81
Türkülerde Geçen İnsan İsimleri	76
Türkülerde Geçen Renkler ile İlgili Kavramlar	72
Yöresel Giyim- Kuşam ile İlgili Kavramlar	69
Halk Oyunları ve Halk Çalgıları ile İlgili Kavramlar	36
Asker- Askerlik ve Savunma ile ilgili Kavramlar	30

Grafik 5.1. Türkülerde Geçen Kavramların Kullanım Sıklığı

Sonuç olarak Karadeniz türküleri sadece birer sanat ürünü olarak düşünülmemelidir. Türküler üzerinde yaptığımız incelemelerde, Trabzon türküleri, yörenin gelenekleri, görenekleri, yemekleri, giyim kuşamı, memleket sevgisi, silah tutkusu, sosyal ve tarihi hadiseler, doğa ve tabiata yüklediği anlamlar, aşk ve sevdaya

dair görünümleri ihtiva ederek, bu görünümleri okuyucuya ya da dinleyiciye türküler aracılığı ile aktarımını sağlamaktadır. Yöre türkülerinde geçen kavramların, yöre halkının kullanımında bulunan kelimelerden oluşması, türkülerin oluştuğu yörenin kültür, gelenek ve ağız özellikleri ile etkileşim halinde olduğunun göstergesidir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TRABZON YÖRESİ TÜRKÜLERİNDE İŞLEV

Trabzon türküleri toplum yaşamında ve yaşam tarzında var olan tüm görünümleri bünyesinde toplayan, bunları ezgi ile harmanlaması sonucu, yöre halkının duygularına dokunan ve kuşaktan kuşağa varlığını sürdürebilen halk ürünleridir. Trabzon türkülerinin varlığını günümüze kadar canlı bir şekilde sürdürebilmesi, türkülerin yalnızca dinlenmesi güzel olan bir unsur olmayıp, oluşturulduğu yörenin geleneklerine uygun olan ve olmayan kültürel davranışları, iyi ve kötü değerleri yansıtan duygularını, içine gömülmüş bir halde bünyesinde barındırmasıyla ilgilidir. Yaşamın her alanıyla ilgili bilgi veren Trabzon türküleri sanat eseri değeri taşımasının yanında işlevsel özelliğini de ortaya koymaktadır.

Halk türküleri ait olduğu toplumun çeşitli yanlarını içerisinde barındırırken aynı zamanda yaratıldığı toplumun kültürel geleneklerini ve değerlerini geçmişten günümüze ulaştırmaktadır. Türkülerin kurgusal arka planı incelendiğinde insanın doğayı, dış dünyayı, kendisini algılayış biçimi ve değer yargıları türkülerin tematik yapısını ve ifade tarzını şekillendirmektedir (Mirzaoğlu, 2015, 107).

Gülay Mirzaoğlu (2015, 15-30) Zeybek türkülerinden hareketle, türkülerin işlevlerini on iki madde üzerinden değerlenmiştir. Bunlar:

- 1- İçinde yaşanan mevcut kültürel birikimi kuşaktan kuşağa taşıma işlevi
- 2- Bölgeye özgü kültürün aktarılmasından dolayı tarihi belge niteliği taşıması işlevi
- 3- İletişim unsuru olma işlevi
- 4- Aynı sosyal gruba mensup kişiler arasında birlik duygusu yaratma ve grup kimliği oluşturma işlevi
- 5- Dinleyicilerin ve icracıların kendi memleketlerine, ait oldukları topluma karşı besledikleri duyguları kuvvetlendirme ve söz konusu toplum üyelerinde bir güvenlik duygusu oluşturma işlevi

- 6- İcra edildikleri toplumun mensuplarını kendi kültürlerindeki doğal etkinliklere; tören ve eğlencelere hazırlama, tören ve eğlence kalıplarının devamını sağlama işlevi
- 7- Eğlence ve eğlendirme işlevi
- 8- İcra edildikleri sosyal ortamlarda, sosyal ilişkileri ve rolleri, belirleme ve pekiştirme işlevi
- 9- Türkü icra sitilinin sosyal uzlaşma (consensus) üretmesi işlevi
- 10- Baskı altında tutulan isteklerin ifade edilmesi işlevi
- 11- Sanat yaratımına imkân verme işlevi
- 12- Ritim, söz ve melodinin birleşmesi sonucu, dinleyicinin kendi hayal dünyasını oluşturma işlevi.

“Giresun Yöresi Kemençecilik Geleneği ve Bu Bağlamda Ortaya Çıkan Türkülerin İşlevleri” adlı çalışmasında Abanoz Küçük (2015, 1152-1163) türkülerin işlevlerini yedi başlık altında toplamıştır. Bunlar:

- 1- Hoşça vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme işlevi
- 2- Değerlere, toplumsal kurallara ve törenlere destek verme işlevi
- 3- Eğitim ve kültürün genç kuşaklara aktarılması işlevi
- 4- Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi
- 5- İletişim işlevi
- 6- Kültürel kimliği oluşturma ve koruma işlevi
- 7- Sanat eseri oluşturma işlevi

Trabzon yöresi türkülerini bu yöre insanının hayatında her zaman var olagelmiş sanatsal yönü yüksek ürenlerdir. Aynı zamanda Trabzon yöresi türkülerini yöre yaşantısı içinde var olan her türlü olgu ve duyguyu türküler aracılığı ile nakletme imkânına sahiptir. Yöre hayatında türküler genel olarak eğlendiren ve yüreğin derinliklerinden gelen duygu ve düşüncelerin dışa vurulmasını sağlayan halk verimleri olarak kabul görmüştür. Halk nezdinde genel olarak eğlenme ve eğlendirme yönü ön planda görülen türkülerin özüne inildiğinde türkülerin yöre giyim kuşamı, yemek kültürü, geçim kaynakları, çalgı ve oyunları, günlük köy işlerinin yapıldığı alanlar ve araç gereçleri, yayla ve yaylacılık kültürü gibi alanlarda,

okuyucuya ve dinleyiciye bilgi verebilecek potansiyele sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Trabzon yöresi türküleri, toplumsal yaşamda kabul gören ve görmeyen davranışların iletiminde ve bu vesile ile yöre hayatının toplumsal kurallarının genç kuşaklara aktarımında önemli bir yere sahiptir. Türkülerin icra edildiği mekanlar genel olarak düğün, yayla şenlikleri, asker eğlenceleri gibi her kuşaktan insanın bulunduğu mekanlar olduğundan dolayı türküler aynı zamanda birlik ve beraberliğin sağlanmasında da etkili olmuştur. F. Gülay Mirzaoğlu'nun (2015, 15-30) ve Abonoz Küçük'ün (2015, 1152-1163) belirttiği türkülerin işlevlerinden hareketle Trabzon yöresi türkülerinin işlevleri, tarafımızdan yedi başlık altında toplanmıştır.

5.1. EĞLENME VE EĞLENDİRME İŞLEVİ

Hayatın çeşitli alanlarına yönelik konularda ortaya çıkan türküler aynı zamanda dinleyici ve icracı açısından eğlenme ve eğlendirme işlevine sahiptir. Özellikle düğünlerde, kına gecelerinde, yayla şenlikleri, yaylaya çıkış ve iniş faaliyetlerinde, sohbet meclislerinde, müziğin ritmi ile birleşince eğlence formuna dönüşmektedir. Bundan dolayı ezgi (ritim), türkü ve dans üçlüsünün birbirine uyumu önemlidir. Eğlendirme özelliğine sahip bu türküler aynı zamanda kültüre ait birçok özelliği yansıtmaktadır.

Trabzon türkülerini eğlenme ve eğlendirmeye yönelik işlevlerine göre tasnif ederken, bu türkülerin hangi konuları işlediği ve ritim unsuru dikkate alınmıştır. Genel olarak aşk temasının işlendiği (ayrılık ve gurbet temalı türküler hariç), mizaha yer verilen, cinsellik unsurunun örtülü olarak anlatıldığı ve türkü kahramanının başından geçen bir olayı nükteli bir şekilde anlattığı türküler bu guruba dâhil edilmiştir. Ancak türkülerin müzikal formu olmadan yalnızca sözlerini okuduğumuz zamanda eğlendirici bir vasıf üstlenmesine dikkat edilmiştir. “Gördüm Seni Ufağım” (URL 1) adlı aşağıdaki türkü örneği, dinlendiğinde hareketli bir müzik yapısına sahip olması, içerisinde cinsel düşünceleri barındırması ve aşk temalı bir türkü olması bunun yanında müzik unsuru olmadan sadece şiirsel bir metin olarak okunduğu zamanda eğlendirici bir hava ihtiva etmesi bakımından bu işleve uygundur.

“Gördüm seni ufağum

Açıldı göz kapısı

Dolanayım sevdama

Kırıkkale yapısı

O nasıl yürüyusun

Sallanıyor bellerun

Rıza portakalina

Benzeyi sinelerun

Parmağında yüzükler

Kollarda bilezikler

Dedim seveyim seni

Nedir o güzellikler

Kapusunun önünde

Bak serene serene

Dedi gelme peşime

Derim seni neneme

Sidiksa ormanında

Çalı edelim çalı

Acep bizim gibi mi

Evlenmeyenin halı

Haydi gidelim yarım

Yüksek tepeliklere

Benzeyi benim yarım

Yeşil çiçeklere”

Bu veriler ışığında Trabzon yöresi TRT repertuvarında ve E- repertuvarlardan derlenmiş yüz altmış dört türkü metni içerisinde, eğlenme ve eğlendirme işlevine sahip yüz otuz sekiz adet türkü tespit edilmiştir. Türküler aşağıdaki tabloda verilmiştir. Ancak ayrılık ve gurbet temasını barındıran “Ben Bir Yârin Bakışına Mailem, Bir Oda Yaptırdım Hurma Dalından, Bir Yiğit Dünyaya Keleş Gezende, Engeller Koymuyor Yâr Sana Varsam, Ezelidir Deli Gönül Ezeli, Gemiler Giresun’ e, İki De Bülbül Bir Derede Ötüşür, İstanbul’un Etirafı Meteris, Ötüyor Bülbüller Gelmedi Bağban, Tel Sarı Zülûf Sarı, Trabzon’dan Çıktım Uzun Yazılar, Gene Geldi Yaz Baş, Ha Bu Yalan Dünyadan, Ne İşlerin Var İdi, Trabzon Boztepe’de, Varın Söyleyin Anneme, Yine Geldi Yaz Başları, Ben Seni Sevdiğimi, Evin Önü Arpaluk, Mezarlar İçinde Benim Mezarım, Nenem Kurdu Sofrayı 1,2, Nice Yıldır Ben O Yâri Ararım, Şu İzmir’den Gelir Lemse Vapuru, Tamzara 4, Ah Buğdayım Buğdayım” adlı eserler (26 adet) bu gurubun dışında bırakılmıştır.

Tablo 5.1. Eğlenme ve Eğlendirme İşlevi

TÜRKÜ ADI	ALINDIĞI KAYNAK
Ağasar Dereleri Aksa Yukarı Aksa	URL 3
Ah Dağlar Serin Dağlar	TRT, 2006a, 10
Alaca Çorapları Ayağına Dar İdi	TRT, 2006a, 28
Alçak Ceviz Fidesi (Ormanda Govuksula)	URL 1
Alime’dir Kız Senin Adın Alime	TRT, 2006a, 32
Altın Tasta Gül Kuruttum 2	URL 3
Amasya’dan Gelir Kabe Hurması	URL 3
Anam Ayasın Beni	TRT, 2006a, 42
Anam Beni Vay Beni	TRT, 2006a, 43
Askaros Deresinin Yan Tarafı	URL 3
Asmam Senin Dalından	TRT, 2006a, 60
Atıma Yaptırdım Nalbant Nallasun	URL 3
Atma Beni Yabana	TRT, 2006a, 76
Atmacayı Vurdular	TRT, 2006a, 76
Ay Doğar Çini Çini (Horon)	URL 3
Ayağına Yemeni	TRT, 2006a, 86
Ayna Ayna Ellere	TRT, 2006a, 89
Bel Bağımın Tokası	TRT, 2006a, 122
Ben Ağlarım El Güler	TRT, 2006a, 124
Ben Buralı Değilum	TRT, 2006a, 127
Ben Çok Sevdalar Ettim	URL 3
Ben Kemeçe Çalamam	TRT, 2006a, 132
Ben Nasıl Çıkacağım	URL 3

Bizim Köyün Kızları Bakarlar Aynalara	TRT, 2006a, 170
Bizim Yayla Düz Gibi	TRT, 2006a, 171
Böyledir Yâr Böyledir	TRT, 2006a, 173
Burası Yayla Yolu	URL 1
Çayeli'nden O Yani (Menşure Dedikleri)	TRT, 2006a, 218
Çayırım Çayırım Kuş Oldum Uçayırım	TRT, 2006a, 220
Çıktuk Düzlerden Dağa	URL 1
Dere Sürer Gazeli	TRT, 2006a, 272
Derenin Balıkları	TRT, 2006a, 275
Derenin Derincesi	URL 3
Derenin Kenarına Sereceğüm Kilimi	TRT, 2006a, 276
Dirvana Vurdum Uçti	TRT, 2006a, 281
Divane Âşık Gibi De Dolaşırım Yollarda	TRT, 2006a, 281
Doldurdum Filikamı	URL 1
Duman Aldı Dağlara	TRT, 2006a, 287
Duman Dere Yokari	URL 1
Dumanım Derelere	TRT, 2006a, 289
E Çaykara Çaykara	TRT, 2006a, 297
Eser Bahar Rüzgarı (Yunuslar Dizi Dizi)	URL 1
Evi Beyaz Kireçli Yosma Kız	URL 1
Ey Fadime'm Niçun Niçun	URL 1
Fındık Toplayan Gelin	URL 3
Fincanı Taştan Oyarlar	TRT, 2006a, 362
Garşıdan Gel Göreyim	TRT, 2006a, 375
Gece Dışarı Çıktım	URL 3
Gece Geldim Kapına	URL 3
Gelin Gidey Şu Köşeden Aşağı	URL 3
Gemiciler Kalkalım	TRT, 2006a, 389
Gız Sana Demedim Mi “Sallama”	TRT, 2006a, 396
Gördüm Seni Ufağım	URL 1
Gülhanım Dedikleri	TRT, 2006a, 428
Güneş Aliyi Güneş	URL 1
Ha Buradan Görünür	TRT, 2006b, 439
Hadi Gidelim Çorttan	TRT, 2006b, 441
Hamsi Kurban	URL 3
Hasta Oldum Derdune	TRT, 2006b, 452
Hey Ettim Koyunumu	URL 3
Hopa^dan Arhavi'den	URL 3
İslandı Da Ötmeyi	TRT, 2006b, 490
İki İki Dört Eder	URL 3
İndim Dereye Daş Bulamadım	URL 1
İşte Geldim Ekim Büküm (Ramazan Manileri)	TRT, 2006b, 492
Kahveciler Kahve Koyar Fincana	TRT, 2006b, 498
Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	TRT, 2006b, 511
Kar Yağayı Yağayı	TRT, 2006b, 513
Karadeniz Uşağı	URL 3

Karadeniz'in Kızı	URL 3
Karşı Beri Mezere	TRT, 2006b, 526
Kayalar Aşamazsun	TRT, 2006b, 535
Kayalardan Kayarım	URL 3
Kazma Vurdum Çimene	TRT, 2006b, 538
Kemençemin Telleri	URL 1
Kemençemin Telleri	URL 3
Kız Kapının Önünden	URL 3
Kuko Daldan Aşağı	TRT, 2006b, 567
Maçka Yolları Taşlı	TRT, 2006b, 578
Maçka'nın Yolu Taşluk	TRT, 2006b, 578
Mayıs Ayı Gelende	TRT, 2006b, 587
Mektup Yazdım Alasın	TRT, 2006b, 589
Menşüre Dedikleri	URL 1
Nasıl Parlıyor Nasıl	URL 3
Nurcanum (Kar Beyazdır Beyazdır)	URL 3
O Sarı Çemberuni	TRT, 2006b, 621
Of Çaykara Yolları	TRT, 2006b, 627
Olmadı Dedğimiz	URL 3
Ormanda Alacalar	TRT, 2006b, 631
Otur Da Konuşalım	TRT, 2006b, 633
Oy Araba Araba	URL 4
Oy Benum Sevdüceğüm	TRT, 2006b, 634
Oy Çalamadım Gitdi	TRT, 2006b, 639
Oy Kadirga Kadirga	URL 3
Oy Kadirga Kadirga	URL 2
Oy Trabzan Trabzan 2	URL 3
Oy Trabzan Trabzan 3	URL 3
Oynayın Gız Oynayın	TRT, 2006b, 638
Sabahdan Kalkar Kızlar	TRT, 2006b, 664
Sallan Gelin Sallan Kolun Kalkir Mi	URL 3
Sarı Kızun Saçları	URL 1
Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1	URL 3
Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 3	URL 3
Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 4	URL 2
Sen Bu Yaylaları Yaylıyamazsun	URL 1
Sen Bu Yaylaları Yaylıyamazsın	URL 1
Silme Göz Yaşlarımı	TRT, 2006b, 693
Sizin Evin Başından (Fadime)	URL 3
Soğuk Soğuk Akayi	TRT, 2006b, 699
Suyun Altına Testi	TRT, 2006b, 711
Şapkanın Tereği Düz	TRT, 2006b, 715
Şişman Kız	URL 3
Tanımadın Mı Beni Ben Ali'yim	URL 1
Tarlaya Ektim Soğan	TRT, 2006b, 739
Terazi Tartayırım	TRT, 2006b, 742

Terledi Yanakların Ya Çıkar Mendilini	URL 1
Trabzon'dan Biz Geldik	URL 3
Tütünlükte Haneler	URL 1
Uçan Kuş Tutulur Mu	URL 3
Uy Tepeler Tepeler	URL 3
Uyuklama Sevdiğim	URL 3
Yağmur Yağayı Yağmur	URL 1
Yaktın Beni Güzelim	URL 1
Yan Yana Oturalım	TRT, 2006b, 777
Yayla Suları Akar	URL 1
Yayladım Koyunu	TRT, 2006b, 783
Yaylanın Çimeninde	URL 3
Yaylanın Çimeninde	URL 3
Yaylanın Çimeninde Gelir Oturur	URL 1
Yaylanın Çimenine	TRT, 2006b, 785
Yaylanın Çimenine	URL 3
Yaylanın Çimenleri	URL 3
Yenge Kızın Bir Tane 3	URL 3
Yenge Kızın Bir Tane 4	URL 3
Yeni Yaptım Evimi	TRT, 2006b, 792
Yine Geldi Yaz Başı	TRT, 2006b, 799
Yol Gider Mi Gider Mi	TRT, 2006b, 800
Yükledim Kıratıma	URL 1

5.2. KÜLTÜREL DEĞERLERE, TOPLUMSAL KURALLARA ÖNEM VERME VE BU UNSURLARI GELECEK KUŞAKLARA AKTARMA İŞLEVİ

İnsan içinde bulunduğu toplumun kültürel değerlerinden ve toplumsal kurallarından bağımsız değildir. Toplum içerisinde hoş karşılanmayan davranışların açık bir biçimde toplum üyelerine telkin edilmesi çeşitli yollarla sağlanmaktadır. Türküler de icra edildiği toplumun kültürel değer yargılarından bağımsız olmadığından dolayı bu telkin işlevini yerine getirmektedir. Trabzon türküleri de okuyucu ve dinleyiciye değerler ve toplumsal kurallar açısından, nasıl davranılması gerektiği ya da davranılmaması gerektiği konusunda bilgi verme işlevine sahiptir.

Örneğin “Alçak Ceviz Fidesi (Ormanda Govuksula)” (URL 1) adlı türkünün 3. bendinde;

“Gürgen budaklanır mı da

Yaprağı saklanır mı

Anasının yanında da

Kızı kucaklanır mı” şeklinde ifade edilen durum, anneye saygıdan dolayı, sevgiliye annesinin yanında sarılmanın geleneksel ve toplumsal açıdan kabul görmediği belirtilerek, yapılması hoş karşılanmayan davranış türkü yoluyla ifade edilmiştir.

Buna benzer örneklerin yer aldığı yirmi sekiz adet Trabzon yöresi türküsü aşağıda tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 5.2. Kültürel Değerlere, Toplumsal Kurallara Önem Verme ve Bu Unsurları Gelecek Kuşaklara Aktarma İşlevi

TÜRKÜ ADI	ALINDIĞI KAYNAK
Ağasar Dereleri Aksa Yukarı Aksa	URL 3
Alçak Ceviz Fidesi (Ormanda Govuksula)	URL 1
Ben Ağlarım El Güler	TRT, 2006a, 124
Ben Kemeñçe Çalamam	TRT, 2006a, 132
Bir Oda Yaptırdım Hurma Dalından	TRT, 2006a, 157
Bizim Yayla Düz Gibi	TRT, 2006a, 171
Divane Âşık Gibi De Dolaşırım Yollarda	TRT, 2006a, 281
Hopa’dan Arhavi’den	URL 3
İki İki Dört Eder	URL 3
Kar Yağayı Yağayı	TRT, 2006b, 513
Karadeniz’in Kızı	URL 3
Nasıl Parlıyor Nasıl	URL 3
Ormanda Alacalar	TRT, 2006b, 631
Oy Benum Sevdüceğüm	TRT, 2006b, 634
Oy Çalamadım Gitdi	TRT, 2006b, 635
Oy Kadırğa Kadırğa	URL 3
Sabahdan Kalkar Kızlar	TRT, 2006b, 664
Sari Kızun Saçları	URL 1
Sen Bu Yaylaları Yaylıyamazsun	URL 1
Sen Bu Yaylaları Yaylıyamazsın	URL 1
Suyun Altına Testi	TRT, 2006b, 711
Tanımadın Mı Beni Ben Ali’yim	URL 1
Terazi Tartayırım	TRT, 2006b, 742

Uyuklama Sevdiğim	URL 3
Yayla Suları Akar Da	URL 1
Yaylanın Çimenleri	URL 3
Yine Geldi Yaz Başı	URL 1
Yükledim Kıratıma	URL 1

5.3. EĞİTİM, KÜLTÜR VE GELENEĞİN OLUŞTURULMASI, KORUNMASI VE GENÇ KUŞAKLARA AKTARILMASI İŞLEVİ

Trabzon türkülerinin esas fonksiyonlarından biri de içinde yaşanılan toplumun kültürel bilgi birikiminin ve geleneğinin genç kuşaklara aktarılmasıdır. Bu aktarım süreci topluluğun katıldığı kına, düğün, yayla şenliği gibi törensel faaliyetlerin yaşandığı türkü icra mekânları sayesinde sağlanmaktadır. Türküler bu mekânlar aracılığıyla eğlendirirken, kültürel kimliğin oluşumuna ve korunmasına da katkı sağlamaktadır.

İncelediğimiz türküler haricinde kına gecelerinde gelinin eline kına yakılmaya başlandığı an “Gelin Gaydesi” adı verilen kına türküsü söylenmeye başlanır. Bugün hala bu geleneğin, köy kına gecelerinde devam etmekte olduğu tespit edilmiştir. Caferoğlu (1994, 198) Trabzon kına gecelerinde söylenen “Kına Türküsü”nü derleyerek tespit etmiştir. Bu türkü şöyledir:

Kelin ağlar yaşı yaşı

Kitmem teyin salları başı

Keline köre pi kardaş

Atini çeker yavaş yavaş

Keline köre pi poba

Atini çeker kopa kopa.

Ormanda kesdim çevizi

Hani kelinin çeyizi

Ormanda kesdim sirhani

Hani kelinin yurgani

Ormanda kestim funduğu

Hani kelinin sanduğu

Ancak bizim tespit ettiğimiz ve yöre halkı tarafından “Gelin Gaydesi” adı verilen türkü ise şöyledir:

“Ver eliğün⁹ başliyalım

Seni da bir yığıde¹⁰ puğışliyalım¹¹

Kelin¹² kınan kutli¹³ osun¹⁴

Kittuğün¹⁵ yol otli¹⁶ osun

Binduğün¹⁷ at dertli osun

Kelin ağlar yaşmak ister

Atlar kişner koşmak ister

Ağlama kızım ağlama

Ağlama canım ağlama

Kelin ağlar koba¹⁸ koba

Keline köre¹⁹ pi²⁰ poba²¹

Kelin ağlar yana yana

⁹ Elini

¹⁰ Yığıde

¹¹ Bağışlayalım

¹² Gelin

¹³ Kutlu

¹⁴ Olsun

¹⁵ Gittiğin

¹⁶ Otlı

¹⁷ Bindiğin

¹⁸ Koşmak fiili, koşa koşa

¹⁹ Göre

²⁰ Bir

²¹ Baba

Keline köre pi ana

Dağdan kesdim²² funduğu²³

Hani kelinin sanduğu²⁴

Dağdan kesdim cevizi

Hani kelinin çeyizi

Bele eneyi²⁵ bele

Kelinin fermenesi²⁶

Ağlatacagam seni

E kelinin nenesi

Burdan paksam görünür

Ufağamın obasi

Haniyadi nerdedi

Bu kelinin pobasi

Nasi yeniyi²⁷ nasi

Hau limonun hasi

Gelin ufacuğugen²⁸

Yıkar oni halasi

Gördüm ufacuğumi

Akayi²⁹ yaşı yaşı³⁰

Yanaşsın yanlarıma

²² Kestim

²³ Fındığı

²⁴ Sandığı

²⁵ İniyor

²⁶ Üzeri nakış işlemeli, önü kavuşmayan, yeleğe benzer giysi.

²⁷ Yeniyor

²⁸ Ufacıkken

²⁹ Akıyor

³⁰ Göz yaşı

Bidanecuk³¹ kardaşı

E gelin körpe gelin

Kim dikti urubani³²

Ellerin çomak gibi

Bekleyisın pobani³³ (K-35)

Trabzon'da kına gecelerinde yakılan bu türkü kına düğünleri sayesinde günümüze kadar gelmiştir. Bundan dolayı türkü icra mekânları geleneğin aktarımında önemli bir yere sahiptir.

Trabzon türküleri yöre giyim kuşamı, yaylak ve kışlak faaliyetlerin nasıl yürütüldüğü, yöresel halk oyunları, yöresel müzik aletleri ve yapısı, yöreye ait tarımsal faaliyetler, ürünler, hayvancılık geleneği, yemek kültürü ve yöre mimarisi, yayla ve yaylacılık, deniz ve denizcilik faaliyetleri gibi kültür ve gelenek unsurları hakkında bilgi vermektedir. Bu bilgileri yukarıda bahsettiğimiz olguların geçtiği türkülerde bulmak mümkündür. Ancak bu olgular türkülerde tam manasıyla bu gelenek ve kültür unsurlarını anlatmamaktadır. Çoğu türkülerde söz kalıbı olarak geçse de türkülerde geçen kavramlar, türkülerin yaratıldığı ortam unsurlarından bağımsız olmamasından dolayı yalnızca kavram olarak yer alsalar dahi bu kültür ve gelenek olgularının varlığından okuyucuyu ve dinleyiciyi haberdar etmektedir. Örneğin yayla kelimesi oldukça yaygın bir şekilde türkülerde geçmektedir fakat her türküde yayla ve yaylacılık geleneği açık bir şekilde bulunmamaktadır. Bundan dolayı yayla kelimesi söz kalıbı olarak bile geçse o yöre için yaylacılık geleneğinin var olduğunu bize izah etmektedir.

Yöreden derlediğimiz yaylacılık ve göç geleneği, yemek kültürü, mimari ve yöre hayatının anlatıldığı türkü şöyledir:

Daha eskisi gibi

³¹ Bir tanecik

³² Uruba: giysi

³³ Bu "Gelin Gaydesi" 29.05.2015 tarihli Trabzon'un Düzköy ilçesindeki bir kına düğününden video kamera ile kayda alınmıştır. Gelin gaydesini söyleyen (vuran) kaynak kişimiz genel olarak akraba düğünlerinin tamamında bu etkinliği devam ettirmektedir fakat maddi kazanç olarak bu işi yapmamaktadır.

Türkü kuramayırım

Sandığa sakladığım

Türkülerden alayım

Arkasından aşağı

Saçlarının sarisi

Dedem koyun çobani

Nenemda ev karisi

Kocaman kocakari

Göç ederler yaylaya

Onlarda fakir geldi

Habu fani dünyaya

Nenemin sığırlari

Yaylayi yaylaları

Tahda gülecuğunde

Durur yayuk ayrani

Dedemin yayla evi

Hardomadır çatisi

Nenemin beşkosunda

Yanar doruk çırasi

Nenem daha eskiden

Kara ateş yakardi

Nenem çamaşırlari

Kül kadarda yıkardı

Kosu sobacupunda

Bişer misir ekmeği

Kararmış tencerede

Durur sirgan yemeği

Doyumsuz yaylaların

Şartlari ağırıdi

Çeşme bile yoğudi

Suyi gölden alırdı

Asdi çamaşırlari

Yoğudi mandallari

Bida bi rüzgâr esdi

Hep uçurdi olari

Rüzgâr esdida kırdı

Evin penceresini

Bida yakdi beşkoda

Yağlaş tenceresini

Amansız rüzgâr aldı

Nenemin emeğini

Bida girdi fareler

Yediler ekmeğini

Aşanaya gömulmiş
 Peynirden alır yerduk
 Mutluyiduk ozaman
 Sohbet eder gülerduk

 Dedem arkadaşılan
 Ederdi kafadarluk
 Oni yaşayan bilir
 Eskiler büyük varluk

 Habu fani dünyanın
 Doyulmayı tatina
 Biz boyle değerlerin
 Varamaduk farkına (K-36)

Bunun dışında “Çıktuk Düzlerden Dağa” (URL 1) adlı Trabzon türküsünde, gelin alma töreni geleneği ile ilgili bilgi verilmektedir.

“İşte Geldim Ekim Büküm (Ramazan Manileri) (TRT, 2006b, 492) adlı türkü ramazan davulcusu geleneği hakkında bilgi vermektedir.

“Yenge Kızın Bir Tane 4” (URL 3) adlı türkü de ise geleneksel cenaze işlemleri ve yapılan uygulamalar anlatılarak bunlar hakkında bilgi verilmektedir.

Tablo 5.3. Eğitim, Kültür ve Geleneğin Oluşturulması, Korunması ve Genç Kuşaklara Aktarılması İşlevi

TÜRKÜ ADI	ALINDIĞI KAYNAK
Ah Buğdayım Buğdayım	URL 4
Ah Dağlar Serin Dağlar	TRT, 2006a, 10
Alaca Çorapları Ayağına Dar İdi	TRT, 2006a, 28
Alime'dir Kız Senin Adın Alime	TRT, 2006a, 32
Anam Ayasın Beni	TRT, 2006a, 42

Anam Beni Vay Beni	TRT, 2006a, 43
Asman Senin Dalından	TRT, 2006a, 60
Atma Beni Yabana	TRT, 2006a, 76
Ayağına Yemeni	TRT, 2006a, 86
Ayna Ayna Ellere	TRT, 2006a, 89
Bel Bağımın Tokası	TRT, 2006a, 122
Ben Ağlarım El Güler	TRT, 2006a, 124
Ben Kemençe Çalamam	TRT, 2006a, 132
Ben Nasıl Çıkacağım	URL 3
Bizim Köyün Kızları Bakarlar Aynalara	TRT, 2006a, 170
Bizim Yayla Düz Gibi	TRT, 2006a, 171
Burası Yayla Yolu	URL 1
Çayeli'nden O Yani (Menşure Dedikleri)	TRT, 2006a, 218
Çıktuk Düzlerden Dağa	URL 1
Derenin Derincesi	URL 3
Divane Âşık Dibi De Dolaşırım Yollarda	TRT, 2006a, 281
Doldurdum Filikamı	URL 1
Duman Aldı Dağlara	TRT, 2006a, 287
Duman Dere Yokari	URL 1
E Çaykara Çaykara	TRT, 2006a, 297
Evin Önü Arpaluk	URL 3
Ey Fadime'm Niçün Niçün	URL 1
Fındık Toplayan Gelin	URL 3
Gece Dışarı Çıktım	URL 3
Gece Geldim Kapına	URL 3
Gelin Gidey Şu Köşeden Aşağı	URL 3
Gemiciler Kalkalım	TRT, 2006a, 389
Gemiler Giresun'e	TRT, 2006a, 389
Gene Geldi Yaz Başı	URL 1
Gız Sana Demedim Mi "Sallama"	TRT, 2006a, 396
Gördüm Seni Ufağım	URL 1
Güneş Aliyi Güneş	URL 1
Hamsi Kurban	URL 3
Hasta Oldum Derdune	TRT, 2006b, 452
Hey Ettim Koyunumu	URL 3
Hopa'dan Arhavi'den	URL 3
Islandı Da Ötmeyi	TRT, 2006b, 490
İşte Geldim Ekim Büküm(Ramazan Manileri)	TRT, 2006b, 492
Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	TRT, 2006b, 511
Kar Yağayı Yağayı	TRT, 2006b, 513
Karadeniz Uşağı	URL 3
Karadeniz'in Kızı	URL 3
Karşı Beri Mezere	TRT, 2006b, 526
Kayalar Aşamazsun	TRT, 2006b, 535
Kazma Vurdum Çimene	TRT, 2006b, 538
Kemençemin Telleri	URL 1

Kemençemin Telleri	URL 3
Kuko Daldan Aşağı	TRT, 2006b, 567
Maçka'nın Yolu Taşluk	TRT, 2006b,578
Ne İşlerin Var İdi	URL 1
Ne İşlerin Var İdi	URL 1
Nenem Kurdu Sofrayı 2	URL 3
O Sarı Çemberuni	TRT, 2006b, 621
Olmadı Dediğimiz	URL 3
Ormanda Alacalar	TRT, 2006b, 631
Otur Da Konuşalım	TRT, 2006b, 633
Oy Benum Sevdüğü	TRT, 2006b, 634
Oy Trabzon Trabzon	URL 3
Oy Trabzon Trabzon	URL 3
Oynayın Gız Oynayın	TRT, 2006b, 638
Ötüyor Bülbüller Gelmedi Bağban	TRT, 2006b, 641
Sabahdan Kalkar Kızlar	TRT, 2006b, 664
Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1	URL 3
Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 3	URL 3
Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 4	URL 2
Sen Bu Yaylaları Yaylıyamazsun	URL 1
Sen Bu Yaylaları Yayliyamazsın	URL 1
Sizin Evin Başından (Fadime)	URL 3
Soğuk Soğuk Akayi	TRT, 2006b, 699
Suyun Altına Testi	TRT, 2006b, 711
Şapkanın Tereği Düz	TRT, 2006b, 715
Tamzara 4	URL 3
Tanımadın Mı Beni Ben Ali'yim	URL 1
Terledi Yanakların Ya Çıkar Mendilini	URL 1
Trabzon'dan Biz Geldik	URL 3
Tütünlükte Haneler	URL 1
Varın Söyleyin Anneme	URL 1
Yağmur Yağayı Yağmur	URL 1
Yaktın Beni Güzelim	URL 1
Yan Yana Oturalım	TRT, 2006b, 777
Yayla Suları Akar	URL 1
Yayladım Koyunu	TRT, 2006b, 783
Yaylanın Çimeninde	URL 3
Yaylanın Çimeninde	URL 3
Yaylanın Çimeninde Gelir Oturur	URL 1
Yaylanın Çimenine	URL 1
Yaylanın Çimenleri	URL 3
Yenge Kızın Bir Tane 4	URL 3
Yine Geldi Yaz Başı	TRT, 2006b, 799
Yine Geldi Yaz Başları	URL 1
Yol Gider Mi Gider Mi	TRT, 2006b, 800
Yükledim Kıratıma	URL 1

5.4. TARİHİ BİR BELGE ÖZELLİĞİ TAŞIMA İŞLEVİ

Türk kültüründe yaşanan tarihsel olaylar, savaşlar ve göçler sonucunda memleket uğruna yaşanan mücadeleyi anlatan türküler, bu durumlarla karşı karşıya kalan halkın siyasi, sosyal ve kültürel varlığını etkilemesinden dolayı büyük öneme sahiptir. Trabzon yöresi türkülerinde de yörenin bağımsızlığını kazanması noktasında göstermiş olduğu direnişi yansıtmaları bakımından önemli tarihi vesikalardır. Yörenin bu süreçte geçirmiş olduğu sancılı olayların, olayların yaşanmasının ardından geçen uzun zamanlardan sonra bile yöre halkı tarafından biliniyor olması türkülerin aynı zamanda tarihi gücünün ne denli yüksek olduğunu göstermektedir.

Trabzon yöresinde meydana gelen 93 Harbi ve Birinci Dünya Savaşı'nda Rusların Karadeniz'i ve özellikle Trabzon'u işgal etmeleri yörede bulunanların batıya doğru göç etmelerine neden olmuştur (Korkmaz, 2017, 54-55). "İstanbul'un Etirafı Meteris" (TRT, 2006b, 491) ve "Trabzon'dan Çıktım Uzun Yazılar" (TRT, 2006b, 748) adlı Trabzon yöresi türkülerinde Sovyet işgali sırasında batıya göç edenleri anlatması ve tarihi olayları konu alması bakımından tarihi vesika olarak kabul edilmektedir.

5.5. İLETİŞİM İŞLEVİ

Trabzon türkülerinin iletişim işlevi genel olarak sevgiliye ya da sevdalıların birbirleriyle türküler vasıtasıyla konuşmasına yöneliktir. Bunun yanında anne, esnaf ve gemicilerin birbirleriyle iletişim halinde olduğu türküler de vardır. Ancak çoğunluk aşk konulu türkülerden oluştuğundan dolayı sevgiliye yöneliktir. Bu iletişim sevgilinin, türküler kahramanı tarafından açıkça söylenmesi mümkün olmayan cinsel arzu ve isteklerini, türküler vasıtasıyla, örtülü olarak ifade etmesiyle ilgilidir. Aynı zamanda sevgilinin güzelliğinin ve fiziksel özelliklerinin beğenilmesi, sevgiliye övgü ve sitemde bulunulması, yapması ya da yapmaması gereken davranış telkinlerini ifade etmesi ve beddua gibi isteklerini dile getirmesi türküler aracılığı ile ifade edilmektedir.

Mirzaoglu (2015, 17) türkülerdeki iletişim işlevinin bir başka yönünün ise kültürü kuşaktan kuşağa taşıyan türkülerin zaman birleştirici özelliğinden dolayı, aynı etkinlik etrafında bulunan farklı kuşaklardan insanları birbirlerine yakınlaştırdığını ifade eder.

“Anam Ayasın Beni” (TRT, 2006a, 42) adlı türküde seven erkeğin, sevdiği kızın annesi ile iletişimi, “Nenem Kurdu Sofrayı 1 ve Nenem Kurdu Sofrayı 2” (URL 3) adlı türküde sevdalının kendi annesi ile iletişimi, “Çıktuk Düzlerden Dağa” (URL 1) adlı gelin alma tören türküsünde, türkü söyleyen kişinin gelin ve törende bulunanlar ile iletişimi, “Dirvana Vurdum Uçtı” (TRT, 2006a, 281) adlı türküde gelinin kaynanası ile iletişimi, “Gemiciler Kalkalım” (TRT, 2006a, 389) adlı türküde gemi çalışanlarının birbirleriyle iletişimi, “İşte Geldim Ekim Büküm (Ramazan Manileri)” (TRT, 2006b, 492) adlı türküde Ramazan davulcusu ile sahura kaldırdığı insanlar arasındaki iletişimi, “Oynayın Gız Oynayın” (TRT, 2006b, 638) adlı türküde, türkücü ile horon oynayan kızlar ve kemençeci arasındaki iletişimi, “Trabzon’dan Biz Geldik” (URL 3) adlı türküde Trabzonlu bir kişinin İstanbullu bir esnafa soru yöneltmesi şeklindeki iletişimi, “Hopa’dan Arhavi’den” (URL 3) adlı türküde yolcu ile gemi kaptanı arasındaki iletişimi sağlama işlevine yönelik türkü örnekleridir. Yukarıda saydığımız türkülerin dışında kalan, tablodaki diğer türkülerin tamamı sevgili ile iletişime yöneliktir. “Ey Fadime’m Niçun Niçun” (URL 1) ve “Divane Âşık Gibi De Dolaşırım Yollarda” (TRT, 2006a, 281) adlı türküler ise birbirini seven iki kişinin karşılıklı iletişimini gösterir niteliktedir. Örneğin:

“Erkek

Divane aşık gibi de dolaşırım yollarda

Kız senun sebebine kaldım istanbul'larda

Kız

Buban beni bubamdan da bir kerrecuk istesun

Allah'un emru ilan gelunum olsun desin

Erkek

Sar belune belune da trabulus kuşağı

E kız sen de der misun alsam ha bu uşağı

Kız

Yüksek dağın guşuyum da selviye gonacağum

İste beni bobamdan vermezse kaçacağum

Beraber

Al şalum yeşil şalum da dünyayı dolaşalım

Sen yağmur ol ben bulut mačka'da buluşalım” (TRT, 2006a, 281).

Yukarıdaki türkü örneğinde birbirini seven iki gencin kavuşmak adına birbirlerinden isteklerini ve birbirlerine olan sevgilerini karşılıklı olarak ifade etmelerindeki iletişimi türkü yoluyla sağlanmaktadır.

Trabzon türkülerinin iletişim işlevini üstlenen türkülerinin tablo halinde gösterimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 5.4. İletişim İşlevi

TÜRKÜ ADI	ALINDIĞI KAYNAK
Ağasar Dereleri Aksa Yukarı Aksa	URL 3
Ah Buğdayım Buğdayım	URL 4
Alaca Çorapları Ayağına Dar İdi	TRT, 2006a, 28
Alçak Ceviz Fidesi (Ormanda Govuksula)	URL 1
Alime'dir Kız Senin Adın Alime	TRT, 2006a, 32
Anam Ayasın Beni	TRT, 2006a, 42
Anam Beni Vay Beni	TRT, 2006a, 43
Asman Senin Dalından	TRT, 2006a, 60
Ay Doğar Çini Çini (Horon)	URL 3
Ayağına Yemeni	TRT, 2006a, 86
Ayna Ayna Ellere	TRT, 2006a, 89
Bel Bağımın Tokası	TRT, 2006a, 122
Ben Ağlarım El Güler	TRT, 2006a, 124
Ben Buralı Değilum	TRT, 2006a, 127
Ben Çok Sevdalar Ettim	URL 3
Ben Kemençe Çalamam	TRT, 2006a, 132
Ben Seni Sevdığimi	URL 3
Bizim Yayla Düz Gibi	TRT, 2006a, 171

Böyledir Yâr Böyledir	TRT, 2006a, 173
Burası Yayla Yolu	URL 1
Çayeli'nden O Yani (Menşure Dedikleri)	TRT, 2006a, 218
Çayırım Çayırım Kuş Oldum Uçayırım	TRT, 2006a, 220
Çıktuk Düzlerden Dağa	URL 1
Dere Sürer Gazeli	TRT, 2006a, 272
Derenin Derincesi	URL 3
Derenin Kenarına Sereceğüm Kilimi	TRT, 2006a, 276
Dirvana Vurdum Uçti	TRT, 2006a, 281
Divane Âşık Gibi De Dolaşırım Yollarda	TRT, 2006a, 281
Doldurdum Filikamı	URL 1
Duman Aldı Dağlara	TRT, 2006a, 287
Duman Dere Yokari	URL 1
Dumanım Derelere	TRT, 2006a, 289
E Çaykara Çaykara	TRT, 2006a, 297
Engeller Koymuyor Yar Sana Varsam	TRT, 2006a, 318
Eser Bahar Rüzgarı (Yunuslar Dizi Dizi)	URL 1
Evi Beyaz Kireçli Yosma Kız	URL 1
Evin Önü Arpaluk	URL 3
Ey Fadime'm Niçün Niçün	URL 1
Ezelidir Deli Gönül Ezeli	TRT, 2006a, 355
Fındık Toplayan Gelin	URL 3
Fincanı Taştan Oyarlar	TRT, 2006a, 362
Garşıdan Gel Göreyim	TRT, 2006a, 375
Gece Dışarı Çıktım	URL 3
Gemiciler Kalkalım	TRT, 2006a, 389
Gemiler Giresun'e	TRT, 2006a, 389
Gene Geldi Yaz Başı	URL 1
Gız Sana Demedim Mi "Sallama"	TRT, 2006a, 396
Gördüm Seni Ufağım	URL 1
Gülhanım Dedikleri	TRT, 2006a, 428
Güneş Aliyi Güneş	URL 1
Ha Bu Yalan Dünyadan	URL 1
Ha Buradan Görünür	TRT, 2006b, 439
Hadi Gidelim Çorttan	TRT, 2006b, 441
Hasta Oldum Derdune	TRT, 2006b, 452
Hey Ettim Koyunumu	URL 3
Hopa'dan Arhavi'den	URL 3
İslandı Da Ötmeyi	TRT, 2006b, 490
İki De Bülbül Bir Derede Ötüşür	TRT, 2006b, 478
İki İki Dört Eder	URL 3
İşte Geldim Ekim Büküm (Ramazan Manileri)	TRT, 2006b, 492
Kahveciler Kahve Koyar Fincana	TRT, 2006b, 498
Kapısının Önünde Yeşiller Pazıları	TRT, 2006b, 511
Kar Yağayı Yağayı	TRT, 2006b, 513
Karadeniz'in Kızı	URL 3

Karşı Beri Mezere	TRT, 2006b, 526
Kayalar Aşamazsun	TRT, 2006b, 535
Kayalardan Kayarım	URL 3
Kazma Vurdum Çimene	TRT, 2006b, 538
Kemençemin Telleri	URL 1
Kemençemin Telleri	URL 3
Kız Kapının Önünden	URL 3
Kuko Daldan Aşağı	TRT, 2006b, 567
Maçka Yolları Taşlı	TRT, 2006b, 578
Maçka'nın Yolu Taşluk	TRT, 2006b, 578
Mayıs Ayı Gelende	TRT, 2006b, 587
Mektup Yazdım Alasın	TRT, 2006b, 589
Menşure Dedikleri	URL 1
Ne İşlerin Var İdi	URL 1
Nenem Kurdu Sofrayı 1	URL 3
Nenem Kurdu Sofrayı 2	URL 3
Nurcanum (Kar Beyazdır Beyazdır)	URL 3
O Sarı Çemberuni	TRT, 2006b, 621
Of Çaykara Yolları	TRT, 2006b, 627
Olmadı Dediğimiz	URL 3
Ormanda Alacalar	TRT, 2006b, 631
Otur Da Konuşalım	TRT, 2006b, 633
Oy Benum Sevduceğüm	TRT, 2006b, 634
Oy Çalamadım Gitdi	TRT, 2006b, 635
Oy Kadirga Kadirga	URL 3
Oy Kadirga Kadirga	URL 2
Oy Trabzon Trabzon	URL 3
Oy Trabzon Trabzon	URL 3
Oynayın Gız Oynayın	TRT, 2006b, 638
Sabahdan Kalkar Kızlar	TRT, 2006b, 664
Sallan Gelin Sallan Kolun Kalkir Mi	URL 3
Sarı Kızun Saçları	URL 1
Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 1	URL 3
Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 3	URL 3
Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 4	URL 2
Sen Bu Yaylaları Yaylıyamazsun	URL 1
Sen Bu Yaylaları Yayliyamazsın	URL 1
Silme Göz Yaşlarımı	TRT, 2006b, 693
Soğuk Soğuk Akayi	TRT, 2006b, 699
Şapkanın Tereği Düz	TRT, 2006b, 715
Şişman Kız	URL 3
Tanımadın Mı Beni Ben Ali'yim	URL 1
Tarlaya Ektim Soğan	TRT, 2006b, 739
Terazi Tartayırım	TRT, 2006b, 742
Terledi Yanakların Ya Çıkar Mendilini	URL 1
Trabzon Boztepe'de	URL 1

Trabzon'dan Biz Geldik	URL 3
Tütünlükte Haneler	URL 1
Uçan Kuş Tutulur Mu	URL 3
Uy Tepeler Tepeler	URL 3
Uyuklama Sevdığım	URL 3
Yaktın Beni Güzelim	URL 1
Yan Yana Oturalım	TRT, 2006b, 777
Yayladım Koyunu	TRT, 2006b, 783
Yaylanın Çimeninde	URL 3
Yaylanın Çimeninde	URL 3
Yaylanın Çimeninde Gelir Oturur	URL 1
Yaylanın Çimenine	URL 1
Yaylanın Çimenleri	URL 3
Yeni Yaptım Evimi	TRT, 2006b, 792
Yine Geldi Yaz Başı	TRT, 2006b, 799
Yol Gider Mi Gider Mi	TRT, 2006b, 800
Yükledim Kıratıma	URL 1

5.6. AİT OLDUKLARI TOPLUMA KARŞI BESLEDİKLERİ DUYGULARI KUVVETLENDİRME VE GÜVENLİK DUYGUSU OLUŞTURMA İŞLEVİ

“Ait Oldukları Topluma Karşı Besledikleri Duyguları Kuvvetlendirme ve Güvenlik Duygusu Oluşturma İşlevi”, Trabzon türkülerinde, türkülerin içerisindeki memleket hasreti, gurbet ve memleket sevgisi konularının işlendiği türkülerde açıkça görülmektedir.

“Bir Oda Yaptırdım Hurma Dalından” (TRT, 2006a, 157) adlı türkü, memleket hasreti ve özlemini belirtmektedir. “Oy Benum Sevdüceğüm” (TRT, 2006b, 634) adlı türkünün birinci ve ikinci bendinde geçen:

“Oy benum sevdüceğüm (da)

Olur mi böyle keder

Of Sürmene yaylasıda

Onbeş doktora bedel

Arafil Yomura da (oy)

Gel gidelim pazara

Ben pazarda duramam (oy)

Beni Rize de ara” dizeleri, memlekete duyulan bağlılık ve sevginin yankılarını gösterir niteliktedir.

“Hopa’dan Arhavi’dan” (URL 3) adlı türkünün ilk iki bendinde yer alan:

“Arhavi'den Hopa'dan

Gel gidelim Pazar'a

Ben Pazar'da duramam

Beni Rize'de ara

Oy Sürmene Araklı

Olur mu böyle keder

O Sürmene yaylası

On beş doktor bedel” dizelerinde de yine memleket sevgisini ve memlekete bağlılık duygularını görmekteyiz.

“Karadeniz Uşağı” (URL 3) adlı Trabzon türküsünün ilk bendinde yer alan;

“Karadeniz uşağı

Yaman bağlar kuşağı

Trabzon uşağı

Şaka maka dinlemez

Çeker vurur bıçağı” mısraları yöre halkının karakteristik özelliğini bildirmesi bakımından bu işleve sahiptir.

5.7. TOPLUMSAL VE KİŞİSEL BASKILARDAN KURTULMA İŞLEVİ

Türküler, hayal kırıklıkları, kişisel ve toplumsal baskılardan kurtulma, bilinçaltı fantezileri, özellikle cinsellik manasında ifade edilmesi açıkça mümkün olmayan durumları, kişinin psikolojik olarak sıkıntıda olduğu hallerden kurtulması

gibi durumlarda ifade kapısı aralamaktadır (Mirzaoglu, 2015, 25-26). Küçük (2015, 1159-1161) ise bu işleve, gizli çekilen sevdalar, sevgiliyle kavuşamama, sevgilinin fiziksel olarak beğenilen yönlerini açıkça ifade edememe gibi durumları eklemiştir. Türküler bu baskılar altında ifade edilemeyen ya da ifade edilmesi mümkün olmayacak duyguları ifade etmesi açısından kişiye baskı verecek durumların ortadan kalkmasına yönelik bir işlev üstlenmektedir. Bir bakıma Trabzon türkülerinde türkü kahramanı içinde zincirlemek zorunda kaldığı her türlü duygu ve düşünceyi bu sayede açığa vurma şansı elde etmektedir. “Burası Yayla Yolu” (URL 1) adlı Trabzon türküsünün beşinci ve altıncı bendinde geçen;

“(of of)

Yayladan gelen atlar

Yol kenarında otlar

İlikleme yakarı

Kız sinelerin patlar

Ayşeler menevşeler

Gül doludur şişeler

İstedim de vermedi

“Çürüyüp de düşeler” mısraları türkü kahramanının iç fantezilerini yansıtan ve sevgilinin fiziksel özelliklerini cinsellik barındırır bir mahiyette sunması bu işleve örnektir. Burada yer alan beşinci bendin, üç ve dördüncü dizelerinde yer alan “İlikleme yakarı / Kız sinelerin patlar” ve altıncı bendin, iki, üç ve dördüncü dizelerinde yer alan “Gül doludur şişeler/ İstedim de vermedi/ Çürüyüp de düşeler” mısraları sevgilinin memesiyle ilgili iç fantezileri ve türkü kahramanının zihnindeki sevgiliye ait fiziksel özellikleri barındırmaktadır. Trabzon türkülerinde bu baskıların dışı vurumu konusunu işleyen türküler aşağıdaki tabloda mevcuttur.

Tablo 5.5. Toplumsal ve Kişisel Baskılardan Kurtulma İşlevi

TÜRKÜ ADI	ALINDIĞI KAYNAK
Ağasar Dereleri Aksa Yukarı Aksa	URL 3
Ah Buğdayım Buğdayım	URL 4

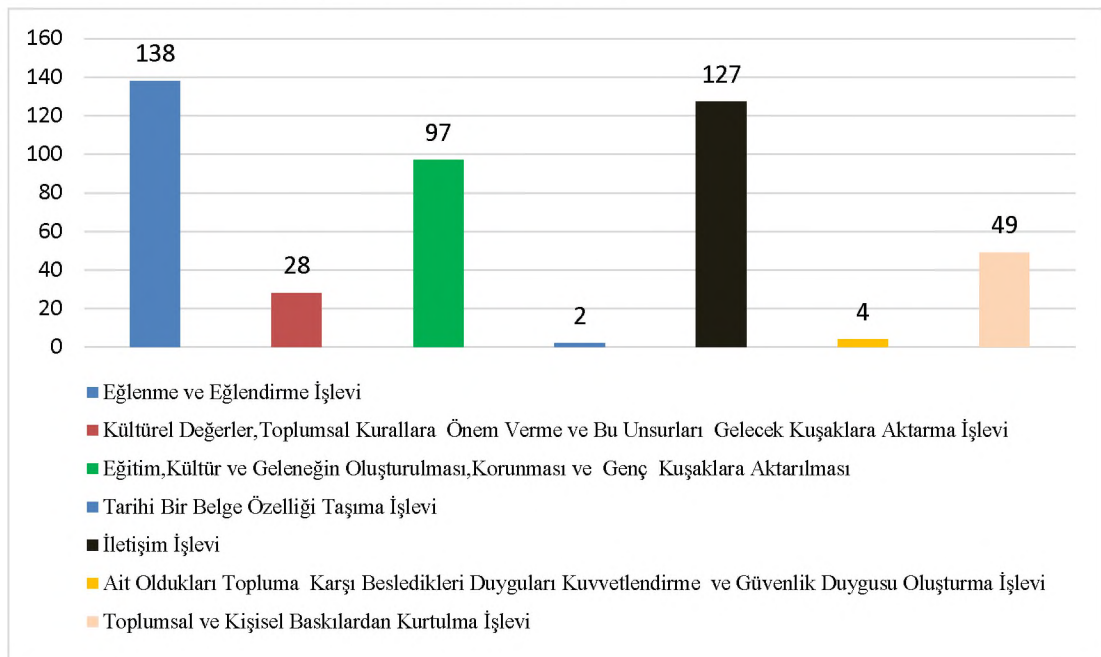
Alaca Çorapları Ayağına Dar İdi	TRT, 2006a, 28
Alime'dir Kız Senin Adın Alime	TRT, 2006a, 32
Anam Ayasın Beni	TRT, 2006a, 42
Anam Beni Vay Beni	TRT, 2006a, 43
Ay Doğar Çini Çini (Horon)	URL 3
Ayağına Yemeni	TRT, 2006a, 86
Bel Bağımın Tokası	TRT, 2006a, 122
Ben Ağlarım El Güler	TRT, 2006a, 124
Ben Kemeçe Çalamam	TRT, 2006a, 132
Bizim Yayla Düz Gibi	TRT, 2006a, 171
Burası Yayla Yolu	URL 1
Çayırım Çayırım Kuş Oldum Uçayırım	TRT, 2006a, 220
Dere Sürer Gazeli	TRT, 2006a, 272
Dirvana Vurdum Uçti	TRT, 2006a, 281
Doldurdum Filikamı	URL 1
Dumanım Deelere	TRT, 2006a, 289
Eser Bahar Rüzgarı (Yunuslar Dizi Dizi)	URL 1
Evin Önü Arpaluk	URL 3
Ezelidir Deli Gönül Ezeli	TRT, 2006a, 355
Gene Geldi Yaz Başı	URL 1
Ha Bu Yalan Dünyadan	URL 1
Hadi Gidelim Çorttan	TRT, 2006b, 441
İki De Bülbül Bir Derede Ötüşür	TRT, 2006b, 478
Kar Yağayı Yağayı	TRT, 2006b, 513
Karadeniz Uşağı	URL 3
Kemeçemin Telleri	URL 3
Kız Kapının Önünden	URL 3
Mayıs Ayı Gelende	TRT, 2006b, 587
Menşure Dedikleri	URL 1
Ne İşlerin Var İdi	URL 1
Nenem Kurdu Sofrayı 1	URL 3
Nenem Kurdu Sofrayı 2	URL 3
Nice Yıldır Ben O Yâri Ararım	URL 3
Of Çaykara Yolları	TRT, 2006b, 627
Oy Trabzon Trabzon 3	URL 3
Ötüyor Bülbüller Gelmedi Bağban	TRT, 2006b, 641
Sallan Gelin Sallan Kolun Kalkır Mi	URL 3
Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 3	URL 3
Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın 4	URL 2
Terledi Yanakların Ya Çıkar Mendilini	URL 1
Trabzon Boztepe'de	URL 1
Uy Tepeler Tepeler	URL 3
Yaylanın Çimeninde	URL 3
Yaylanın Çimenine	URL 3
Yaylanın Çimenleri	URL 3
Yine Geldi Yaz Başları	URL 1

Yükledim Kıratıma	URL 1

Trabzon türküleri, incelediğimiz metinler üzerinden yaptığımız çalışmada, işlevsel olarak oldukça yüksek bir dinamizme sahiptir. İşlevsel açıdan, dinleyici ve okuyucu adına yüklendiği bu sorumluluk, türkülerin bireysel ve sosyal ihtiyaçlara cevap vermesinden dolayı canlılığını sürdürmeye devam etmesini sağlamıştır. Türkülerin yaşama serüveninin uzunluğu işlevselliğinden kaynaklanmaktadır. Türküler bu özelliği ile yalnızca yöre halkına değil yöre dışı dinleyici ve okuyucu kitlesine de yörenin gelenek ve kültürü hakkında bilgi vermektedir.

İncelediğimiz 164 adet Trabzon türkü metni içerisinde “Eğlenme ve Eğlendirme İşlevi” ne yönelik 138 adet, “Kültürel Değerlere, Toplumsal Kurallara Önem Verme ve Bu Unsurları Gelecek Kuşaklara Aktarma İşlevi” ne yönelik 29 adet, “Eğitim, Kültür ve Geleneğin Oluşturulması, Korunması ve Genç Kuşaklara Aktarılması İşlevi” ne yönelik 97 adet, “Tarihi Bir Belge Özelliği Taşıma İşlevi” ne yönelik 2 adet, “İletişim İşlevi” ne yönelik 127 adet, “Ait Oldukları Topluma Karşı Besledikleri Duyguları Kuvvetlendirme ve Güvenlik Duygusu Oluşturma İşlevi” ne yönelik 4 adet, “ Toplumsal ve Kişisel Baskılardan Kurtulma İşlevi” ne yönelik 49 adet Trabzon yöresine ait türkü metni bulunmaktadır.

Grafik 6.1. Türkülerin İşlevlerine Göre Dağılımı

ALTINCI BÖLÜM

6. SÖZLÜK

-A-

Abula: Büyük kız kardeş, abla (Gedikli, 2004, 159).

Aca: Acaba, arapca aceb, aceba, acib, şaşıyacak şey, hayret. (Emiroğlu, 1989, 29).

Aca: Acaba (TRT, 2006a, 132, TRT, 2006b, 439).

Akçabat: Akçaabat (URL 1).

Aktarma: Kepenek (TRT, 2006b, 538).

Alaca: Çok renkli, karışık renkli (Emiroğlu, 1989, 34).

Alaca: Geyik yavrusu (TRT, 2006b, 631)

Aldamak: Aldatmak (TRT, 2006a, 275).

Ander Kalsın: Olmaz olsun anlamında bir tür beddua (TRT, 2006a, 60).

Anuk: Dağ nanesi, anık. Yaylalarda yetişir ve kaynatılarak içilir. Arapça nana, Farsça nana, Ermenice ananoh (Emiroğlu, 1989, 42).

Araklı: Trabzon'un bir ilçesi (TRT, 2006a, 89).

Arafil: Yer adları (TRT, 2006b, 634).

Are: Çok sert taş, mermer (TRT, 2006b, 491).

Atmaca: Ava alıştırılabilen, küçük bir yırtıcı kuş (Püsküllüoğlu, 2015, 79).

Ayla: Ay ile (TRT, 2006b, 715).

-B-

Bade: İçki, şarap (TRT, 2006a, 173, 362).

Bağa: Bana (TRT, 2006b, 742).

Bağban: Bağ bekçisi, bahçıvan (TRT, 2006b, 641)

Batman: 1-Ağırlık ölçüsü (yaklaşık 5.880gm.) 2- mec. Övgü- olarak (Sezgin, 2015, 80).

Belleme: Bellemek: belle tarlayı işlemek, toprağı aktarmak, tersyüz etmek (Sezgin, 2015, 82).

Beşibirluk: Beşibirluk- Kadınların, özellikle gelinlerin boyunlarına süs olarak taktığı, beş altın liralık dizili gerdanlık (Sezgin, 2015, 83).

Bile: Birlikte, beraber (TRT, 2006a, 272).

Bühtan: İftira (TRT, 2006a, 164).

-Ç-

Çaçan: Çeçen (TRT, 2006b, 785).

Çanber: Çember: Baş örtüsü (URL 1).

Çapula: Kaba deriden yapılmış ucu sivri ve kıvrık ayakkabı, yemeni (TRT, 2006a, 42).

Çaruh: Bkz. Çarık.

Çaruk: Çarık,- Büyükbaş hayvanların postundan (özellikle dizle tırnak arası posttan) ayağa uygun biçimde kesilerek yapılır ve yanlarından delikler açılır ve bu deliklerden geçirilen deri şerit ya da iple ayağa iyice sarmalayan üstü açık bir pabuç türü (Sezgin, 2015, 110).

Çenber: Başa bağlanan yemeni (TRT, 2006a, 60).

Çember: Bir tür baş örtüsü (TRT, 2006a, 171).

Çeşm: Göz (TRT, 2006b, 641).

Çivi: İki şeyi birbirine tutturmak için çakılan, genellikle metalden olmak üzere her türlü gereçten yapılan, türlü boyda olabilen, başlı ve sivri uçlu nesne (Püsküllüoğlu, 2015, 193).

Çize: Çiçe, ince yağmur çisenti (Sezgin, 2015, 11).

Çomber: Kadınların baş örtüsü, çember (Emiroğlu, 1989, 73).

Çort: Dikenli yol (TRT, 2006b, 441).

Çördek: Gemilerde kullanılan bir türlü halat veya zincir (TRT, 2006a, 389).

-D-

Dana: Henüz doğurmamış dişi sığır. Zıddı tosun, daha yaşlısı öküz (TRT, 2006a, 76).

Dalda=Dulda: Güneş, yağmur, rüzgâr, soğuk gibi olaylardan korunulacak yer (TRT, 2006a, 275).

Dara: Kabıyla birlikte tartılan bir nesnenin kabının ağırlığı (TRT, 2006b, 742).

Del'eylemek: Deli etmek (TRT, 2006a, 10).

Deremen: Bir yer adı (TRT, 2006a, 297).

Dirvana: Güvercin büyüklüğünde gri renkli göçmen bir kuş (TRT, 2006a, 281).

Dişlemek- Tişlemek: 1- Dişlemek. 2- Isırmak (Sezgin, 2015, 127).

Divane: Çılgın, deli (TRT, 2006b, 478).

Döşürmek: Fındık toplamak, devşirmek'ten deşirmek, deşirmek, deşürmek, değşürmek, döşürmek, dirşürmek biçimleriyle Trabzon'da ve Anadolu'da kullanılır (Emiroğlu, 1989, 83).

Döşürmek: Toplamak (TRT, 2006a, 218).

Duman: Sis (Emiroğlu, 1989, 84).

-E-

Elen: Ölen (TRT, 2006b, 621)

Enam: Bazı ayet ve sureleri içeren dua kitaplarına yaygın olarak enam denir (Emiroğlu, 1989, 88).

Eruden: Eriten (TRT, 2006b, 715).

Erur: Erir (TRT, 2006b, 587)

Eskala: Yörede bir yayla köyü (URL 1).

Eşinmek: Kazmak (URL 1).

-F-

Ferik: Genç, taze (TRT, 2006b, 783).

Feruk: Genç, taze (TRT, 2006b, 452).

Fesun: Fesin: Şapkan (TRT, 2006b, 439).

Fol: Beşikdüzü'nü diğer adı (TRT, 2006a, 42).

Fol: Özellikle kuş, yılan, arı gibi hayvanların yuvaları (Emiroğlu, 1989, 97).

-G-

Gada: Kötülük, bela, felaket (TRT, 2006b, 742).

Gadırğa – Kadırğa: Tonya'dan oniki saat kadar içeride bir yaylânın adı (Duman, 2011:111).

Ganliga: Yer, yöre adı (TRT, 2006b, 739).

Gar: Kar (TRT, 2006b, 490).

Gavur: (Lâkap olarak önüne geldiği özel ad için) GÂVUR, Zalım, acımasız kıyıcı, kötü anlamında kullanılır (Sezgin, 2015, 158).

Gaybana: Yok olasıca, kötü, kaybolsun, kaybolasıca anlamında ilenç. Arapça kaybolmaktan (Emiroğlu, 1989, 102).

Gaybana: Olumsuzluk çağrıştıran bir deyim (URL 1).

Gayda: Makam, hava (TRT, 2006b, 638).

Gayna: Kayık bardasının (kaburgasının) her iki yanında, tahtadan çıkıntı, kayık dışarıya çekilirken “kitapoz” denilen halatın takıldığı yerler (Duman, 2011, 111).

Gazel: Kuru yaprak (TRT, 2006a, 272).

Gemilen: Gemi ile (TRT, 2006a, 122).

Gergef- Kergef: Kasnak, kadınların üzerinde el işi yaptığı bir araç (Sezgin, 2015: 161).

Geruden: Arkaya doğru, arkadan (TRT, 2006b, 715).

Gomar: Komar: Fundalıkta yetişen, iki-üç m. boyunda kışın yapraklarını dökmeyen, iri ve mor çiçekleri bulunan bir ağaç türü (TRT, 2006b, 664).

Gonuşuk: Konuşup kararlaştırılan (şey) (TRT, 2006a, 42).

Govuksula: Ağacın kurumuş hali (URL 1).

Guguli (Gugulli): Tepeli tavuk ya da kuş (Sezgin, 2015, 173).

Gucuk: Küçük (URL 1).

Guşşak: Bkz. Kuşak.

Güman: Dert, tasa (TRT, 2006a, 287).

-H-

Haçan: Ne zaman, ne zaman ki, madem (Emiroğlu, 1989, 117).

Hagim: Hakim (TRT, 2006b, 631).

Hakk'ın Divanı: Allah'ın huzuru (Burada: kıyamet günü, mahşer) (TRT, 2006a, 318).

Har: Ateş (TRT, 2006b, 641).

Harman: Ürünü topladıktan sonra kurutmak ve tanelerini ayırmak için, hazırlanıp serilen yer (Sezgin, 2015, 189).

Hava: Havva: Bir kadın adı (TRT, 2006b, 511)

Havyar: Genellikle mersin balığının, eritilmiş bal mumuna batırılıp tuzla hazırlanan yarı ezme durumundaki yumurtası (Püsküllüoğlu, 2015, 355).

Hers: Hırs, kızgınlık, öfke (TRT, 2006b, 631, 783).

Heylemek: Hayvanları bekleme işi (TRT, 2006b, 511).

Hiyanet: Hainlik (TRT, 2006b, 742).

Hızan: 1- Aç gözlü 2- Yoksul, kimsesiz, geçinmekten aciz kimse (Sezgin, 2015, 195).

-İ-

İlan: İle (TRT, 2006b, 799).

İlenç: 1- İlenmek eylemi. 2- İlenmek ereğiyle söylenen söz (Püsküllüoğlu, 2015: 389).

İlişmek: Dokunmak (TRT, 2006b, 526).

İnkisar: bkz. İlenç (Püsküllüoğlu, 2015, 396).

İntizar: 1- Bekleme, gözleme. 2- İlenç (Püsküllüoğlu, 2015, 398).

İskandil: 1- Denizin derinliğini ölçme işi, 2- Denizin derinliğini ölçmeye yarayan araç, 3- Çapari ve benzeri oltaların en uç bölümüne bağlanan kurşun ağırlık (Püsküllüoğlu, 2015: 400).

İptida: Başlangıç, ilk önce (TRT, 2006b, 492).

İskat: Ölen kişinin oruç borçlarına karşılık verilen fitre (Sezgin, 2015, 206).

İşmar etmek: Yüz göz işaretiyle karşısında bulunan kişiye istediğini anlatmak (Sezgin, 2015, 208).

-I-

Irgat: Gemilerde ve yapılarda yatay kollarla ve birkaç kişi tarafından çevrilen düzenek (TRT, 2006a, 389).

-K-

Kadahar: Yöredeki bir köy adı (TRT, 2006b, 627).

Kail: Razi, inanmış, aklı yatmış (TRT, 2006a, 126).

Kalay: 1 -Gümüş renginde ve parlaklığında, kolay işlenebilen yumuşak bir element.
2- Kalaylanmış bir kabın üzerindeki alaşım tabakası (Püsküllüoğlu, 2015, 419).

Kalaylamak: 1- Oksitlenmeden korumak ereğiyle, bir metal parçasını ya da kap kacağı kalay tabakasıyla kaplamak (Püsküllüoğlu, 2015, 419).

Kalemiyilan: Kalemi ile (TRT, 2006b, 589).

Kalib: Kalıp (TRT, 2006b, 490).

Kandi: Kanmak, kandırılmak (URL 1).

Kara Ocak: Fındık bahçelerinde yakılan bir çeşit ocak (TRT, 2006b, 631).

Katma: Dilek ağacına takılan ip veya kumaş parçası (URL 1).

Kavil: Sözleşme, anlaşma (TRT, 2006b, 498).

Kavl-ü Karar: Kararlaştırıp anlaşmaya varma (TRT, 2006b, 498).

Kayırmak – Gayırmak: (birisini) Korumak, (birisine) arka çıkmak, yardım etmek (Sezgin, 2015, 221).

Kayna: Kayığın iki yanında bulunan ve kıyıya çekmek için ip takılacak çıkıntılar (TRT, 2006b, 621).

Kaytan (gaytan): kadın bel bağı, yün ya da iplikten yapılmış üstü işlemeli, göz alıcı renkli uçları arkadan sarkan ince kuşak (Sezgin, 2015, 221).

Keleş: Güzel (TRT, 2006a, 164).

Kemençe: Yaylı bir müzik aytıtı (Sezgin, 2015, 225).

Kem: Kötü (TRT, 2006b, 641).

Keren: Defa, kez (TRT, 2006a, 297).

Kerez: Kiraz (TRT, 2006b, 587).

Kitdum: Gittim (TRT, 2006b, 631).

Kıran-gıran: Yamaç, tepe, kayalık yokuş üstü, dağ sırtı (Sezgin, 2015, 229).

Kıyları: Kıyıları (TRT, 2006b, 439).

Kocakarı: Yaşlı kadın, kocakarı. Kocakari sıfat olarak kocakari biçiminde de kullanılır. Türkçe kocamak da karımak da yaşlanmak demektir (Emiroğlu, 1989, 156).

Kondu: Yöredeki bir köy adı (TRT, 2006b, 627).

Kuku(kuko): Bir tür baykuş (Sezgin, 2015, 242).

Kumar (Kumarlık): Ormangülü. Fundagiller ailesinden Türkiye’de Karadeniz sahilinde yetişen bitki. Rhododendron Ponticum. Bknz. Zifin (Emiroğlu, 1989, 165).

Kunduz: Su kenarlarında yaşayan kemirgen bir hayvan (TRT, 2006a, 276).

Kuşak – Guşak: 3- Kadın bel bağı (dağ köylerinde kadınların üçgen biçimine bellerine bağladıkları 90* 70 ölçülerinde kenarları püsküllü geniş bel bağı (Sezgin, 2015, 245).

Kuz: Güneş görmeyen yer. Divan: kuz güneş görmeyen yer, gölgeli yer (Emiroğlu, 1989, 168).

-L-

Lâl: Parlak kırmızı renkte, billurlaşmış, değerli bir taş (TRT, 2006b, 498).

Laz: Güney Kafkasya kökenli halk, II. yy. da Doğu Karadeniz sahiline yerleştiler. V. yy. da Bizans ve Sasani devletleri arasındaki savaşlarda önemli rol oynadılar ve bağımsızlık mücadelesi verdiler. VI. yy. da hristiyanlaştılar. Komnenos İmparatorluğunun önemli bir unsurunu oluşturdular, Osmanlı fethinden sonra müslümanlaştılar. Maçka sözlüğüne Laz sözcüğünün girmesinin nedeni, bütün Doğu Karadenizliler gibi Maçkalılara da gurbette Laz denilmesi, özellikle topluca yerleşilen yerlerde, yerlilerle olan çatışmalarda Karadenizlilerin Lazlığı ‘inadına’ benimsemesidir (Emiroğlu, 1989, 171).

Lazut- lazot- lağuz- lauz- lavuz: Mısır bitkisi ve onun ürünü (Sezgin, 2015, 252).

Levh-İ Kalem.: Alın yazısı (TRT, 2006a, 164)

Leyl-İ Mercan: Lal mercan anlamında, kırmızı mercan (TRT, 2006b, 498).

Löver (Liver): Tabanca. Anadolu’da yaygındır, revolver’den geldiği bilinmektedir, Süha Ünsal’a göre Parabellum’un Lugar modelinden adını almıştır (Emiroğlu, 1989, 174).

-M-

Manca: Yemek. Kabak mancası, lahana mancası (Emiroğlu, 1989, 176).

Mail: Hevesli, istekli eğimli (TRT, 2006a, 126).

Mail: Eğitilmiş (TRT, 2006b, 478).

Mecal: Can, dinçlik, derman, canlılık, güç (Püsküllüoğlu, 2015, 545).

Merağum (merak): Üstüne düşünülen, akla takılan, dert ve zevk konusu olan, Türkiye Türkçesi bir şeyi anlamak için duyulan arzu. Arapça'dan (Emiroğlu, 1989, 180).

Meramiyilan: Dileği ile (TRT, 2006b, 589).

Mercan: Tropik denizlerde bulunan kırmızı kalker iskeletli bir hayvan türü veya bundan yapılmış eşya, takı (TRT, 2006b, 498).

Merek: Samanlık, ot yığını (TRT, 2006b, 567).

Mes: Üzerine pabuç giyilen, kısa konçlu, hafif ve yumuşak ayakkabı (Cihanoğlu, 1997, 79).

Meteris: Siper (TRT, 2006b, 491).

Mezele: Sebze (TRT, 2006a, 170).

Mezere- mezire- mezre: Mezra, dağ köyleri ya da hayvancılıkla geçinen köylerle yayla arasında, geçici süre hayvan otlatılan, üç dört evlik otlak alan ve orada yapılan küçük ev (Sezgin, 2015, 264).

Mihman: Misafir (TRT, 2006a, 164).

Mihnet: Sıkıntı, eziyet (TRT, 2006b, 641).

Mintan: Yakalı gömlek (Sezgin, 2015, 265).

-N-

Nalbant: Atı, eşeği nallayan, bu işi meslek edinmiş kimse (Sezgin, 2015: 270).

Nallamak: At, eşek, katır gibi bir hayvanın ayağına nal çakmak (Püsküllüoğlu, 2015, 580).

Nere: Nereye (TRT, 2006b, 439).

Nine/ Nene: Anne, büyükanne (Emiroğlu, 1989, 187).

Nusga- nuska- muska: Muska (Sezgin, 2015, 274).

-O-

Okuyu: Okuyup (TRT, 2006b, 589).

Olayum: Öleyim (URL 1).

-P-

Pakla: Fasulye, bakla (Sezgin, 2015, 284).

Pazı (II): Kırılarda kendiliğinden yetişen ya da bahçelerde sebze olarak yetiştirilen, köklü, dallı ve az etli, yaprakları iri, sebze olarak kullanılan otsu bir bitki (Püsküllüoğlu, 2015, 642).

Perçem: Kâkül (TRT, 2006b, 498).

Peştamal: Kadınların ev dışında fistanın, entarenin üstünde bellerine sarıp arkadan bağladıkları özel üst giysisi, enlemesine olar kolanlı ve çizgili örtü, ek giysi (Sezgin, 2015, 289).

Pıçağa: Bıçağa (TRT, 2006b, 631).

Pušt: Sövgü sözü, aşağılayıcı söz (Sezgin, 2015, 293).

Püskül: 1- İpekten, sırmadan ya da herhangi bir iplikten yapılan, süs olarak bir ucundan bir şeye bağlanan, öteki ucu serbest saçak durumundaki iplik demeti. 2- Mısır ve benzeri kimi bitkilerde tohumun, meyvenin ucundaki saçak biçiminde oluşum (Püsküllüoğlu, 2015, 664).

-S-

Saksula: Kuru ağacın içi boş hali (URL 1).

Semiz: (Canlı hayvanlar için) et ve yağ bağlamış olan, besili, semirmiş (Püsküllüoğlu, 2015, 708).

Sensun: Sensin (TRT, 2006b, 715).

Sepet: Kamış, saz ya da ince dallardan örülerek yapılan, genellikle sapı olan, sebze, meyve, yumurta vb. ya da eşya taşımak için kullanılan kap (Püsküllüoğlu, 2015, 710).

Seren: Yelkenli gemilerde direğe yatay olarak bağlanan gönder (TRT, 2006b, 621).

Seren: Serender, tekir (URL 1).

Serendi: Dört direk üstüne yapılmış tahıl, sebze ve meyve kurusu saklanan kiler (TRT, 2006a, 42).

Sevdaluk: Sevgi, sevişme, sevda, sevdali sevgi ve sevgili anlamında. Farsça sevda. (Emiroğlu, 1989, 206).

Sıdıksa: Yer adı (URL 1).

Sini: Sofra bezi ve altlığının üzerinde kurulan bakır ya da pirinçten yuvarlak, düz, büyük sofra (Sezgin, 2015, 308).

-Ş-

Şalvar: Daha çok hocaların giydiği, geniş ağı, dar paçalı pantolon (Sezgin, 2015, 315). Tonya'da don olarak bilinir. Dizin hemen altına kadar inen sade ve desenli ince çiçekli bezlerden dikilir. Genellikle kumaş olarak ipekli, basma ve divitin kullanılır (Cihanoğlu, 1997, 78).

Serah: Uzungöl'ün (Çaykara) eski adı (URL 1).

Şima: 1 – Çimento, kum ve kireç karışımı, harç 2 – Çimento ya da harçla yapılmış döşeme 3 – Mısır unu (Sezgin, 2015, 317).

Şimendifer: 1 Demiryolu, 2 Tren (Püsküllüoğlu, 2015: 782). Türküde kullanımı çimendifer şeklindedir.

-T-

Terek: Şapkanın siperliği (TRT, 2006b, 715)

Trablus: Trablusgarp, Tripoli (TRT, 2006a, 281).

Tokduğu: Döktüğüm (TRT, 2006b, 587).

Tonya: Trabzon'un bir ilçesi (TRT, 2006: 89).

Tor At: Doru renkli at (TRT, 2006b, 511).

Turki: Türkü (TRT, 2006b, 587).

Tülbent: 1- Pamuktan, ince ve seyrek dokunmuş, hafif ve yumuşak bez. 2- Bu bezden yapılmış başörtüsü, 3- Bu bezden yapılmış olan (Püsküllüoğlu, 2015, 863).

Tüşduk: Düşük (TRT, 2006b, 631).

Tütünlük: Kadınların iş yaparken giydikleri önlük (URL 1).

-U-

Ukari: Yukarı (Emiroğlu, 1989, 222)

Ukarı: Yukarı (TRT, 2006a, 89).

Urub: Ağırlık ölçüsü (mısır, un, fındık vb. için). Gotun dörtte biri, yaklaşık 2 kg. (Got- kot fındık için 6 kg, mısır için 8 kg.) (Sezgin, 2015, 334).

Urum: Rum, Latince Roma sözcüğünün Arapça söylenişi Rum önce Anadolu anlamını kazanmış, sonra Anadolu Yunanca konuşanlara ad olmuş (Emiroğlu, 1989, 222).

Uşag: Bkz. Uşak.

Uşak: Çocuk, genç, delikanlı (TRT, 2006b, 578).

-Ü-

Ülfet: 1- Alışma, kaynaşma. 2- Tanışma, görüşme. 3- Tanışıklık, ahabplık, dostluk (Püsküllüoğlu, 2015, 887).

-V-

Vakfıkebir: Trabzon'un bir ilçesi (TRT, 2006a, 89).

-Y-

Yaban: Yerleşim yeri olmayan yer (Emiroğlu, 1989, 228).

Yalı (yali): Kıyı, sahil (Emiroğlu, 1989, 229, (TRT, 2006b, 635).

Yaşmak: Baş örtüsü (TRT, 2006a, 218).

Yayuk – Yayık: Sütün ayran ve yağın ayırmak için ahşap ve çömlekten özel yapılmış kap (Sezgin, 2015, 355).

Yemeni: 2- yüzü tek parça deriden yapılmış düz tabanlı ayakkabı (Sezgin, 2015, 358).

Yenilede: Yakın zamanda, son günlerde (TRT, 2006b, 491).

Yetirmek: Büyütmek, yetiştirmek (TRT, 2006b, 641).

Yomura: Yer adı (TRT, 2006b, 634).

Yosma: Şen, güzel, fettan (Kadın) (TRT, 2006b, 785).

Yukumi: Yükümü (URL 1).

Yürek: Mide (Emiroğlu, 1989, 234).

-Z-

Zati- za: ti: zaten, aslında (Sezgin, 2015, 370).

Zenne: İnce, zarif (TRT, 2006b, 490).

Zilif: Kadın saçının yanağa inen tutamı (Emiroğlu, 1989, 237).

Zilvane: İnce sesli (URL 1).

Zivane: Zivana: Tütün çubuğunun imamesine geçirilen ufak boru (URL 1).

Züğürt: Parasız, yoksul, meteliksiz olan (kimse) (Püsküllüoğlu, 2015, 999).

Zülûf: Zilif: Kadın saçının yanağa inen tutamı (Emiroğlu, 1989, 237).

SONUÇ

Trabzon şehri coğrafi konumu ve liman ticareti açısından Doğu Karadeniz'in merkezi haline gelmiştir. Trabzon bu konumundan dolayı her dönemde kozmopolit bir yapıya sahip olmuş, bu yapı da kültürel zenginliğinin oluşumuna ve Trabzon musikisinin farklı karakterler taşımasına katkı sağlamıştır. Trabzon türkülerinin yaratım bağlamında, türkölere eşlik eden yöre çalgı aleti kemençedir. Kemençenin yanında davul-zurna ve çok az olmakla birlikte kaval da türkölere eşlik etmektedir. Trabzon ve yöresi halkı için türköl, kemençe ve horon üçlölü birbirinden ayrılması mümkün olmayan olgulardır. Horon kemençesiz, kemençe türkölölü olmayacak bir boyut kazanmıştır.

Trabzon yöresi türkölleri muhtevaları açısından oldukça zengin bir karakter göstermektedir. İncelediğimiz türköl örneklerinde en fazla işlenen tema aşk ve sevdâ temaları olmuştur. Trabzon türkölleri, hangi sınıflandırmaya tabi tutulursa tutulsun aşk ve sevdâ temi, türköllerin temel taşını oluşturmıştır. Türköllerin başında ya da sonunda türkölle canlılık kazandıran ünlemler yöre türköllerinde oldukça fazla sayıda kullanılmıştır.

Yapısal açıdan Trabzon türköllerinin çoğu mâni tarzında art arda gelen dörtlölüklerin birleşmesiyle oluşmaktadır. Ancak incelediğimiz türköl metinlerinde bent mısra sayıları iki, üç, dört, yedi, sekiz ve art arda mısralar şeklinde sıralanan türkölde mevcuttur. Trabzon türköllerine kavuştakları açısından bakıldığında, Trabzon türköllerinde bent mısra sayısının farklı ancak kavuştak sayısının bent sayısıyla uyum sağlamayan kullanımlarının varlığına da rastlanılmaktadır. Bağlantı mısra sayılarının kullanımı ise bir, iki, üç, dört, altı, on ve on iki olarak tespit edilmiştir. Ayrıca bağlantısı bentlerin son dizesinde bulunan türköl örneklerinin varlığı az olsa da bu türkölde yerini almıştır.

İncelediğimiz Trabzon türköllerinde kullanılan kelimeler, anlamsal olarak kategorize edildiğinde, yöreyle bağlantısı olmayan, yöre ağzında kullanılmayan, yörenin gelenek ve kültür çevresinde yankı bulmamış kelimelerin yok denecek kadar az olduğu ortaya çıkmaktadır. Türköllerin doğal yapısı gereği, yaratıldığı doğal

çevreden bağımsız olarak ortaya çıkmamış olması Trabzon türkülerinin kelime yapısında kendini göstermektedir.

Trabzon yöresi türkülerinde üzerinde yapmış olduğumuz incelemeler sonucunda türkülerde en çok kullanılan kavramların birinci sırasında tabiat ve tarımsal faaliyetler ile ilgili kelimeler bulunmaktadır. Bunun yanında ünlemler ve aşk/sevda ile ilgili kavramlar türkülerde en fazla kullanılan diğer kavramlardır. Türkülerde bu kavramların dışında kullanılan, sosyal hayatın manevi yönünü yansıtan kavramlar, yöre ve yöre dışı yer isimleri, yöre mimarisi, deniz ve denizcilik, insan isimleri, renkler, yöresel giyim kuşam, halk oyunları ve halk çalgıları, asker askerlik ve savunma ile ilgili kavramların türkülerde sıklıkla geçmesi yöre insanının yaşam tarzı, geleneği ve maddi (araç gereçler, giysiler, binalar) ve manevi (ahlak anlayışı, değerler, örf, adetler, davranışlar) kültürüyle alakalı sosyal ve coğrafi çevreden kaynaklı yaşantılarından dolayıdır. Trabzon türkülerinde kullanılan kavramların sembolik yönü ağır basmaktadır. Fakat yöre türkülerinde kullanılan kavramların türkülerin ilk mısrasını oluşturan, genellikle kendisinden sonraki bent ve mısralar ile anlam yönünden ilişkisi bulunmayan, türkülere ya da bentlere girişi kolaylaştıracak aynı zamanda akılda kalıcılığı arttıracak formula (söz kalıbı) şeklinde kullanımı da mevcuttur. Türkülerde kullanılan kavramlar genel olarak benzetme aracı, sevgiliyle âşık arasındaki engel, sevginin büyüklüğü, gurbet ve hasret gibi duyguları ifade etmede bir araç olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda Trabzon türkülerinde kullanılan kavramlar, yöre halkının kişilik yapısını belirtme ve doğrudan ifade edilmesi mümkün olmayan (cinsellik, yergi, sitem vb.) ya da ifadesinde toplum tarafından hoş karşılanmayan durumların anlatımında sembolik olarak kullanılmıştır.

Trabzon türkülerinde çeşitli biçimsel yapı özelliklerine sahip olmasının yanında, yöre hayatına dair görünimleri ihtiva eden bir yapıya sahiptir. Bundan dolayı bu türküler sanat eseri olmalarının dışında, işlevsel açıdan oldukça önemlidir. Trabzon yöresinde, horon, ritim ve aşk temalarının birleştiği türküler eğlenme ve eğlendirme işlevine sahiptir. Bu işlevin gerçekleştiği icra mekanları ise yöre düğünleri, imece sonu eğlenceleri, milli bayram kutlamaları, yayla şenlikleri ve askere uğurlama gibi eğlencenin yüksek olduğu mekanlardır.

Topluma uygun olan ve olmayan davranışların toplum üyelerine iletimi çeşitli yollarla sağlanmaktadır. Türk sözlü ürünü olan türküler bu iletimin sağlanmasında önemli bir yere sahiptir. Trabzon yöresi türküler, toplumsal kuralları açısından kabul gören ya da görmeyen davranış ve tutumları barındırmasından dolayı, kültürel değerlere, toplumsal kurallara önem verme ve bu unsurları gelecek kuşaklara aktarma işlevine sahiptir.

Türkülerin oluşumunda kullanılan kavramlar, türkülerin oluşturulduğu bağlamın gelenek ve kültür unsurlarından bağımsız değildir. Trabzon yöresi türkülerinin oluşumunda kullanılan, giyim kuşam unsurları, yöreye ait yemekler, geleneksel mimari yapılar, geleneksel halk oyunları ve halk müziği çalgı aletleri, hayvancılık geleneği, tarımsal faaliyetler, ürünler ve yöre tarımında kullanılan tarım aletleri, yayla ve yaylacılık geleneği, kına, düğün ve yayla şenliklerine ait törensel faaliyetler gibi maddi ve manevi kültür öğelerinin varlığından dolayı yöre türkülerini eğitim kültür ve geleneğin oluşturulması korunması ve genç kuşaklara aktarılması işlevine sahiptir. Yöre türkülerinde barındırdıkları seferberlik, göç ve savaş gibi tarihi olguların varlığından dolayı tarihi bir vesika olma işlevine sahiptir. Çünkü bu olguların yaşandığı dönemlere ait bilgiler okuyucu ve dinleyiciye bu işleve sahip türküler aracılığı ile verilme imkânı sağlamaktadır. Türküler duygu ve isteklerin iletiminde iletişim işlevine sahiptir. Yöre türkülerini üzerinden iletişim işlevi daha çok sevgiliye ait fiziksel güzelliklerin, cinsel arzu ve isteklerin ve sevgiliye sitem gibi açıkça söylenilmesi problem yaratacak durumların iletiminde ön plana çıkmaktadır. Ayrıca iletişim işlevinin bir diğer yönü ise türkülerin çeşitli icra mekanları sayesinde icra edilmesi sırasında farklı kuşaktan birçok insanın aynı ortamda bulunmasından dolayı zaman birleştirici işlevine sahip olmasıdır. Türkülerde işlenen memleket sevgisi, memleket hasreti, memlekete ait yöresel özellikler ve gurbet temalarının varlığından dolayı yöre türkülerini ait oldukları topluma karşı besledikleri duyguları kuvvetlendirme ve güvenlik duygusu oluşturma işlevini taşımaktadır. Trabzon yöresine ait türküler, ifadesi mümkün olmayan duyguların, gizli çekilen sevdalıkların, hayal kırıklıkları ve kişisel-sosyal baskıların türküler aracılığıyla sunumunda, toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevine sahiptir.

Trabzon yöresi türkülerinin yapıları, konuları ve işlevleri türkü türüyle ortak özellik göstermektedir. Aynı zamanda türkülerde kullanılan kavramların, türkülerin oluşturulduğu yörenin ağız özelliklerini sergilemesi ve yörede bulunan olguları yansıtması türkü türüyle ortak sayılabilecek diğer bir özelliktir.

Duygu ve düşüncenin var olduğu her dönemde, insanoğlu bu duygu ve düşüncelerin dışa aktarılmasını sağlamak amacıyla türkü üretmeye devam etmiştir. Trabzon türkülerini sosyal hayatla iç içe yaşayan toplum üyelerinin hayatın tüm yönünü yansıtan duygu ve düşüncelerinin ürünüdür. Günümüz yaşantısında, yaşam şartlarının değişimi, eğlence anlayışının farklılaşması, icra bağlamının eski işlerliğinde olmaması, türkülerin bilinmesi, dinlenmesi ve icra edilmesini azaltır hale getirmiştir. Bundan dolayı Trabzon yöresi türkülerini farklı açılardan incelediğimiz bu çalışmanın, türkülerin özünün anlaşılması, yörenin kültürel ve geleneksel değerlerinin anlaşılması ve gelecek kuşaklara aktarılması noktasında önemli olacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA**KİTAP**

- Akalın, L. Sami, **Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, Varlık Yayınları, (2. Baskı), İstanbul 1970.
- Albayrak, Nurettin, **Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü**, Kapı Yayınları, (2. Baskı), İstanbul 2010.
- And, Metin, **Türk Köylü Dansları**, İzlem Yayınları, İstanbul 1964.
- Arat, Reşit Rahmeti, **Eski Türk Şiiri**, Ttk Yayınları, (4. Baskı), Ankara 2007.
- Artun, Erman, **Türk Halk Edebiyatına Giriş**, Kitabevi Yayınları, (5. Baskı), İstanbul 2009.
- Baba, Mustafa Okan, **Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, Heyamola Yayınları, (1. Baskı), İstanbul, 2007.
- Başgöz, İlhan, **Folklor Yazıları**, Adam Yayınları, (1. Baskı), İstanbul 1986.
- Boratav, Pertev Naili, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, BilgeSu Yayınları, (4. Baskı), Ankara 2016.
- Cihanoğlu, Selim, **Trabzon’da Oynanan Horonlar**, Eser Ofset, (1. Baskı), Trabzon 1997.
- Ciravoğlu, Tevfik Vural, **Trabzon Folkloru: Gelenekler ve Halk Edebiyatı Örnekleri**, TAMEV Yayınları, İstanbul, 2009.
- Çelik, Ali, **Manilerimiz ve Trabzon Manileri**, Akçağ Yayınları, (1. Baskı), Ankara 2005.
- Çobanoğlu, Özkul, **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, Akçağ Yayınları, (5. Baskı), Ankara 2010.

Dilçin, Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, (12. Baskı), Ankara 2019.

Dizdaroğlu, Hikmet, **Halk Şiirinde Türler**, Tdk Yayınları, İstanbul 1969.

Duman, Mustafa, **Trabzon Halk Şairleri**, Anadolu Sanat Yayınları, İstanbul 1995.

Duman, Mustafa, **Kemençemin Telleri: Karadeniz Kemençesi, Kemençeciler ve Türküleri**, Trabzon Araştırmaları Merkezi Vakfı Yayınları, (1. Baskı), İstanbul 2004.

Duman, Mustafa, **Trabzon Halk Kültürü**, Heyamola Yayınları, (1. Baskı), İstanbul 2011.

Duman, Mustafa, **Maçka Yolları Taşlı**, Heyamola Yayınları, (1. Baskı), İstanbul 2014.

Elçin, Şükrü, **Halk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yayınları, (16. Baskı), Ankara 2019.

Emiroğlu, Kudret, **Trabzon- Maçka Etimoloji Sözlüğü**, Gülen Ofset, Ankara 1989.

Eyuboğlu, İsmet Zeki, **Karadeniz Türküleri: Maçka Yaylalarından Sesler**, Anadolu Sanat Yayınları, İstanbul 1995.

Eyuboğlu, İsmet Zeki, **Karadeniz Aşk Türküleri**, Serander Yayınları, (3. Baskı), Trabzon 2008.

Gâzimişâl, Mahmut Ragıp, **Türk Halk Oyunları Kataloğu I. C.**, (Hazırlayan. Nail Tan), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.

Gâzimişâl, Mahmut Ragıp, **Türk Halk Oyunları Kataloğu II. C.**, (Hazırlayan: Nail Tan, Ahmet Çakır), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.

Gâzimişâl, Mahmut Ragıp, **Türk Halk Oyunları Kataloğu III. C.**, (Hazırlayan: Nail Tan, Ahmet Çakır), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999.

Gazimihal, Mahmut Ragıp, **Anadolu Türküleri ve Musıkî İstikbâlimiz**, (Hazırlayan: Metin Özarslan), Doğu Kütüphanesi Yayınları, (2. Baskı), İstanbul 2017.

Gedikli, Fethi, **Akçaabat Yazıları – II**, Yedirenk Yayınları, İstanbul 2010.

Gedikli, Fethi, **Akçaabat Yazıları – I**, Yedirenk Yayınları, İstanbul 2014.

Gülensoy, Tuncer, **Trabzon Yöresi Türküleri: Türküler ve Atma Türküler**, Anadolu Sanat Yayınları, İstanbul 1985.

Güney, Eflâtun Cem, **Folklor ve Halk Edebiyatı: Özellikleri, Sözlü Gelenekleri ve Yazılı Örnekleri**, Milli Eğitim Basımevi, (1. Baskı), İstanbul 1971.

Hançerlioğlu, Orhan, **Türk Dili Sözlüğü**, Varlık Yayınları, (3. Baskı), İstanbul 2000.

Karaalioglu, **Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü**, Yelken Matbaası, (3. Baskı), İstanbul 1983.

Kaya, Doğan, **Anonim Halk Şiiri**, Akçağ Yayınları, (3. Baskı), Ankara 2014.

Köprülü, Fuad, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, (Yayımlayan: Orhan Fuad Köprülü), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, (8. Baskı), Ankara 1993.

Köprülü, Fuad, **Edebiyat Araştırmaları**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, (3. Baskı), Ankara 1999.

Köprülü, Fuad, **Türk Edebiyatı Tarihi**, (Hazırlayan: Orhan F. Köprülü), Akçağ Yayınları, (5. Baskı), Ankara 2003.

Kunos, Ignacs, **Türk Halk Edebiyatı**, (Hazırlayan: Tuncer Gülensoy), Akçağ Yayınları, (3.Baskı), Ankara 2019.

Mirzaoglu, F. Gülay, **Halk Türküleri: Turkish Folk Songs: Konu-İcra-Yapı-Anlam-İşlev**, Akçağ Yayınları, (1. Baskı), Ankara 2015.

Nevâyî, Alî- Şîr, **Mîzânu'l- Evzân: Vezinlerin Terazisi**, (Hazırlayan: Kemal Eraslan), TDK Yayınları, (2. Baskı), Ankara 2015.

- Oğuz, M. Öcal, Ekici, Metin, Aça, Mehmet, Düzgün, Dilaver, Akarpınar, R. Bahar,...
Özkan, **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, (7. Baskı), Ankara
2010.
- Oğuz, M. Öcal, **Halk Şiirinde Tür, Şekil Ve Makam**, Akçağ Yayınları, (2. Baskı),
Ankara 2019.
- Onay, Ahmet Talat, **Türk Halk Şiirinde Şekil ve Türler**, (Hazırlayan: Cemal Kurnaz),
Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara 2012.
- Ong, Walter J., **Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözüün Teknolojileşmesi**, (Çev. Sema Postacıoğlu
Banon), Metis Yayınları, (5. Baskı), İstanbul 2014.
- Özbek, Mehmet, **Folklor ve Türkülerimiz**, Ötüken Yayınları, (2. Baskı), İstanbul 1981.
- Öztelli, Cahit, **Halk Türküleri**, Varlık Yayınları, (4. Baskı), İstanbul 1959.
- Öztelli, Cahit, **Evlerinin Önü: Türküler**, Özgür Yayınları, (3.Baskı), İstanbul 2002.
- Öztürk, Ali Osman, **Türkü Yazıları**, Milli Folklor Yayınları, Ankara 1995.
- Püsküllüoğlu, Ali, **Türkçe Sözlük**, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2015.
- Sezgin, Bahattin, **Trabzon: Sürmene- Araklı- Köprübaşı: Yerel Ağızlar Derleme
Sözlüğü**, Cinius Yayınları, (1. Baskı), İstanbul 2015.
- Şenel, Süleyman, **Trabzon Bölgesi Halk Musikisine Giriş**, Anadolu Sanat Yayınları,
İstanbul 1994.
- Tahir'ül Mevlevî, **Edebiyat Lügatı**, (Hazırlayan: Kemâl Edip Kürkçüoğlu), Enderun
Yayınları, İstanbul, 1994.
- Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi -1-**, TRT Müzik Dairesi Yayınları, (2.
Baskı), Ankara 2006a.

Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi -2-, TRT Müzik Dairesi Yayınları, (2. Baskı), Ankara 2006b.

Yakıcı, Ali, **Halk Şiirinde Türkü**, Akçağ Yayınları, (2. Baskı), Ankara 2013.

Yanıkoğlu, Bilâl Aziz, **Trabzon ve Havalisinde Toplanmış Folklor Malzemesi**, Kenan Matbaası, İstanbul 1943.

Yardımcı, Mehmet, **Başlangıcından Günümüze Türk Halk Şiiri: Anonim Halk Şiiri, Âşık Şiiri, Tekke Şiiri**, Kanyılmaz Matbaacılık, (11. Baskı), İzmir 2017.

Yıldırım, Dursun, **Türk Bitiği: Araştırma/ İnceleme Yazıları**, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.

Yılmaz, Ayfer, **Türk Kültüründe Kadın ve Kadın Ağız Türküler**, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2003.

MAKALELER VE İNTERNET KAYNAKLAR

Aksu, Cahit, ŞEN Yavuz, “Halk Müziğimizde Trabzon, Horon ve Kemeçe”, **Sanat Dergisi**, S. 1, 1999, s. 111-115.

Coşar, Asiye Mevhibe, “Trabzon Atma Türkülerinde Söz Dizim Yapısı”, **Trabzon ve Çevresi: Uluslararası Tarih- Dil- Edebiyat Sempozyumu: 3-5 Mayıs 2001: II Cilt: Dil- Edebiyat**, (Ed. Mithat Kerim Arslan, A. Mevhibe Coşar, Kemal Üçüncü), Trabzon 2002, s. 121-134.

Çelik, Ali, “Doğu Karadeniz Bölgesi Atma Türküleri”, **Prof. Dr. Saim Sakaoğlu’na 55. Yıl Armağanı**, (Hazırlayan: Ali Berat Alptekin), Kayseri 1994, s. 184-204.

Çelik, Ali, “Trabzon Manilerinde Sosyal Hayat -2-“, **Millî Folklor**, y.t.y., s. 22-24.

Çobanoğlu, Özkul, “Türkü Olgusu Bağlamında “Türkü” ve “Şarkı”, **Türk Yurdu**, (Yayın Kurulu, Bahri Ata vd.), Ankara 2010, S. 269, s. 46-49.

- Demir, Necati, “Trabzon ve Yöresinde Kemeñçe”, **Karadeniz Araştırmaları**, S. 4 Kış 2005, s. 79-90.
- Duman, Mustafa. “Trabzon Yöresinde Atışma ve Türkü Atma Geleneği”, **Türk Folkloru Belleten: 1987/1-2**, (Ed. İ. Gündag Kayaoğlu, Erman Aslanoğlu), İstanbul 1988 s. 67-80.
- Durgun, Orhan, “Trabzon Yöresinde Türkülü Halk Oyunları (Horonlar), **Trabzon ’87 Kültür- Sanat Yıllığı**, (Ed. İ. Gündag Kayaoğlu, Mustafa Duman, Alâettin Bahçekapılı), İstanbul 1987, s. 75-96.
- Durgun, Orhan, “Doğu Karadeniz Folklorunda Doğa, Deniz, Balık ve Balıkçılık”, **Trabzon ’88-89 Kültür- Sanat Yıllığı**, (Ed. İ. Gündag Kayaoğlu, Mustafa Duman, M. Savaş şatiroğlu), İstanbul 1989, s. 85-94.
- Gazimihal, Mahmut Ragıp, “Karadeniz Kemeñçesi”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Y. 10, S. 118, İstanbul Mayıs 1959, s. 1907-1909.
- Güçlü, Mehmet, “Trabzon Yöresi Düğün Törenlerinde Horon”, **Milli Folklor**, Y. 16, S. 64, 2004, s. 123-136.
- Günay, Hayrettin, “Görelde Kemeñçe ve Kemeñçeler”, **Giresun Kültür Sempozyumu 30-31 Mayıs 1989**, (Yayın Kurulu, A. Yüksel vd.), İstanbul 1998, s. 471-478.
- Günay, Hayrettin, “Görelde Sözlü ve Sözsüz Halk Musikisi”, **Cumhuriyetin 80. Yılında Görelde Kültür-Sanat Sempoyumu 20 Aralık 2003**, (Haz. Seyfullah Çiçek vd.), İstanbul 2003, s. 79-88.
- Günay, Turgut, “Doğu Karadeniz Bölgesinde Atma Türkü Geleneği”, **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri: II. Cilt: Halk Edebiyatı**, Ankara 1976, s. 74-83.

- Karadeniz, Ali, “Yedi Çeşme Çanağı Kırdıran Çalgımız: Kemençe”, **Trabzon Tarihi Sempozyumu 6-8 Kasım 1998**, (Derleyen Kenan İnan vd.), Trabzon 2000, s. 641-652.
- Korkmaz, Mehmet Akif, “Türkü Türü ve Doğu Karadeniz Türkü Kültürü”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Halkbilimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.
- Korkmaz, Mehmet Akif, “Trabzon Ağasar Kadın Giysileri (The Woman Clothes From Trabzon- Ağasar)”, **Zeitschrift für die Welt der Türken**, Vol. 2, No. 1 (2010), s. 335-350.
- Korkmaz, Mehmet Akif, “Doğu Karadeniz’in Sözlü Kültür Mirası Tarihî Türküler”, **Fındık Dergisi**, Temmuz 2017, s. 54-55.
- Küçük, Abanoz, “Giresun Yöresi Kemençecilik Geleneği ve Bu Bağlamda Ortaya Çıkan Türkülerin İşlevleri”, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, S. 4/3, 2015, s. 1149-1165.
- Mirzaoğlu, F. Gülay, “Türkülerde Mitolojik Unsurlar”, **Türkbilig**, S. 10, 2005, s. 34-53.
- Özarslan, Metin, “Geleneksel Müzik ve Türküler Üzerine” **Türk Yurdu**, (Yayın Kurulu, Bahri Ata vd.), Ankara 2010, S. 269, s. 53-57.
- Özer, Ahmet, “Doğu Karadeniz İnsanının Yaman Bir Tutkusu: Atmaca- Bildircin Avcılığı”, **Trabzon ’88-89 Kültür- Sanat Yıllığı**, (Ed. İ. Gündag Kayaoğlu, Mustafa Duman, M. Savaş Şatiroğlu), İstanbul 1989, s. 137-143.
- Pelikoğlu, Mehmet Can, “Trabzon Yöresi Halk Müziği ve Kolbastı”, **Sanat Dergisi**, S. 16, 2009, s. 37-43.
- Sümerkan, M. Reşat, “Halk Dilinde Mimarlık: Doğu Karadeniz”, **Trabzon ’87 Kültür- Sanat Yıllığı**, (Ed. İ. Gündag Kayaoğlu, Mustafa Duman, Alâettin Bahçekapılı), İstanbul 1987, s. 21-73.

Şimşek, Esmâ, “Trabzon’da Anlatılan “Dağlar Anası” Adlı Efsanenin Eski Türk Dini İle İlgisi”, **Trabzon ve Çevresi: Uluslararası Tarih- Dil- Edebiyat Sempozyumu: 3-5 Mayıs 2001: II Cilt: Dil- Edebiyat**, (Ed. Mithat Kerim Arslan, A. Mevhibe Coşar, Kemal Üçüncü), Trabzon 2002, s. 11-18.

Şimşek, Esmâ, “Gurbet Elde Kalan Türküler”, **Türk Yurdu**, (Yayın Kurulu, Bahri Ata vd.), Ankara 2010, S. 269, s.71-76.

Şişman, Bekir, “Karadeniz Yöresinde Yaşayan Kemeçeli Âşıklık Geleneği”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Volume 1/1 Fall 2007, s. 210-224.

Üçüncü, Kemal, “Trabzon Yöresi Sözlü Kültür Geleneğinde İcra Töresi ve İcra Ortamları Açısından Kemeçecilik”, **Karadeniz Araştırmaları**, S. 12, Kış 2007, s. 127-135.

Yakıcı, Ali, “Türkünün Tarihçesi, Tanımı, Türk Dünyasındaki Yeri”, **Türk Yurdu**, (Yayın Kurulu, Bahri Ata vd.), Ankara 2010, S. 269, s. 91-98.

Yıldırım, Dursun, “Türk Folklor Araştırmalarının Problemleri”, **Erdem Aktürk Kültür Merkezi Dergisi**, S. 2, 1985, s. 545-558.

(URL 1) Trabzon Türküleri, *REPERTÜKÜL - TÜRKÜPEDİA* Repertuar Türküleri Külliyyatı - Türkü Ansiklopedisi, [URL 1Yoreler--TRABZON](#), 24.12.2020.

(URL 2) Trabzon Türküleri, Türkü Dostları, [URL 3ara.asp 24.12.2020](#).

(URL 3) Trabzon Türküleri, Türküler: Türkü Sitesi, [URL 3trabzon/ 24.12.2020](#).

(URL 4) Trabzon Türküleri, Vikikaynak, [URL 4Kategori:Trabzon_t%C3%BCrk%C3%BCleri 24.12.2020](#).

KAYNAK KİŞİLER

K.1: Mustafa BAŞTAN, 1962, ilkokul, emekli, Düzköy Taşocağı Mahallesi, Nisan 2021

K.2: Ayşe TİRGİL, 1959, ümmi, emekli, Düzköy Düzalan Mahallesi, Nisan 2021

K.3: Esmâ SERDAR, 1956, ümmî, ev hanımı, Düzköy Tepecik Mahallesi, Nisan 2021

K.4: Fadime AKYÜZ, 1951, ümmî, ev hanımı, Düzköy Tepecik Mahallesi, Nisan 2021

K.5: Emine TİRGİL, 1948, ümmî, ev hanımı, Düzköy Orta Mahalle, Nisan 2021

K.6: Keziban TİRGİL, 1958, gece okulu, ev hanımı, Düzköy Düzalan Mahallesi, Nisan 2021

K.7: Aygöl ÇARKACI, 1964, ortaokul, ev hanımı, Düzköy Büyük Mahalle, Nisan 2021

K.8: Reyhan TOPAL, 1956, gece okulu, ev hanımı, Düzköy Tepecik Mahallesi, Nisan 2021

K.9: Halise BEKAR, 1964, gece okulu, emekli, Düzköy Düzalan Mahallesi, Nisan 2021

K.10: Saadet ŞAHİN, 1957, gece okulu, ev hanımı, Düzköy Düzalan Mahallesi, Nisan 2021

K.11: Menşure TOPAL, 1938, ümmî, ev hanımı, emekli, Düzköy Büyük Mahalle, Nisan 2021

K.12: Münüre ŞAHİN, 1942, ümmî, ev hanımı, Düzköy Düzalan Mahallesi, Nisan 2021

K.13: Seyhan YAVUZ, 1945, ümmî, ev hanımı, Düzköy Düzalan Mahallesi, Nisan 2021

K.14: Fadime YAVUZ, 1946, Ali okulu, emekli, Düzköy Düzalan Mahallesi, Nisan 2021

K.15: Emine TİRYAKİ, 1962, Ali okulu, ev hanımı, Düzköy Büyük Mahalle, Nisan 2021

K.16: Nuriye ENÜR, 1937, ümmî, ev hanımı, Düzköy Tepecik Mahallesi, Nisan 2021

K.17: Gülhanım PEHLEVAN, 1948, ümmî, ev hanımı, Düzköy Tepecik Mahallesi, Nisan 2021

K.18: Nadiye YAVUZ, 1931, ümmî, emekli, Düzköy Düzalan Mahallesi, Nisan 2021

K.19: Hanım TİRGİL, 1947, ümmi, ev hanımı, Düzköy Düzalan Mahallesi, Nisan 2021

K.20: Hasbi YURTSEVEN, 1950, ilkokul, emekli, Düzköy Orta Mahalle, Nisan 2021

K.21: Kemal BİLAZER, 1964, ön lisans, emekli, Akçaabat Çamlıca Mahallesi, Nisan 2021

K.22: Hasan SEYİS, 1960, lise mezunu, serbest meslek, Akçaabat Ortaköy Mahallesi, Nisan 2021

K.23: Sermet KARABULUT, 1965, ortaokul, işçi, Akçaabat, Nisan 2021

K.24: Abdurrahman DEĞİRMENCİ, 1964, ortaokul, emekli, Akçaabat Akpınar Mahallesi, Nisan 2021

K.25: Mustafa AYDIN, 1972, lisans mezunu, akademisyen, Maçka, Nisan 2021

K.26: Muharrem AKTAŞ, 1973, ilkokul, serbest meslek, Vakfikebir, Nisan 2021

K.27: Seyfi KURU, 1946, ilkokul mezunu, çiftçi, Düzköy Yeni Mahalle, Eylül 2019

K.28: Aydın SEİS, 1971, üniversite mezunu, kamuda çalışan, Akçaabat Yeni Mahalle, Eylül 2019

K.29: Seyfi AYGÜN, 1960, lise mezunu, Akçaabat Helvacı Mahallesi, Eylül 2019

K.30: Orhan TOPAL, lise terk, emekli, Düzköy Tepecik Mahallesi, Aralık 2019

K.31: Oktay BAYKAN, 1987, lisans mezunu, işçi, Düzköy Cevizlik Mahallesi, Nisan 2021

K.32: Mehmet BAYKAN, 1964, ilkokul, çiftçi, Düzköy Cevizlik Mahallesi, Nisan 2021

K.33: Sevinç AKYÜZ, 1977, ilkokul, ev hanımı, Düzköy Orta Mahalle, Nisan 2021

K.34: Havva AKDENİZ, 1966, ümmi, ev hanımı, emekli, Düzköy Orta Mahalle, Nisan 2021

K.35: Emine BEKAR, 1956, Ali okulu, ev hanımı, emekli, Düzköy Büyük Mahalle, Mayıs 2015

K.36: Erol AKTÜRK, 1985, lise mezunu, balık adam, Düzköy Yeni Mahalle, Nisan 2021

ÖZ GEÇMİŞ